Ellen FELDMAN

Iubirea secretă a Annei Frank

„Aceasta este mult mai mult decât o simplă operă de ficţiune: romanul de faţă ne prezintă adevăratul chip al unei lumi pe care nu o putem ignora." (Mary Lee Settle)

Romance

POLIROM

Ellen Feldman, *The Boy Who Loved Anne Frank*

Copyright © 2005 by Ellen Feldman
Published by arrangement with W.W. Norton & Company, Inc.

© 2008 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FELDMAN, ELLEN

Iubirea secretă a Annei Frank/Ellen Feldman;
trad. și note de Ștefania Țârcomnicu. - Iași: Polirom, 2008

ISBN 978-973-46-0963-5

I. Țârcomnicu, Ștefania (trad.)

821.111-31=135.1

Printed in ROMANIA

Ellen FELDMAN

Iubirea secretă a Annei Frank

Traducere din limba engleză și note
de Ștefania Țârcomnicu

POLIROM
2008

Ellen Feldman s-a născut în New Jersey și a studiat istoria la celebrul Bryn Mawr College, apoi la Columbia University din New York. Scrie romane istorice și cărți de istorie socială, predă în Statele Unite, Anglia și Germania și colaborează regulat la *American Heritage* și *New York Times*. *Lucy* (2003), biografia ficționalizată a familiei Roosevelt, s-a bucurat de o mare apreciere în rândul publicului și al specialiștilor. A mai publicat *Conjugal Rites* (1986), *Looking for Love* (1990), *Too Close for Comfort* (1994), *Rearview Mirror* (1996), *God Bless the Child* (1998).

Pentru romanul *Iubirea secretă a Annei Frank* (2005), Ellen Feldman a întreprins o muncă de cercetare asiduă în biblioteci, arhive și muzee, încercând să readucă la viață o lume dispărută în convulsiile istoriei recente. Peter van Pels, personajul principal al romanului, este un adolescent evreu care, în timpul războiului, s-a mutat împreună cu părinții la Amsterdam din pricina persecuției naziste. Aici, familia sa intră în legătură cu cea a Annei Frank, autoarea celebrului *Jurnal*, și vor petrece împreună mai bine de doi ani ascunși într-un pod, până la arestarea lor, cu câteva luni înainte de terminarea războiului. Deși documentele istorice atestă faptul că toți locuitorii anexei secrete, cu excepția lui Otto Frank, tatăl Annei, și-au pierdut viața în lagărele de exterminare, Ellen Feldman își imaginează posibilul destin al lui Peter, care, evadat din lagăr, ajunge în America, unde își ascunde adevărata identitate, hotărât să nu mai dezvăluie nimănui faptul că este evreu, deși asta înseamnă să o piardă pe fata pe care o iubește. În cele din urmă, după ani grei de muncă și sacrificii, Peter își întemeiază o afacere și o familie, dar soția, copiii și partenerul său de afaceri îi ignoră în continuare identitatea și povestea. În momentul în care jurnalul Annei Frank este publicat, iar după el se fac o piesă și un film de mare succes, presiunea psihologică pe care aceste evenimente o exercită asupra lui Peter îșI spune cuvântul, iar viața lui de familie, sufocată de minciuni și lucruri nespuse, amenință să se dezintegreze.

În memoria lui Sina Baum
1917-1958

„Spunea [Peter] că după război va face tot posibilul ca nimeni să nu afle că era evreu."

Jurnalul Annei Frank
16 februarie 1944

„Avem date despre ce s-a întâmplat cu toţi locatarii anexei secrete, cu excepţia lui Peter."

Un ghid în timpul unui tur al casei Annei Frank, ianuarie 1994

Prolog

13 august 1946

Nimic nu îl evidenția în mulțime, cu excepția faptului că nu voia să iasă în evidență. Dar nu puteai să îți dai seama de asta doar uitându-te la el. Tot ce vedeai era un tânăr costeliv, cu ochi flămânzi, nu foarte diferit de gloata de tineri care se împingeau unii pe alții după război prin strălucirea amăgitoare a reclamelor cu neon și a vitrinelor care-ți făceau cu ochiul. Îți puteai da seama că nu e din oraș după felul cum se holba la rotocoalele de fum ce se ridicau deasupra capului său dintr-o reclamă la Camel, dar asta nu îl făcea deosebit. În nopțile senine de vară, Times Square era plină de turiști.

Îi luase un an să ajungă acolo. Exact atâta trecuse de când văzuse într-un exemplar ferfeniţit al revistei *Life* poza unui băiat american în costum de marinar care, la anunțul președintelui Truman că japonezii capitulaseră, se îmbătase și strângea în brațe, într-un sărut pasional de pace, o infirmieră în uniformă albă, aplecată pe spate. De îndată ce a văzut-o, a știut încotro trebuie să se îndrepte. În țara asta uniformele erau la fel de inocente ca și hăinuțele

copiilor. În oraşul ăsta oamenii îşi puteau striga bucuria de pe acoperişuri. În locul ăsta dragostea se apleca pe spate ca să îl primească.

Nimburile imaculate ale ingenuităţii americane se ridicau în continuare din gura fumătorului, în forma unui *o* perfect. Ştia cum funcţionau pentru că se împrietenise cu un tip din echipajul vaporului, pe care îl bătuse la cap cu întrebări tot drumul. Rotocoalele aveau cam 3 metri în diametru şi nu era fum, ci abur strâns de la sistemul de încălzire al clădirii şi păstrat în rezervoarele din spatele afişului. La fiecare patru secunde, o diafragmă acţionată de un piston împingea aburul prin gaură. Ce ţară, ce oameni, să îşi folosească inteligenţa în astfel de scopuri!

Acum era şi el unul dintre ei. În acea dimineaţă coborâse în port de pe pasarela vasului ca imigrant, un nou-venit, un expatriat. O oră mai târziu ieşise de la punctul vamal sută la sută american. Nici nu a fost nevoie să mintă. Tot ceea ce a trebuit să facă a fost să tacă. Petrecuse aproape 25 de luni, mai exact 753 de zile, tăcând.

Sssst. Nu vorbi. Nu te mişca. O să te audă cineva.

CARTEA ÎNTÂI

1952

„E important să vorbeşti încet în orice împrejurare. Doar limba celor civilizaţi poate fi vorbită, deci nu şi germana."

Jurnalul Annei Frank
17 noiembrie 1942

1

Numele doctorului era Gabor. Ca surorile unguroaice cu bijuteriile şi soţii ăia mulţi, i-am spus soţiei mele. Zsa Zsa, Eva şi... mereu o uit pe a treia. Încercam să iau totul ca pe o glumă. Încercam să fiu un tip de gaşcă. Nu ajungi nicăieri cu o mutră acră, mă avertizaseră ei, deşi asta fusese cu ani în urmă.

Acum nu mai aveam o mutră acră. Mă simţeam cât se poate de bine când doctorul Gabor ţinu deschisă uşa dintre sala de aşteptare şi biroul său. Îmi făcu semn din capul său mic, acoperit cu păr negru lucios şi neted, să o iau înainte. Am intrat.

Jaluzelele erau coborâte pentru a împiedica soarele arzător al după-amiezii să pătrundă înăuntru. Colţurile încăperii erau cufundate în umbră. Sub fereastră, un aparat de aer condiţionat bolborosea ameninţări greu de înţeles. Lângă un perete era

înghesuit un fotoliu negru de piele. L-am ocolit şi m-am aşezat pe scaunul de lângă birou. Doctorul Gabor şi-a făcut loc pe lângă el şi s-a aşezat în faţa mea pe un scaun mai mare. Nu era un bărbat masiv, poate cu un cap mai scund ca mine şi mai slab cu vreo 15 kilograme. Îmi imaginam picioarele lui sub birou, atârnând la câţiva centimetri de podea, sprintene şi neajutorate totodată. Puteam să îl dobor cu uşurinţă.

Se întinse după un carneţel galben şi alese un creion din cele câteva înghesuite într-o vază etruscă. Biroul era la fel de aglomerat ca o casă de amanet. Se găseau acolo instrumentele meseriei lui: hârtia şi creionul după care se întinsese, un telefon, vreo şase cărţi cu cotoarele răsucite spre el, un ceas, de asemenea întors spre el. Apoi mai erau curiozităţile sau poate altfel de instrumente ale aceleiaşi meserii: o reproducere după Rodin, *Burghezii din Calais* – ciudat, având în vedere profesia lui, că nu alesese *Sărutul* –, câteva chipuri precolumbiene cu orbitele goale şi guri larg căscate, două statuete africane – una cu un pântec foarte mare şi cu sânii atârnând ca nişte pătlăgele, cealaltă cu un penis ca o mitralieră. Doctorul Gabor o îndreptă spre mine. Am vrut să îi spun că nu e nici o problemă. A fost o vreme când ar fi fost o problemă, dar nu mai era cazul acum.

Se lăsă pe spate în scaun şi se uită la mine prin ochelarii cu rame din sârmă. Avea privirea largă, goală ca a unei bufniţe. Nu era foarte liniştitoare. Ceilalţi doctori îmi spuseseră că el era ultima mea şansă, acest ungur în costumul lui cambrat cu două rânduri de nasturi, care amintea de după-amiezile lungi pierdute în cafenelele de pe bulevard şi de orele languroase petrecute cu tipi blonzi şi anoşti care aveau acelaşi nume ca şi el. Costumul nu putea

fi ales întâmplător. Hainele sunt camuflajul cel mai uşor. Mă îmbrăcam ca un american sau cel puţin ca un GI[1] până să cobor de pe pasarela vasului în acea dimineaţă de august. Poate că asta era şi ideea. Doctorul Gabor, care era aici de mai multă vreme decât mine, cu câţiva ani înainte de război, conform certificatelor înrămate de pe perete, se mândreşa cu legătura sa cu Lumea Veche sau poate doar se împotrivea vulgarităţilor Lumii Noi. Eram sigur că le considera vulgarităţi.

— Aşa deci, domnule van Pels, spuse el şi se legănă uşor în scaunul său mare de piele, v-aţi pierdut vocea.

Motănaşii neascultători şi-au pierdut botoşeii, îi citeşte soţia mea fiicei noastre.

Am încuviinţat din cap, deşi puteam să şoptesc în perioada aceea. Timp de trei săptămâni nu am putut să fac nici măcar asta. Puteam deschide gura, puteam forma cuvintele, dar nu eram în stare să scot nici un sunet. Acum eram capabil să produc un scâncet patetic, foarte slab, ca de bebeluş. Nu, un bebeluş poate să ţipe. Trebuia să o fi auzit pe fiica mea cum urla când doctorul i-a tras o palmă ca să o aducă la viaţă. Plânsetul ei a făcut înconjurul lumii. Am deschis şi eu gura ca să strig de bucurie, dar văzând-o atârnând de picioruşele ei lunecoase şi acoperite cu mucus, crudă şi plină de sânge ca o bucată de carne, strigătul mi s-a oprit în gât. Mi-o imaginam alunecând pe podea, împrăştiindu-se pe linoleumul cu model. Îmi închipuiam că doctorul o să cadă pradă unui impuls nebunesc şi fiica mea o să zboare

1. Membru sau fost membru al forţelor armate americane.

prin aer şi o să se izbească de peretele de culoarea oaselor. Soţia mea se îndoieşte că mi-aş fi văzut fiica nou-născută. Zice că nu aveam cum să fiu acolo. Dar ea era sub efectul calmantelor atunci şi ştiu că nu mă înşel. Probabil pândeam uşa sălii de naştere şi am tras cu ochiul când s-a deschis. Vederea fiicei mele m-a redus la tăcere atunci şi ceva mi-a furat vocea acum. Nimeni nu poate determina adevărata cauză.

Am fost la o groază de doctori. Mi-au îndesat tuburi pe gât şi mi-au radiografiat laringele, au împins şi controlat şi au pus nesfârşite întrebări. A trebuit să scriu răspunsurile pe o bucată de hârtie. Ce mănânci? De toate. Cât de mult bei? Nu foarte mult. Fumezi?

Toţi au întrebat asta şi le-am zis că nu. Ai fumat vreodată? Semănau cu audierile din Senat despre care tot citesc în ziare. Eşti acum sau ai fost vreodată...? Niciodată, am scris, deşi, puşti fiind, mai trăsesem din când în când câte o ţigară. Încă îmi mai place aroma. Dintr-un motiv sau altul, o găsesc liniştitoare. Dar plăcerea celorlalţi îmi este suficientă. Nu am prins obiceiul. Nu le-am spus toate astea. Erau destule de scris şi fără detaliile neimportante.

Au trecut apoi la alergii. Eşti alergic la ceva? Nu, din câte ştiu, am scris pe foaie. Dar în copilărie? Nu, am mâzgălit eu. Nu îmi aminteam de nici o alergie în copilărie. Nu îmi aminteam de copilărie. A fost confiscată, arsă, aruncată în aer. Era ascunsă bine într-un loc secret, atât de secret că nu mi-l pot aminti. Nici asta nu am scris.

— Pierderea vocii a fost treptată? mă întreba acum doctorul Gabor. S-a întâmplat dintr-odată sau aţi simţit că vocea vă devine din ce în ce mai slabă?

— Peste noapte, am hârâit eu. Pur şi simplu. M-am culcat cu voce şi m-am trezit fără.

— S-a întâmplat ceva neobişnuit în timpul nopţii?

Am dat din cap că nu.

— Dar vise?

— Eu nu visez.

Continuă să se uite la mine.

— Chiar nu visez, am repetat.

Se lăsă şi mai mult pe spate în scaunul lui şi se uită la mine pe deasupra unui nas îngust care tăia în două o faţă plată ca Marea Câmpie ungară.

— Vorbiţi-mi despre dumneavoastră, domnule van Pels.

— Sunt de profesie constructor, am şoptit. Am o soţie şi două fiice de 3 ani, respectiv 18 luni. Locuiesc în Indian Hills. Acolo se află firma noastră, a mea şi a partenerului meu.

Gabor îşi ridică privirea din carneţel.

— Asta-i tot, am scrâşnit eu.

— Unde v-aţi născut? Percep un vag accent.

Percepi un accent vag, doctore? Tu vorbeşti, cu felul tău cântat de a vorbi, ca un steag ungar fluturând în vânt. Nu am întâlnit încă un compatriot de-al tău care să se fi descotorosit de această cadenţă. Accentul mă dă şi mai puţin de gol. Nu chiar german, spun oamenii când încearcă să mă identifice. O mică influenţă olandeză, îşi dau ei cu părerea. Ai învăţat engleza britanică, nu pe cea americană, a remarcat soţia mea când i-am vorbit prima dată. Zice că s-a îndrăgostit de accentul meu franţuzesc, deşi îi tot spun că nu este atât de bun pe cât crede ea.

Poate sunt mai bună la franceză, Peter, dar tu eşti mult mai bun la engleză.

— Osnabrück, am şoptit eu.

— Deci sunteţi german.

— Sunt cetăţean american.

— German la origine, vreau să spun.

— Tatăl meu era olandez. Aşa a fost şi tatăl lui. Eu doar s-a întâmplat să mă nasc în Germania.

— Asta când a fost?

— 8 noiembrie 1926, i-am spus, deşi 13 august 1946 ar fi fost mai aproape de adevăr.

— Şi când aţi ajuns aici?

— 13 august 1946.

— Deci eraţi în Germania în timpul războiului?

Nimeni nu va şti că suntem aici. Nici nu se vede de afară.

— Eram în Europa.

— Sunteţi evreu, domnule van Pels?

— Dar dumneavoastră, doctore?

— Eu nu sunt important. Doar o unealtă care să ne ajute să vă înţelegem.

— Nu este nimic de înţeles.

— Să înţelegem de ce v-aţi pierdut vocea. Spuneţi că v-aţi născut în Germania, dar aţi fost în altă parte a Europei în timpul războiului. De aceea v-am întrebat dacă sunteţi evreu.

— Nu. Dar soţia mea este.

De obicei nu le spun oamenilor asta, dar, dacă tot era să vorbesc despre ce făcusem în Europa în timpul războiului, mi s-a părut o idee bună. Putea preveni şi stânjeneala de pe parcurs. Acum câteva luni, tipul cu care lucrez la First Mutual m-a întrebat dacă mă interesează să mă înscriu în clubul local şi apoi nu a mai adus vorba de asta. Nu m-aş fi înscris oricum, dar faptul că de atunci nu mă mai priveşte

în ochi când vine vorba despre golf nu e un lucru bun pentru afaceri.

— Dar aţi făcut armata? Aţi fi avut cam... se uită în carneţelul galben, 13 ani când a început războiul, 18 când s-a încheiat.

— Am petrecut o mare parte a războiului în Amsterdam.

Puteam să îl văd cum se întreba în timp ce scria: ce făceaţi în Amsterdam, domnule van Pels? Strângeaţi evreii, de vreme ce nu sunteţi unul dintre cei aleşi, sau doar omoraţi în bătaie cetăţenii olandezi? Nu era singurul care se întreba asta. Din câte puteam să îmi dau seama, suspiciunile erau singurul dezavantaj legat de faptul că nu eram evreu. În lumina evenimentelor istorice recente, cine s-ar fi gândit că existau dezavantaje?

— Dar familia? A venit în această ţară odată cu dumneavoastră?

Consulatul American

Rotterdam

Se adevereşte prin prezenta că, începând cu 10 februarie 1939, Hermann, Auguste şi Peter van Pels au fost puşi pe lista de aşteptare pentru emigrarea în America.

— Părinţii mei sunt morţi.

Continuă să se uite la mine.

— Victime de război.

Cuvântul se transformă într-o şoaptă şuierătoare în biroul întunecos.

— Surori sau fraţi?

Va fi ca şi cum ai avea două surori.

Va fi ca şi cum ai avea două iubite – în aceeaşi casă. Uite-l cum se înroşeşte, Kerli.

— Nici fraţi, nici surori.

— Alte rude în viaţă?

Voia o listă? Bunicul Aaron arestat după Kristallnacht, mort înainte ca noi să ajungem în ascunzătoare; mătuşa Hetty la Auschwitz, mătuşa Klara la Sobibor.

Am dat din cap că nu.

— Îmi pare rău, murmură el şi mi-am dat seama că reconsideră problema. Indiferent ce aş fi pus la cale în timpul războiului, şi încă se mai întreba cu ce mă îndeletnicisem, nu fusese totul lapte şi miere. Foarte delicioase expresiile astea! De la început m-au diferenţiat de ceilalţi emigranţi şi de nou-veniţii ageamii, cum ne numeau cei care imigraseră cu o generaţie înaintea noastră sau chiar cu un deceniu în urmă.

— Trebuie să fi fost greu, continuă el.

Greu. Of, cuvintele pe care le născocim pentru a ţine la distanţă ceea ce e de neconceput. Da, doctore, a fost greu. Dar, de asemenea, îndrăznesc să spun că a fost folositor. Dacă nu aş fi fost singur, poate că nu aş fi stat acum aici. Ştiu un tip din tabăra DP[1], un polonez care nu şi-a pierdut întreaga familie într-o clipită şi nici chiar de-a lungul unui an. Soţia lui a supravieţuit, la fel trei dintre cei cinci copii ai săi. Dacă stau să mă gândesc, îl ştiam încă dinainte de tabăra DP, când credea că îi pierduse pe toţi. Pe atunci toţi locuiam în afara taberei, trăind din ce ne dădea pământul, mutându-ne de colo-colo şi luând ce aveam nevoie de unde puteam.

Ajunge, Peter! Ne-am distrat destul pentru o seară. Şi, în plus, bătrânul nu mai are nimic. Doarme în grajd cu animalele.

---

1. Prescurtare de la *displaced persons* (engl.) – emigranţi.

Dar apoi a aflat că soția și trei dintre copiii lui supraviețuiseră. În tabăra DP li s-a mai născut un copil. Graba de a înlocui ceea ce fusese pierdut era uimitoare în tabăra aceea. Înțelegeam de ce, dar știam și cum era viața. Nu aveam să repet greșeala tatălui meu la Consulatul American din Rotterdam. Un tânăr sănătos și fără obligații avea șanse mari de a primi viză. Pune o nevastă, și mai cobori câteva locuri. Mai adaugă patru copii și poți foarte bine să o lași baltă. Dar polacul era descurcăreț. A reușit să se califice, deși avea nevastă și patru copii. A reușit să-și aducă toată familia până la examenul medical. Acesta era singurul lucru pe care nimeni nu îl putea evita. Și atunci au găsit petele de pe plămânii soției. Nici nu înțeleg de ce au fost mirați. Adevăratul șoc ar fi fost dacă nu ar fi avut toți cei din tabără pete pe plămâni sau tuberculoză sau o duzină de alte boli și cusururi. Corpul meu își adăpostea propriile amintiri ale acelor ani când fusesem închis într-un pod, ca un suvenir părăsit, trăind cu cartofi putreziți și fasole mucegăită, deși nu știam asta pe atunci. Dar soția polacului avea pete pe plămâni. I-a spus să plece fără ea. De îndată ce petele or să dispară, vine și ea cu copiii. Exclus, a zis el. Își perfecționa argoul american de luni de zile. Exclus, vor pleca împreună ca o familie sau nu vor pleca deloc. Rezultatul a fost că nu au mai plecat deloc. Pe când așteptau ca petele să dispară, autoritățile au închis tabăra și i-au repatriat pe toți. Apoi unchiul Joe Stalin și-a coborât cortina și acum polacul, soția și cei patru copii ai săi erau prinși într-o hazna comunistă, asta dacă mai erau în viață. Așa că, vezi dumneata, doctore Gabor, existau avantaje în a nu avea pe nimeni, deși nu se cuvine să spunem asta.

— Dar în țara asta? Ai avut vreo rudă când ai ajuns?

Semnase actele pentru sponsorizare și trimisese banii, dar nu întrebase când o să ajung și nici eu nu îi scrisesem ca să îi spun. Abia dacă mi-l aminteam pe fratele tatălui meu, cel care se aflase mai sus pe lista Consulatului American din Rotterdam. „Unchi" era încă un cuvânt fără sens pentru mine.

Am dat din cap în semn că nu.

— Trebuie să fi fost greu.

Repetă cuvântul cu mai multe semnificații pentru o lume ce depășea imaginația sa, dar de data aceasta se înșela. Înainte de America fusese greu, dacă voiai să îi dai un calificativ. Dar America era într-adevăr numai lapte și miere.

— Am fost fericit să mă aflu aici.

— Povestește-mi.

De unde să încep, doctore? De la acea primă dimineață pe chei? Nu prea cred. Nu i-am spus nici soției mele despre asta. Sau ar trebui să încerc să îți explic întâlnirea neverosimilă, una la un milion, ce a urmat, când credeam că jocul s-a terminat înainte de a începe?

— Amsterdam, a spus bărbatul de pe chei când a văzut eticheta de pe valiza mea. Poate îl știi pe tatăl meu.

Eram rezidenți americani acum, liberi să mergem unde voiam, dar tot ne agățam unul de altul din teamă, din obișnuință sau suspiciune. Sau cel puțin așa făceau ceilalți. Eu mă grăbeam să scap de acolo. Dar se așezase în fața mea, acest vestigiu al trecutului meu, deși atunci nu eram conștient de asta. Auzisem de el, dar nu ne întâlniserăm niciodată și, stând față

în față pe chei, am crezut că este doar un alt refugiat. Prin toată Europa, prin toate țările, oamenii treceau cu greu prin garduri de sârmă ghimpată, străbăteau țări întregi, se întorceau în cartierele bombardate ca să întrebe iarăși și iarăși. Ai fost în lagărul cutare; îl știi pe cutare și cutare? Ai vreo veste despre cutare? Dar despre acesta? Căutau pe listele Crucii Roșii, dădeau anunțuri în ziare și deveneau o pacoste pentru cei care le acordau un minut. Și, cu cât puneau mai multe întrebări, cu atât li se făcea mai frică de răspunsuri.

— Poate îl știi pe tatăl meu, repetă bărbatul, deși probabil văzuse că voiam să scap de el. Fritz Pfeffer. Era dentist în Amsterdam.

Deci el era Werner, fiul, doar cu un an mai mic decât mine, pe care Pfeffer avusese inspirația să îl trimită cu un transport de copii în Anglia, imediat după Kristallnacht. Traversasem jumătate de glob ca să dau peste băiatul pe care doi ani îl invidiasem. Nu îi datoram nimic, nici măcar o veste. I-am sugerat să verifice la Crucea Roșie.

— Am făcut deja asta. Tatăl meu a murit la Neuengamme. Caut oameni care l-au cunoscut în timpul vieții. După ce am plecat.

Lăsă ochii în jos o clipă, dar nu îmi părea rău pentru el. Fusese în Anglia în timpul războiului.

— Am auzit că s-a ascuns împreună cu o familie pe nume Frank, zise el.

I-am spus că nu știu nimic despre un dentist pe nume Pfeffer sau despre respectiva familie Frank. Adevărul nu l-ar fi consolat oricum. Poate nu ești de aceeași părere cu mine, doctore, dar nu ești în măsură să judeci. Nu cunoști veninul amintirilor.

— Nu e nimic de povestit, i-am spus acum doctorului. Am venit cu vaporul. A acostat la New York. Am fost, cum am spus, fericit să mă aflu aici.

— Unde ai locuit la început? La o familie? Într-un adăpost?

Adăpost. Un alt cuvânt reconfortant. Dar cum altfel puteai numi Marseilles? Nu mai era un hotel, în ciuda literelor sculptate pe faţadă, doar una dintre staţiile marelui tur al mizeriei; un loc zgomotos care se prăbuşea, unde se opreau oamenii de 40-50 de ani care nu aveau să înveţe niciodată engleză, pentru că se temeau de poveştile pe care le-ar fi putut spune; şi copii care tremurau când trebuiau să se aşeze la rând pentru cină, pentru doctor sau pentru duş; şi bărbaţi şi fete cu ochi obosiţi, cu zâmbete ştirbe şi cu un răspuns gata pentru orice întrebare, o duzină de răspunsuri, doar să le spui pe care voiai să îl auzi. O fată, care avea părul lung şi blond şi îşi tot trecea degetele prin el, parcă pentru a se asigura că încă îl mai avea, îmi zâmbea uşor, la fel de uşor ca bănuţul pe care îl aveam în buzunar de fiecare dată când treceam prin hol. Îi zâmbeam şi eu, dar nu mă opream niciodată.

Sau să îţi povestesc despre tangoul de la Marseilles, doctore? Cum aş putea să descriu acel dans trist al disperării cuiva ca dumneata, care are peretele plin cu certificate ce te transformă într-un stâlp de primă mână al societăţii? Chiar dacă ai fi văzut dansul, nu ai fi înţeles paşii.

Stăteau în faţa hărţii. „AŞA ARATĂ AMERICA" era scris deasupra cu litere mari şi copilăreşti. Un bărbat sau o femeie sau un copil arăta spre un punct.

Gestul era făcut la întâmplare, de parcă ar fi luat parte la un joc de la o petrecere pentru copii. Ceilalți dansatori – o soție, un tată, o mătușă în vârstă care mai avea câteva picături din același sânge pompând în inima ei frântă – urmăreau degetul care se tot deplasa până se oprea pe un anumit punct. Greensboro. Cleveland. Detroit. Apoi unul dintre ei lua funda roșie sau albă sau albastră atașată punctului între degetul mare și arătător și o ducea până la una dintre imaginile corespunzătoare prinse de perete de jur împrejurul hărții. Atunci începea cearta. Ca toate tangourile, cel pe care îl dansau în holul de la Marseilles era încărcat de pasiune.

— Aduce prea mult a Lodz.

— Ce tot spui acolo, nu seamănă deloc cu Lodz.

— E prea multă zăpadă. O să murim de frig.

— Uită-te la palmierii ăia. Ne trimit într-o junglă.

Alunecau dintr-o parte în alta, arătând pe hartă și examinând atent pozele, descifrând semne familiare în fațada vreunei catedrale gotice, în numele melodios al unei străzi, în privirea satisfăcută a unei mulțimi de străini, până când un violonist care cântase într-un cvartet din Budapesta decidea că locul de origine al orchestrei din Philadelphia nu era un loc chiar atât de rău, iar o femeie care nu părăsise niciodată sătucul ei din România îl credea în sfârșit pe asistentul social care îi promitea că nu erau indieni la Indianapolis. Am știut că trebuie să scap de acolo, și nu prin tangou.

— Am găsit o cameră, i-am zis doctorului.

Toți spuseseră că era imposibil. Nu auzisem că era criză de locuințe? Prin toată țara, oamenii locuiau

în barăci vechi de armată, în maşini sau pe verandele altor oameni. Un cuplu găsise adăpost în vitrina unui magazin, în speranţa că îi va observa cineva şi le va închiria un apartament. Dar eu am reuşit să găsesc o cameră, de fapt un tunel cu o singură fereastră la nivelul străzii. Costa 9 dolari pe lună şi am fost norocos să o găsesc. Nu mă deranja vederea subterană. Noaptea târziu sau dimineaţa devreme, când stăteam întins în pat, mă uitam la picioarele oamenilor care treceau. Din când în când, trecea câte o pereche de pantofi cu tocuri înalte şi decupaţi în faţă. Unghiile date cu ojă licăreau şi imaginaţia mea stârnea un vârtej puternic ce înghiţea purtătoarea necunoscută a acelor pantofi deloc inocenţi, cu părul în bătaia vântului, hainele zburând prin fereastră şi apoi în patul meu îngust de fier.

— Am găsit o slujbă. Mai întâi de chelner. Când am obţinut permisul de conducere, am fost şi şofer de taxi.

— Impresionant, spuse doctorul Gabor, dar nu se putu abţine să arunce o privire spre diplomele şi certificatele de pe perete, ca pentru a se asigura că mai erau încă acolo.

Nu m-am obosit să îi spun că nu era nimic impresionant. Cu toţii aveam mai multe slujbe. Unii mergeau şi la seral, dar eu nu am avut răbdare pentru asta. Nu puteam nici să stau liniştit să citesc. Am încercat. Am fost până şi la bibliotecă şi am luat cărţi. În acea ascunzătoare înghesuită şi urât mirositoare, cărţile fuseseră evadarea noastră. Am citit pe rând Goethe, Schiller, Dickens şi Thackeray. Dar în America nu mai aveam nevoie de evadare. Cine ar fi vrut să evadeze din Ţara Făgăduinţei? Citeam o

pagină sau două din acele cărți împrumutate de la bibliotecă și apoi le dădeam deoparte, îmi luam pălăria și haina și urcam cele trei trepte ce duceau de la camera mea de la subsol în lumea reală aflată chiar în fața ușii mele și care devenea deodată atât de la îndemână.

Colindam Fulton Street și Borough Hall și Grand Army Plaza, străbăteam podul Brooklyn și o luam în sus pe Broadway, apoi în jos pe Park Avenue, traversam East River până la Hudson și înapoi. Zăboveam în Prospect, Riverside și Central Park ca să trag cu ochiul la tinerele mame cu bebeluși care abia începeau să meargă și la doicile cu cărucioare mari, englezești, mă opream pe stradă ca să mă uit la băieții care jucau *stickball*[1] și mă luam discret pe urmele femeilor îmbrăcate elegant pe Fifth Avenue sau de-a lungul străzii Madison. O dată m-am urcat la etajul unui autobuz cu două niveluri pentru că citisem în ziar că aveau să fie înlocuite cu cele cu un singur nivel, dar mă grăbeam prea tare pentru aglomerația din trafic și opririle lungi, în timp ce pasagerii urcau și coborau, căutându-se prin buzunare după mărunțiș. Dacă aveam de gând să merg repede, preferam metroul aerian. Îmi plăceau viteza și intruziunile secrete în viețile celorlalți. Stăteam în vagoanele luminate gălbui și vedeam prin ferestrele din Harlem locuințele pline de copii, apartamentele din Tudor City, unde femeile stăteau lângă aragaz în timp ce bărbații citeau ziarul de seară, și casele de cărămidă din Brooklyn, unde familii întregi își vedeau de viețile lor individuale, dar totuși legate între ele în clădirile

1. Joc asemănător cu baseballul.

ca o tablă de şah cu pătratele iluminate. Uneori stăteam în metrou în timp ce acesta huruia şi scârţâia şi hurducăia la curbe, şi voiam să deschid gura şi să dau glas deşertăciunii din sufletul meu într-un strigăt prelung. Dar chiar şi aşa, era mai bine decât să citesc. Nu aveam răbdare cu poveştile care nu erau reale sau cu informaţiile pe care nu le puteam folosi imediat.

Cu filmele era altă poveste. La filme puteam să îmi perfecţionez engleza. Odată, o femeie din faţa mea l-a chemat pe plasator pentru că făceam prea mult zgomot când murmuram dialogul cu o fracţiune de secundă după actori, dar de obicei reuşeam să repet cuvintele în gând. Şi, pe deasupra, la filme mă simţeam mai puţin singur. Întunericul fremăta de apropierea celorlalte corpuri. Iar starurile de cinema îmi erau vechi prieteni.

Am şi alte poze cu staruri de cinema, Peter, dacă vrei mai multe ca să îţi lipeşti deasupra patului.

— Şi acum construieşti case, spuse doctorul Gabor. Asta e chiar o poveste de succes.

Ştiam la ce se gândeşte. Cum de ajunsese un ageamiu ca mine într-un loc ca acesta? Dar nu abuzasem de Harry. A fost ideea mea şi Harry a fost de acord. Nu a trebuit să îl forţeze nimeni.

— Spuneţi-mi despre soţia dumneavoastră, domnule van Pels.

Spuneţi-mi, spuneţi-mi, insista el. Nu înţelegea că nu am voce?

— Aţi întâlnit-o aici sau în Europa?

Dacă i-ai vedea dinţii, doctore, nu ai mai întreba asta. Sunt o mărturie a unei vieţi de lapte pasteurizat, legume proaspete şi dentişti scumpi. Prima dată când mi-a zâmbit, am fost orbit. La fel şi cu sora ei.

— Am cunoscut-o aici. S-a născut aici.

— Şi spui că este evreică?

Va veni vremea când vom fi oameni din nou şi nu doar evrei!

Am aprobat din cap.

— Este acesta un motiv de divergenţă între voi?

Intuise el ceva, dar divergenţa nu era între noi, ci în mine. Nu am intenţionat niciodată să mă căsătoresc cu o evreică, ba chiar dimpotrivă, dar un bărbat nu se poate împotrivi dragostei.

— M-am căsătorit cu ea.

— Deci aţi fost atras de faptul că era evreică?

Atras? A fost dragoste la prima vedere, dar nu pentru că era evreică. Îmi suciseră minţile şi ea, şi sora ei, şi tatăl ei, care de-abia îşi putea ascunde bucuria de a mai avea încă un bărbat la masă în acea primă seară când am început să mă strecor în sânul familiei, şi mama ei care nu prea avea încredere în mine. O femeie ageră, soacra mea.

— Îmi pare rău, doctore, dar nu înţeleg unde vrei să ajungi. Mi-am pierdut vocea. Nu sunt alte probleme în viaţa mea.

M-am aplecat în faţă şi am bătut în lemnul biroului. Am vrut să fie o glumă. Nu sunt un om superstiţios.

— Aţi mai avut vreun incident de acest fel în trecut? mă întrebă.

— Nu mi-am pierdut niciodată vocea, am şoptit.

— Alte probleme de sănătate care n-au părut să aibă o cauză biologică?

— Vreţi să spuneţi vreo boală psihosomatică?

Ridică din umerii acoperiţi de o cămaşă de poplin.

— Imediat ce am ajuns aici, am căpătat un tremur al mâinilor şi picioarelor. Primul doctor la care m-am dus a zis că dezvoltasem un caz de instituţionită.

— Poftim?

Firește, doctore, că nu te învinovățesc. Individul era un prost, dar mă dusesem la el pentru că avea un nume bun. Toată lumea de la Marseilles știa cât de mult ura Europa. „Cimitirul evreilor" o numea. Un om ca el nu putea trimite pe cineva înapoi, nici măcar pe un evreu. De asta mă temeam cel mai tare. Dacă puteau să te împiedice să intri în țară din cauza bolii, puteau să te deporteze pentru același motiv? Nu aveam de gând să fiu trădat de propriul meu corp.

Vor auzi tusea.

Mai dă-i codeină.

Vrei să îl omori?

Dacă muncitorii de jos aud tusea, suntem morți cu toții.

Această temere m-a împiedicat câteva săptămâni să mă duc la doctor. Stăteam întins în pat și tăblia de fier se lovea de perete din cauza tremuratului meu. Frica îmi lua mințile, halucinam imaginându-mi alte camere urât mirositoare. Până la urmă nu am avut altă soluție. M-am dus la doctorul care ura Europa.

— A spus că mi-e teamă să fiu singur și că vreau să mă întorc în tabăra de refugiați, i-am spus doctorului Gabor. Am petrecut mai multe luni într-o tabără înainte să îmi iau viza. A spus că voiam să aibă cineva grijă de mine. Instituționită.

De aceea știam că tremurăturile nu erau psihosomatice.

Ultimul lucru pe care mi-l doream era să fiu la mila altora.

— Au dispărut tremurăturile sau le mai aveți încă?

— Au dispărut. După ce m-am dus la alt doctor. S-a dovedit că aveam o tiroidă mult prea activă.

Doctorul Gabor a mai notat ceva, apoi şi-a pus stiloul deoparte şi s-a lăsat pe spătarul scaunului.

— Povestiţi-mi despre noaptea în care v-aţi pierdut vocea, domnule van Pels. S-a întâmplat ceva ieşit din comun?

Am dat din cap că nu.

— M-am întors acasă cu maşina de la birou, m-am jucat cu fiicele mele, eu şi soţia mea am luat cina, am citit ziarul şi ne-am uitat la televizor, apoi ne-am dus la culcare. A fost o seară ca toate celelalte.

— Aspectul sexual al căsniciei este satisfăcător?

— Desigur.

— Cât de des faceţi dragoste? O dată pe lună? O dată pe săptămână? Mai des de atât?

— Mai des, am şoptit.

— Aţi făcut dragoste în acea noapte? În noaptea în care v-aţi pierdut vocea?

M-am uitat la statueta africană pe care mi-o arătase şi am încuviinţat.

— Şi aţi avut un orgasm satisfăcător? Nici o disfuncţie?

Se simţi o adiere lascivă dinspre biroul lui.

— Nici o disfuncţie, am murmurat.

— Dar soţia dumneavoastră? Ea a avut orgasm?

Soţia mea, doctore, nu e treaba ta. Nici dulceaţa gurii ei care te înghite cu totul sau curbura şezutului ei, cum l-am numi dacă ar călări un cal, nici geamătul înfiorat care îmi aminteşte întotdeauna de notele trompetei lui Bunny Berigan la finalul melodiei „I Can't Get Started". Mi-a pus melodia asta în prima seară când am ieşit, ca să îmi vindece inima

rănită. Parcă o văd introducând monede în tonomatul sută la sută american, masiv și strălucitor. Uneori, când îi scapă acel sunet, mă întreb dacă știa, în fecioria ei neliniștită, că și ea va scoate acele note pe care le va interpreta pentru mine ca o promisiune a lucrurilor ce aveau să vină. Mă întreb, doctore, dar la dracu', nu e treaba ta.

Am încuviințat din nou și mi-am ținut pumnul strâns la spate.

— Și după aceea? A fost vreo discuție sau vreun reproș?

— Orice ar fi în neregulă cu vocea mea, am șoptit, nu are nici o legătură cu sexul.

— Încerc doar să aflu ce s-a întâmplat în seara aceea. Ați vorbit? Sau v-ați culcat imediat?

— M-am culcat.

— Și soția dumneavoastră?

Burghezii din Calais luceau mohorâți în lumina slabă. Trebuie să fi costat cel puțin 10 lire. Brațul ridicat al lui Pierre de Wissant putea să scoată ochiul cuiva.

— A citit. Obișnuiește să citească înainte să adoarmă.

— Vă deranjează?

— Faptul că citește?

— Faptul că citește după ce faceți dragoste.

— Ar trebui?

— Unii oameni îl pot percepe ca pe un abandon emoțional.

Crezi că a sta în așternuturi calde care miros a sex și transpirație și a săpun de rufe, cu mintea relaxată și copiii visând înveliți bine în camera de alături înseamnă abandon? Poate ți-ai ales profesia

greșită, doctore. Sau poate ai petrecut prea mult timp în cafenelele alea de pe bulevard.

— Nu mă deranjează.

— Ce citea soția dumneavoastră în acea seară?

Întrebarea era absurdă, dar mi se spusese că el era singura mea speranță. Am încercat să mi-o amintesc pe soția mea ridicându-se din pat, luând cartea de pe noptieră și rezemându-se la loc pe perne. Am încercat să îmi amintesc volumul așezat pe chenarul de satin albastru al păturii electrice. Nu era una dintre cărțile acelea pe care obișnuia să le citească în liceu, groase și cu cotoarele tocite de atâta răsfoit, pe care le lua uneori în pat. *Doamna Bovary. Anna Karenina.* Cartea lui Thackeray despre colonel. O știam bine pe asta. Am citit-o în timpul celei de-a doua primăveri de când ne ascundeam. Cartea pe care o citea ea în seara aceea era nouă, recent cumpărată de pe rafturile librăriei sau scoasă din învelitoarea de carton cu care erau îmbrăcate cele din clubul „Cartea lunii". Am închis ușor ochii pentru a vizualiza coperta lucioasă. Litere negre îngroșate. O poză.

— Sunteți bine? întrebă Gabor.

— Poftim?

— Tocmai ați apucat strâns scaunul de parcă erați gata să cădeți.

I-am spus că se înșela. Doar îmi schimbasem poziția.

— Vorbeam despre ce citea soția dumneavoastră în noaptea în care v-ați pierdut vocea.

— O carte oarecare.

— Nu vă amintiți care anume?

— Are vreo importanță?

Pentru prima dată, doctorul Gabor zâmbi.

— Probabil că nu. Eram doar curios cu privire la gusturile ei.

— Citește orice. Dar nu am observat ce anume citea în seara aceea.

„Nu are sens să te amărăşti jelind, să te tot gândeşti. Trebuie să continuăm să trăim, să continuăm să construim."

Otto Frank într-o scrisoare către fratele său, 16 martie 1946, citat din *Viaţa secretă a lui Otto Frank*, de Carol Ann Lee

2

Am părăsit clădirea în care se afla doctorul Gabor – o construcţie joasă, un bârlog din beton pentru birouri de tot soiul – şi am ieşit într-un val de căldură. Aerul era înăbuşitor şi simţeam cum tălpile mi se afundă în asfalt. În timp ce mă îndreptam spre maşină, mi-am scos sacoul şi mi-am dat jos cravata, dar nu mi-am desfăcut manşetele cămăşii. Nu pentru că îmi e ruşine. Dar nu vreau să fac paradă cu asta.

— Ce ai acolo, tati? mă întreabă fiica mea mai mare pe când mâna ei zăboveşte deasupra acelui loc, temându-se să îl atingă, dar arzând de dorinţă să îşi aşeze degeţelul pe el.

— Doar o rană pe care şi-a făcut-o tati când era mic, îi răspund, şi cuvintele mele o fac să se răzgândească. Nu vrea să îşi imagineze că am fost mai

mic decât sunt acum. Are nevoie de toată substanța și tăria pe care le poate găsi. Nu este prostuță fiica mea.

Lăsasem ferestrele deschise, dar aerul din mașină tot era sufocant. Scaunele din piele se încinseseră și îmi ardeau acum pielea prin cămașă. Volanul mi se lipea de palme. Doar cheile de la mașină, care stătuseră în buzunarul meu în timpul vizitei la doctorul Gabor, nu erau fierbinți.

Am pornit motorul și m-am aplecat spre butonul radioului. Metalul mi-a ars degetele. Chiar și vocea prezentatorului părea obosită din cauza căldurii, dar eu eram oricum cu gândul la emisiunile de la BBC. Fuseseră mereu atât de echilibrate, chiar și în situații de criză. Americanii erau doar înfumurați. 500 de avioane ale Națiunilor Unite au bombardat Coreea de Nord. Casa Albă aprobase legea emigrării sau mai degrabă legea împotriva emigrării, în ciuda votului negativ al președintelui Truman. 36 de grade și nu se întrezărea nici o ameliorare.

Am intrat în fluxul de trafic care se mișca anevoios pe Route One. Era ceva ieșit din comun legat de seara aceea? întrebase doctorul. Totul, doctore, totul era ieșit din comun în acea seară și în seara de dinainte și în seara de dinaintea celei de dinainte și în seara aceasta. Sulițele soarelui strălucind pe capota mașinii ca diamantele; afișele tremurând în arșiță, făgăduindu-mi 26 DE CENȚI PE GALON și DOUĂ LA PREȚ DE UNA și PARCARE ÎN SPATE; șoferul încruntat care face manevre bruște în fața mea și cel care îmi face semn să o iau înainte cu un gest de *noblesse oblige*; umbrele prelungi ale copacilor pe drumul de acces pe care se văd pete de soare și

mirosul de iarbă proaspăt tunsă în timp ce mă apropii mai mult de casă. E cu totul ieşit din comun, doctore, şi ciudat că după tot ce s-a întâmplat încă îmi mai poate frânge inima. Sau poate tocmai asta e ideea.

Am luat-o pe Indian Hills Road. Piciorul meu stâng apăsă pe frână în timp ce piciorul drept se ridică uşor de pe acceleraţie. E un obicei ciudat; deşi nu mi-am dat seama până când soţia mea nu mi-a atras atenţia. Pe atunci nu era soţia mea.

— Tu conduci cu ambele picioare! a spus ea pe acelaşi ton fascinat cu care remarcase numărul mare de limbi pe care le vorbeam sau numărul mare de cărţi pe care le citisem înainte să mă las de citit.

— Ce vrei să spui?

— Majoritatea oamenilor iau piciorul de pe acceleraţie şi îl aşază pe frână. Tu ţii câte un picior pe fiecare pedală.

M-am uitat în jos, la podeaua maşinii. Avea dreptate, ţineam câte un pantof maro lustruit pe fiecare pedală.

— Ai avut vreodată sentimentul că vrei să pleci şi totuşi să rămâi? a fredonat ea, imitându-l pe Jimmy Durante.

Fusese de asemenea surprinsă că ştiam starurile de cinema şi artiştii americani.

— Este un semn de ambivalenţă, a zis ea despre picioarele mele.

— Aşa conduc eu, i-am spus, deşi după aceea am încercat să folosesc doar un picior, aşa cum îmi spusese că fac ceilalţi. Dar după o săptămână sau două am revenit la vechile obiceiuri. Mă simţeam mai în siguranţă aşa.

Acum îmi foloseam ambele picioare şi îmi ţineam ambele mâini pe volan. Acul vitezometrului tremura undeva între 40 şi 50 de kilometri la oră. Partenerul meu, Harry, zice că dacă ar fi vreodată să cumpere o maşină la mâna a doua, ceea ce ferească Domnul să facă vreodată, ar cumpăra-o de la mine. Ori de la mine, ori de la bătrânica aceea care o folosea doar ca să se ducă duminica la biserică, adaugă el, pentru a mă asigura că vrea doar să mă tachineze. Harry poate să glumească oricât poftește, dar nu înţelege cât de uşor se produc accidentele. Chiar şi aici. Mai ales aici, unde stropitorile împrăştie curcubeie deasupra grădinilor proaspăt însămânţate, unde vitrinele curăţate cu Windex transformă viaţa fiecăruia într-o carte larg deschisă şi unde copiii merg pe biciclete, nu din acelea negre folosite la cărat – care împânziseră străzile Amsterdamului până când germanii le-au confiscat şi pe ele –, ci biciclete de culoarea pietrelor preţioase din bijuteriile pe care soacra mea le pretinde drept tribut de dragoste de la socrul meu; şi el, asemenea multor afacerişti, a prosperat în timpul războiului. Copiii pe biciclete sunt teama mea cea mai mare. Mi-i imaginez lovindu-se de capota lucioasă a Buickului meu. Îi văd alunecând sub cauciucurile dungate.

Am cotit de pe Algonquin pe Iroquois. Mişcarea a fost instinctivă. Puteam să îmi găsesc casa şi cu ochii închişi, dacă nu mi-ar fi fost teamă să nu lovesc vreunul din acei copii. Uneori, când conduc pe aceste drumuri, îmi imaginez scena de undeva de sus. Mă uit în jos şi văd fermele şi casele stil Cape Cod şi pe cele coloniale aşezate de-a lungul străzilor şerpuitoare, legate de drumul de acces, legate de

autostradă, anexate la oraş, la comitatul Middlesex, la statul New Jersey, la ţara numită Statele Unite ale Americii. Şi apoi mă văd pe mine, cu ambele picioare pe pedale, cu ambele mâini pe volan, conducând. Şi nu pot spune despre mine că nu văd pădurea din cauza copacilor, ca doctorul Gabor când mi-a pus toate întrebările alea despre sex.

De îndată ce am luat-o pe Seminole, am simţit cum mă cuprinde valul bine cunoscut de panică. Dacă nu va fi casa acolo? Şi în locul ei vor fi nişte ruine fumegânde? Mai rău, în locul ei vor fi crescut nestingherite buruieni şi copaci. Ca şi cum nu ar fi existat niciodată o casă acolo. Totul a fost un vis. Şi într-o secundă m-aş trezi în cealaltă lume. Dar casa era la locul ei. Am răsuflat uşurat şi am intrat pe alee.

O pată alb-albăstruie se desluşea în oglinda laterală. Piciorul stâng coborî pe frână. Nu am oprit brusc, doar am încetinit puţin. Am întors capul ca să văd ce îmi atrăsese atenţia. Scottie Wiener – cu faţa spălată, cu părul ud dat pe spate, purtând nişte pijamale în dungi albe şi albastre cu câteva numere mai mari – stătea în curte. Era departe de alee. Şansele să dau peste el erau inexistente.

I-am făcut cu mâna şi Scottie mi-a răspuns:

— Bună, domnule van Peth, susură el prin strungăreaţă.

Copiii vecinilor mă plac. Am răbdare cu ei. Nu ridic vocea, cum fac alţi taţi. Nu mă enervez niciodată. Sau cel puţin nu m-au văzut ei. Acum câteva săptămâni l-am lăsat pe Scottie să mă ajute să montez balansoarul în curtea din spate.

Mi-am întors privirea de la băiatul slăbuț și cu strungăreață, transformat într-un bătrânel sfrijit din cauza pijamalelor dungate ale fratelui său mai mare, și am băgat mașina în garaj, având grijă să nu ating dubița pe care soția mea o parcase aproape de perete pentru a-mi face mie loc. Mașina de tuns iarba, greble și lopeți și alte unelte menite să păstreze ordinea stăteau agățate frumos la locul lor.

M-am ridicat de pe scaun și m-am întins să îmi iau cravata și sacoul de pe bancheta din spate. Apoi m-am strecurat printre cele două mașini până la ușa din dos. Zece zile de temperaturi-record umflaseră lemnul și a trebuit să împing cu umărul ca să deschid ușa. Casa era bine făcută pentru un model de serie și reparasem tot ce putusem, dar niciodată nu avea să fie atât de solidă pe cât mi-o doream.

Valul de aer răcoros mă lovi la fel de tare cum mă lovise cel de căldură când ieșisem de la doctorul Gabor. Instalasem un aparat de aer condiționat în sufragerie și altul în dormitorul nostru. Am tras ușa după mine, am deschis gura, dar mi-am adus aminte de vocea mea și am închis-o la loc. Apoi, pentru că nu am putut rezista, am spus încet:

— Am venit acasă!

Acasă. Este unul dintre cuvintele mele englezești favorite. Este mult mai accentuat decât „casă" și mult mai de preferat decât „adăpost", care este oricum doar o iluzie. Singurul adăpost în care am încredere e cel pe care l-am construit cu mâinile mele în spatele dulapului cu lenjerie atunci când ne-am mutat în casă. „Acasă" este totuși o structură sau un cuvânt de altă natură.

Am traversat sufrageria. Țarcul din mijloc ocupa destul de mult loc, dar mai era suficient spațiu în

jurul lui. Camera era mai mare decât celelalte asemenea ei din cartierele învecinate, Pineview sau Devon. Asta a fost ideea mea. Găselniţa mea, cum o numeşte încă Harry, deşi conceptul fusese atât de simplu încât nu îmi venea să cred că nu se mai gândise şi altcineva la asta.

În timp ce traversam camera, ecranul gri şi lucios al televizorului îmi reflectă imaginea. Un bărbat înalt cu părul negru, jachetă în dungi agăţată de umăr, un soţ, tată, om de afaceri, un american. Am bifat punctele la fel cum un bărbat şi-ar verifica buzunarele ca să se asigure că are la el portofelul, cheile şi bricheta, dacă fumează. Eu nu fumez.

Am urcat cele cinci trepte până în bucătărie. Un exemplar din *Bucuria de a găti*, pătat cu aşteptările şi ingredientele câtorva sute de cine, stătea deschis pe bar. Scaunul înalt din colţ purta urmele unei lupte cu mâncare pasată. La un capăt al mesei de formica se afla o farfurie cu macaroane cu brânză întărite. Trebuie să fi fost o cină care îi dăduse multă bătaie de cap soţiei mele. De obicei, aruncă resturile de la masa copiilor până ajung eu acasă. Poate vederea lor sau faptul că mi-am amintit de doctorul Gabor m-a purtat din nou la Marseilles. Niciodată, nici chiar înainte de război, nu mai văzusem atâta mâncare. Oale imense cu supă, coveţi cu salată, plite pline cu carne, peşte, pui şi legume, munţi de farfurii cu plăcinte colorate ca nişte pietre preţioase şi torturi cu frişcă. Era câtă mâncare voiam, atât de multă încât aproape credeam că într-o zi va fi de ajuns. În scurtul răstimp pe care l-am petrecut la Marseilles, devenisem un fel de legendă. „Uite-l că vine!" murmurau voluntarele ca nişte porumbiţe

înfumurate, cu gura mare, încorsetate în rochiile lor negre, când îmi făceam loc cu tava mea de metal în faţa rândului, „mâncăciosul". De partea cealaltă a plitelor, feţele lor transpirate şi îmbujorate se întreceau în rânjete gata să mă înfulece pe când îmi terminau de umplut farfuria. Şi eu le lăsam. Le făceam practic o favoare.

Am ridicat paharul fiicei mele, pe jumătate plin cu lapte, şi l-am golit. Nici măcar prima mea pretenţie din prima seară la Marseilles nu mi-a pătat reputaţia:

— Vrea un pahar cu lapte, şi carne.

Au scuturat din cap şi au plescăit din limbă prefăcându-se îngrozite:

— Tu nu ştii nimic?

Prima a vorbit o femeie mică cu părul alb şi rar, aşezată în spatele meu, la rând.

— Mănâncă lapte şi carne. Deci e eretic.

Şi-a ridicat ochii apoşi spre tavan, agitând spre cer un pumn mic, ca de copil. Numărul de pe braţul ei a lucit în lumina de deasupra.

— Aşa că pedepseşte-l cumva. Nu ai pedepsit destul, pedepseşte-l acum pentru asta!

Femeile din spatele maldărelor de mâncare şi-au coborât privirea. Furia şi-a pierdut din ardoare şi pumnul ei s-a desfăcut. Şi-a luat tava şi s-a dus la masă de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Am pus farfuria şi paharul fiicei mele în chiuvetă şi am rămas uitându-mă pe fereastră în timp ce apa curgea peste ele. Mimozelor pe care le plantasem cu un an înainte le mergea bine. Soţia mea îşi dorise un castan, dar ceva din mine îmi spusese că nu mi-ar fi plăcut să mă uit pe fereastră la un castan. Ei nu i-am mărturisit asta. Ce bărbat are prejudecăţi cu privire

la castani? Am făcut doar o ușoară aluzie la paraziții castanilor și am spus că mimozele ar fi mai exotice. Soției mele îi plac lucrurile neobișnuite. Eu sunt dovada vie a acestui fapt.

O fâșie îngustă de copaci separă Indian Hills de terenul de golf al clubului unde îmi spusese tipul de la First Mutual să mă înscriu, până când a aflat că soția mea este evreică. Copacii și terenul de golf atrag cumpărătorii, dar priveliștea pe care o prefer eu este cea a caselor vecinilor sau, mai bine zis, *în* casele lor. Nimeni nu trage jaluzelele sau perdelele în bucătăriile sau în sufrageriile din Indian Hills. La etaj, intimitatea este permisă, dar jos se cere expunere completă. Soția mea spune că nu se simte în largul ei când se uită pe fereastră și vede un vecin într-o bucătărie identică tăind ceapă sau bătând ouăle sau spălând vasele, așa cum face și ea. Dar mie îmi place să stau la mine acasă și să mă uit în casele altora; să le văd satisfacția de pe chipuri în timp ce își mestecă afurisitele de fripturi și își înghit legumele congelate și plăcerea ghiftuită când se întind la televizor, inocența emoționantă cu care își îmbrățișează și își sărută copiii înainte de culcare, siguri că vor fi tot acolo și a doua zi.

În timp ce mă uitam pe fereastra bucătăriei, Jane Wiener apăru la fereastra ei. Avea capul ușor aplecat, umerii înguști mișcându-i-se în timp ce trebăluia. Ridică o mână ca să își dea la o parte de pe frunte părul negru și drept și privi îndelung curtea cu ochii ei negri, imenși. Deodată, fața ei delicată se încreți într-un zâmbet – îi venise probabil în minte vreo glumă sau o bucurie ascunsă – și îmi imaginam, deși nu le puteam vedea de la distanța asta, gropițele din obrajii ei.

De ce vrei să zâmbesc mereu?
Pentru că faci gropiţe în obraji.

O plac pe Jane, cu toate că nu o cunosc mai bine decât pe celelalte neveste de pe strada noastră, adică nu foarte bine. Dar nu ştiu de ce, mă simt ataşat de ea.

Am închis robinetul, am traversat încăperea şi am urcat alte câteva trepte până în holul de la etaj. Apropiindu-mă mai mult, am auzit ţipete, chicoteli şi o voce de femeie care fredona uşor: „Vaporul meu are pânze de mătase". Greşise un pic notele. „Ce fel de mamă le cântă copiilor Kurt Weill?" întreabă soacra mea. Ce fată se căsătoreşte cu un nou-venit despre care nu ştie mai nimic, un străin care ar putea fi un hoţ, un criminal sau un nazist, în ciuda numărului de pe braţ, pentru că ştim cu toţii de ce au fost unii în stare ca să supravieţuiască, vrea să zică ea. Soacra mea habar nu are de ce au fost unii în stare ca să supravieţuiască, dar asta e altă poveste. Are ceva împotriva mea.

Am deschis uşa de la baie. Soţia mea era în genunchi, aplecată pe marginea căzii, cu spatele la uşă şi cu tălpile goale la vedere. Cum poate să umble aşa, expunând o zonă vulnerabilă unor pericole ca sticla spartă, cuiele ruginite şi alte o sută de capcane? Privirea îmi urcă pe trupul ei, de la pulpele curbate ce te invitau la dans la pantalonii scurţi mov care îi transformau fundul într-o prună coaptă. Mâna mea cuprinse forma aceea.

În faţa ei, două corpuri mici arămii, lucioase, pline de săpun, care stropeau în delir. Fiica mea mai mare se ridică să mă ia în braţe, dar alunecă şi dispăru dincolo de bordura căzii. M-am întins repede

după ea. Braţul soţiei, ars de soare, lucios şi plin de săpun, la fel ca trupurile fetelor, o apucă şi o scoase iar la lumină pe Abigail, cu părul şiroind şi gura larg deschisă pentru a scoate hohote cristaline de râs.

— Ta-ti, ta-ti, ta-ti! striga Betsy ca o sirenă. Sau nu, ca semnalul de încetare a stării de alarmă.

Soţia mea se răsuci spre uşă. Căldura şi umezeala îi transformaseră părul într-o claie dezordonată. Îmi arătă zâmbetul de copil hrănit cu lapte.

Asta, doctore Gabor, înseamnă „ieşit din comun".

— Spune-mi cum a fost la doctor! mă rugă soţia.

Duceam farfuriile goale pe blatul din bucătărie în timp ce ea îşi îndeplinea rutina familiară. Curăţare, clătire, aplecare, curăţare, clătire, aplecare. Spăla vasele înainte să le pună în maşina proiectată special ca să le spele, la fel cum făceau toate nevestele de pe stradă. De obicei o tachinez pentru asta, aşa cum îşi tachinează toţi soţii soţiile şi schimbul obişnuit de replici îmi place; dar în seara aceea n-am mai tachinat-o pentru că ştiam cât de mult aşteptase să mă întrebe despre vizita la doctorul Gabor.

În acea dimineaţă, mă asigurase că respecta confidenţialitatea relaţiei terapeutice. Soţia mea urmase mai multe cursuri de psihologie la Barnard College, deşi, spre deosebire de sora ei, nu şi-a luat diploma în acest domeniu. Dar căpătase destul de multe cunoştinţe pentru a se îngrijora. Se temea de ce ar fi putut descoperi doctorul că era în neregulă cu mine. Se frământa gândindu-se ce aş putea hotărî că e în neregulă cu ea – la sugestia doctorului. Aşa că nu se putu abţine să nu mă întrebe de el, în ciuda respectului

ei pentru relaţia terapeutică şi a faptului că anii petrecuţi alături de mine o dezvăţaseră de obiceiul de a cerceta prea amănunţit lucrurile.

— A pus multe întrebări.

— Despre ce?

— Despre toate. Despre mine. Despre tine.

Se întoarse dinspre chiuvetă şi mă privi. Îşi spălase faţa şi îşi pieptănase părul, dar nu se fardase deloc. Pielea îi era maronie de la după-amiezile petrecute în curte cu copiii. Ochii ei mari, căprui deschis cu strălucire verzui şi mult prea încrezători se îngustară.

— Ce anume despre mine?

— Nu trebuie să vorbeşti în şoaptă, i-am spus. Tu nu ţi-ai pierdut vocea.

Se întoarse la maşina de spălat vase.

Nu voiam să par supărat, dar nu îmi plăcea să vorbesc despre doctorul Gabor. Era aproape la fel de rău ca statul de vorbă cu el. 15 dolari pe oră ca să discuţi despre ce cărţi citeşte soţia mea.

— A vrut să ştie şi despre familia mea. Şi despre trecut.

Continuă să stea cu spatele spre mine. Erau exact aceleaşi întrebări pe care ar fi vrut şi ea să mi le pună, „Spune-mi, vreau să ştiu", îmi cerea la început.

Nu voia să ştie, dar acesta era încă un lucru pe care nu i-l spusesem.

— Şi despre sex.

— Mă gândeam eu că o să te întrebe.

Se întoarse din nou către mine şi buza ei superioară proeminentă părea şi mai mare în timp ce îşi muşca buza de jos. Nu avea încredere în lipsa ei de

experiență. Nu i-am spus niciodată cât de recunoscător îi eram pentru asta.

— I-am explicat că orice ar fi în neregulă cu vocea mea nu are nici o legătură cu asta.

— Dar cu ce crede el că are legătură?

— Habar nu are. De aceea a pus așa de multe întrebări. A vrut să știe până și ce citești.

Nu intenționasem să aduc vorba de asta, deși nu putusem să nu mă opresc în dreptul noptierei ei când urcasem la etaj înainte de cină. Dar îmi pierdusem vocea cu săptămâni bune în urmă. *Avocatul diavolului* de Taylor Caldwell stătea acum pe noptieră.

— Ce întrebare ciudată.

— Își dă și el cu presupusul. Nu știe ce caută.

— Orice îți poți aminti. Se numește asociere liberă.

După cum am spus, urmase câteva cursuri de specialitate.

— Dar nu îmi pot aminti.

Nu era o minciună. Sunt lucruri pe care i le pot spune, dar prefer să nu i le spun. Dar sunt și alte lucruri de care nu sunt prea sigur. Nu am probleme cu trecutul apropiat. Nu am uitat niciodată ziua ei de naștere sau aniversarea căsniciei noastre sau momentul în care am știut că o voi lua de nevastă. Ea insistă că a fost la aproape un an după ce s-a hotărât ea să se mărite cu mine. Îmi amintesc greutatea la naștere a fetelor mele și zilele în care le-am adus acasă de la spital și acea primă noapte pe care am petrecut-o lângă pătuțul lui Abigail. Pot să ies dintr-o ședință la serviciu și să repet tot ce a fost spus și cine a spus-o, pot să spun costurile materialelor de anul trecut și de anul dinainte de anul trecut, pot să țin minte o groază de detalii. Cât

privește viața mea din prezent sunt o adevărată autoritate. Dar existența mea din trecut este un mister. Chiar și atunci când încerc să îmi amintesc întâmpin dificultăți. Dar uneori, când nu mă străduiesc, când mă joc cu fetele sau când stau în biroul meu gândindu-mă la lucruri ce nu au legătură cu trecutul, se produce o explozie, ca la bombele din avioanele aliaților ce zburau deasupra clopotniței din Westertoren și văd iar lumea așa cum o vedeam în timpul acelor raiduri aeriene: clară, albă și orbitoare. Aud chiar și sirenele și simt mirosul de fum. Acum câteva luni a izbucnit un incendiu pe șantier și Harry se tot plângea de miros, dar nu poți să știi cum miroase focul până nu ai inhalat fumul unui oraș care arde. Atât de pline de viață sunt aceste frânturi de amintiri. Dar până să apuc să le prind, lumea devine din nou obscură, așa cum se întâmpla în timpul bombardamentelor. Știu fapte clare despre viața mea. Pot chiar să le așez în secvențe cronologice, pentru că probabil așa s-au și petrecut. Dar nu-mi aduc deloc aminte când s-au petrecut lucrurile sau unde s-au petrecut sau chiar dacă mi s-au întâmplat mie și nu altcuiva. M-am născut acum șase ani în vama de pe râul Hudson. Am fost conceput cu un an în urmă într-o noapte luminată de fulgere, într-un hambar din Germania mirosind a balegă. Orice dovezi ale unei existențe anterioare sunt doar zvonuri pe care le-am auzit. În locul amintirilor am instincte; în locul trecutului am acest prezent greu de explicat, căpătat prin metode necinstite și absolut ieșit din comun.

„Unii cred că Dezrădăcinatul este o ființă umană, ceea ce nu este adevărat, și asta se aplică mai ales în cazul evreilor, care sunt mai josnici decât animalele... o specie subumană fără nici unul dintre rafinamentele culturale și sociale ale timpurilor noastre."

Generalul George S. Patton

3

Doisprezece oameni au murit în New York din cauza caniculei, un muncitor a leșinat pe șantier din cauza deshidratării, vremea s-a schimbat în sfârșit și eu mă tot întorceam la doctorul Gabor. Mai aveam altă soluție? Nu puteam să trec prin viață fără voce.

— Să ne întoarcem la război, spuse el la următoarea ședință.

— Nu îmi amintesc foarte multe.

— Spuneți că ați fost în Amsterdam pe aproape toată durata războiului.

Am aprobat din cap.

— Tatăl dumneavoastră făcea parte din trupele de ocupație?

— V-am spus, tata era olandez. Ne-am întors înainte de război. Iunie 1937.

— De ce?

— Oportunități financiare.

— Și când a venit războiul?

Nu voia să renunțe la subiect. Ce putea să facă în Amsterdam în timpul războiului un olandez care trăise în Germania?

— Am fost la Auschwitz.

Vocea mea scârțâi ca o cheie într-un lacăt ruginit.

Își ridică privirea din carnețelul galben.

— Ca gardian sau ca prizonier?

Ticălosul naibii.

— Ca prizonier.

Ticălosul clipi. Trăsăturile se rearanjară în expresia aceea. Nu o mai văzusem de ceva vreme. Războiul se încheiase de șapte ani. Nu eram singurul dornic să o uite. Dar fusese o vreme când știusem acea expresie cum îmi știam liniile din palmă sau numărul de pe braț. Era plină de milă, rușine și de încă ceva. Repulsie. Nu mă ura așa cum o făcuse când își imaginase cum turnam evrei și băteam olandezi, dar nu mă plăcea nici pentru că fusesem acolo.

Nu uita, unde ai fost și ce ai văzut nu o să te facă prea plăcut în ochii oamenilor.

— Credeam că ați spus că ați fost în Amsterdam.

— Am fost. Până în august 1944. 4 august, mai precis. Am fost arestat și trimis la Westerbork și apoi la Auschwitz.

— Care au fost motivele?

— Credeți că aveau nevoie de motive?

— Dacă erați evreu, nu, dar dacă nu erați, exista de obicei un pretext. Activitate politică. Homosexualitate.

— Asta nu.

Puse stiloul deoparte și se lăsă pe spate în scaun.

— Activitate politică?

Strânseseră cam 30 sau 40 de luptători ai rezistenței, dar se zvonise că unul dintre ei era evreu. Soldații SS au venit prin vagoanele trenului, fluturându-și pușile, folosindu-și pumnii, strigând „dă-ți jos pantalonii!", „dă-ți jos pantalonii!". Doar în germană, pe care eu refuzam să o vorbesc, chiar și în gând.

— Activitate politică, am fost eu de acord.

— Povestiți-mi.

Am ridicat din umeri.

— Sincer, nu îmi pot aminti. Fie că mă credeți sau nu.

— Vă cred. Este un fenomen des întâlnit printre oamenii care au fost în aceste lagăre.

— Nu sunt ca ei, am scrâșnit din dinți.

— Adică nu sunteți evreu?

— Adică refuz să trăiesc în trecut. Nu vorbesc despre trecut. Nici nu mă gândesc la el. Când mintea mea călătorește înapoi, în trecut, se oprește la puntea vaporului cu care am venit.

— În regulă. Povestiți-mi despre asta.

Nu ai putea înțelege, doctore. Tu, care ai ajuns aici înainte de război, cu diploma ta de doctor, cuferele din piele și cărțile. Sau a trebuit să lași cuferele și cărțile în urmă? Erai doar cu un pas înaintea lui Hitler? Dar tot la țanc, ungur viclean ce ești. Pentru cei ca noi, care au venit după, a fost o altă poveste.

Soarele revărsa lumină de pe un cer alb și trimitea scânteieri în apa unsuroasă a râului. Pescărușii țipau ca niște bătrâne nebune, fluierul vaporului despica

aerul sărat şi oamenii strigau unul la altul într-un Babel al limbilor. Chiar dacă nu puteai înţelege cuvintele, puteai interpreta entuziasmul şi teroarea. Eram sigur că o să fie împins cineva peste bord sau călcat în picioare în graba de a coborî pasarela şi a pune piciorul pe pământ american.

La pavilioanele vamale era şi mai rău. Pereţii subţiri răsunau de scrâşnetele roţilor, de bufniturile valizelor şi de strigătele oamenilor. Bărbaţii se mişcau prin căldură ca înotătorii subacvatici. Femeile îşi făceau vânt cu pălăriile, batistele şi documentele. Copiii plângeau. Un bătrân leşină. Şi la capătul pavilionului, o suliţă de lumină pătrundea printr-o deschizătură în peretele de metal. Era orbitoare. Era America.

Mulţimea fremăta. Oamenii căutau coada potrivită. Funcţionarii dădeau indicaţii, îndrumau oamenii şi cereau interpreţi. Voluntari de la peste o duzină de agenţii încercau să ajute, îşi pierdeau răbdarea şi ţipau la oamenii îngroziţi pe care veniseră să îi ajute. Mi-am găsit locul la capătul unei cozi. Înainta câţiva centimetri, apoi se oprea pentru ca bărbaţii şi femeile să îşi caute cu înfrigurare actele prin sacoşe şi buzunare, prin lenjerie şi prin căptuşelile hainelor mult prea groase pentru dimineaţa copleşitor de caldă. Deodată, o femeie a început să bocească. Îşi voia copilul. Unde era copilul ei? Femeile strigau. Bărbaţii s-au repezit spre pasarelă şi se uitau înnebuniţi la apa învolburată de lângă motoare. Un strigăt s-a auzit de la celălalt capăt al docului. E aici! E aici! Femeia a alergat spre copilul ei, l-a luat în braţe, l-a lăsat jos, l-a scuturat, l-a îmbrăţişat şi l-a scuturat iar. Oamenii s-au îndepărtat pe rând. Aveau şi ei problemele lor.

Rândul continua să se târască înainte. Cu cât aşteptam mai mult, cu atât deveneam mai îngrijorat. Ceva putea merge prost oricând. Regulile se schimbau. Hârtii care erau în regulă când vaporul plecase din Bremen puteau deveni insuficiente până ancoram în New York. Îmi tot scoteam documentele şi le verificam. Făcusem asta şi pe vapor, aşa că hârtiile aveau acum urme de degete şi erau mototolite fiindcă le ţinusem lipite de corp. Certificatul de identitate arăta cel mai rău. Vezi dumneata, doctore, unii dintre noi nu aveau hârtiile autentice. Pe atunci, consideram încă acest lucru un neajuns. Nu mi-a trecut niciodată prin minte că va fi un avantaj.

Prin prezenta se adevereşte că ***Peter van Pels***...

Mi-am ţinut răsuflarea în timp ce secretara lagărului bătea la maşină datele în spaţiile goale.

...născut la ***Osnabrück***, ***Germania*** pe ***8 noiembrie 1926***, ***bărbat***, ***necăsătorit***, doreşte să emigreze în Statele Unite ale Americii.

Înălţimea ***1, 85 m***

Păr ***şaten***, ochi ***albaştri***

Semne particulare: ***cicatrice pe braţul drept, deasupra încheieturii***.

Înregistraseră cicatricea de pe braţul drept de la muşcătura de şobolan, dar nu şi numărul de pe braţul stâng. Erau prea mulţi cu acest semn distinctiv.

Solicitantul declară că nu a fost niciodată condamnat pentru încălcarea legii.

Scârţâie balamalele de la uşa hambarului. Animalele se răsucesc, răsuflă greu şi tropăie. Bătrânul sforăie.

Dar nu am fost niciodată condamnat pentru nimic.

Am pus documentele la loc în buzunarul de la piept, la adăpost de orice pericol, gata să fie arătate la cerere.

Mai erau cam șase persoane înaintea mea. Poate luasem vreo boală pe vapor sau vreun semn vizibil mă putea da de gol. Poate cineva făcuse o plângere împotriva mea. Oamenii inventau mereu povești. Ăla a fost *kappo*. Ăsta a fost comunist. Cutare și cutare au făcut contrabandă. Voiau să iasă în față, să se răzbune și trebuia să își reverse pe cineva furia oarbă cu care debarcaseră.

Mă apropiam. Mai era doar o persoană înaintea mea. Ofițerul de la vamă i-a luat omului pașaportul și viza și s-a uitat îndelung la documente:

— Wishwzzzz...

Vocea lui a urmat înșiruirea de consoane. A clătinat din cap.

— Acesta nu e un nume, e un blestem.

A scris ceva pe documente, le-a ștampilat și le-a înapoiat.

— Bine ați venit în America, domnule.

A prelungit ultimul cuvânt, dar bărbatul și-a luat pur și simplu hârtiile, a dat din cap de câteva ori ca să își arate recunoștința, apoi a plecat. Am înaintat spre masă și am întins cu promptitudine actele, dar fără să exagerez. Nu am pocnit din călcâie și nici nu am salutat energic. Nu voiam să îi creez o impresie greșită.

Mi-a luat certificatul de identitate din mâna care, spre uimirea mea, nu tremura, și s-a uitat la el.

— Van Pels. Uite aici un adevărat nume american. La fel de american ca și Stuyvesant. Știi că New

Yorkul se numea Nieuw Amsterdam. Brooklyn era la început Breuckelen. Harlem, Haarlem.

A mai murmurat ceva. Încă se mai uita la certificat şi vorbise foarte încet, dar ştiam cuvintele. Le ştiam în engleză, franceză, olandeză şi germană. Aş fi putut să le recunosc în probabil alte şase limbi pe care nu le vorbeam.

— Nu eşti unul dintre cei aleşi, mormăise el.

Mă întrebam dacă era o glumă sau un test. L-am privit cum îmi studia certificatul. Când îl văzusem prima dată, fusesem uimit, şi încă nu mă obişnuisem. În actele germane şi olandeze, chiar şi în documentele DP, se înregistra religia posesorului. Certificatul de identitate care ţinea locul unui paşaport eliberat de Consulatul General al Statelor Unite menţiona doar cât de înalt eram, dacă aveam vreun semn particular pe corp sau dacă fusesem condamnat pentru vreun delict. Ce ţară!

Ofiţerul şi-a ridicat privirea din document. Am aşteptat să îşi dea seama de greşeală. Pe vapor, toţi crezuseră că sunt unul de-al lor.

— Dacă petreceţi mai mult timp aici, domnule van Pels, o să ajungeţi să credeţi că nu suntem altceva decât groapa de gunoi a întregii lumi. Te face să te întrebi pentru ce au luptat băieţii noştri.

A pus ştampila pe certificat.

— Cred că mi-au trecut prin mână o sută de imigranţi în dimineaţa asta şi cred că sunteţi singurul pe care l-aş lăsa să se însoare cu soră-mea.

Mi-a făcut cu ochiul şi mi-a întins documentul.

— Luaţi-l, domnule van Pels. Luaţi-vă bunul nume olandezo-american şi certificatul de identitate care

nu menționează nici o religie și intrați în Statele Unite nefiind unul dintre cei aleși.

M-am gândit la asta mulți ani. M-am tot gândit și răzgândit. Am cântărit șansele, am luat în calcul pericolele și am pus la punct detaliile practice. Dar nu mă așteptasem ca posibilitatea de a alege să îmi fie oferită așa de ușor. Nu exista nici o dovadă asupra adevăratei mele identități. Nu exista nici un indiciu despre cine fusesem în trecut. Crucea Roșie nici măcar nu mă pusese pe lista supraviețuitorilor. Conform datelor lor, probabil murisem în timpul marșului forțat sau imediat după aceea, în Mauthausen. Ar fi putut avea dreptate dacă soldatul german – care nu arăta mai arian decât ofițerii SS ce ne duceau spre vest sau mai uman decât nenorocitul de fermier din hambar – nu mi-ar fi dat o bucată de pâine mucegăită, sub un impuls de moment pe care nu îl voi înțelege niciodată și pe care probabil nici el nu l-a înțeles atunci. Sau poate că el înțelegea. Se întrevedea sfârșitul războiului. Poate că voia să încheie propriul pact cu viitorul. Dar erau numai speculații, despre motivele bărbatului sau despre soarta unui băiat pe nume Peter van Pels.

Am întins mâna să iau certificatul. Mâneca mi s-a ridicat doar doi centimetri, nu îndeajuns pentru a scoate numărul la vedere, dar știam că e acolo. Nu îl menționaseră în certificat pentru că nu era un semn distinctiv, dar tot mă putea da de gol. Mă gândeam ce ar fi zis ofițerul cu aer superior, care murmura înjurături antisemite în barbă, dacă mi-aș fi dat jos haina, mi-aș fi ridicat mâneca și i-aș fi arătat că nu eram decât un alt gunoi al lumii. Dar nu toți cei din lagăre fuseseră evrei. Numărul arăta locul unde

fusesem, dar nu şi cine eram. Într-o zi aş putea chiar să îl şterg. Auzisem că existau doctori care făceau asta.

Am continuat să mă uit la documentele mânjite din mâna ofiţerului. Nu credeam în Dumnezeu. Cum aş fi putut, după ce fusesem unde fusesem şi după ceea ce văzusem?

Broboane de sudoare mi se adunaseră pe buza de sus, îmi picurau de la subsuoară şi mi se prelingeau pe corp. Cămaşa îmi era udă. Lenjeria era o cârpă umedă care mi se lipise de abdomen, de fese şi de adevărata mea problemă. Dovada a ceea ce eram de fapt. Crestătura lui Avraam, semnul legământului, incizia din copilărie, pielița lipsă, dovada incontestabilă a identităţii mele.

Stăteam şi mă uitam la bărbatul în uniformă care mă confundase cu un neevreu, amintindu-mi de alţi bărbaţi în uniformă care fuseseră la fel de ineficienţi. Nu, nu amintindu-mi, pentru că povestea nu îmi aparţinea, deşi, repovestind-o şi reimaginând-o, mi-o însuşisem într-un fel.

Bărbatul care spusese povestea fusese luat şi pus într-un tren plin cu luptători ai rezistenţei poloneze – unii comunişti, alţii catolici, toţi antisemiţi, după cum jurase povestitorul –, dar se zvonise prin vagoane că era un evreu printre ei. Şi imediat au venit ofiţerii, strigând obscenităţi, lovind cu patul puştii, urlând la oameni să îşi dea jos pantalonii. Bărbatul care spusese povestea s-a repezit în faţa rândului şi a început să îşi desfacă nasturii. Patul unei puşti l-a lovit în piept. A căzut la pământ şi s-a rostogolit la loc în grămada de oameni juliţi, bătuţi, necircumcişi, luptători ai rezistenţei.

Dar acum eram în America. Aici bărbaţii în uniforme nu le ordonau altor bărbaţi să îşi dea jos pantalonii. Aici bărbaţii în uniforme zâmbeau, chiar şi atunci când mormăiau insulte în barbă şi spuneau „bine aţi venit" şi „noroc" şi „o să vă simţiţi ca acasă".

Dar mai devreme sau mai târziu aveam să îmi dau jos pantalonii. Încă mai vedeam revista *Life* cu poza soldatului care apleca pe spate o asistentă. Mai devreme sau mai târziu aveam să mă dau de gol. Ura împotriva evreilor nu ţinea cont de sex. Era un bărbat în lagăr care fusese trădat de amanta lui ariană. Probabil că erau mai mulţi, dar eu îl ştiam doar pe el.

La asta mă gândeam când am văzut-o prima dată pe Susannah. Sau poate că mă gândeam la asta pentru că o văzusem deja cu coada ochiului.

Cât mai citim din Biblie până să ajungem la povestea despre îmbăiatul Suzanei?

Şi ce vor să spună prin Sodoma şi Gomora?

Anne, Peter, nu vă mai întreceţi!

Primul lucru pe care l-am remarcat a fost părul ei. Îmi luase mai mult timp să mă obişnuiesc să văd femei cu păr decât femei fără păr. Ce spui de asta, doctore? Părul lui Susannah era blond-închis şi foarte mătăsos. Îl purta lung pe atunci, i se revărsa pe umeri încadrând o pereche de ochi catifelaţi, ca în pozele de dinainte de război cu Veronica Lake. Citisem, tot în revista *Life*, că la începutul războiului vedeta de cinema, într-o pornire patriotică, îşi scurtase acea perdea mătăsoasă de păr pe care orice bărbat ar fi visat să o mângâie. De la Samson încoace, nici o tunsoare nu mai avusese urmări aşa de groaznice. Peste noapte, Veronica a devenit de domeniul

trecutului. Dar Susannah avea un păr ca al Veronicăi înainte de a-l tunde; un nas mic și dulce îndeajuns de scurt pentru a nu fi considerat cârn și acei dinți drepți și albi ce l-ar fi făcut pe doctorul Pfeffer să suspine de uimire. Dinții, după cum am spus, erau o trăsătură de familie. Îi zâmbea unui băiețel, pe care l-am recunoscut ca făcând parte dintr-un grup de orfani de pe vapor și în acel zâmbet am văzut o familie mare și iubitoare care îi zâmbise încă din copilărie. Avea un ecuson mic pe sânul stâng avântat, deși nu eram îndeajuns de aproape pentru a citi numele ei sau al agenției pentru care lucra. Mai târziu aveam să ne certăm din cauza asta. Nu, nu să ne certăm, să ne contrazicem.

Probabil a simțit că mă uitam la ea, pentru că și-a ridicat privirea. Ochii mei i-au întâlnit pe ai ei. Am văzut cum obrajii i se colorează.

Mouschi e un băiat sau o fată?

E un motan, Anne.

Atunci mi-am dat seama. O amantă poate să își dea seama. O târfă poate să își dea seama. Dar o fată de treabă n-ar avea habar. Puteam să îmi dau jos pantalonii și să îmi păstrez totuși secretul.

Am luat de la vameș certificatul de identitate în schimbul celui adevărat, l-am pus în buzunarul pantalonilor uzi de sudoare și am pornit-o spre porțiunea însorită de la capătul pavilionului. De îndată ce am pășit afară, în noua mea viață, m-am simțit ciudat de ușor. M-am simțit așa de ușor încât aș fi putut să zbor. Asta făceam când Werner Pfeffer m-a întrebat dacă aveam vești despre răposatul său tată.

— Nu știu nimic despre un anume Fritz Pfeffer și nici despre respectiva familie Frank, am spus și m-am făcut nevăzut pe Twelfth Avenue, spre inima Americii.

„Pe 23 octombrie, la o zi după decretul de «arianizare», un notar... a fost rugat, la solicitarea lui Otto, să înregistreze o nouă companie... Kugler a fost trecut ca director şi J.A. Gies... ca director general... Acţiunile plătite au fost eliberate către Kugler şi Gies. Astfel, afacerea era în întregime «ariană», cel puţin oficial, dar practic, dreptul de proprietate asupra companiei a rămas în mâinile lui Otto Frank."

Jurnalul Annei Frank: Ediţia critică

4

Când s-a deschis uşa de la biroul lui Harry şi el a ieşit pe hol, am ştiut că nu era doar o coincidenţă. Mă aşteptase să ies din biroul meu. Voia să stea de vorbă cu mine, dar nu-i plăcea să lase impresia asta. Dacă aş fi vrut să profit de pe urma lui Harry atunci când am pornit afacerea – ceea ce cu siguranţă nu am vrut –, nu ar fi fost greu.

M-a ajuns din urmă, un bărbat cu început de chelie, mereu cu o umbră purpurie pe falcă şi un corp voluminos, mai ales în partea din spate, amintindu-mi

de jucăria de gumă a fiicei mele, Shmoo. Jucăria are o greutate la picioare, așa că de fiecare dată când Abigail o împinge, se ridică singură la loc.

— Ce-ți mai face gâtul, amice?

Când l-am cunoscut pe Harry, îmi zicea „evreiuș", dar, după ce a aflat că nu sunt evreu, a trecut la „amice". A încetat, de asemenea, să își mai condimenteze conversația cu expresii în idiș, cel puțin atunci când era cu mine. Acum tonul lui părea foarte degajat, dar știam că era îngrijorat. Băncile și firmele sunt reticente în a prelungi creditul pentru oamenii cu deficiențe fizice. Nimeni nu vrea să cumpere o casă de la un bărbat care azi e aici, iar mâine nu mai e.

— Pe zi ce trece e din ce în ce mai bine, am spus pe când ieșeam din clădire și ne îndreptam spre parcare.

— Bun, bun.

Își întinse mâna și mă bătu pe umăr.

— Deci au găsit problema?

Nu chiar, amice. I-au dar doar un nume. Afonie, a numit-o doctorul Gabor. Nu aveam de gând să îi spun asta lui Harry. Nici măcar nu-i povestisem despre doctorul Gabor. Harry nu este un bărbat dur. Are, dacă se poate spune așa, un respect pentru boală. Vorbește despre atacuri de cord și infarcte în șoaptă. Nu folosește cuvântul „cancer" niciodată. Marele C îi zice el. Harry crede în puterea cuvintelor. Ar putea chiar aprecia afonia, sună atât de muzical și medical în același timp. Dar apoi, ar trebui să îi explic că nu este o boală fizică, doar descrierea absenței uneia. Asta l-ar neliniști. Preferă ca bolile să poată fi văzute la microscop, detectate la radiografie sau măsurate de un aparat.

— Nu trebuie să îți faci griji, i-am spus. Nu este transmisă. Transmisibilă, vreau să zic, m-am corectat eu și am râs ca să îi arăt că fusese o glumă.

Își aranjă părul negru, pe care începuse în ultimul an să îl pieptene peste creștetul capului.

— Amice, întreb doar, pentru că sunt unii oameni pe care îi preocupă starea ta. M-am întâlnit din întâmplare azi-dimineață cu George Johnson. Voia să știe cum o duce partenerul meu și eu habar n-am avut ce să îi spun.

— Spune-i lui George și celorlalți că sunt foarte bine. Mă simt din ce în ce mai bine. Auzi și tu că vocea mea devine mai puternică, i-am zis eu răgușit.

Am ajuns la mașina lui Harry, un Coupé de Ville de culoarea oului de prihor, proaspăt ieșit din fabrică, și la vederea acelui crom strălucitor și a acelor aripi curbate care nu ar fi fost nelalocul lor într-un teatru de varietăți, gândul îi zbură de la problemele mele.

— Nu-i așa că e o frumusețe? întrebă el.

Am fost de acord că era. Deschise portiera și se înghesui pe scaunele tapițate care miroseau așa de bine că îți venea să le mănânci.

— Poate ar trebui să te apuci și tu de fumat, spuse el scoțând din buzunar un pachet turtit de Lucky Strike și împinse bricheta în aprinzătorul de pe bord. Nu o să îți vindece gâtul, dar cel puțin o să ai o scuză.

Ținu capătul incandescent al brichetei lipit de țigară, inhală adânc și apoi suflă fumul. Aroma tutunului pluti spre mine, mai dulce decât mirosul de piele nouă, mai puternică decât gazele înțepătoare ale mașinilor care treceau. M-am prins cu mâinile de portiera albastră a mașinii lui Harry ca să nu cad.

— Știi de ce nu avem bani pentru mâncare, Putti? Pentru că se fac scrum. Scrumul de la țigările tale împuțite.

Durerea dispăru la fel de repede pe cât apăruse, dar știam că nu mi se păruse. Stăteam asudând în amurgul care punea stăpânire pe cer, paralizat de frică. Doctorul Gabor și ceilalți doctori se înșelau. Durerea fusese mult prea ascuțită pentru a fi de natură psihosomatică. Trebuie să fie simptomul unei boli fatale.

Am întârziat zece minute la întâlnirea cu doctorul Gabor. Am dat vina pe Harry.

— Partenerul meu a avut niște treburi pe care a vrut să le discutăm, i-am spus.

— Probleme?

— Doar afaceri.

— Vă înțelegeți cu partenerul?

Am aprobat din cap.

— Cum ați intrat împreună în afaceri?

În taberele DP, dacă se vorbea despre trecut, se foloseau doar presupoziții, „dacă". Dacă aș fi fost în fața rândului în acea dimineață și nu la coadă. Dacă aș fi rămas în urmă, în loc să o iau înainte. Dacă nu aș fi fost primul care și-a desfăcut pantalonii atunci când ofițerii SS au venit în tren. Treptat, de la „dacă" s-a trecut la teorii. Am supraviețuit pentru că am fost precaut. Am supraviețuit pentru că mi-am asumat riscuri. Dar, dincolo de aceste convingeri despre utilitatea unui anumit comportament, mergând mână în mână, dar în sens contrar, era respectul temător față de șansă. Șansa mi l-a adus în cale pe Harry

Wolfe – „La fel ca animalul[1], dar cu un «e» la sfârşit." spusese el când se prezentase –, însă am profitat de asta. Vreau să spun, de situaţie.

— Harry avea o parcelă de pământ, am spus cu glasul meu răguşit. Eu pusesem deoparte ceva bani şi căutam o afacere.

Nu era o minciună. Chiar economisisem nişte bani, fiecare bănuţ pe care îl câştigasem servind la mese şi făcând pe taximetristul. Dar nu din cauza asta s-a asociat Harry cu mine. Nu avea nevoie de banii mei. Avea nevoie de mine. Nu a fost vina mea.

— A fost primul prieten pe care mi l-am făcut în America.

Herry era un client fidel al restaurantului unde lucram eu. Asta era înainte să se căsătorească. Obişnuia să vină de trei-patru ori pe săptămână, uneori cu câte o fată sau cu încă un bărbat, dar de obicei era singur. Ziarele, documentele şi broşurile îi ţineau companie. Mai aruncam şi eu un ochi pe ele în timp ce îi serveam cina şi îi luam farfuriile goale: „Îndrumar pentru Administraţia Federală a Construcţiilor", „Prefabricate şi rata construcţiilor", „Finanţarea prin ipotecă – o soluţie pentru producţia de înaltă calitate".

Într-o seară, m-a surprins când mă uitam la ele.

— Noul val al viitorului.

A lovit uşor broşura cu cuţitul.

— Criza asta de locuinţe o să mai dureze câtva timp.

Am dat din cap şi am plecat să mă ocup de alte mese.

— Încă din timpul războiului, a spus el când m-am întors, fiecare american şi soţioara lui îşi

1. *Wolf* (engl.) – lup.

doresc o casă numai a lor. În plus, guvernul zice că au dreptul la propria lor casă. E în declarația drepturilor cetățenilor GI.

Auzisem despre declarația aceea. Începusem deja să învăț pentru examenul prin care trebuia să-mi dobândesc cetățenia, deși nu eram acceptat decât după încă patru ani. Dar acum mi se pare ciudat că nu auzisem niciodată despre declarația drepturilor cetățenilor GI.

— Știi unde vor să fie casele lor? m-a întrebat Harry când m-am întors cu cafeaua și plăcinta lui. Nu îi dădeam târcoale. Îmi făceam doar treaba.

— Nu acolo, în oraș, unde copiii vor crește fără să știe ce e aia iarbă dacă nu îi târăsc părinții în Prospect Park. Nu în orașele din care vin ei, unde casele sunt vechi, trebuie renovate și au pentru întreaga familie o singură baie groaznică, și instalații și mai groaznice. Le vor în suburbii. Case noi-nouțe în care nu a mai locuit nimeni, așezate în suburbii noi și minunate. Unde copiii au la dispoziție o curte întreagă în care să se joace. Și soțioara are o bucătărie sclipitoare cu toate dotările. Și nu trebuie să îți faci griji pentru valoarea proprietăților tale pentru că toate casele din jur arată la fel și vecinii sunt toți ca tine sau cel puțin liberi, albi și au 21 de ani.

I-am spus că citisem despre doi bărbați pe nume Levitt care plănuiau ceva de genul acesta în Long Island. Ochii lui, care erau puțin prea apropiați pentru a insufla încredere, s-au încruntat, de parcă atunci mă observa pentru prima dată și mi-am dat seama că era surprins. Nu eram doar un ageamiu care servea la mese. Se putea chiar să fiu mai deștept decât păream.

Anne, îți amintești când a venit prima dată, în acea dimineață când eram cu toții la masă? Ce păpălău, ai zis tu! Nu e mare lucru de capul lui.

Margot! Nu am spus niciodată asta.

O săptămână mai târziu, Harry mi-a zis că avea un bilet în plus la un meci între Yankees și Dodgers pe stadionul Yankee și voia să știe dacă eram interesat. Nu îmi plăcea să îmi iau liber toată seara, dar ceva în felul de a fi al lui Harry îmi sugera că asta putea fi o șansă. Șeful meu îmi spunea mereu că dacă o țin tot așa puteam să fiu sigur că o să fiu chelner tot restul vieții. I-am spus lui Harry că nu am fost niciodată la un meci de baseball și că mi-ar plăcea să merg.

— Bine, a spus el, doar că nu e baseball, este fotbal american. Nu-ți face griji, evreiașule, e o confuzie des întâlnită. Oricine putea să o facă.

După asta, Harry a început să își facă un obicei din a mai zăbovi până plecau toți ceilalți clienți. Apoi îmi zicea să îmi torn niște cafea și să îmi tai o felie de plăcintă și să îmi mai odihnesc puțin picioarele. Nu trebuia să fii un mucea care locuia singur într-un subsol, căutându-și șansa vieții, ca să îți dai seama că Harry Wolfe era un om singur. Făceam așa cum zicea el și apoi începeam să vorbim. Sau mai degrabă Harry vorbea și eu ascultam. Harry era pentru mine ceea ce seralul era pentru ceilalți chelneri și șoferi de taxi care se grăbeau mai puțin. De la el am aflat că declarația drepturilor cetățenilor GI le oferea soldaților posibilitatea să meargă la școală, să pornească afaceri și, acum venea partea cea mai bună, să își cumpere case sau, cum zicea Harry, să devină proprietarii unei case. Am aflat că statul

încuraja bancherii să le dea credite ipotecare cu dobândă scăzută veteranilor și garanta că își vor recupera o parte din investiții dacă veteranii nu își plăteau datoriile. Am aflat despre ciudățeniile legilor din construcții care îi puteau impune lui Harry cât de înclinat să fie acoperișul sau care să fie grosimea unui zid și despre egoismul celor din consiliul local de urbanism care erau mai interesați să ademenească mai degrabă corporațiile plătitoare de taxe decât veterani onești care aveau nevoie de școli, de canalizare și de alte servicii. Am aflat mai multe despre cei doi Levitt, care erau modelul lui Harry în carieră și care aveau să devină dușmanii lui cei mai de temut. Cei doi Levitt, zicea Harry, erau evrei. Am înregistrat informația, dar nu am reacționat. Și cel mai important, am aflat cum, mulțumită tuturor acelor programe guvernamentale, bancherii puteau da avansuri constructorilor în timp ce înaintau cu lucrările, așa încât cineva ca Harry – sau chiar cineva ca mine, a adăugat Harry făcându-mi cu ochiul – nu avea nevoie de foarte mulți bani pentru a intra în afaceri.

Dar treptat cuvântul „când" a început să își facă loc în planul sigur al lui Harry, iar apoi „dacă" a început să îl înlocuiască pe „când". Nu acel „dacă" plin de învățăminte al experienței din trecut de care se agățau ca niște iepuri fricoși cei din tabăra DP, ci acel „dacă" al regretului, al șansei pierdute. Zicea că bancherii îl tot amânau. Consiliile locale de urbanism nu îi acordau nici măcar un minut. De fiecare dată când schimba ceva în planul arhitectural pentru a respecta o reglementare, un dobitoc inventa o alta, de care nici nu auzise.

— Te face să te întrebi pentru ce am luptat în război, a spus Harry într-o seară în timp ce mergeam pe Fulton Street.

Vântul tăios bătea dinspre East River şi ne lovea cu putere. Zăbrelele de fier zăngăneau la ferestrele magazinelor închise. Un brad de Crăciun uscat se înălţa dintr-un tomberon.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că am trimis milioane de băieţi acolo ca să îl bată pe Hitler, dar nimeni nu ridică un deget ca să îl înfrângă pe cel de acasă.

— La ce te referi?

— La antisemitism, evreiaşule. Ura împotriva evreilor, hăituirea evreilor, evreii nu trebuie să concureze pentru acest post, fără câini şi fără evrei, scoateţi-i de-aici pe călăii lui Hristos.

— Dar fraţii Levitt? Ei obţin împrumuturi. Ei obţin aprobarea consiliului de urbanism.

Am încercat să par nonşalant, ca un bărbat care detesta nedreptatea mai degrabă decât ca o victimă cu un interes justificat.

— Tocmai asta e problema. Fraţii Levitt au cumpărat deja jumătate dintre fermele de cartofi din Long Island. Eu vreau să construiesc 20-30 de locuinţe. Ei vorbesc de două sau trei mii. Poate chiar mai multe.

Harry şi-a subestimat eroii în acea seară. Primul lor proiect a numărat în cele din urmă mai mult de 17 000 de construcţii. Ar fi trebuit să îi spun asta doctorului Gabor. Nu ar mai fi avut atâtea cuvinte de laudă pentru realizările mele. Dar nu aveam de gând să îi spun despre înţelegerea mea cu Harry. Nici măcar soţia mea nu ştia motivul adevărat pentru care intraserăm în afaceri împreună.

— Ideea e, continuă Harry, că fraţii Levitt îngreunează situaţia pentru ăştia mici, ca mine. Oamenii se uită la ei şi zic: „Vai, evreii acaparează toată industria construcţiilor". „Aveţi grijă, jidanii cumpără totul." Şi după aceea încep să arunce cu pietre în tipii ca mine.

Am mai mers câteva străzi. L-am întrebat dacă era sigur că nu se înşela. A spus că o ştia din momentul în care îl lovise piatra. L-am întrebat despre cei 10 acri de pământ pe care îi avea în New Jersey. Mi-a descris din nou locaţia. Am mai cerut câteva detalii, deşi le ştiam deja pe de rost. Dar tot timpul în care i-am pus întrebări mă luptam cu mine însumi. Nu puteam să fac asta. Nu era corect. Dar alţii o făcuseră.

Vin domnii din Frankfurt.

Kugler va trebui să îi întâmpine.

Kugler nu e la înălţime.

Kugler este tot ce avem. De-acum este o treabă pentru arieni, ţine minte.

Nu, nu puteam să o fac. Nu ar fi fost corect.

Ne-am oprit la un colţ ca să aşteptăm să se schimbe culoarea semaforului. Un alt brad de Crăciun ieşea dintr-un alt tomberon. Beteala argintie se ţinea de crengi de parcă s-ar fi agăţat cu disperare de viaţă.

Pe de altă parte, nu aş fi făcut rău nimănui. I-aş fi făcut un serviciu lui Harry. Şi aş fi venit şi în ajutorul justiţiei. Şi al evreilor. Sau al unui evreu. Cel puţin o să contrazic prejudecăţile legate de ei. Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât mi se părea că aşa e drept. Cu cât răsuceam planul în minte pe toate părţile, cu atât îmi dădeam seama că nu aveam cum să dau greş. Am mers mai departe,

cu Harry gârbovit sub povara grijilor sale, iar eu galopând lângă el pe un cal alb, cu armura zăngănind în vântul de iarnă.

— Aş putea să te ajut, i-am spus.

S-a oprit şi am început să îi explic planul meu. Eram surprins că încă îmi mai aduceam aminte detaliile pe care le stabiliseră tatăl meu şi domnul Frank cu funcţionarii. Uitasem atâtea lucruri. Harry urma să mă primească şi pe mine în firmă şi eu aş fi cumpărat o parte din acţiuni cu banii pe care îi strânsesem deja, iar cu „V" de la van Pels şi „W" de la Wolfe, VW Construction o să aibă un partener neevreu, pe mine, care o să fie foarte vizibil, şi unul evreu, Harry, care putea să dispară în fundal când era cazul.

— Să fiu al naibii, tot repeta în timp ce stăteam în lumina păstoasă a unei reclame la cârnaţi Hebrew National. Să fiu al naibii!

— Pe mine ai fi putut să mă păcăleşti, a spus el o jumătate de oră mai târziu, pe când stăteam la o masă unsuroasă într-un restaurant non-stop.

În lumina lămpilor de deasupra, falca lui nerasă părea lăsată şi ochii aveau o expresie preocupată. Cine l-ar fi putut învinovăţi? Un bărbat nu renunţă la jumătate din visul său fără să aibă remuşcări. Dar îi explicasem planul de câteva ori şi nu reuşise să îi găsească nici o fisură.

— Cu ce să te păcălesc? l-am întrebat. Că un mucea de-abia debarcat ar putea născoci un astfel de plan?

Puteam folosi acest cuvânt acum că ţinea de trecut.

— Nu, am ştiut dintotdeauna că eşti un băiat isteţ. Poate din cauza asta mi-am imaginat că eşti

evreu. Am crezut că ți-ai schimbat numele, dar cred că ar fi trebuit să îmi dau seama. Una e să treci de la Moscowitz la Miller, dar van Pels e prea pretențios. Îți începi viața ca Rabinowitz, nu devii deodată Roosevelt. Nu că ar avea vreo importanță. Pentru mine, vreau să zic.

Nu avea nici o importanță pentru el, dar dintr-odată n-a mai făcut glume cu evrei. „Deci ăștia trei rabini se întâlnesc într-un bordel...". Nici insinuări: „dacă tipul ăsta crede că poate să tragă în piept un evreu...". Nici să se mai laude: „ar fi trebuit să mă vezi cum l-am tras în piept pe tipul ăla, ca un evreu adevărat". Mă plăcea în continuare. Probabil că avea încredere în mine. Dar nu se mai simțea atât de în largul lui în preajma mea.

Cu oamenii de care se plânsese era o altă poveste. Bancherii erau bucuroși să-i acorde împrumuturi susținute de guvern domnului Peter van Pels, iar consilierii municipali îmi răspundeau la telefoane și băgau în buzunar mita de la mine. Unii se mirau cum de nimerisem în haosul din Europa, dar nimeni nu voia să mă întrebe direct. Erau ușurați că găsiseră un bun creștin care i se împotrivise lui Hitler și că se puteau înțelege cu el mai degrabă decât cu alții. Eu eram dovada vie că nu aveau nimic împotriva străinilor. Eram, cum a glumit George Johnson după ce am semnat actele pentru primul împrumut, propriul lor plan Marshall.

— Am avut bani pentru investiție, i-am spus doctorului Gabor. Dar a fost mai mult decât atât.

— Ce vreți să spuneți?

— Am fost întotdeauna îndemânatic.

— Cu siguranță, ați avut mai multe calități.

— Ideea mea ne-a propulsat în fruntea competiției.

Dacă Harry uita vreodată asta, eu eram acolo ca să îi reamintesc. Eram mai mult decât imaginea firmei.

— Ce idee ați avut?

— Să construim o casă mai mare la același preț. Și nu reducând calitatea.

— Și cum faceți asta?

Ochii de bufniță mă priviră cu interes. Avea respectul secret al intelectualului pentru cunoașterea practică.

— A fost simplu, i-am răspuns.

După cum am spus, a fost atât de simplu, încât am fost uimit că nu se mai gândise nimeni altcineva la asta. Dar, pe de altă parte, nimeni altcineva nu o mai avea pe Susannah. Cel puțin nu pe atunci.

— Spațiul din interiorul casei este ieftin. Cam o treime din prețul pe metru pătrat. Și nu e nevoie de mai multe instalații, de mai multe cabluri sau ferestre. Ceilalți încep și ei să își dea seama de asta acum, dar noi am fost primii care am venit cu ideea.

— Și spuneți că ideea v-a venit pur și simplu?

— Din senin, i-am răspuns.

Mai exact, din seninătatea ochilor albaștri ai lui Susannah. Dar Susannah era încă un subiect pe care nu aveam de gând să îl discut cu doctorul.

— Afacerile merg bine, am continuat eu. Compania este puternică. Orice ar fi în neregulă cu vocea mea nu e legat de asta.

Stătea și se uita la mine. Momentul de curiozitate trecuse. Raportul dintre noi se schimbase din nou.

— Ați cerut vreodată ajutor psihiatric, domnule van Pels?

Am clătinat din cap.

— Nici atunci când tremurați?

— Știam că doctorul se înșală. Ultimul lucru pe care mi-l doream era să mă întorc în tabăra DP.

— Apropo de tabăra de refugiați – evaluarea psihologică era de obicei condiția pentru a primi o viză.

Era al naibii de isteț, clar. O numeau evaluare. O cursă cu obstacole ar fi fost o denumire mai potrivită. Examenul psihologic era mai perfid decât cel fizic. Cel puțin acolo știai ce caută. O leziune la plămâni. O bacterie în sânge. Dar cine știa ce căutau acești civili cu titluri de neînțeles: psihiatru social, asistent social principal, doctor în psihologie? Cine putea ști care răspuns te proteja și care cuvânt te dădea de gol? Și cine ar fi putut să se concentreze asupra întrebărilor în acel birou în care ofițerii SS emiteau odinioară ordinele și își țineau registrele? Acolo aveau loc evaluările. M-am întrebat adesea cine avusese ideea strălucită să adăpostească o tabără DP într-o fostă cazarmă SS. Poate vreun strengar cu un diabolic simț al umorului sau poate doar un tip practic care găsise o clădire încă în stare foarte bună? Probabil cel din urmă. Trupele Națiunilor Unite și Agenția de Reabilitare derulau operațiunea, dar America era șeful.

Când am intrat în birou, am auzit pocnetul ca de pușcă al cizmelor lovite la salut. În timp ce mă așezam pe scaunul indicat, am auzit amenințările mârâite și șoaptele șuierătoare ale planurilor mortale secrete. Dar bărbatul care stătea în fața mea la birou în acea dimineață nu era un ofițer german. Era un

civil american. STANLEY MINTZ, M.S.W.[1] după cum spunea plăcuța din bronz de pe biroul lui. Mângâia plăcuța cu degetele în timp ce îmi punea întrebări.

— Te simți vinovat?

— Vinovat? am repetat eu.

— Vinovat.

Mintz și-a ridicat degetele de pe plăcuța cu numele, a luat un dicționar englez-german și a început să îl răsfoiască.

— Știu ce înseamnă cuvântul.

Mânia din vocea mea m-a luat prin surprindere. Era un lux pe care nu mi-l puteam permite.

Mintz a pus deoparte dicționarul și s-a lăsat pe spate în scaunul său.

— Nu o să ajungi nicăieri cu atitudinea asta, tinere.

Nu i-am răspuns.

— Deci? Te simți vinovat? Nu ai de ce să te rușinezi. Este o reacție perfect normală.

M-am uitat la plăcuța cu numele. Era un triunghi de metal cu o bază lată și cu un vârf ascuțit. I-am simțit greutatea în palmă. Mi-am imaginat-o izbind capul lui Mintz. Sângele înflorind, ca un boboc care se desface. Ochii lui Mintz căscați și morți ca niște monede, exact ca ochii bărbatului din hambar.

Lasă vina, să vorbim despre răzbunare, ar fi trebuit să-i spun.

— Nu, i-am zis lui Stanley Mintz.

— Nu, i-am repetat și doctorului Gabor. Nu am căutat niciodată ajutor psihiatric. De ce aș fi făcut-o?

---

1. Abreviere de la *master of social work* (engl.) – asistent social principal.

„Nu e nevoie să mai spun că [Peter] e chipeş, pentru că toţi cei care îl văd ştiu asta. Părul lui este minunat – o claie de bucle şatene. Are ochii albaştri spre gri."

Poveşti din casa din spate: fabule, amintiri personale şi povestiri scurte, de Anne Frank

„Am înţeles în sfârşit de ce [Peter] îl ţine pe Mouschi tot timpul în braţe şi îl dezmiardă. Are şi el nevoie de un suflet pe care să îl ţină aproape."

Jurnalul Annei Frank,
16 februarie 1944

„Între timp, peste fericirea mea s-a lăsat o umbră. De mult bănuiam eu că şi lui Margot Peter i se pare un băiat foarte drăguţ."

Jurnalul Annei Frank,
20 martie 1944

5

Susannah stătea în sufragerie când am ajuns acasă în seara aceea venind de la întâlnirea cu doctorul Gabor. Nu eram surprins să o văd acolo. Soţia mea şi sora ei se vizitează mereu.

— Madeleine e sus cu fetele, îmi zise. Eu încerc să-mi omor timpul cu ceva. Maşina lui Norman e la reparat şi trebuie să îl iau eu.

Fără să se ridice de pe canapeaua unde stătea cu o revistă în poală, îmi întinse obrazul să i-l sărut. M-am supus. Gestul era complet inocent, lipsit de amintiri, ca atâtea altele din viaţa mea.

— Ce-ţi mai face vocea? mă întrebă ea. Se pare că eşti mai bine.

Rostisem doar „bună" şi asta pe un ton şoptit şi răguşit, dar cumnata mea e o femeie bună. Asta a fost şi ceea ce ne-a despărţit.

— Madeleine mi-a povestit despre doctor, continuă ea.

M-am întrebat dacă Madeleine le pomenise celor din familie despre doctorul Gabor. Bănuiam că îi ascunsese lucrul ăsta mamei ei, care oricum mă găsea destul de ciudat şi fără un diagnostic de specialitate, dar se lăudase în faţa surorii ei, licenţiata în psihologie şi care nu putea decât să invidieze un soţ atât de curajos încât să pătrundă de bunăvoie în adâncimile propriei fiinţe.

— Cred că este foarte curajos din partea ta. Majoritatea bărbaţilor mai bine ar muri decât să meargă la psihiatru.

Îşi trecu mâna prin părul mătăsos şi m-am întrebat, deşi arareori o fac, cum ar fi fost dacă m-aş fi căsătorit cu ea, şi nu cu sora ei.

Ne-am cunoscut la o petrecere, la câteva luni după ce eu şi Harry am intrat împreună în afaceri. Nu aş fi avut niciodată curajul să o abordez, nu aş fi avut niciodată tupeul să merg la petrecere dacă aş mai fi servit la mese şi aş mai fi condus taxiul. În

timp ce mă plimbam în acea seară pe Broadway, prin aureolele de ceață care coborau dinspre felinare, ascultând scârțâitul cauciucurilor pe carosabilul ud, încă mai aveam îndoieli. Nu știam pe nimeni altcineva în afară de bărbatul de la cursul despre proprietățile imobiliare, la care mergeam în sfârșit, și nici pe acela nu-l cunoșteam prea bine. Urma să fie plin de absolvenți, veterani de război și străini care vor vrea să știe sau nu cine sunt și de unde am venit. Urma să mă simt fie încolțit, fie ostracizat. Dar bărbatul de la seral spusese că or să fie fete. Multe fete.

Mi-am făcut loc cu greu prin sală. Era ca și cum aș fi plonjat într-un vis al abundenței. Peste tot în jurul meu, părul sclipea, genele fluturau și buzele rujate dezveleau dinți albi. Era atât de aglomerat încât nu mă puteam mișca fără să mă ciocnesc de vreun șold unduitor sau fără să dau cu ochii de vreun decolteu adânc în care simțeam că o să mă înec. Apoi am văzut-o pe ea.

De fapt, am recunoscut-o. Era fata de la pavilionul vămii, deși ei nu i-am spus asta. Voiam să trec drept un om de lume, nu un imigrant care tocmai a coborât de pe un vapor.

— Vrei să știi la ce m-am gândit când te-am văzut prima dată? avea să mă întrebe ea mai târziu, când stăteam înlănțuiți pe canapeaua de brocart auriu din sufrageria părinților ei. Eram așa de siguri că avem un viitor împreună încât începeam să ne construim un trecut.

— La ce? am întrebat cu respirația tăiată din cauza trădătorului enervant din pantaloni.

— Că ești diferit.

Nu i-am spus că nu voiam deloc să fiu diferit. Când a spus-o astfel, chiar m-am simţit diferit. Dar tot nu i-am spus nimic despre faptul că o văzusem în pavilionul vămii. Era bine să fii diferit. Să fii un mucea era cu totul altceva. Să fii imigrant era o condamnare la moarte sau aşa credeam eu pe atunci.

Ne plăcea să stăm în săli de cinema întunecoase, umerii ei netezi se adăposteau în curbura braţului meu, genunchiul meu în flanelă gri – am spus că hainele sunt cel mai la îndemână camuflaj – presat de coapsa ei în dres de nailon. Cutreieram străzile, cu degetele înlănţuite într-un lacăt protector împotriva lumii. Ne închideam în cabinele mici, izolate fonic, din magazinele de muzică, unde ea se unduia pe Beethoven şi pocnea din degete pe Stan Getz cântând cu Woody Herman Band, şi eu îi explicam magia celor 33 de rotaţii pe minut. Am făcut lucruri pe care ea nu le mai făcuse niciodată, am simţit lucruri pe care eram siguri că nimeni din lume nu le mai simţise niciodată, ne murmuram numele şi *oh, da, te rog* şi în cele din urmă, pentru că era o fată de treabă şi plănuia să rămână aşa până se căsătorea, *nu.*

Tata spune că în astfel de lucruri bărbatul are întotdeauna rolul activ şi femeia trebuie să impună limitele.

Acum eram bucuros că spusese nu. Ştiu că există bărbaţi care găsesc excitantă ideea de a se culca cu surorile nevestelor, dar eu nu sunt unul dintre ei. Pentru mine ar fi doar neliniştitor.

Într-o duminică am mers la New Jersey cu un Chevrolet din '39 pe care mi-l vânduse Harry după ce îi strecurase pe sub masă vânzătorului câteva

sute de dolari ca să obțină una dintre mașinile gata ieșite de pe linia de producție. Voiam să îi arăt lui Susannah casele pe care le construiam.

Când am intrat pe șantierul plin de noroi, cu bârne de lemn care se ridicau din șanțuri, a lăsat să îi scape un țipăt. Am întrebat-o ce s-a întâmplat. A spus că scena îi amintea de pozele cu orașe bombardate care încă mai împânzeau în fiecare săptămână paginile revistei *Life*. Ar fi trebuit să îmi dau seama încă de pe atunci cu ce mă confruntam. Fata mea nu credea în aiureli de genul hai să băgăm războiul sub covor și să ne continuăm viețile. I-am amintit că acele schele erau rezultatul distrugerii, pe când acestea erau case în construcție.

De îndată ce ne-am făcut loc printre scândurile ce zăceau în noroi și ne-am aflat sub un acoperiș neterminat, deschis spre un cer metalic, singuri în intimitatea celor doi pereți din patru, chiar și ea și-a îndreptat privirea dinspre după-amiaza înnorată spre un viitor mai luminos.

— Canapeaua vine aici, a spus, mișcându-se prin viitoarea sufragerie. Și două scaune aici, unul pentru tine și unul pentru mine.

S-a oprit.

— Nu e loc pentru o noptieră. Îți trebuie o noptieră cu o lampă bună ca să îți citești ziarul de seară. Și cărțile.

Ca și sora ei, după ea, nu putea să treacă peste faptul că nu citisem doar Dickens și Thackeray, ci și Goethe și Schiller, în original, cum zicea ea.

— Îmi pare rău să îți spun, Peter, dar trebuie să faci sufrageria mai mare.

Nu i-am spus că acea cameră în construcție era la fel de mare ca și celelalte din locuințe similare făcând parte din proiecte comparabile. Era prea mică pentru Susannah, ar fi trebuit să fie mai mare. Deodată am știut cum să o fac mai mare fără să măresc costurile. Iar acum stăteam într-una din aceste camere modificate.

Cumnata mea se uită la ceas, se ridică, își netezi fusta cu acel gest delicat și tandru pe care îl fac pisicile când se spală și am știut că, așa cum doar cu un minut în urmă eu mă întrebasem cum ar fi fost dacă m-aș fi căsătorit cu ea în locul surorii sale, ea își amintea cum mi-a frânt inima. La momentul respectiv, aproape crezusem aceste cuvinte, deși ar fi trebuit să știu până atunci că nici unul dintre organele mele nu era atât de fragil.

Era în vara după ce absolvise Barnard College. Locuia cu părinții într-o casă solidă în stil Tudor, pe o stradă cu mulți copaci, nu departe de locul unde ne aflam acum și lucra într-o tabără pentru copiii refugiați. I-am zis când și-a luat slujba că avea o chemare sau cel puțin o slăbiciune pentru copiii ăia.

— Ce vrei să spui? a întrebat ea, și atunci i-am povestit în sfârșit despre ziua când o văzusem pentru prima dată, cu luni întregi înainte de acea petrecere. Acum eram atât de departe de pavilionul de vamă încât îmi permiteam să îl cumpăr pe tot sau aproape pe tot.

— Dar eu nu am fost niciodată acolo, a spus ea.

— Probabil ai uitat.

— Am lucrat puțin ca voluntar pentru Hebrew Immigrant Aid Society, a insistat ea, dar nu am fost niciodată pe chei ca să aștept vapoarele.

N-am mai zis nimic. Ultimul lucru pe care mi-l doream era să mă cert cu ea, deşi am ajuns să ne certăm în acea seară de vară.

Fusesem la film şi, pentru că era o seară plăcută şi părinţii ei nu locuiau într-o suburbie fără trotuare, ci într-un oraş unde oamenii puteau să meargă pe jos până la spălătorie, până la farmacie sau până la cinema, am decis să mergem pe jos în acea seară. Eram în drum spre casă, când ea a adus vorba. Deasupra noastră, bolta din ramurile stejarilor, ale ulmilor şi arţarilor ascundea lumina stelelor, şi de ambele părţi ale străzii case întunecate dormeau în tăcere, copleşite de căldura verii. Umbrele noastre gemene se revărsau dinspre picioare, se alungeau firave când lăsam în urmă lumina vreunui felinar şi apoi se micşorau la loc când păşeam sub lumina altuia.

— Azi am auzit cel mai caraghios lucru.

Vocea ei era atât de slabă încât abia dacă tulbura tăcerea nopţii.

— Ce ai auzit?

— O fată din tabără îl cunoaşte pe partenerul tău, Harry. Cred că îl place.

— Minunat, am spus eu.

Voiam că Harry să fie fericit. Îi datoram foarte multe.

— Nu ştiu dacă îl place chiar atât de mult, dar nu asta a fost caraghios.

— Dar ce a fost?

— Harry i-a spus că tu nu eşti evreu.

Nu ridicase tonul, dar am simţit un tremur în aer. Am mai făcut câţiva paşi. Umbrele noastre au început să dispară înaintea noastră şi să se întindă în spate.

— I-am spus că poate nu a înţeles bine.

Vocea ei devenise mai puternică, dar avea un ton ușor iritat.

— Sau că poate vorbea despre altcineva.

Stăteam chiar sub un felinar acum și umbrele noastre dispăruseră. Și-a ridicat chipul spre mine. Chiar deasupra nasului mic și cârn, despre care nu știam pe atunci că fusese modificat în urma unei operații, pe fruntea catifelată, era o singură cută de îngrijorare.

— Vorbea despre altcineva, nu-i așa?

— Contează?

Mi-a dat drumul la mână.

— Nu fi caraghios, Peter. Sigur, contează.

I-am luat mâna în a mea și am încercat să merg mai departe, dar ea nu s-a clintit.

— Vrei să spui că nu ești evreu?

— Nu spun nimic. Tu o spui, și Harry, și fata din tabără.

Și-a smucit mâna din a mea.

— Nu e o glumă.

— Bineînțeles că e.

Mi-a luat mâna și a început să meargă mai departe.

— Slavă cerului. Pentru un minut m-am speriat.

Am mers în tăcere, încercând să ne prindem din urmă umbrele.

— Totuși, nu cred că ar trebui să glumești despre așa ceva. Sau Harry nu ar trebui.

Am continuat să mergem. Eu tot nu spuneam nimic. S-a oprit din nou.

— E sau nu e o glumă?

M-am întors spre ea. Stăteam exact între două felinare și chipul ei era în umbră. Am sperat că și al meu era la fel.

— Mi se pare amuzant că îi acorzi atâta importanță.

— Bineînțeles că îi acord importanță.

— Eu sunt aceeași persoană, în orice caz.

— Nu asta e ideea.

— Dar care e ideea?

— De ce nu mi-ai spus?

— Ce să îți spun?

— Că nu ești...

S-a oprit.

— Peter, mă tachinezi? Că, dacă mă tachinezi, nu o să ți-o iert niciodată.

— Sunt sigur, am spus și am încercat să o iau în brațe.

Dar ea a făcut un pas în spate.

— Spune-mi, te rog. Ești sau nu ești?

Glasul ei a tulburat liniștea străzii tăcute și mărginite de copaci.

Am încercat să merg mai departe, dar parcă prinsese rădăcini acolo.

— Spune-mi adevărul, Peter.

Tot ce puteam să îi spun era adevărul meu. O iubeam, dar îmi iubeam mai mult pielea. Data viitoare când vor veni, eu nu voi mai fi acolo.

— Nu sunt.

Aerul pe care l-a tras în piept a răsunat ca vântul printre frunzele de deasupra.

— Asta nu schimbă nimic.

Am încercat iar să o îmbrățișez. Dar ea a făcut din nou un pas în spate.

— Nu o să mă opun niciodată credinței tale. O să îmi cresc până și copiii în credința asta, am promis, deși știam că nu o s-o fac.

Data viitoare când vor veni, nici copiii mei nu vor mai fi acolo. Nu puteam să fac nimic legat de faptul

că mama lor era evreică. Nu intenționasem niciodată să mă îndrăgostesc de o evreică. Bineînțeles că nu mă îndrăgostisem de ea pentru că era evreică, nu conta ce zicea doctorul Gabor. Dar, după ce ne vom căsători, după ce copiii se vor naște, voi găsi o cale de a șterge urmele. Atunci nu i-am spus asta.

A început să meargă, privind înainte, cu umerii drepți, tocurile ei ascuțite mușcând parcă din trotuar de supărare. Pantofii cu toc îi alungeau pulpele și, pe când se îndepărta, acei mușchi întinși ca un arc îmi străpungeau inima.

— Nu ne mai putem vedea, mi-a spus. Îmi pare rău, dar nu mai putem.

Am iuțit pasul ca să o ajung din urmă.

— E ridicol.

— Nu înțelegi.

— Nu, și nu am înțeles nici legea naziștilor care interzicea legături între evrei și neevrei.

— E oribil ce spui tu.

— Poate, dar e adevărat.

S-a oprit și s-a răsucit spre mine.

— I-ar răni pe părinții mei.

— Părinții tăi mă plac, am spus, deși știam că afirmația era doar pe jumătate adevărată. Tatăl ei mă plăcea. Mama ei, după cum am mai spus, nu putea fi păcălită așa de ușor. Una era să aduci acasă câțiva veri după război și alta să îți lași fiica cea mare, o fată frumoasă, o fată isteață, o fată care putea să aibă orice bărbat voia, să se mărite cu unul de-al lor.

— Nu pot să fac asta. Nu mă pot căsători cu un creștin.

Am rămas prizonier în cercul de lumină albă, sepulcrală. Nu aveam nici o soluție. Chiar dacă îi

spuneam adevărul, chiar dacă mă credea, nu făceam altceva decât să agravez situaţia. Acum eram doar un creştin, cineva cu care nu se putea căsători. Dacă mă destăinuiam, deveneam doar un alt evreu din viaţa ei, cineva pe care nu putea decât să îl dispreţuiască.

Plângea acum.

— Nu pot să fac nimic, Peter. Poate aş fi putut înainte de război, a spus ea, ridicându-şi spre mine, ca o ofrandă, faţa înecată în lacrimi. Atunci nu părea atât de important. Dar acum este.

A scos o batistă din buzunar şi şi-a suflat năsucul dulce şi îmbunătăţit chirurgical.

— Hitler m-a făcut evreică.

Ce coincidenţă, am vrut să strig în noapte şi să îi trezesc pe toţi vecinii ăia înfumuraţi şi adormiţi. Acelaşi lucru mi-l făcuse şi mie.

7 ianuarie 1941: Evreii nu au voie să meargă la cinema.

15 aprilie 1941: Evreii trebuie să predea radiourile.

31 mai 1941: Evreii nu au voie să folosească piscinele şi parcurile publice.

15 septembrie 1941: Evreii nu au voie să meargă la grădina zoologică, în restaurante, cafenele, hoteluri, pensiuni, teatre, cabarete, la concerte, biblioteci şi în săli de lectură.

23 ianuarie 1942: Evreii nu au voie să folosească maşini.

29 mai 1942: Evreilor le este interzis să pescuiască.

6 iulie 1942: Evreii nu au voie să folosească telefonul.

Ne transformase pe toţi în evrei, pe cei evlavioşi şi pe cei care se îndoiau, pe cei religioşi şi pe cei

laici, cei cu ambii părinți evrei, cei cu patru bunici evrei, cei care erau evrei 100% și cei care aveau doar o picătură de sânge evreiesc de la vreun strămoș aproape uitat. Dar aici, în America, era altă poveste. Aici te puteai preface că ești leagănul istoriei. Aici o fată al cărei păr strălucitor nu fusese niciodată ras și a cărei piele gingașă nu fusese niciodată tatuată și al cărei corp palid și răsfățat nu fusese niciodată aruncat în noroi ca să servească drept preș pentru ofițerii care nu voiau să își murdărească cizmele proaspăt lustruite putea să afirme că Hitler o făcuse și pe ea evreică. Stând pe acea stradă liniștită, uitându-mă la ea cum se îndepărta, am crezut în sfârșit în poporul ales. Nu erau evreii.

Sora ei, Madeleine, m-a sunat a doua zi. Nu vorbisem niciodată cu ea la telefon sau, dacă vorbisem, întotdeauna întrebasem de Susannah și nu remarcasem vocea surorii ei. Era la fel de plină și de dulce ca și ciocolata, nu ca aceea americană, Hershey Bar sau Kiss, ci de o consistență mai bogată, mai amăruie, pe care simțurile mele aproape că și-o amintesc dintr-o copilărie îndepărtată și aparent fără griji. A spus că, dacă mă simt pe jumătate la fel de nefericit pe cât se simțea Susannah, mi-ar prinde bine un pic de veselie. A spus că o să mă scoată în oraș și o să mă îmbete. Nu era genul de lucruri pe care le-ar spune o fată de treabă și am fost surprins, puțin jignit, dar am iertat-o. Începusem deja să fac transfer de afecțiune. Nici nu a trebuit să o transfer. În seara în care Susannah mă dusese pentru prima dată la ea acasă, mă îndrăgostisem de toată familia. Chiar înainte de asta. Le-am devenit supus din

momentul în care i-am văzut zâmbetul lui Susannah în pavilionul de la vamă în acea dimineaţă, în ciuda a ceea ce mi-a spus ea şi mi-am imaginat familia care îi răspunsese la zâmbet în toţi acei ani.

Madeleine şi cu mine ne-am căsătorit în vara următoare, imediat după ce a absolvit. Nu i-a păsat că nu eram evreu. Zicea că Hitler o transformase în atee.

Cât despre secretul din pantalonii mei, avusesem dreptate că o fată cuminte nu ştie. Eram căsătoriţi de trei luni când şi-a dat seama că eram circumcis. Atunci ştiam că în America, spre deosebire de Europa, unii neevrei erau şi ei circumcişi. I-am spus că părinţii mei au vizitat America în luna lor de miere şi, pentru că am fost conceput acolo, au decis să aducă un omagiu acestui obicei local. Nu prea vorbeam de mama şi de tata şi povestea i-a plăcut.

— Spune-i lui Madeleine că o sun eu mâine, zise Susannah acum.

S-a ridicat pe vârfuri ca să îmi dea un sărut fugar de rămas-bun pe obraz şi deodată am ştiut răspunsul la întrebarea mea. Dacă m-aş fi căsătorit cu ea şi nu cu sora ei, de care fusese legată toată viaţa printr-o rivalitate plină de iubire, nu ar fi fost mare diferenţă. Asta nu însemna că nu îmi iubeam soţia.

„Ar fi groaznic dacă s-ar pierde jurnalul meu."

Anne Frank, citată
în *Moştenirea furată a Annei Frank: Meyer Levin, Lillian Hellman şi punerea în scenă a* Jurnalului, de Ralph Melnick

6

Doctorul Gabor întreba foarte rar de vocea mea, dar mă întrebă în seara aceea.

— Aţi observat vreo ameliorare, cât de mică?

Tu eşti doctorul, am vrut să îi zic, tu să îmi spui. De o lună veneam în cabinetul lui de două ori pe săptămână, stăteam în penumbră, uitându-mă la dezordinea de pe biroul lui, răspunzându-i la întrebările tâmpite cât puteam de amabil şi plăteam 15 dolari pe oră pentru această plăcere. Îmi ajunsese.

— Foarte puţin, am minţit eu.

Se lăsă pe spate în scaunul lui mare care îl făcea să pară şi mai scund şi îşi descheie nasturii de la sacoul unui alt costum spilcuit de-al său. Lumina slabă a lămpii de birou făcea să-i sclipească lanţul de aur de la vestă. În timp ce se legăna înainte şi înapoi, reflecţia apărea şi dispărea.

— Aş putea să vă dau ceva... începu el.

Nu îmi puteam crede urechilor. Omul era un prost. Mai rău, un șarlatan. Îmi irosise o lună din viață întrebându-mă despre lucruri care nu aveau nimic de-a face cu vocea mea când tot ce trebuia să facă era să îmi prescrie un tratament și aș fi putut să vorbesc din nou. Îmi venea să iau *Burghezii din Calais* și să îl pocnesc în cap. Dar am reușit să îmi păstrez tonul vocii calm. Strânsesem o sumă considerabilă de bani din ziua în care mă așezasem pe scaun pentru examinarea psihologică din fostul birou SS, dar mânia era încă un lux pe care nu mi-l permiteam.

— Ce mai așteptăm? am întrebat.

— E un procedeu foarte simplu. Vă administrez o doză mică de amital de sodiu. Și sub efectul lui veți putea vorbi normal. De asemenea, veți începe să vă amintiți evenimentele care s-au petrecut până în momentul în care v-ați pierdut vocea.

— Vă referiți la serul adevărului?

— O formulare nefericită.

Nefericită, doctore, dar foarte exactă. A naibii de exactă. Vrei să îmi injectezi ceva în vene ca să mă faci să vorbesc.

— Nu aveți de ce să vă temeți, spuse el.

De unde naiba știi tu?

— Tratamentul s-a dovedit eficient în cazuri ca al dumneavoastră.

Cazuri ca al meu? Nu mai sunt cazuri ca al meu, doctore, sau poate le numeri pe degete. Asta nu poți tu să bagi în capul ăla lustruit al tău. Nu sunt unul din milioanele care au intrat. Sunt unul dintre puținii care au ieșit. Cum explici lucrul ăsta? Cum îl justifici?

Am scos o batistă din buzunar ca să îmi șterg transpirația care mi se adunase pe buza de sus. Aveam nevoie de spațiu ca să îmi întind picioarele. Încă se mai uita fix la mine, cu acea privire de bufniță, dar eu nu mă puteam uita la el. Privirea mea ricoșa prin cameră, căutând ceva de care să se agațe. Simțeam cum funiile *Burghezilor din Calais* se strângeau în jurul gâtului meu. Atunci am văzut-o. Stătea pe raftul unei biblioteci scunde, în spatele lui. Nu îmi puteam imagina cum de îmi scăpase până atunci, dar nu înțelegeam nici cum am șters-o din memorie în acea seară în care Madeleine a luat o carte de pe noptieră și eu mi-am pierdut vocea. Era aceeași carte. Eram sigur, deși nu puteam înțelege cum de exista.

Supracoperta era cărămizie, culoarea sângelui uscat. Poza ei acoperea jumătate din copertă. Ochii imenși se uitau la mine. Erau negri și acuzatori. Buzele pline erau strânse. În semn de ce? În semn de judecată. Fața era mică, umerii înguști și extrem de fragili. Uitasem că era doar un copil. Nu va fi niciodată altceva.

Cum ar putea? A murit. Cu toții au murit, cu excepția lui Otto. Știam asta din listele Crucii Roșii. Eram singurul despre care nu existau informații.

Numele ei era scris sub poză. Litere îngroșate, albe, așezate într-o ramă neagră, dreaptă și îngustă ca un sicriu.

ANNE FRANK

Sub el, titlul era scris de mână.

Jurnalul unei tinere fete

Stă în camera ei, la birou şi scrie. Doctorul Pfeffer ar vrea să se aşeze, dar ea îl roagă s-o mai lase puţin. Stă aplecată deasupra mesei din bucătărie şi încearcă să scrie ceva. *Mammichen* o tachinează. Lasă-mă să văd, Anne, doar o pagină. Stă ghemuită pe un scaun şi scrie cu înfrigurare într-un caieţel din poala ei. Margot stă pe alt scaun, scriind şi ea în propriul jurnal. Scriu pentru posteritate, după cum le-a rugat domnul Bolkestein, ministrul, într-o transmisiune radiofonică din Londra. După război promite că va fi întocmită o colecţie de jurnale şi scrisori care să arate lumii cum a fost viaţa aici. Voi fi publicată, zice Anne, voi fi faimoasă. Margot nu face preziceri cu privire la viitorul propriului jurnal, deşi credem cu toţii că al ei va fi cel care va atrage atenţia. Margot este sora serioasă.

Dar jurnalul Annei este cel pe care porcul de poliţist de la forţele Grune Polizei îl aruncă pe podea în dimineaţa caldă de vară în care vin să ne ia. A văzut vreun vecin o umbră în spatele unei jaluzele? Au auzit zgomote muncitorii care lucrau jos, în ciuda precauţiei cu care ne mişcam prin casă în timpul zilei? Vreun vânzător a început să-şi pună întrebări privind cantitatea mare de mâncare pe care Miep, fosta secretară a lui Otto, acum legătura noastră cu lumea de afară, reuşea să o adune, mulţumită cartelelor contrafăcute, zâmbetelor cuceritoare şi aranjamentelor pe care le făcuse tata cu măcelarul înainte să intrăm în ascunzătoare? Cineva a anunţat probabil Poliţia Verde, pentru că ştiu unde să meargă. Urcă scările cu puştile pregătite, trag la o parte biblioteca mare ce ascunde intrarea în anexa secretă şi mai urcă nişte trepte către camerele înghesuite. Poartă

haine de civili, în afară de unul, care are uniformă. Ne întreabă unde ţinem lucrurile valoroase. Pumnul lui apucă un teanc de bancnote. Zăreşte bijuteriile, dar nu poate să le apuce fără să scape banii. Se uită în jur după ceva în care să îndese prada; ia servieta cu o mână şi o desface. Caietele Annei se rostogolesc pe podea. Paginile zboară din ele. Se răsucesc, se leagănă şi plutesc într-o rază de lumină gălbuie care pătrunde printr-una dintre ferestre. Nici unul dintre noi, nici măcar Anne, nu se uită la ele în timp ce părăsim anexa secretă şi păşim în lumina aurie pentru prima dată după mai mult de doi ani. Un moment mai târziu, întunericul dubei de poliţie ne înghite.

— Cred că merită să încercaţi, spuse doctorul Gabor.

— Nu e nevoie.

Vorbele mele bubuiră între pereţii micului birou.

Doctorul Gabor sări speriat în picioare. Până atunci nu îmi mai auzise niciodată vocea adevărată.

De îndată ce am ajuns acasă în acea seară, chiar înainte de a urca la etaj ca să îi dau lui Madeleine vestea că mi-am recăpătat vocea, m-am dus la rafturile din sufragerie. Mi-a luat ceva timp ca să găsesc cartea. M-am tot uitat, cu capul într-o parte, citind cotoarele cărţilor, oprindu-mă la rafturile de jos, întinzându-mi gâtul ca să le văd pe cele de sus. Faulkner, Fitzgerald, Forster, Frank. M-am oprit. O pusese la ficţiune.

Am luat cartea de pe raft, deşi nu aveam nici o ideé ce voiam să fac cu ea. Anne se uita la mine. Ochii ei refuzau să clipească. Expresia lor era necuviincioasă. Voiam să le închid pleoapele. În schimb,

m-am întins și am pus cartea pe ultimul raft, unde nu puteau ajunge fiicele mele, prea sus chiar și pentru Madeleine.

— Ce s-a întâmplat? mă tot întreba Madeleine.

— Habar n-am, îi răspundeam.

— Poate e ceva ce a zis doctorul Gabor, sugeră ea la cină.

— Poate, am fost eu de acord.

Când m-am dus în sufragerie după cină, cartea era tot pe ultimul raft, unde o pusesem. Nu puteam să nu mă uit la ea în timp ce mă învârteam prin cameră. O simțeam pândind în spatele meu în timp ce ne uitam la televizor. Auzeam murmurul ei slab. Spune-ne vestea, Peter. Spune-ne cum merge lumea fără noi.

Era acolo când am coborât în dimineața următoare și când m-am întors acasă seara și a doua zi. Era ca un vechi prieten sau ca o rudă îndepărtată care avusese ghinion, pe care o primești în casă cu cele mai bune intenții, dar care ajunge să te deranjeze. Și, ca un musafir nepoftit, mă urmărea peste tot, cerșind atenție, tânjind după o confirmare, căutând ceva cu disperare, dar nu puteam spune ce anume.

Mă supraveghea în acea duminică după-amiază când Madeleine m-a lăsat singur cu fetele ca să se ducă să cumpere un prăjitor de pâine nou, în locul celui vechi pe care nu fusesem în stare să îl repar. Și mai era ceva. Devenisem dintr-odată foarte neîndemânatic prin casă. Madeleine mă tachina din cauza asta.

— Dacă voiam pe cineva care să nu știe să repare lucruri, îmi găseam un soț evreu.

Se furişă prin spatele meu, în timp ce stăteam la masa de lucru, îşi puse mâinile în jurul gâtului meu şi îmi sărută creştetul capului. Nu îi păsa de prăjitorul de pâine, ci era veselă pentru că îmi revenise vocea. Episodul o speriase mai mult decât lăsase să se vadă.

Stăteam pe canapeaua din sufragerie în după-amiaza în care ea a plecat la cumpărături, cu un ochi în ziar şi cu celălalt la fiicele mele. Abigail îmi pregătea o prăjitură imaginară într-un cuptor mic şi roz pe care i-l cumpărase de ziua ei soacra mea. Betsy spunea unei grămezi de jucării o poveste nemaiauzită. Prezenţa copiilor mei încă mă mai surprindea. Sentimentul era la fel de copleşitor ca în seara în care am adus-o pe Abigail acasă de la spital.

Madeleine se dusese la culcare devreme în acea seară. Era epuizată şi trebuia să se trezească în câteva ore ca să hrănească bebeluşul. Dar eu am intrat în camera care încă mai mirosea a vopsea proaspătă ca să mai arunc o privire înainte să mă bag în pat. Trebuia să o mai văd. Trebuia să mă asigur că încă era acolo.

Avusesem de gând doar să o văd şi să plec, dar prezenţa fiicei mele m-a ţintuit lângă pătuţ ca o forţă a gravitaţiei. Am stat şi m-am uitat câteva minute la ea. În cele din urmă, am tras balansoarul lângă pătuţ, m-am aşezat şi mi-am strecurat mâna printre zăbrele. Pielea ei trebuia să fie atât de caldă? Şi-a tras picioruşele spre piept. A plescăit. Mânuţa ei s-a strâns în jurul degetului meu. Ar fi putut la fel de bine să răsucească o cheie în uşa odăii. Nu puteam părăsi camera. Nu puteam nici măcar să îmi retrag mâna. Chiar şi după ce pumnişorul ei s-a relaxat,

eram tot prizonier. Această fărâmă de om, această ființă era făcută din aceeași materie ca și mine. Era un miracol. Și astăzi simt la fel. Venirea lui Betsy pe lume doar a intensificat sentimentul. Eram înlănțuit.

În timp ce stăteam cu un ochi experimentat la fiicele mele, în acea după-amiază, o mișcare pe raftul de sus îmi atrase atenția. Cartea părea că vibrează.

Mă uitam la ea, parcă lipit de scaun și neputând să mă mișc. Se răsucea. Se balansa pe margine. Cădea. Distanța dintre raftul de sus și podea se mărea. Cartea prindea viteză și forță. Era inutil să îmi spun că îmi imaginam. Cartea continua să cadă. Era un bolovan gata să se prăbușească, un meteorit care se îndrepta direct spre copiii mei.

M-am eliberat din strânsoarea canapelei și am țâșnit spre fiicele mele. Abigail își ridică repede capul, cu o expresie tematoare pe chip. Betsy începu să plângă. Le-am luat în brațe, câte una în fiecare braț, și le-am ținut strâns corpurile surprinzător de grele. M-am uitat în sus. Cartea era tot pe ultimul raft.

Trebuia să o scot din casă, dar nu știam ce să fac cu ea. Nu puteam să o ard. Asta făcuseră ei cu cărțile. Nu voiam să o arunc la gunoi. Asta făcuseră ei cu noi.

Luni dimineața, am luat-o de pe raft și am dus-o cu mine în mașină. Nu îmi plăcea să conduc cu ea alături, pe scaunul din față, un pasager neinvitat, trecutul meu nepoftit, dar trebuia până la urmă să fac ceva cu ea.

Era tot acolo când am ieșit de la birou în seara aceea. Ochii mari și negri mă priveau fix. Am întors

cartea cu fața în jos. Ultima copertă era acoperită cu un scris mic și înghesuit. ACEASTA ESTE O PAGINĂ DIN JURNALUL ANNEI FRANK. Cuvintele olandeze mișunau pe pagină ca niște insecte. Am deschis torpedoul și am băgat-o acolo, apoi am trântit capacul.

Ideea mi-a venit pe când treceam pe lângă gară. Am făcut o întoarcere bruscă și nesăbuită în parcare. Nu o voi distruge. O voi da altcuiva.

Câteva mașini goale erau parcate într-o parte. Zona cea mai apropiată de calea ferată – unde soțiile stăteau la volan, lăcuindu-și unghiile sau citind reviste, sau spunându-le copiilor de pe bancheta din spate să nu se mai bată, în timp ce ele își așteptau soții – era pustie. Nu era nimeni pe peron. Probabil că eram între două trenuri.

Am oprit într-unul din locurile de parcare de lângă calea ferată, am luat cartea din torpedou și am coborât din mașină. Nu m-am putut abține să nu mă uit în jurul meu, deși nu era ilegal să lași o carte pentru vreun călător plictisit care își așteaptă trenul de legătură. Am urcat repede scările spre peron. Mă simțeam așa de ușor cum nu mă mai simțisem de mult. Când am ajuns în capul scărilor, eram deja ca un fulg. Poate de asta am și făcut-o. Nu pot să mă gândesc la un alt motiv. Nu asta intenționasem să fac.

Mergeam repede și vioi, cu cartea în mâna dreaptă, dar, în loc să mă îndrept spre una din bănci, am cotit spre șine. M-am răsucit ca un aruncător la baseball care se încălzește înainte, mi-am îndoit brațul pe spate, apoi l-am adus în față și am lăsat cartea să zboare. Plană pe deasupra șinelor, ușoară ca un fulg și liberă ca mine; lovi peronul

opus cu o pocnitură și apoi căzu. Am auzit bufnitura când a lovit șinele. Stătea între ele, cu paginile larg deschise.

Am stat și m-am uitat la ea. Nu voiesem să o distrug. Voiam doar să o scot din casă. M-am furișat înapoi la mașină, cu umerii aduși în față și capul lăsat în jos. Când plecam din parcare, un tren tocmai intra în gară. Am privit în altă parte.

Când am intrat în sufragerie, douăzeci de minute mai târziu, privirea mea s-a îndreptat imediat spre raftul de sus. Spațiul abia perceptibil dintre cărți era acum o gaură căscată. Creștea pe măsură ce noaptea înainta. Simțeam golul ca pe o foame fizică despre care credeam că nu o să dispară niciodată.

Era cam după ora zece, când m-am ridicat și i-am spus lui Madeleine că uitasem niște acte la birou și că trebuia să mă duc cu mașina să le iau.

— De ce nu pleci mâine mai devreme?

Nu era nici o urmă de bănuială în tonul ei. Eram un soț bun, un tată iubitor, un om decent, nu genul care se ținea de hoinăreli nocturne. Tot ce îmi dorisem vreodată se afla în această casă.

I-am spus că mă întorc repede. M-am dus sus după cheile de la mașină și am luat și o lanternă în drum spre ușă.

— Ca să găsesc întrerupătoarele în clădire, i-am spus înainte să mă întrebe ea.

De data asta, parcarea era complet goală. Am parcat iar lângă peron. Sunetul făcut de ușile închise și deschise în întuneric părea un geamăt.

Dintr-un salt am fost în capul scărilor. Nu aveam timp de pierdut. Am aprins lanterna și am plimbat

lumina de-a lungul şinelor. Mi-a luat ceva timp să o găsesc, deşi zăcea acolo unde aterizase, între şine.

Am mers până la marginea peronului. Distanţa în jos până la şine nu era mare. Am sărit. Glezna mi s-a răsucit în momentul în care am atins pământul. Genunchii mi s-au îndoit. Mi-am recăpătat echilibrul chiar înainte să cad.

Am început să traversez şinele, urmărind lumina lanternei. Pantofii îmi scârţâiau pe pietriş. Lumina sălta şi se rotea în întuneric. O formă apăru în ea. Ochii licăriră. O coadă alunecă pe lângă mine. Cicatricea de pe braţ de la muşcătura de şobolan zvâcni, deşi nu îmi făcuse niciodată probleme înainte.

Mă mişcam repede, în ciuda durerii de la gleznă. Erau puţine trenuri la ora asta şi chiar dacă venea vreunul puteam să îl aud de la distanţă şi să văd luminile, dar totuşi nu era un lucru înţelept ceea ce făceam, nici pentru un soţ şi un tată, nici pentru altcineva.

Alt şobolan alunecă prin raza de lumină. L-am urmărit cu lanterna până dispăru într-o gaură, sub peron. Când am aţintit lumina din nou spre şine, cartea dispăruse. Am luminat cu lanterna în jur. Raza lungă şi albă se rotea şi tăia întunericul. Fir-ar să fie de şobolan! Fir-ar să fie de carte! Dacă n-ar fi fost ea, acum eram acasă, cu soţia citind lângă mine şi cu fiicele dormind în camera de alături. Lanterna mătură o şină una după alta, urcă pe ambele părţi ale peronului, se furişă uşor înapoi şi se odihni la câţiva centimetri de locul unde stăteam eu. Ochii negri se uitau fix la mine. Unde ai fost, Peter? Te aşteptam.

M-am aplecat deasupra cărţii.

Atingând-o, am simţit coperta aspră plină de pământ şi de zgură. Am pornit înapoi peste linia ferată. Lumina lanternei dansa pe şine. Am pus cartea şi lanterna pe peron ca să am mâinile libere şi astfel să îmi iau avânt. Mi-am îndoit braţele, apoi le-am întins şi mi-am ridicat picioarele, dar peronul era mai înalt decât crezusem eu. Genunchiul meu lovi cimentul. Picioarele se îndoiră sub mine când am căzut pe şine. Mi-am imaginat-o pe Betsy ghemuită în leagănul ei. Pe Abigail în pătuţ, strângând la piept cu o mână moale un ursuleţ de pluş. O vedeam pe Madeleine uitându-se la ceas.

Mi-am îndoit braţele din nou, le-am întins, mi-am balansat picioarele şi am căzut iar pe şine. A mai fost nevoie de încă trei încercări până să mă urc pe peron. Braţele îmi erau julite şi pline de sânge, iar genunchii şi gambele mă dureau de la cât le lovisem de ciment. Când m-am întors în maşină, am văzut că îmi rupsesem pantalonii.

Am pus cartea la loc în torpedou. Deocamdată o să fie în siguranţă acolo.

Când am ajuns acasă, Madeleine stătea în pat şi citea. Şi-a ridicat ochii de pe pagină, mi-a observat braţele pline de sânge şi pantalonii rupţi şi m-a întrebat ce Dumnezeu mi se întâmplase. I-am spus că m-am împiedicat când coboram scările spre parcare. M-a întrebat ce s-a întâmplat cu lanterna pe care o luasem cu mine. I-am spus că i se terminase bateria. Din şirul meu de minciuni, asta era nesemnificativă.

Pe parcursul săptămânii care a urmat, am tot mutat cartea de colo-colo. Aşa cum unii dintre cei

care se ascunseseră se furişaseră din pivniţe în dulapuri şi apoi în grote atunci când binefăcătorii începeau să se teamă, vecinii deveneau suspicioşi sau banii cu care cumpărau tăcerea unora se terminau, aşa găseam şi eu mereu locuri noi unde să îmi ascund povara. Am luat-o din torpedou şi am pus-o la loc pe raftul din sufragerie care era prea înalt pentru toţi ceilalţi, cu excepţia mea. Am ascuns-o în spatele mesei mele de lucru din subsol. Am închis-o în seiful din spatele dulapului cu rufărie. Seiful nu era foarte mare şi de-abia mai era loc pentru carte lângă paşaport şi plicul cu bani pe care le ţineam acolo. Am luat-o din seif. Nu voiam să contamineze celelalte lucruri. Am încuiat-o în sertarul de sus al biroului de la serviciu. Nu aveam de gând să o citesc, dar nu puteam să o abandonez.

Totuşi, mă urmărea peste tot. Reuşisem să nu o observ când stătea pe noptiera din cealaltă parte a patului. Reclamele şi recenziile îmi scăpaseră pentru că nu mă uitam niciodată în acea secţiune a ziarului. Dar acum, că ştiam de carte, nu mai puteam scăpa de ea. Pe stradă, femeile o purtau strâns la piept ca un însemn de onoare. Când ne-am dus să plătim nota, fata din spatele tejghelei, de la bufetul unde mâncam uneori cu Harry, ne-a privit supărată că îi întrerupsesem lectura. Venind într-o după-amiază la birou, am zărit în treacăt chipul Annei înainte ca secretara să o ascundă la loc în birou. Mă simţeam ca un om hăituit, care vede peste tot afişe cu recompensa pentru arestarea lui.

„Nu îți poți imagina ce înseamnă asta. Jurnalul va fi publicat în engleză și în germană; va povesti despre toate câte ni s-au întâmplat cât timp am fost în ascunzătoare – toate temerile, disputele, mâncarea, părerile politice, problema evreilor, vremea, stările de spirit, problemele adolescenței, zilele de naștere, amintirile – pe scurt, totul."

Otto Frank într-o scrisoare,
11 noiembrie 1945,
citat din *Viața secretă a lui Otto Frank,* de Carol Ann Lee

„Deși am fost bătut, nu am nici o cicatrice."

Otto Frank într-o scrisoare,
26 ianuarie 1975, citat
din *Viața secretă a lui Otto Frank,* de Carol Ann Lee

7

Nu avusesem de gând să o citesc, dar în cele din urmă am făcut-o. Cum aș fi putut să nu o citesc? O citeam la masa mea de lucru de la subsol, în timp ce ar fi trebuit să-i construiesc lui

Abigail un cufăr pentru jucării; în baie, în toiul nopții, pe când Madeleine dormea de partea cealaltă a ușii încuiate; în parcarea unui supermarket unde ea nu făcea cumpărături pentru că, deși prețurile erau mai mici, calitatea era inferioară; în parcarea gării până într-o seară când m-a întrebat dacă mașina mea era cea pe care a văzut-o când a trecut pe lângă gară în acea după-amiază. Gările o tulburau. Sora ei îi spusese povestea unuia dintre supraviețuitorii celor mult prea multe vagoane pentru vite, care s-a așezat pe șine și a așteptat să treacă trenul peste el. Accidentul, dacă putem să îi spunem așa, a oprit trenurile din ambele direcții timp de ore întregi. I-am spus lui Madeleine că nu fusese mașina mea și am încetat să mă mai duc acolo, dar nu am încetat să citesc jurnalul. Nu puteam. Eram ca un băiețel cu un viciu secret, cum fusesem pe atunci, când stăteam în patul îngust ca un coșciug, ghemuit, nepăsându-mi dacă părinții mei mă auzeau dincolo de peretele umed, dacă aveam să orbesc sau să înnebunesc sau o să îmi crească păr în palmă, pentru că oricum aveam să fiu mort înainte să se întâmple toate astea.

Chiar și când nu citeam cartea, mă gândeam la ea. Aceasta este natura unui viciu secret, ar fi remarcat doctorul Gabor dacă aș fi continuat să merg la el. Devenise lumea mea reală, mai reală decât subsolul în care construiam diverse lucruri pentru soția și copiii mei; decât baia unde încercam să evadez sub duș, deși nu îmi pot imagina de ce tocmai sub duș, dintre toate locurile, puteam scăpa de amintiri; parcarea supermarketului unde femeile treceau grăbite cu niște cărucioare obscen de pline. Umezeala care venea prin canale și se întindea pe pereți era

reală, duhoarea mucegaiului, transpirației, vânturilor, urinei și fecalelor, gustul cartofilor putreziți și al boabelor de fasole mucegăite și frigul care îi făcea mamei mâinile albe ca gheața chiar și prin mănușile mâncate de molii și căldura care venea dinspre cer și aburii care se ridicau de pe străzile pe care nu aveam voie să mergem și teroarea, degradarea la care duce teroarea. Eram captiv în acea carte cum fusesem captiv în acea casă. În același timp – și tocmai asta nu înțelegeam – mi-era și dor de ea. Duceam dorul acelor camere urât mirositoare, unde vara ieșeau aburi din pereți și iarna picura un fel de sudoare rece. Mă topeam de dorul părinților mei. Îmi lipsea Anne. Mi-era dor de mine.

Uneori mă enervam. Nu doar fiindcă schimbase numele, deși chiar și asta era destul de rău. Când în anexa secretă îi zicea pe la spate lui Pfeffer Dussel, care în germană înseamnă „idiot", era doar o glumă nevinovată între doi tineri care se luptau cu restricțiile, dar acum săracul Pfeffer era Dussel pentru posteritate. Chiar și mamei și tatei le știrbise imaginea și îi tratase cu grosolănie. Aceștia, redenumiți van Daan, nu erau părinții mei, voiam să îi strig, dar nu puteam pentru că aroma țigărilor tatei îmi invada gâtlejul și râsul mamei îmi înăbușea vorbele. Nu mă puteam lupta cu amintirile pe care le reînvia jurnalul. Nu puteam rezista strânsorii acelor fantome. Se ridicau la viață din paginile aspre și rupte, își aruncau brațele în jurul gâtului meu și se luptau cu mine gâfâind, râzând și suspinând, ducându-mă înapoi în viețile lor, înapoi în trecut, când ele mai erau încă în viață.

Mama își încovoaie un deget împodobit cu inel. Îți amintești noaptea în care ți-am tuns părul? șoptește

ea şi dansăm prin cameră, eu în pantalonii scurţi de înot şi în pantofi de tenis, ea într-o rochie cu imprimeu cârpită de multe ori, mâinile mele sunt pe talia ei, braţele ei se zbat, mimând împotrivirea. Râde, plânge şi ţipă la mine să o las în pace, iar eu o împing, o trag după mine şi o răsucesc prin cameră, pe jumătate amuzat, pe jumătate furios, cuprins de teroare din pricina puterii mele, şi care, pentru un moment, copleşeşte cealaltă teroare, cea în care trăim cu toţii.

Tata strigă la mine să îi dau cartea, nu cartea asupra căreia sunt aplecat în maşina invadată de lumina amurgului, ci alta, pentru că sunt prea mic ca să aflu despre astfel de lucruri – deşi nu sunt prea mic ca să merg cu el şi cu domnul Frank în birouri, strângând în mână un ciocan în caz că ne întâlnim cu hoţii –, şi el înşfacă din mâinile mele cealaltă carte, cea despre penisuri şi vagine şi relaţii sexuale, şi ne îmbrâncim, ne pălmuim şi ne lovim cu picioarele, el mă înjură şi mă trimite în mansardă fără cină, unde stau şi îmi ascult ghiorăielile maţelor şi zgomotele de la masă, discuţiile şi zăngănitul farfuriilor de sub mine şi îmi doresc să îl văd mort, deşi ştiu că acesta este un gând nesăbuit având în vedere circumstanţele. E un prost, îmi spun eu cu îngâmfare, un idiot mai mare decât Pfeffer. Cel puţin Pfeffer şi-a trimis fiul cu vaporul în Anglia.

Altă dată, eu şi cu tata îngenunchem, umăr la umăr, în timp ce potrivim capacul seifului pentru mâncare pe care îl construim, şi domnul Frank, care mă ajută la engleză, dar nu e în stare să facă nimic practic, stă şi se uită la noi. Tata spune încet, ca şi cum ar fi un secret pe care trebuie să îl ascundem

de ceilalți care nu știu să mestereasca lucruri, bravo, Peter, bravo.

Stăteam în parcarea supermarketului și îl auzeam pe tata murmurându-mi în ureche, în timp ce mă uitam la cartea rezemată de volan. Părea scăpată din bătălie, cu coperta ruptă fiindcă o azvârlisem pe șine, cu paginile smulse în urma căzăturii. M-am întins, am deschis torpedoul și am scos o rolă de bandă adezivă. Și așa cum aș bandaja genunchiul lui Abigail sau cum aș pupa buba lui Betsy, am început să pansez rănile cărții. Fredonam în timp ce lucram. Madeleine spune că fredonez adesea când lucrez, deși nu sunt conștient de acest lucru. Dar deodată mi-am dat seama. Fredonam Mozart. *Eine Kleine Nachtmusik* se răspândea în mașină și sunt iar în mansardă cu Anne. Este seara de Paște, al doilea Paște pe care îl petrecem aici, ultimul pe care îl vom mai petrece aici, și ascultăm muzică la radio pe când castanul din fața ferestrei dă semne îndoielnice de primăvară.

Am terminat de pansat cartea și o răsfoiesc din nou.

E ziua de naștere a mamei și tata i-a dat lui Miep bani în speranța că o să găsească garoafe roșii, cadoul lui tradițional. Mama țipă de fericire la vederea acestei bucurii roșii din viețile noastre gri, își aruncă brațele în jurul gâtului tatei și îl sărută apăsat pe buze, dar acum, în loc să mă întorc dezgustat, așa cum am făcut atunci, mijesc ochii ca să îi văd mai bine. Cât de tineri sunt; mama, rumenă și fără astâmpăr, cu gura larg deschisă e parcă gata să muște din viață, tata, înalt, energic, învăluit în fum de țigară și în glume răsuflate. Ce face clic de 999 de

ori şi clac doar o singură dată? Un miriapod cu un picior de lemn. Se iubesc? Fac dragoste în această anexă secretă putredă şi lipsită de intimitate?

Îi aud ţipând unul la altul.

— Nu vând haina!

— Bine, o să mâncăm blană de iepure iarna asta.

— Tu vrei banii doar ca să îi arunci pe ţigările tale.

— Tu îi vrei ca să îţi cumperi mai multe haine după război. După război! Ce mâncăm până atunci?

Dar se împacă. Mereu se împacă. Se furişează prin spatele ei, când ea stă aplecată peste chiuvetă, o prinde în braţe şi îi ia în mâinile lui pătate cu nicotină sânii mari ca nişte pepeni.

— Nu, ţipă ea, şi cuvântul devine da pe buzele ei.

— Kerli, îi şopteşte el la ureche. Şi valsează până în dormitor.

Lacomi, le spune Anne. O, da, sunt lacomi.

Continui să dau paginile, înfometat după ştiri despre noi. O însemnare îmi atrage atenţia.

Peter este foarte timid, dar nu îndeajuns de timid pentru a nu recunoaşte ce fericit ar fi dacă nu şi-ar mai vedea părinţii un an sau doi.

Şchiopătez prin anexa secretă, ţopăi de la un perete umed şi dărăpănat la altul. Mă sufoc aici, prea mare pentru tavanele joase şi pentru camerele înghesuite, prea puternic pentru mama mea neajutorată şi speriată şi pentru furiosul meu tată lipsit de putere, prea mare ca să mai fiu lovit de ea sau bătut de el. Picioarele mele uriaşe fac prea mult zgomot. Braţele mele lungi dărâmă obiecte. Visez să le zdrobesc pe toate.

M-am întins și am luat un pachet de țigări pe care Harry îl lăsase pe scaunul din față. Ținând cartea cu o mână, am scos o țigară și am aprins bricheta. Nici măcar nu știam ce fac, până când am inhalat. Mirosul tatei mă învălui. Abia puteam să mai respir. Am deschis în grabă portiera ca să iau puțin aer. Cartea îmi căzu din poală pe asfalt. Anne se uita la mine de pe smoala neagră a parcării. Am luat-o de jos, am șters-o și am închis portiera. Ochii ei ficși mă priveau de pe chipul ei veșnic de copil.

— Oamenii mari sunt doar invidioși pe noi pentru că suntem tineri, șoptesc eu, pe când urcăm scările dinspre dormitorul meu spre mansardă.

Dar ei sunt mai tineri decât noi sau cel puțin mai inocenți. Afară cad bombe, criminalii mărșăluiesc pe străzi, vagoanele de marfă își duc încărcătura spre est, iar înăuntru, părinții care nu se înțeleg niciodată sunt de acord că Anne și cu mine nu ar trebui să ne petrecem serile împreună, pe întuneric, și Otto, care încă mai crede în decența de altădată – am fost ofițer în armata germană în timpul primului război, îi va spune el bărbatului de la Grune Polizei, în timp ce bruta îndeasă lucrurile noastre de valoare în servietă –, mă ia deoparte și îmi vorbește despre calea plăcerilor și, din vorbă în vorbă, că trebuie să ne păstrăm pentru viitor sau cel puțin Anne. Care viitor? vreau eu să îl întreb, dar nu o fac, pentru că am nevoie să cred că are dreptate. Cu toate acestea, Anne și cu mine continuăm să urcăm scările spre mansardă, unde stăm pe întuneric și inhalăm mirosul primilor muguri de primăvară și aburii putrezi ce se ridică dinspre canalul din fața casei și ne ținem strâns în brațe. Dacă Dumnezeu o va lăsa să trăiască,

spune ea la adăpostul nopții, va realiza mult mai multe decât mama ei și își va face glasul auzit și se va pune în slujba omenirii. Dacă voi supraviețui, îi spun eu, mă voi duce în Indiile Olandeze de Est și o să ajung cineva. Dar treptat încetăm să mai vorbim și începem, cu pași șovăitori, să ne găsim drumul pe calea plăcerilor despre care mi-a vorbit Otto. Îi simt trupul de copil cum se maturizează sub atingerea mea și viața îmi țipă în urechi sau poate sunt doar sirenele ce anunță raidul aerian.

Închid ochii, dar Anne, tata, mama și toți ceilalți, chiar și sărmanul Pfeffer, îmi sunt întipăriți pe interiorul pleoapelor. Nu pot scăpa de ei. Deschid ochii. Picături de apă stropesc chipul lui Anne de pe coperta prăfuită. A început să plouă. Mă întind să ridic geamul. E deja ridicat. Mă uit în sus. Soarele atârnă pe cer, deasupra supermarketului, ca o monedă fără strălucire.

Iau o batistă din buzunar, îmi șterg nasul și mă uit în jur. Femeile trec în grabă, trupurile lor înclinate în față împingând coșurile supraîncărcate, mă privesc în treacăt și apoi merg mai departe. Un băiat se oprește să se uite la mine. Mama îl apucă de mână și îl trage după ea. O altă femeie nici măcar nu încetinește. Ținându-și cu o mână copilul, își conduce căruciorul într-un cerc larg pentru a mă ocoli. Mă uit la ei din interiorul mașinii. Le citesc suspiciunea în priviri atât de clar de parcă le-ar sta scrisă deasupra capetelor cu litere rotunde. Nebun. Criminal. Ucigaș.

În acea noapte, pe când Madeleine dormea lângă mine, m-am ridicat din pat și m-am furișat în bucătărie. După covorul moale, linoleumul mi se părea rece și

alunecos sub tălpile goale. Am închis uşile cu jaluzele înainte să aprind becul şi am clipit de câteva ori în lumină. În drum spre frigider, m-am apropiat de fereastră şi mi-am pus mâna la ochi ca să mă uit la casele vecinilor. Luna plină împrăştia o aură fantomatică peste curţi, dar nu era aprinsă nici o lumină. Indian Hills dormea liniştit, mi-am spus în sinea mea.

M-am îndreptat spre frigider, am deschis uşa şi am început să scot tot felul de lucruri. Unul după altul, le-am pus pe masă. Două pulpe de pui, o bucată de carne, o jumătate de plăcintă, un borcan cu unt de arahide, o sticlă cu lapte, un castron cu spaghete acoperit cu o folie cerată, un borcan pe jumătate plin cu mâncare pentru bebeluşi. Terminasem deja o pulpă şi spaghetele, când Madeleine deschise uşa. Clipi în lumina puternică. Privirea ei se plimbă de la farfurie la castron, la sticla banchetului meu obscen de îmbelşugat şi apoi la mine.

— Eşti bine? mă întrebă cu blândeţe.

— Îmi era doar puţin foame.

Ochii ei se deschiseră larg la vederea borcanului cu mâncare pentru bebeluşi.

— Cred că eram pe jumătate adormit.

M-am ridicat şi am dus mâncarea pentru bebeluşi înapoi în frigider.

— Am crezut că era sirop de mere.

Încă se mai uita la mine când m-am întors de la frigider, chipul ei frumos şi plin de iubire având o expresie îngrijorată. Sărmana mea soţie începea să bănuiască ceea ce eu ştiam de mult. Nu nimerise un loz chiar aşa de norocos.

„[Peter] mi-a spus că i-ar fi fost mult mai ușor dacă ar fi fost creștin sau că s-ar putea creștina după război. L-am întrebat dacă voia să fie botezat, dar mi-a zis că nu era vorba despre asta. A spus că nu va putea niciodată să se simtă creștin."

Jurnalul Annei Frank
16 februarie 1944

8

Mi-am gândit să mă întorc la Amsterdam, doar pentru o săptămână sau două. Mi-am spus că o să fac fantomele să dispară. Dar ce îmi doream cu adevărat era să le aduc iar la viață. Stăteam întins în pat la trei dimineața, la acea oră perfidă când totul se furișează înapoi, o auzeam pe mama amenințând că se sinucide pentru că se teme prea mult că o să moară; pe tata furios că nu ne-au mai rămas bani să îi dăm lui Miep pentru mâncare; și pe mine, cerându-mi scuze că am uitat să descui ușa de la stradă. Noaptea, după ce muncitorii pleacă, ne furișăm afară din anexa secretă, jos, în birourile și în depozitul de la etajele inferioare. Pentru câteva ore, stăpânim clădirea, dar întotdeauna încuiem ușa de la stradă ca să fim în siguranță. Era treaba mea să o

descui înainte să ne întoarcem în ascunzătoare, dar în noaptea asta am uitat și dimineață muncitorii nu vor putea intra. Acum stau întins în pat, jurându-mi că mă voi întoarce. Voi descuia ușa. Voi îndrepta greșelile. Îi voi salva.

Dar când zorii au bătut la fereastră, am știut că nu mă voi mai întoarce. Nu mă mai puteam întoarce în acea lume. Miep și soțul ei, Jan, și Kleiman, și Kugler și-au riscat viața ca să o salveze pe a noastră, dar au fost și alții. Îmi amintesc cuvintele pe care niște buni cetățeni olandezi le scrijeliseră pe podul din dreptul ferestrelor pe care nu aveam voie să privim. *Țineți-vă mâinile nenorocite departe de evreii noștri nenorociți.* Din câte auzisem prin tabăra DP, lucrurile nu se îmbunătățiseră după război. Oamenii se întorceau din lagăre ca să își găsească vecinii dormind în paturile lor, mâncând la mesele lor și uitând că îi cunoscuseră vreodată, darămite că fuseseră de acord să aibă grijă de posesiunile lor de preț până când vor putea să le recupereze. Nu ne-ați făcut destule necazuri? întrebau oamenii de treabă din Amsterdam. Am avut și noi greutățile noastre, insistau ei. Dacă au ucis atât de mulți în lagăre – voiau ei să știe –, cum de se mai întorc atât de mulți? Evreii germani erau priviți cu ură de ambele tabere. Guvernul olandez anula legile naziste împotriva evreilor, apoi îi desemna pe evreii germani dușmani de țară. Nu m-aș întoarce la asta nici ca neevreu.

Ideea mi-a venit în unul din acele coșmaruri cu ochii deschiși de la ora trei. Mă voi duce la biserică. Voi îmbrățișa mai strâns noua mea identitate.

Puteam să aleg între biserica episcopală, prezbiteriană, luterană sau catolică şi probabil între alte şase biserici pe care nu le observasem în drumurile mele prin cartier. Lui Madeleine i se va părea ciudat. Nici unul dintre noi nu era credincios. Fuseserăm de acord să ne creştem copiii departe de superstiţii. Dar mă văzuse întorcându-mă de la birou de parcă aş fi fost bătut de o bandă de huligani, dăduse peste mine luând mâncarea de la gura copilului şi îmi zărise maşina la pândă în parcarea gării, deşi negasem asta. Cu siguranţă putea să treacă uşor peste vizita mea neobişnuită la biserică.

Am văzut din maşină Biserica Lui Hristos, care era doar la câteva minute depărtare de casa noastră, dar nu am oprit. Am parcat în faţa bisericii Sf. Mihail, dar statuia lui Isus pe cruce, unde, aşa cum îmi strigau băieţii în batjocură în copilărie, îl pusesem chiar eu, m-a făcut să mă îndepărtez. Când am observat în oglinda retrovizoare o maşină de poliţie apropiindu-se – pe când stăteam în faţa bisericii All Souls –, am răsucit cheia în contact, am băgat schimbătorul în viteza întâi şi aproape că m-am ciocnit de o altă maşină în graba mea de a o lua din loc.

Se crăpase de ziuă când am scos maşina de pe alee în dimineaţa următoare. Madeleine încă dormea. Îi sărutasem părul ciufulit şi îi şoptisem că aveam o întâlnire la prima oră despre care uitasem să îi spun.

— Să nu trezeşti copiii, a murmurat ea şi s-a cuibărit pentru alte câteva minute de dulce inconştienţă.

Un strat gros de frunze căzute făcea ca aleea să fie înşelătoare sub cauciucurile mele. Când am ajuns

pe autostradă, am aruncat o privire spre vitezometru. Mergeam cu 25 de kilometri peste viteza admisă. Nu am încetinit. Am lăsat în urmă mlaştinile posomorâte şi rezervoarele greoaie de ulei din New Jersey, am traversat podul Goethals şi am continuat să merg spre est. Nu mai fusesem acolo de ani de zile, dar încă mai ştiam drumul. Pe vremea aceea, când treceam pe lângă clădire, iuţeam de obicei pasul.

Am găsit un loc de parcare puţin mai jos pe stradă. Ploaia se transformase în ceaţă. Se ridica de pe asfalt, ducând cu ea mirosul putred de canal. Un bărbat plimba un câine cu trei picioare. Doi băieţi se stropeau într-o băltoacă. O femeie, înfofolită într-o pelerină şi cu un batic pe cap, îi ocoli. Nici unul nu se uită la mine. Uşile întorceau feţe suspicioase spre stradă. „Vezi-ţi de treabă" plutea în aerul umed al dimineţii. Eram departe de Indian Hills.

Faţada de cărămidă roşie, brăzdată acum de dâre negre lăsate de ploaie, avea nevoie de reparaţii şi o bucată de carton acoperea o gaură într-una dintre ferestre. Uşa grea de lemn se deschise uşor, deşi, după cum arăta, credeam că o să opună rezistenţă. Mirosul de cărţi vechi, de camfor şi de varză mă izbi. Nu înţelegeam rostul verzei.

De unde stăteam, puteam vedea un coridor îngust ce ducea spre centrul sinagogii. Trecea printre rânduri de bănci, separate cam după o treime de culoar de o perdea purpurie prăfuită. În fiecare vineri seara, sâmbăta şi de sărbători era trasă pentru a despărţi bărbaţii de femei.

Am păşit pe culoar, am trecut de perdea şi m-am îndreptat spre partea din faţă a încăperii lungi şi înguste. Chivotul era deschis. Tora stătea pe o masă

înaltă de lemn. Un grup de bărbaţi acoperiţi cu şaluri de rugăciune se înghesuiau în jurul ei, cântând. Deşi nu înţelegeam cuvintele, ceva în mine răspunse cadenţei neobosite, dar ce suflet nu se lasă înduioşat de o lamentaţie pe note joase? În timp ce cântau, îşi îndoiau genunchii, apoi îi întindeau pentru a-şi înclina corpul înainte. Şi mişcarea îmi era familiară, deşi nu puteam rivaliza cu ei. Gândul că era posibil să o am în sânge mă cutremură. Asta *le* dovedea că aveau dreptate. Dar nu pentru asta mă aflam aici?

Unul dintre bărbaţi se desprinse de grup şi începu să se apropie cu spatele, pe coridor, spre mine, aplecându-se, legănându-se şi cântând. Când ajunse lângă mine şi se întoarse, am fost surprins. De la distanţă, învăluiţi în şalurile de rugăciune, cu micile tichii pe cap, toţi păreau bătrâni, dar acest bărbat era cam de vârsta mea. Tichia lui neagră stătea cocoţată pe o claie de păr sârmos şi roşcat. Sub cureluşele de piele care îi ţineau legată de frunte o cutiuţă neagră, pistrui ruginii se risipeau pe pielea lui albă ca laptele. Părul, mi-a trecut prin minte, l-ar fi salvat, dacă nu chiar l-ar fi ucis primul. Ar fi fost supus unor experimente, din interes ştiinţific, pentru a se afla mai multe despre această curiozitate minoră, un evreu roşcat. S-a înclinat din nou. Nu eram sigur dacă făcea parte din dans sau dacă se înclina în faţa mea. Mi-a întins o carte cu coperţi negre, moment în care i-a căzut şalul de rugăciune. Cureluşele care legau o altă cutiuţă neagră din piele îi strângeau braţul şi îi distorsionau numărul tatuat pe el. Ţinea în continuare cartea întinsă spre mine, aşa cum vameşul îmi întinsese actele în acea dimineaţă pe chei. Am luat-o din mâna lui.

Mi-a făcut semn să mă aşez în strană şi m-a urmat. Deşi ţinea o carte deschisă într-o mână, nu se uita la ea. În timp ce se ruga, continua să se uite la mine. Eu mi-am fixat privirea drept în faţă. S-a întins, mi-a deschis cartea pe care o ţineam în mână, a răsfoit-o, apoi s-a uitat la mine şi mi-a făcut semn cu capul spre pagini. M-am uitat la ele. Semne ciudate alergau pe suprafaţa lor. Am recunoscut formele, dar nu le-am înţeles sensul. Nu ştiam nici măcar sunetele pe care le desemnau. Am ridicat ochii spre chivotul deschis. Privirea mi s-a înălţat, dar spiritul meu nu a urmat-o. Nu am simţit nimic. Am închis ochii şi m-am concentrat asupra lamentaţiei rostite de bărbaţii care se rugau. Am îndoit genunchii şi am încercat să îmi aplec umerii în faţă, dar ceva tare ca un cablu de oţel coborât parcă de sus m-a ţinut drept. Am aşteptat o reacţie. Voiam ca stomacul să-mi ceară de mâncare. Am sperat că o să mi se ridice părul pe ceafă. Dar a fost în zadar. Jurnalul Annei mă amuţise. Aceste ritualuri şi obiecte pe care mi le aminteam doar pe jumătate nici măcar nu-mi făceau pielea de găină.

Am aşteptat până când credincioşii şi-au strigat ultimul amin şi au început să îşi dea jos şalurile de rugăciune, apoi am pornit-o înapoi pe culoar. Bărbatul cu părul roşu mă urmă, aşa cum ştiam că va face. Mă ajunse din urmă când eram lângă uşă şi se aplecă să îmi spună ceva. Am simţit o aromă puternică de naftalină. Prăjituri de naftalină, le zicea Anne în timp ce mama le scotea din tigaie, pentru că fuseseră păstrate într-un dulap cu naftalină. Stând în acea sinagogă străină, puteam să simt gustul dulce şi lipicios al prăjiturilor care mi se topeau în gură.

— Sunteți evreu? mă întrebă el.

Am continuat să mă uit la tânărul cu înfățișare ciudată. Părul îi stătea ridicat de parcă un curent electric trecuse prin el. Puloverul său ros, fără mâneci atârna peste un tricou uzat de flanelă, pantalonii prăfuiți căzându-i pe niște pantofi scâlciați.

— Sunt american, i-am răspuns.

— Și eu. Dacă aș fi fost altceva, credeți că aș mai fi fost azi aici în *shul*[1]? La periferia Varșoviei, nu aș fi dus-o chiar atât de bine. De Germania, nici nu mai zic. Știu că sunteți american, domnule Yankee Doodle Dandy, dar sunteți evreu?

Nu i-am răspuns.

— Este o întrebare simplă. Cum spune și cântecul, ești sau nu ești?

Nu îi spusesem soției mele, nici măcar surorii ei sau partenerului meu. N-aveam să le spun niciodată copiilor mei. O făcusem în parte pentru ei. Așa că de ce să îi spun acestui străin, acestui nepoftit care se ținea de mine ca scaiul?

— Sunt.

Dădu din cap.

— Dar nu sunt credincios.

Își depărtă buzele într-un zâmbet sinistru.

— Nu am întrebat dacă sunteți credincios.

Se apropie mai mult. Am simțit din nou mirosul de naftalină și gustul prăjiturilor.

— Spuneți-mi, o să vă mai întoarceți? Avem nevoie de bărbați ca dumneavoastră.

— De bărbați ca mine?

— De *minyan.*

---

1. Sinagogă ~~(idiș).~~

Pentru un moment, am crezut că spusese minion[1]. Voiam să îi spun că nu eram așa. Apoi, un alt cuvânt pe care îl uitasem îmi veni în minte. Voia să formăm un *minyan*, un cvorum de zece persoane, necesar pentru rugăciune.

I-am spus că mă voi întoarce, deși eram sigur că nu o voi face.

1. Favorit, protejat (engl.).

CARTEA A DOUA

1955-1980

„Nu o să uit niciodată momentul când, la Auschwitz, Peter van Pels (de 17 ani) și cu mine am văzut un grup de oameni aleși. Printre ei era și tatăl lui Peter. Oamenii au plecat mărșăluind. Două ore mai târziu, a trecut un camion încărcat cu hainele lor."

Otto Frank, citat
în *Anne Frank Magazine*, 1998

„Familiile Frank, van Pels[1] și Friedrich Pfeffer [au ajuns] în gara [de la Auschwitz] în noaptea dinspre 5 spre 6 septembrie. «Trierea» lor a avut loc pe peron... 549 de persoane – printre care toți copiii sub 15 ani – au fost gazate în aceeași zi, pe 6 septembrie. Printre ei se afla [Hermann] van Pels."

Jurnalul Annei Frank:
Ediția critică, bazat
pe dosarul 103586
al Crucii Roșii Olandeze

1. Când a fost publicată ediția critică a *Jurnalului*, în 1989, în studiile explicative s-au folosit numele reale ale personajelor, nu cele inventate de către Anne (n.ed.).

9

Numele acestui doctor era Miller. Doctorul Joseph Miller. Arăta pe cât de comun suna şi numele lui. Asta îmi convenea. Nu mai voiam alţi doctori ca Gabor, care scoteau la suprafaţă amintiri din Lumea Veche, impregnate de suferinţa Lumii Vechi. Nu venisem aici pentru că era ceva în neregulă. De data asta îmi făcusem programare la doctor pentru că totul mergea bine. Nu mai aveam probleme cu vocea. Nici măcar nu m-am mai gândit la acel incident. Jurnalul mă zguduise la început doar pentru că presupusesem că se transformase în scrum, ca şi toate celelalte. Ideea că el mai exista, înconjurat de atâta moarte, era oarecum perversă. Chiar şi atunci când am citit că va fi făcută o piesă după carte, nu am fost supărat. Dacă asta voia Otto, cine eram eu să mă împotrivesc? Mi-a fost milă de el, să trăieşti atât de mult în trecut, dar nu era treaba mea.

Eu aveam o soţie pe care o iubeam şi care mă iubea la rândul ei; două fiice sănătoase; şi încă un copil pe drum. Cu trei luni în urmă, Madeleine mă anunţase, când am intrat pe uşă într-o seară, că a murit iepurele. Cuvintele erau un cod, dar le-am înţeles imediat. Orice soţ din Indian Hills ştia ce înseamnă asta, şi probabil orice soţ din America. Mă întrebam dacă altcuiva în afară de mine i se părea ciudat că foloseam cuvinte ce denumeau moartea pentru a anunţa viaţa. Nu i-am spus asta soţiei mele.

Am făcut ceea ce toți soții de pe Seminole Road, din Indian Hills sau din toată America ar face în astfel de împrejurări, doar dacă nu sunt fustangii sau beţivi, sau nu le pasă de familie. Am traversat bucătăria, am luat-o în braţe, am sărutat-o şi i-am spus cât de bucuros eram. Am făcut toate gesturile cuvenite. Nu vreau să sugerez că le făceam din inerţie. Bucuria mea era autentică. Dar nu sunt o persoană foarte exuberantă. Dacă aş fi făcut prea multă zarvă, Madeleine şi-ar fi făcut griji că era ceva în neregulă.

Îşi dorea un băiat, nu doar pentru că aveam deja două fete, dar pentru că era sigură că eu, ca oricare bărbat, voiam un fiu. Se înşela în privinţa asta. Oricât de mult mi-aş fi dorit un fiu, speram să fie tot o fată. O fiică m-ar fi scăpat de griji.

Afacerile mergeau şi ele bine. Harry avusese dreptate că orice american şi soţioara lui îşi doreau o casă nouă-nouţă în suburbii. Pusesem bazele celei de-a treia extinderi a proiectului. Asociaţia Naţională a Constructorilor de Locuinţe ne dăduse chiar un premiu. La început, am avut rezerve în a-l accepta. Nu îmi plăcea să atrag atenţia.

Harry şi-a dat ochii peste cap când i-am spus asta.

— Unii plătesc bani buni agenţilor de presă ca să le apară numele în ziar şi partenerului meu nu îi place să atragă atenţia!

Avea dreptate. Această teamă de a ieşi în evidenţă era ultimul vestigiu al mentalităţii mele de emigrant necopt la minte. Atâta vreme cât gândeam astfel, puteam la fel de bine să mă întorc la Marseilles. Premiul nu avea ce rău să ne facă. L-am lăsat chiar să mă convingă să ţin un discurs de mulţumire la dineu, deşi mi se părea că ar fi trebuit să îl ţină el.

— Am accent, i-am spus.

— Şi eu. Direct din Brooklyn. Să fim serioşi, amice, tu eşti motivul pentru care primim premiul ăsta. Construim căsuţe drăguţe, dar la fel fac şi mulţi alţii. Încep chiar să se prindă de camerele mai mari la acelaşi preţ. Există doar o singură diferenţă între noi şi ei. Tu. Peter van Pels. Dovada vie că America este încă ţara tuturor posibilităţilor. Că oricine se poate ridica deasupra acestui talmeş-balmeş. Bineînţeles, nu strică dacă nu e un membru al tribului, mi-a făcut el cu ochiul.

Am ţinut discursul de mulţumire la dineu. După aceea, oamenii au venit la mine, mi-au strâns mâna şi mi-au oferit cartea lor de vizită. Un fotograf a făcut poze. Ziarul local a publicat un articol cu o fotografie. În *American Journal* a apărut un articolaş. Madeleine îl rezemase pe blatul de bucătărie când am ajuns seara acasă.

— Uită-te la asta, zise şi făcu un semn cu capul spre ziar, apoi îşi alungă o buclă de pe frunte cu dosul palmei.

Prima dată când şi-a tuns părul în ceva ce se numea tunsoare pudel nu mi-a plăcut. Prefer părul lung la femei. Această preferinţă e de înţeles. Dar am ajuns să mă obişnuiesc cu această coafură de fetişcană. Era numită după un câine, dar dădea un aer felin ochilor ei alungiţi şi pometilor înalţi. Părea în acelaşi timp vigilentă şi mulţumită, deşi se putea să fie doar din cauza sarcinii.

— Ce este?

— Un articol despre soţul meu faimos.

— Într-un ziar newyorkez?

Asta era mai mult decât îmi dorisem eu. Cu siguranţă o să îl vadă cineva, deşi nu îmi puteam imagina cine.

Am luat ziarul, am citit printre rânduri articolul, apoi l-am mai citit încă o dată, mai atent. Era un articolaş inofensiv despre un om de afaceri american. Doar un naiv ca mine s-ar fi temut de el.

Madeleine a cumpărat trei exemplare din *American Journal* şi din ziarul local, a decupat articolele şi apoi le-a laminat. I-a dat unul mamei sale şi altul surorii ei. Nu am fost de faţă când s-a întâmplat, dar mi-o pot imagina zâmbind, mieroasă şi mulţumită ca o pisică lingându-şi laptele de pe mustăţi. Deşi nimeni nu voia să recunoască, familia ţinea socoteala. Norman făcuse Facultatea de Medicină, dar eu citisem Goethe şi Schiller „în original". El era un specialist, dar eu făceam mai mulţi bani. Prima persoană pe care Madeleine a sunat-o când a aflat de premiu a fost tatăl ei. Socrul meu aprecia titlurile cumnatului meu, Norman Fine, doctor în medicină, membru al colegiului medicilor, dar la mine îi plăcea ceea ce el numea spiritul meu întreprinzător. Respecta familiaritatea lui Norman cu subiecte ca viaţa şi moartea, dar dispreţuia puţin ignoranţa lui faţă de greutăţile vieţii. Mă iubea, spunea el din când în când, ca pe un fiu, chiar dacă eram un *shagetz*[1]. V-am spus că socrul meu era un bărbat care se realizase prin propriile puteri?

Premiul m-a făcut să îmi doresc să îi spun propriului meu tată, deşi mă gândeam foarte rar la el sau la mama în perioada aceea. La ce să mă gândesc? Erau morţi. Acea parte a vieţii mele era moartă şi îngropată.

Credeam în viitor. Din cauza asta mă aflam în cabinetul doctorului Joseph Miller, din cauza asta şi

1. Termen peiorativ pentru „creştin" (idiş).

a fiicei mele Abigail. Abigail avea șase ani acum, era destul de mare ca să știe ce e rușinea. Asta era expresia pe care am văzut-o pe chipul ei când mi-am ridicat privirea de la masa de lucru din subsol, într-o după-amiază.

Puneam la punct ultimele detalii la casa de păpuși pe care o meșterisem pentru ea. Fiica lui Susannah, Debbie, era cu noi. Debbie era cu cinci luni mai mare ca Abigail și, în ochii mari și gri-albăstrui ai fiicei mele, era sursa incontestabilă de înțelepciune și de judecată dreaptă. Mereu am crezut că nepoata mea avea ceva sadic, dar poate eram doar un tată prea protector. Ăsta era termenul pe care îl folosea Madeleine.

Puneam ultima rolă de tapet cu păsărele în mica sufragerie victoriană. Era o treabă migăloasă, mai ales pentru niște mâini așa de mari ca ale mele, și stăteam aplecat, concentrat asupra muncii pe care o aveam de făcut. Cele două fetițe erau așezate pe o latură a mesei de lucru și se uitau la mine. Pălăvrăgiseră și chicotiseră toată după-amiaza și la început nu am băgat de seamă tăcerea. Doar atunci când am netezit tapetul pe perete și m-am lăsat pe spate, am văzut că se uitau fix la mine. Nu, nu la mine, ci la brațul meu stâng. Gura mică, precum un trandafir, a lui Debbie era strânsă într-o expresie de repulsie. Dar expresia fiicei mele a fost cea care m-a rănit. Am recunoscut-o imediat, deși nu o mai văzusem de ani buni. Era expresia pe care o avuseserăm noi, dar nu când fuseserăm supuși ororii noi înșine, ci când fuseserăm obligați să-i vedem pe alții trăind-o. Era expresia rușinii. Și nu avea ce să caute pe chipul fiicei mele.

A doua zi dimineaţă mi-am făcut o programare la doctorul Miller. O tot amânasem de câteva luni, poate chiar de ani, dar acum eram pregătit.

— Este o operaţie simplă, îmi spuse doctorul lăsându-se pe spate în scaunul său, care, dacă stau să mă gândesc, semăna destul de mult cu cel al lui Gabor, mare şi ergonomic, dar asemănarea se oprea aici. Tunsoarea scurtă, marinărească a lui Miller, rară şi blondă ca părul unui bebeluş, îi dădea un aer de inocenţă neverosimilă. Nici un om matur nu poate fi atât de inocent. Halatul său alb, apretat părea sterilizat. Ochii lui, în spatele unor ochelari cu ramă de baga, priveau ţintă undeva la doi centimetri deasupra capului meu. Poate acesta era secretul inocenţei sale. Nu se uita prea atent la semenii lui.

— Uitaţi ce o să facem, domnule van Pels, o să extirpăm numărul, aşa cum am face cu o tumoare sau cu o aluniţă. Apoi apropiem marginile pielii slăbite. Dacă suprafaţa e prea întinsă, grefăm piele, dar sunt sigur că nu va fi nevoie în cazul dumneavoastră. Al dumneavoastră este doar un tatuaj de duzină.

Doar un tatuaj de duzină, sunt milioane ca al meu. Cel puţin fuseseră milioane odată. Acum erau mai puţine, şi nu mulţumită doctorului Miller şi colegilor lui. Dar nu voiam să mă gândesc la asta. Faptul că alţii muriseră cu tatuajele lor nu însemna că eu trebuia să trăiesc cu al meu. Mai exact, nu însemna că fiica mea trebuia să trăiască în compania lui.

— Dacă vă decideţi să mergeţi mai departe...

— M-am decis deja.

— Bine, zise doctorul şi se ridică. Asistenta mea o să vă facă o programare.

Ocoli biroul și porni spre ușă.

— Nu există nici un motiv pentru care să purtați un stigmat dizgrațios, mai ales în epoca în care trăim.

Un stigmat. Niciodată nu mă gândisem la el astfel.

— Veți fi uimit de progresele pe care le facem. Nu spun că ne putem juca de-a Dumnezeu.

Își plimbă mâna peste puful blond de pe capul său.

— Dar putem să îndreptăm multe dintre greșelile naturii. Și ale omului. Am îndepărtat sute de numere, exact ca al dumneavoastră.

Nu mai erau numere ca al meu. Asta era ideea. Numerele erau singura urmă de individualitate pe care ne-o lăsaseră. Unul după altul, am înaintat spre masă, domnul Frank, doctorul Pfeffer, tata, eu, și ne-am prezentat brațele, după cum ni se ordonase. Eram norocoși. Înțelegeam germana. Cei care nu înțelegeau erau loviți și bătuți, ba chiar mai rău. Dar în ziua aceea am fost doar numerotați, cu numere consecutive. Al meu se deosebea de al tatei doar printr-o singură cifră. Moștenirea mea nepieritoare.

— Acum există chirurgie plastică modernă pentru dumneavoastră, spuse doctorul Miller în timp ce deschidea ușa, făcând un pas într-o parte ca să mă lase să trec. Noi ștergem trecutul.

Îl simțeam stând lângă mine, în mașină în drum spre casă, brațul lui stâng se odihnea pe tapițeria din piele maro a scaunului din față. Numărul negru ca funinginea, identic cu al meu, mai puțin acea ultimă cifră, pulsa pe pielea care devenise palidă după doi ani departe de lumina soarelui.

M-am întins și am pornit radioul. Ike se recupera bine în urma tromboflebitei coronariene, Roy

Campanella reușise o lovitură, reînviind speranța că Dodgers ar putea câștiga în sfârșit titlul, iar câteva mii de oameni participaseră la marșul de la Carnegie Hall pentru eliberarea lui Morton Sobell, care ispășea douăzeci de ani pentru implicarea în cazul de spionaj Julius și Ethel Rosenberg. Cei doi Rosenberg muriseră pe scaunul electric în urmă cu mai mult de doi ani și nu trecea o lună de atunci fără ca o organizație să nu promită că va îndrepta vechile greșeli. Oamenii ar trebui să știe mai bine. Nu poți îndrepta vechile greșeli. Totuși, era o treabă tristă să electrocutezi un cuplu obișnuit, o mamă și un tată, evrei, așa cum sublinia mereu socrul meu, de parcă afiliația lor religioasă ar fi fost responsabilă nu numai pentru supliciul lor, dar și pentru rușinea lui. Nu poți să le ai pe amândouă, aș fi vrut să îi spun. Dacă sunt niște țapi ispășitori nevinovați, nu te poți simți vinovat prin asociere.

Știți pe cine învinuiesc pentru afacerea Rosenberg, totuși? Pe Julius și pe Ethel. Nu pentru spionaj. Nu pot să spun dacă au făcut-o sau nu. Îi învinuiesc pentru că au murit pe scaunul electric. Îi învinovățesc că i-au lăsat orfani pe acei doi băieței. Încă le văd poza din ziar, în jachetele lor cadrilate, cu șepcile cu cozoroc. Michael și Robert. Nume americane adevărate. Michael și Robert Rosenberg zâmbesc în poză. Avocatul apărării îi conduce afară din închisoarea Sing Sing, este probabil ultima dată când îi vor mai vedea pe părinții lor și sărmanii băieți care nu bănuiesc nimic zâmbesc. Nu au nici o idee despre ce îi așteaptă. Îi văd mergând împreună în acea poză, cel mare cu un braț pe umărul fratelui său, și pot să prevăd totul. Simt lâna aspră a jachetei cadrilate

frecându-mi-se de gât și de încheieturile mâinilor. Văd sclipirea neagră și uleioasă a puștilor gardienilor în soare. Aud strigătele de îndurare, cerșind iertarea, o intervenție salvatoare. Nu are importanță ce au scris ziarele – că părinții au mers la moarte cu o demnitate tăcută. Ce știu ziarele despre astfel de lucruri? Acei doi băieței vor auzi strigătele părinților lor pentru tot restul vieții. De asta îi învinovățesc pe Julius și pe Ethel Rosenberg. Ar fi putut să oprească execuția în orice moment. O linie telefonică spre Washington a fost deschisă până în ultima clipă. Tot ce trebuiau să facă era să mărturisească, și sentințele lor ar fi fost schimbate în condamnări la închisoare. Acei doi băieței ar fi continuat să îi viziteze. Până când deveneau bărbați, părinții lor ar fi putut fi eliberați condiționat. Cei mai mulți oameni nu sunt atât de norocoși. Cei mai mulți oameni nu au șansa de a se salva sau de a-și salva familia.

Am închis radioul. Familia Rosenberg nu avea nimic de-a face cu mine. Nici măcar nu eram stigmatizat prin asocierea de ordin religios, cum socrul meu părea să creadă că este, deși recunosc că vechile obiceiuri mor greu. Instinctul meu încă mai împărțea lumea în evrei și neevrei. Singura diferență era că acum eram de partea sigură.

Am luat-o pe Seminole Road. Nu mă mai așteptam să văd ruine fumegând sau păduri acolo unde nu fusese niciodată vreo clădire. Credeam cu convingere că locuința mea va rămâne veșnic acolo, proaspăt vopsită, cu streșinile curățate și tufișurile îngrijite, aproape ascunsă de copacii care creșteau în jurul ei aproape la fel de repede ca și fiicele mele. Nu mai

ţineam ambele picioare pe pedale în acelaşi timp. Uneori chiar luam o mână de pe volan. Şi în câteva săptămâni nu voi mai avea nici număr, nici măcar o cicatrice, după cum îmi promisese doctorul Miller uitându-se ţintă undeva deasupra capului meu.

Nu i-am spus lui Madeleine despre programarea pe care mi-o făcusem la Miller. De ce să se îngrijoreze de pe-acum? Şi, în plus, ştiam că se va simţi uşurată. A fost o vreme când îi era teamă să atingă tatuajul. Chiar şi când făceam dragoste, reuşea să îl evite. Acum nu mai era dezgustată de el, dar asta nu însemna că îi va părea rău că îl şterg. Cine ar fi vrut să păstreze aşa ceva? Dar ea nu mi-ar spune nici măcar atât. Îmi respecta prea mult trecutul ca să îmi sugereze să îl aranjez puţin. Era prea bună la inimă ca să rişte să mă rănească. Dar făceam asta pentru noi toţi.

Am aşteptat până în seara de dinaintea operaţiei ca să îi spun. Doctorul îmi sugerase că ar trebui să mă ducă cineva acasă cu maşina. I-am spus că mă descurc şi singur, dar el n-a făcut decât să-mi arunce zâmbetul său lipsit de griji şi să-mi spună că el era doctorul. Îmi displăcea stilul direct al doctorului Miller la fel de mult cum îmi displăcuseră şi ocolişurile doctorului Gabor.

Ne pregăteam pentru culcare, când am adus vorba. Nu voiam să pomenesc despre asta în faţa fetelor. Vor observa bandajul, dar, odată ce el va dispărea, vor uita că a fost vreodată un număr acolo. Copiii au memoria scurtă. Şi unii adulţi, din fericire.

— Am fost la doctor.

Îmi dezlegam șireturile și îmi țineam privirea în jos în timp ce vorbeam. Asta era o afirmație, nu o invitație la discuție.

— Ești bine?

Vocea ei alarmată urcă o jumătate de octavă.

— Sunt bine. Este o operație pe care mi-am dorit-o.

O simțeam în spatele meu, stând de partea cealaltă a patului, așteptând. În locul ei, aș fi știut la ce să mă aștept, dar nu puteam niciodată să fiu în locul ei, așa cum nici ea nu putea să fie în al meu.

— Îmi voi șterge numărul. Cel de pe braț, am spus, de parcă ar mai fi fost și altul.

Nu îmi răspunse imediat, dar știam ce îi trecea prin minte. Era bucuroasă să-l vadă șters, dar nu putea recunoaște asta, pentru că ar fi fost ca și cum ar fi recunoscut că o dezgusta.

— Este periculos? întrebă ea în cele din urmă.

Deci avusesem dreptate.

— Floare la ureche.

Era expresia lui Harry, și tonul voios părea potrivit în situația dată.

Am ridicat privirea la timp ca să o văd dându-și jos pantalonii de casă. Pântecul ei întins sub chiloții de un alb virginal. Pielea de deasupra lor era subțire și palidă ca un pergament, în contrast cu brațele și picioarele ei bronzate.

— Va avea loc în cabinetul doctorului. Cu un anestezic local.

— Ești sigur că vrei să faci asta?

— M-am hotărât deja.

— Când?

— Acum două săptămâni.

M-am ridicat să îmi duc pantofii în dressing.

— Mâine-dimineață la prima oră.

— Mâine-dimineață!

Cuvintele fură înăbușite de ușa care mă ascundea de privirea ei.

— Dacă ți-aș fi spus mai devreme – am strigat eu din dressing –, ți-ai fi făcut griji. Nici măcar nu voiam să aduc vorba decât după ce era gata, dar doctorul spune că trebuie să mă aducă cineva cu mașina acasă.

— Aș fi vrut doar să mă fi anunțat mai din timp. Ce mă făceam dacă nu era una dintre zilele doamnei Goralski?

Doamna Goralski venea o dată la trei zile ca să deretice, să spele și să stea cu fetele, în timp ce Madeleine se ducea la întrunirile ei pentru cauze nobile, făcea cumpărăturile cu mama și cu sora ei și uneori se îmbrăca frumos și lua trenul spre New York ca să meargă la vreun muzeu sau matineu. Zicea că se simțea mereu vinovată că își petrece o după-amiază distrându-se în timp ce eu munceam din greu, dar nu i-am purtat niciodată pică pentru momentele ei de relaxare. Eram bucuros că le puteam face posibile.

— Dar *este* una din zilele doamnei Goralski, am spus. De aceea am făcut programarea.

Am ieșit din dressing cu un zâmbet încurajator, dar nu îl văzu pentru că își trăgea cămașa de noapte peste cap. I-am zărit o clipă pulpele dulci, pielea albă și părul pubian negru înainte să le acopere cămașa.

La începutul căsniciei noastre, îmi era teamă să mă uit la corpul soției mele. Era sigură că aveam să fiu pedepsit pentru așa o plăcere. Încă mă mai temeam de el. Mirarea mea avea legătură cu abdomenul

umflat din pricina sarcinii, dar era mai mult de atât. Mă minunam de netezimea și deplinătatea ei. Era perfect intactă. Nici măcar nu își găurise urechile, cum făcuseră mama și sora ei. În timp ce încercam să prelungesc momentul acela în care îi zărisem goliciunea, m-am gândit din nou cât de bine ar fi dacă pruncul pe care îl purta ar fi fost tot o fată.

Madeleine și cu mine eram singuri în salonul de așteptare, cu excepția recepționerei, care era, după cum ar fi spus Harry, o frumusețe. M-am uitat la ceas. Frumusețea ne spusese că doctorul va veni imediat. Asta fusese acum zece minute.

— Dacă face o programare pentru ora zece, ar trebui să se țină de ea, am murmurat eu spre Madeleine.

Ea își ridică ochii din carte, îi aruncă o privire recepționerei, apoi se aplecă spre mine.

— E puțin după zece, îmi șopti.

— Ora zece nu înseamnă un pic după zece. Unde aș fi ajuns dacă aș fi lăsat oamenii să îmbătrânească așteptându-mă?

— Ai doar emoții.

— Nu am emoții. Doar că nu îmi place să aștept.

— Poate a avut o urgență.

— Sau poate îi place să lase oamenii să aștepte. Probabil programează mai mulți pacienți la aceeași oră. Așa fac bani doctorii ăștia.

Madeleine mă privi în ochi și apoi făcu semn spre recepționeră ca să mă avertizeze că puteam fi auziți.

— Păi așa este!

Repetă că am emoţii. I-am spus să termine cu asta. De ce să fi avut emoţii?

Uşa de la cabinet se deschise. O altă frumuseţe, de data asta nu atât de răpitoare, dar mai bine proporţionată, sau poate ăsta era doar efectul uniformei de asistentă, privi de jur împrejur prin încăpere. Se aştepta la o mulţime? Ochii ei se opriră asupra mea.

— Domnul van Pels?

M-am ridicat. Madeleine se ridică şi ea.

— Aşteaptă aici, i-am spus.

— Nu vrei să te încurajez?

I-am spus că o să fie bine.

— Doar până începe.

— Stai aici.

Păru jignită, apoi îşi aminti de cele două frumuseţi. Soţia mea are şi ea demnitatea ei. Se mândreşte şi cu simţul umorului, mai ales în situaţii dificile.

— Ah, făcu ea şi se uită de la una la alta cu o privire maternă atotcunoscătoare şi cu un zâmbet care spunea „toţi bărbaţii sunt nişte copii", deşi ar fi trebuit să ştie că în mine nu mai rămăsese aproape nimic din copilul de odinioară.

Am traversat sala de aşteptare şi am pornit-o pe coridor, în spatele asistentei. Mă conduse într-o încăpere mică, aflată la capătul coridorului, îmi întinse un halat alb şi îmi zise să îmi dau jos tot de la brâu în sus şi să-mi pun halatul.

— Doctorul va veni imediat.

Mi-am dat jos sacoul, cravata, cămaşa şi maioul, le-am agăţat în cuierul de pe uşă şi mi-am pus halatul. Într-un colţ era un scaun cu spătarul drept. Mai era şi o masă lungă acoperită cu un cearşaf alb. Nu voiam să mă aşez pe ea. Am ales scaunul. M-am

uitat la ceas. Era 10:25. Dacă nu mi-aș fi dat deja jumătate din haine jos, aș fi plecat. Nu aveam emoții, așa cum insistase Madeleine. Nu aveam regrete. Pur și simplu nu îmi plăcea să aștept. O să îi spun doctorului de îndată ce avea să sosească.

Ușa de deschise. Doctorul intră. Asistenta îl urma ca o pânză albă de corabie aplecată reverențios. Nu își ceru scuze pentru întârziere. Nu am pomenit despre asta. Nu voiam să mă cert cu un om care avea să îmi bage un cuțit în carne.

În timp ce îmi dădea bună dimineața și comenta despre vremea frumoasă de toamnă timpurie, întrebându-mă cum mă simțeam, își spălă mâinile, își trase o pereche de mănuși chirurgicale și verifică instrumentele pe care asistenta i le așeza înainte. Îmi spuse din nou că era o operație simplă. Îmi repetă că nu exista nici un motiv pe lumea asta ca să port semnul acela urât. Îmi spuse că făcuse operația aceea de zeci de ori. Se așezase pe scăunelul de piele neagră și acum aluneca spre mine cu scăunel cu tot.

— Am îndepărtat și alte tipuri. Am avut un caz fascinant acum câțiva ani.

Își mută privirea de la numărul meu la spațiul de deasupra capului meu.

— Un tatuaj pe partea interioară a brațului.

Își ridică mâna dreaptă spre subsuoara brațului său stâng pentru a indica locul.

— Cam atât de lung.

Își ridică mâna cu degetul mare și arătătorul depărtate câțiva centimetri.

— SS, cred.

Uitasem că şi acesta era tot pe braţul stâng. SS sau prizonier, cu toţii purtam semnul pe aceeaşi parte. Cunoştinţele mele de latină din copilărie îmi amintiră că îl purtam pe partea numită „sinistra".

Doctorul îmi freca acum braţul cu o bucată de vată, nu pe număr, ci deasupra lui. Senzaţia era revigorantă, ca atunci când mă dau cu loţiune după bărbierit.

— Din câte am înţeles, erau funcţionale.

Luă seringa de la asistentă cu mâna stângă. Deci şi el era stângaci.

— Le foloseau pentru a indica grupa sanguină. În caz că erau răniţi şi aveau nevoie de o transfuzie.

Se aplecă asupra braţului meu.

— L-am îndepărtat în întregime.

A lăsat acul să îmi pătrundă în carne.

— Nici o urmă. Nici o cicatrice. Nimic.

Urmăream lichidul scurgându-se din seringă.

— Dacă l-aţi vedea azi pe acel bărbat la plajă, domnule van Pels, nu aţi avea nici o bănuială despre ce a făcut.

Scoase acul.

— Cum zic eu mereu, asta e chirurgia plastică modernă. Ştergem trecutul.

Am simţit o senzaţie ciudată cuprinzându-mi braţul.

Fără să îşi ia ochii de la braţul meu, întinse mâna stângă spre asistentă.

— Bineînţeles, eu doar îmi dau cu părerea.

Aceasta îi puse un instrument în mână.

— Nu mi-a spus că era un tatuaj SS, şi desigur eu nu am întrebat.

Zâmbi afectat privindu-mi numărul.

Naziştii care reuşeau să treacă neobservaţi erau mica noastră glumă.

Am încercat să îmi trag mâna.

El mi-o prinse mai bine.

— Nu aveţi de ce să vă temeţi, spuse fără să îşi ridice privirea. Nu veţi simţi nimic.

Am tras din nou.

— Trebuie să staţi nemişcat, domnule van Pels.

Mi-am smuls braţul din strânsoarea lui.

— M-am răzgândit.

— E o operaţie minoră. Aşa cum am spus, nu veţi simţi nimic.

— M-am răzgândit.

Nu avusesem de gând să ţip.

— Nu vreau să îl şterg. Nu aveţi nici un drept să îl ştergeţi.

Puse jos bisturiul şi se ridică. Mă privi ţintă un moment, suficient cât să văd dezgustul pe chipul lui.

— Cum doriţi.

Se răsuci şi porni spre uşă. Asistenta se grăbi în urma lui. Cuvintele lui se strecurară până la mine chiar înainte să închidă uşa.

— Foarte nehotărâţi oamenii ăştia.

Am insistat să conduc eu. Madeleine nu se împotrivi. Nu ştia că braţul meu drept era amorţit. Nici nu băgă de seamă că ţineam volanul cu o singură mână. Se obişnuise deja cu asta. Dar nu se putu abţine să nu mă întrebe, în timp ce depăşeam o maşină care pierdea vremea pe banda de viteză, lăsând în urmă panouri cu reclame la benzină, pastă de dinţi şi maşini de vânzare la mâna a doua, ce m-a făcut să mă răzgândesc.

— Pur şi simplu mi s-a părut o idee proastă.

— Aseară nu ți se părea. Sau în ultimele două săptămâni. Nu atunci l-ai văzut prima dată pe doctor?

Deci ajunsesem iar la subiectul acesta.

— Nu am vrut să îți faci griji. De asta nu ți-am spus că am fost la doctor.

Rămase tăcută.

— Vrei să spui că ești dezamăgită?

— Că nu mi-ai spus?

— Că nu mi-am șters numărul?

— Nici nu am vrut să îl ștergi, în primul rând.

M-am uitat la ea. Stătea la marginea cealaltă a scaunului din față, cu spatele lipit de portieră. Nu îi lăsam pe copii să stea așa. Era periculos.

— Nu te sprijini de ușă.

Își schimbă poziția.

— Dacă nu voiai să o fac, de ce nu mi-ai spus?

— Când? La unsprezece azi-noapte? Pe drum, azi-dimineață?

— Trebuia să îmi fi spus.

— Tu trebuia... începu ea și se opri.

— De ce nu ai vrut să o fac?

— Nu am vrut să nu o faci.

— Hotărăște-te. Nu ai vrut să o fac, dar nici nu ai vrut să nu o fac.

— Am vrut să o faci, dacă și tu voiai asta. Dar nu am crezut că este necesar.

— Necesar?

— Nu e nimic în neregulă cu el.

— Femeia care nici măcar nu își face găuri în urechi îmi spune mie că nu e nimic în neregulă să merg pe stradă cu un număr tatuat pe braț.

— Vreau să zic că m-am obișnuit cu el.

— *Tu* te-ai obișnuit cu el. Și asta înseamnă că e în regulă. Că e al naibii de grozav să merg pe stradă cu un număr tatuat pe braț.

— Nu am spus asta. Am spus doar că face parte din tine.

Ezită.

Un alt panou publicitar trecu pe lângă noi. Bujii, cereale și anvelope.

— Fără el, nu ai mai fi tu.

Ce prostie, voiam să strig.

— Nu te mai sprijini de ușă, i-am spus.

Am așteptat până când Madeleine a adormit. Știa de seiful din spatele dulapului cu lenjerie. Mă văzuse montându-l singur imediat după ce ne-am mutat în casă. Nu i-am dat niciodată cifrul, nu pentru că nu aveam încredere în ea, ci doar pentru că tot uitam să i-l scriu. Dar nimic din seif nu era un secret pe care încercam să-l ascund de ea. Tot conținutul lui era pentru ea, pentru ea și pentru copii.

Îi auzeam respirația devenind profundă și egală, apoi am mai așteptat cinci minute după ceasul așezat pe noptieră. Când am fost sigur că n-o s-o trezesc, m-am ridicat din pat, am traversat ușor camera, ocolind cu grijă dulapul și scaunul din colț, apoi am închis ușa după mine. Nu voiam să o deranjeze lumina. Am închis și ușa de la camera fetelor. Deși conținutul seifului era pentru ele, erau prea mici ca să înțeleagă astfel de lucruri.

Am aprins lumina de pe hol și am deschis ușa dulapului cu lenjerie. Mirosul de haine proaspăt spălate îmi inundă nările. Am scos cu grijă vraful de prosoape de pe raftul din fața seifului, nu pentru că

eram îngrijorat că Madeleine va observa că umblasem iar la el, ci doar pentru că nu voiam să fac dezordine pe raftul pe care ea sau doamna Goralski îl aranjase. Nu sunt lipsit de bun-simț.

Am deschis ușa falsă decupată în spatele dulapului. Seiful din oțel licări în lumina instalației de deasupra. Mi-am strecurat mâna și am început să răsucesc mânerul. Opt la dreapta, patru la stânga, șase la dreapta. Luna și anul în care am ajuns în America. Simțeam cu vârfurile degetelor cum numerele își găsesc locul. Îmi făcea plăcere doar să deschid încuietoarea.

Am deschis larg ușa. Mereu simțeam o fierbințeală ca de la whisky; pe jumătate adrenalină, pe jumătate relaxare, când vedeam pașaportul oficial și plicul gros de manila. Imitația de piele era foarte fină la atingere. Stema aurie și înscrisul – *Statele Unite ale Americii* – îmi făceau cu ochiul. L-am deschis cu mult respect, ca pe o carte de rugăciuni. Litere negre se înșirau pe hârtia groasă. *Van Pels, Peter; soție, Madeleine; fiică, Abigail; fiică, Elizabeth.* De îndată ce se va naște bebelușul, voi mai adăuga un nume.

L-am strecurat la loc în seif și am ridicat plicul de manila. Era mai greu decât documentul mic și albastru. Am desfăcut legătura din jurul clamei și am ridicat clapa. Banii stăteau cuminți înăuntru, aranjați în teancuri, fiecare teanc legat cu câte două elastice. I-am scos, i-am aranjat frumos pe raft, apoi am pus jos plicul ca să am ambele mâini libere să îi pot număra. Doctorul se înșelase. Nu poți șterge trecutul. De aceea plecasem din cabinetul lui. La început îmi fusese rușine de acel incident, dar acum nu-mi mai

era. Procedasem corect. Nu că nu aș mai fi fost eu fără număr. Madeleine se înșela în privința asta. Doar că, încercând să șterg trecutul, nu făceam altceva decât să trăiesc în trecut. Pe mine mă interesa viitorul. De aceea îmi țineam pașaportul la zi și adăugam regulat bani în plic. Viața mea era mai grozavă decât în cele mai frumoase visuri pe care le avusesem în tabăra DP. Dar îmi place să fiu pregătit pentru orice situație.

Am pus plicul la loc în seif, am răsucit încuietoarea și m-am întors în dormitor la fel de ușor cum ieșisem.

Eram gata să ațipesc când am simțit-o pe Madeleine lipindu-se de spatele meu. Brațul i se strecură pe sub mine și mâna i se odihnea acum pe pieptul meu, bebelușul era lipit de spatele meu.

— Totul e la locul lui?

— Ce vrei să spui?

— În seif. Nu acolo te-ai dus?

— Am vrut doar să verific ceva.

Îmi mângâie urechea cu nasul.

— Era o glumă, nu un reproș.

— Am încercat că nu te trezesc.

— Nu *tu* m-ai trezit. Absența ta m-a trezit.

M-am răsucit și i-am prins un picior între ale mele. Își mută mâna de pe pieptul meu pe brațul meu. Degetele ei mângâiară numărul. La început am crezut că din întâmplare, dar apoi mi-am dat seama că știa ce atinge. La el voise să ajungă.

„Cât de mult rămânem îndatoraţi lumii, chiar şi atunci când am fost exilaţi din ea?"

Oameni în vremuri întunecate,
de Hannah Arendt

10

Nu am auzit plânsetul care anunţă venirea pe lume a fiului meu. Sala de aşteptare era la oarecare distanţă de locul unde o duseseră pe Madeleine cu o oră înainte. Venise repede pe lume. Fiul meu, ca şi mine, era nerăbdător.

Crezusem înainte că sunt un bărbat norocos. Acum nu-mi venea să cred cât de norocos eram. În momentul în care l-am văzut, şi înainte de asta, în clipa în care doctorul mi-a spus că este băiat, orice rezervă aş fi avut faţă de un fiu s-a spulberat. Problema nu era de nedepăşit. Ce spuneam? Nu era nici o problemă. Avusesem posibilitatea de a alege în această privinţă şi o făcusem deja. Nu o să las nimic să îmi strice bucuria.

Aşa cum fusesem numerotat ca şi tata, cu acelaşi număr, diferit doar printr-o singură cifră, tot aşa fusesem tăiat împrejur ca şi tata, aceeaşi tăietură ca a lui Avraam, acelaşi semn al legământului. Nu credeam în legământ. Nu mai eram evreu. Nu exista

nici un motiv pentru ca fiul meu să fie circumcis. Pe de altă parte, nu exista nici un motiv ca să nu fie. În America, mulţi neevrei erau circumcişi, chiar şi George Johnson, de la clubul local, care nu o lăsa pe soţia mea să treacă pragul. Ştiam asta pentru că, înainte ca George să afle de Madeleine, mă invitase să joc golf acolo, şi m-am uitat atent prin vestiar. Eram într-o societate bună. Cel puţin, nu eram singur. Acel subsol plin de abur – în care se împleteau mirosul de deodorant dulceag şi cel de whisky fin cu cel al tachinărilor prietenoase – era departe de vagonul de vite, plin cu luptătorii rezistenţei poloneze, dar zgomotul era acelaşi. Daţi-vă jos pantalonii. Daţi-vă jos pantalonii. Erau sute de poveşti ca aceasta. Tineri blonzi care se dădeau drept arieni, băieţi de trei ani care se ascundeau la măicuţe catolice, italieni, francezi, greci şi olandezi, toţi dându-se drept cetăţeni, bineînţeles, inferiori rasei superioare, dar nu evrei, până li se striga să îşi dea jos pantalonii. Dacă îi strigau asta fiului meu, ce le va spune? Că în America nu doar evreii erau circumcişi? Că până şi George Johnson, care era antisemit, ca şi ei, poate doar mai discret, era circumcis? Nu cred că răspunsul ar fi contat prea mult. Nu voiam să îmi asum riscul.

Mă hotărâsem. David nu avea să fie circumcis. Madeleine sugerase la început ca, dacă va fi băiat, să îi dăm numele tatălui meu. Apoi şi-a amintit cu cine avea de-a face. Evreii îşi numeau copiii după rudele moarte, neevreii, după ei înşişi.

— Doar dacă, bineînţeles, nu vrei să îi spui Peter. O să îi scoată din sărite pe ai mei.

Pentru socrii mei, să îţi numeşti copilul după o persoană în viaţă era ca şi cum ai fi invitat soarta să o lovească pe loc, dar Madeleine nu era superstiţioasă şi începusem să îmi dau seama că nu îi displăcea chiar atât de tare să îi enerveze pe părinţii ei.

I-am spus că nu îmi doream să îi dau fiului nostru numele meu. Nici un om nu ar trebui să ducă povara tatălui său. Cât despre tatăl meu, i-am spus lui Madeleine, ar fi o cruzime să trimit un Hermann, chiar şi un Herman, în Indian Hills, unde erau numai Mark, Scott şi Barry. Ne-am oprit la David. Îmi plăcea cum sună. Şi era un nume religios. Era, bineînţeles, un David în Vechiul Testament, dar mai era şi David, patronul galilor. În Vechiul Testament, David l-a răpus pe Goliat. Sfântul David era de obicei înfăţişat cu un porumbel pe umăr. Îmi verificam toate variantele.

Prima dată când l-am văzut a fost printr-un geam. Plângea. Mânuţele lui brăzdau aerul incubatorului, iar picioruşele lui se zbăteau în pătura strânsă bine în jurul lui, guriţa era o gaură minusculă şi neagră pe o faţă furioasă şi roşie. Am aşteptat să vină o asistentă să îl ia în braţe. Nimeni nu părea să-l audă. Nu puteam să înţeleg. Eu eram de partea cealaltă a geamului şi îi auzeam ţipetele. Era scandalos. Era sadic. Mi-am strâns pumnul şi am bătut în geam. O asistentă cu părul blond decolorat ieşindu-i în dezordine de sub bonetă îşi ridică privirea. O uşoară lovitură în geam îi atrăgea atenţia, dar ţipetele unui copil nu. Am arătat spre fiul meu. Ea stătea şi se uita la mine. Vă rog, am şoptit. Cum îi place socrului meu să spună, prinzi mai multe muşte cu miere decât cu oţet. A clătinat dezaprobator din cap, dar a

făcut câţiva paşi către pătuţ şi l-a ridicat pe David. N-a avut nevoie decât de câteva minute de mângâiat şi de alintat ca să tacă. Am mimat un mulţumesc şi m-am înclinat. Ea a clătinat din cap din nou, dar de data asta zâmbea. Ar fi meritat să îi fac o reclamaţie. Dar nu merita să stric cu plângeri meschine această zi istorică şi ultimul lucru pe care mi-l doream era să o supăr pe soţia mea. Aş fi căzut în genunchi şi i-aş fi mulţumit pentru darul pe care mi-l făcuse, fiul nostru, dacă aş fi fost genul acela de bărbat. Dar îi cumpărasem ceva ca să îi arăt cât de recunoscător îi eram. O broşă cu diamante nu e ceva de lepădat. Era mai scumpă decât brăţara de aur pe care i-o cumpărasem când se născuse Abigail şi perlele pe care le luasem pentru Betsy, dar nu pentru că naşterea lui David era mai importantă, ci pentru că acum câştigam mai mulţi bani.

Am pornit-o pe hol, spre camera lui Madeleine. Cutia mică de bijuterii din buzunar se lovea de piciorul meu la fiecare pas. Speram să îi placă broşa. Îmi părea rău că nu cumpărasem cerceii, până la urmă. Bijutierul mi-a zis că era nesăbuit să cumpăr cercei cu diamante pentru o femeie care nu îşi făcuse găuri în urechi, dar tocmai nesăbuit mă simţeam eu. Aveam un fiu. Aş fi făcut orice pentru el şi pentru surorile lui. I-aş fi dat orice mamei lui. Trebuia doar să ceară.

Madeleine stătea ridicată în patul de spital, buclele scurte îi erau lipite de frunte, pielea ei avea o nuanţă verzuie nesănătoasă, deşi se putea să fie doar reflexia pereţilor de spital. Nu arăta foarte bine şi o iubeam mai mult ca niciodată. Bineînţeles, nu i-am spus asta. Nu avea nevoie să îi spună cineva cum

arăta la câteva ore după ce născuse. Şi ştia că o iubesc.

Am traversat camera spre patul ei. Când s-a ridicat, împingându-se în palme, buzele i s-au strâns într-o grimasă. Chiar o iubeam mai mult ca niciodată. S-a mişcat puţin ca să îmi facă şi mie loc pe marginea patului. M-am aşezat şi i-am luat mâna într-ale mele. Mirosea a spital şi a lapte.

Mă întrebă dacă l-am văzut pe David şi dacă nu mi se părea cel mai frumos bebeluş din incubator; i-am răspuns că l-am văzut şi că era cel mai frumos, dar nu i-am spus că am bătut în geam ca să o fac pe asistentă să îl ia în braţe. Nu voiam să o îngrijorez. Şi nu îi plăcea când făceam cereri pe care le considera nerezonabile, deşi nu pot să văd nimic nerezonabil în a o ruga pe asistentă să liniştească un copil care plânge. Este treaba ei, pentru Dumnezeu!

— A trecut pediatrul pe aici, îmi spuse şi se rezemă de perne. Voia să ştie de circumcizie. I-am spus că vrem fără ceremonia religioasă. Vrem doar să facă o intervenţie chirurgicală, el sau unul dintre rezidenţii lui.

— Unul dintre rezidenţi?

— Uneori o face un rezident. Eu n-am nimic împotrivă. Atâta timp cât e un doctor bine pregătit. Nu vreau să las pe cineva care nu ştie nimic despre medicina modernă să îl taie pe fiul nostru cu un cuţit. Nu contează ce zic părinţii mei.

— O să discutăm despre asta.

— Asta înseamnă că iar a vorbit tata cu tine. Nu e nimic de discutat. Este fiul nostru, şi noi doi hotărâm. Fără ceremonie religioasă.

Nu hotărâserăm nimic, dar nu voiam să mă cert cu ea acum. Era prea slăbită. Era prea iritabilă.

— Voiam să spun că o să discutăm dacă o să facem ceva.

— Ce vrei să spui? Trebuie să fie circumcis.

— De ce?

— Pentru că asta le fac băieţeilor în zilele noastre. Este o practică medicală uzuală.

— Şi dintr-odată noi trebuie să ne supunem.

— Fii serios, Peter. În toate cărţile zice că e mai sănătos.

— A! Cărţile.

Ce ştiau cărţile? Unde erau cărţile când oamenii aceia veneau prin tren şi strigau daţi-vă pantalonii jos?

— Şi pediatrul spune la fel.

— Numele pediatrului este Caneglio.

— Şi ce legătură are asta?

— Doamna Caneglio se duce la slujbă în fiecare duminică.

— Tot nu te înţeleg, zise ea, deşi după cum se încrunta, cred că înţelegea.

— Doctorul Caneglio nu trebuie să îşi facă griji că fiul lui va fi confundat cu un evreu.

Capul îi căzu pe spate, de parcă aş fi pălmuit-o.

— Confundat?

— Ştii ce vreau să spun.

— Dacă nu voiai ca fiul tău să fie confundat cu un evreu, nu trebuia să te căsătoreşti cu mine.

— Credeam că hotărâserăm. Nici unul dintre noi nu crede în nimic.

— Nu vorbesc despre credinţă. Vorbesc despre a fi evreu. Asta sunt eu. Ceea ce înseamnă că David e

pe jumătate evreu. După legea evreiască, de care nu îmi pasă, dar după ea, este în întregime evreu. Dacă mama este, este și fiul. Deci e cam târziu să începi să îți faci griji că fiul tău va fi confundat cu un evreu.

De ce nu i-am spus adevărul atunci? Ar fi fost ușurată, nu pentru că eram evreu, ci pentru că nu eram ce se temea ea. Ar fi fost încântată. Nu eram doar un evreu. Eram evreul Annei Frank. Dar să îi spun asta însemna să mă întorc în trecut. Nu puteam să o fac.

— Tu nu ai văzut lucrurile pe care le-am văzut eu, asta a fost tot ce am zis.

Arăta de parcă aș fi pălmuit-o din nou, dar de data asta nu îmi răspunse. Nu putea obiecta în privința trecutului meu.

— O să discutăm, am repetat, deși mă hotărâsem că nu o vom face. Dacă eu nu îmi protejam băiatul, cine avea să o facă?

Am luat cutiuța de catifea din buzunar și i-am întins-o. N-a făcut nici o mișcare să o ia.

— Deschide-o! i-am spus.

Stătea și se uita la ea. Era prea extenuată chiar și pentru a deschide cutia. Am ridicat eu capacul. Broșa cu diamante sclipi pe satinul negru. A fost atât de copleșită încât a început să plângă.

Casa era cufundată în întuneric. Nu mi-am dat niciodată seama cât de sinistru arăta noaptea. Îmi era dor de sclipirile galbene ale ferestrelor care străpungeau întunericul. Îmi era dor să știu că soția și copiii erau înăuntru.

Când am intrat pe alee, farurile luminară tufișurile. Ceva, pisica vreunui vecin sau un raton, țâșni în raza de lumină și apoi se făcu nevăzut în întuneric.

Am parcat mașina lângă dubița lui Madeleine, am coborât și am intrat pe ușa din spate. Liniștea era la fel de profundă ca și întunericul. Susannah luase fetele peste noapte la ea. Acum îmi părea rău că fusesem de acord cu acest aranjament. Cu cât o aveam mai repede pe Madeleine, pe fete și pe David din nou sub acoperișul meu, cu atât aveam să fiu mai fericit.

Am mers prin casă, aprinzând luminile. Apoi mi-am agățat haina în cămăruța din față, mi-am dat jos sacoul și cravata, am luat un pahar din dulăpiorul de băuturi și o tavă cu gheață din frigider. Nu sunt un băutor. Beau uneori un pahar de whisky cu partenerii de afaceri, când o cere situația. Se știe că mă înveselesc puțin la nunți sau la petreceri de familie. Nu spun nu unui cocktail când ieșim în oraș la cină sau la vreo ocazie specială. Dar nu sunt genul care intră seara în casă și se îndreaptă direct spre dulapul cu băutură. În seara asta, totuși, aveam ce sărbători. Aveam un fiu, un fiu necircumcis care nu va fi niciodată confundat cu un evreu, nu conta ce zicea Madeleine. Luasem decizia corectă.

M-am dus la bufetul din sufragerie, am luat sticla de Chivas Regal pe care o aduce mereu socrul când vine în vizită, deși nici el nu e un băutor mai mare decât mine, și mi-am umplut pe jumătate un pahar. Când m-am întors în bucătărie, mi-am zărit reflexia în ferestrele mari din zona de luat masa. Erau ca niște oglinzi din cauza întunericului. Am ridicat paharul

în cinstea fiului meu. Silueta din fereastră ridică și ea paharul. Am băut amândoi.

Am pus paharul pe bar și am luat din frigider caserola din teflon cu friptură, farfuriile Corning Ware pline cu fasole verde și cartofi. Madeleine își pregătise bagajele cu câteva săptămâni înainte și se asigurase că frigiderul era aprovizionat cu mâncare ca să am cu ce mă hrăni cât timp era plecată. Foamea mea devenise mai moderată, dar reputația ei se păstrase.

Instrucțiunile erau lipite cu bandă adezivă pe diversele oale și farfurii ca să îmi spună cum să le încălzesc. Am urmat indicațiile, apoi m-am întors în sufragerie și mi-am umplut iar paharul în timp ce așteptam să se încălzească cina. Când mâncarea a fost gata, am pus-o într-o farfurie și am așezat-o pe un colț al mesei din bucătărie. Foarte rar luam cina singur la această masă. Am mâncat singur câteva seri, după ce mi s-au născut fiicele. A mai fost și altă dată. Mi-a trebuit un moment ca să îmi aduc aminte când anume. Coborâsem în mijlocul nopții, scosesem afară jumătate din conținutul frigiderului și le pusesem pe toate pe masă. Madeleine m-a urmat puțin mai târziu. Parcă îi văd expresia când a deschis ușile cu jaluzele de la bucătărie. A clipit în lumina puternică. Și-a dus o mână la fața adormită ca să își acopere ochii. S-a încruntat când a văzut festinul acela absurd. Privirea ei a coborât spre masă. S-a oprit când a ajuns la borcanul cu mâncare pentru bebeluși. Am spus ceva despre cum crezusem că era sirop obișnuit de mere și l-am dus înapoi în frigider, dar era prea târziu. Știam la ce se gândește. Ce bărbat ia mâncarea de la gura copilului? Nu putea

înțelege. Frigiderele din copilăria ei fuseseră pline ochi cu fructe coapte, lapte cu smântână și atâta mâncare rămasă încât se strica și trebuia aruncată. În anexa secretă, am fi putut trăi o săptămână din mâncarea pe care o arunca soacra mea într-o zi. Pentru soția mea, foamea însemna o masă pierdută, înfometarea, numele unei diete pentru slăbit. A fost scandalizată când a văzut cât de lihnit de foame eram în noaptea aceea. Sprâncenele ei se încruntaseră, buzele i se strânseseră într-o expresie dezgustată și se uitase la mine de parcă aș fi fost un străin. Se uitase la mine așa cum o făcuse mai devreme în acea după-amiază, în salonul de spital, când i-am zis că fiul meu nu o să fie circumcis, pentru că nu voiam să fie confundat cu un evreu.

M-am ridicat și mi-am strâns farfuria. Nu mă gândisem că îmi era foame, dar deodată mai voiam. Mă simțeam de parcă aș fi putut să devorez întreaga bucată de carne, care ar fi fost suficientă pentru o săptămână întreagă. Când m-am întors, mi-am zărit imaginea în ferestrele înalte de lângă masă. Cu câteva minute în urmă, un bărbat tânăr, un proaspăt tată, își ridicase paharul împreună cu mine, chiar în acele ferestre. Acum un bătrân, cu umerii lăsați, cu un chip purtând povara lipsurilor, mă privea de sub pleoape grele. De când am început să semăn cu tata?

Mi-am îndreptat umerii și mi-am ridicat bărbia, dar tot vedeam ochii încercănați ai tatei în sticla neagră. Expresia aspră a gurii tot a lui era. Am mai luat o înghițitură din băutură. Bărbatul care semăna cu tata luă și el una. Felicitări, am spus și am făcut o plecăciune. Se înclină și el. Un lucru minunat,

i-am spus eu și el încuviință. Un fiu. Să ducă mai departe numele, cel pe care nu l-am schimbat, l-am liniștit eu. Cel pe care nu a trebuit să îl schimb, mi-a amintit el.

David van Pels, am insistat.

David van Pels, repetă imaginea din oglindă. Amândoi am ridicat o mână și ne-am șters un ochi cu dosul ei.

Cu o excepție.

Eu știam ce urma. Dar nu cedasem în fața soției și nu aveam să capitulez nici în fața acestei plăsmuiri a imaginației mele. Știam că nu era nimic mai mult. Nu eram unul dintre cei profund afectați, acele suflete speriate care traversează strada când văd polițiști, care stau paralizate de teamă când aud o sirenă apropiindu-se și își imaginează că îi văd pe cei morți. Denumirea bolii, un cuvânt german, evident, este *Verfolgungsbedingt*. Înseamnă că tulburarea, orice ar fi ea, este rezultatul a ceea ce a îndurat individul în mâinile naziștilor. Înseamnă și că sărmanul nenorocit are dreptul la o despăgubire mizeră din partea guvernului german. De aceea *Verfolgungsbedingt* este așa de greu de dovedit. Am citit despre câteva dintre regulile stabilite de comitetul german de psihiatri. Chinuit de depresii? Ce legătură are asta cu faptul că în fiecare săptămână, timp de luni de zile, stăteai într-un șir de fete de 15 ani, tăind numere de pe listă, opt, nouă, zece, unsprezece, fără să știi dacă în acea zi numerele pare sau impare desemnau morții? Suferi de halucinații? Sigur, asta nu are legătură cu faptul că ai fost forțat să asiști la împușcarea tatălui tău, a mamei tale, a fratelui mai mare și a celor trei surori.

Nu pot să o fac, am spus. E prea periculos.

Credeam că eşti în America acum. Ţara tuturor posibilităţilor. Ţara celor liberi şi curajoşi. Ţara penisurilor circumcise.

Sunt. Sunt cetăţean american. Cu toţii suntem. Întreaga familie.

Atunci, spune-mi, care e folosul, dacă trăieşti ca şi cum ai fi iar în anexa secretă? Spune-mi, fiul meu de succes, cu o casă frumoasă, o afacere înfloritoare şi un seif plin cu bani în caz că e nevoie să fugi.

Nu mi-am şters numărul, l-am păstrat pentru tine.

Crezi că e pentru mine? Păstrezi numărul, dar te poţi descotorosi de mine? De mama ta şi de mine, de amândoi?

Nu mă descotorosesc de voi. Încerc doar să îmi protejez fiul. Asta face un tată pentru copiii lui.

Ce vrei să spui? Că eu nu te-am apărat? Te-am dus la Amsterdam, nu-i aşa? Olanda a rămas neutră în primul război. De unde să ştiu că nu o să mai rămână şi în războiul acesta?

Alţii au ştiut.

Am înscris familia noastră pe lista pentru emigrare. Chiar înainte să înceapă războiul.

Tot nu a fost suficient de devreme.

Deci, ce vrei să spui, că am aşteptat prea mult?

Da, fir-ar să fie.

Nu îmi vorbi aşa! Sunt încă tatăl tău. Naziştii nu au putut să şteargă asta şi nici tu nu poţi.

Nici nu încerc. Doar pentru că nu trâmbiţez că sunt evreu, nu înseamnă că te-am trădat.

Să trâmbiţezi? Numeşti a le spune soţiei şi copiilor trâmbiţat? Dar nu îmi pasă de asta. Îmi pasă de nepotul meu. Ar trebui să fie ca mine, ca tine şi ca

tatăl meu. Asta e tot ce îți cer. Puțin respect. O legătură de rudenie. Atât poți să faci și tu pentru mine.

Ești mort, pentru Dumnezeu!

Tata continua să se uite la mine din fereastră. Tocmai de aceea trebuie să o faci pentru mine.

Un tânăr cu o tunsoare îngrijită, într-un halat alb scrobit, tăie prepuțul fiului meu fără vreun ritual prealabil și, deși David își arătă protestul doar printr-un țipăt, nu au mai fost și alte consecințe imediate, exceptând, poate, privirile piezișe pe care le aruncam copiilor cărora li se schimbau scutecele sau bărbaților din pisoare. Numărătoarea era îmbucurătoare. Dacă astăzi ar veni soldații în America, jumătate din populație ar fi aleasă.

În noaptea de dinaintea sosirii lui Madeleine și a bebelușului acasă din spital, am pus la păstrare încă șase sute de dolari în plicul de manila din seiful aflat în spatele dulapului de lenjerie. Avusesem deja grijă să adaug numele lui David în pașaport. Banii nu aveau nici o legătură cu faptul că îmi lăsasem fiul să fie circumcis. Puneam bani o dată la câteva luni. Acum eram cinci. Cheltuielile creșteau, deși, cu cât puneam mai mulți bani în seif, cu atât eram mai sigur că nu voi fi niciodată nevoit să îi scot.

„[Pfeffer] era un bărbat chipeș, un cuceritor care semăna cu Maurice Chevalier, cântărețul francez romantic... Era o persoană foarte atrăgătoare."

Amintiri despre Anne Frank: povestea femeii care a ajutat familia Frank să se ascundă, de Miep Gies și Alison Leslie Gold

„Mai era și problema celui de-al doilea act [al dramatizării *Jurnalului Annei Frank*], care stagna... Pe 8 septembrie, după repetiție... [scenariștii, regizorul și producătorul] au găsit soluția: domnul van Daan va fura niște pâine."

Adevărații Nick și Nora: Frances Goodrich și Albert Hackett, scenariști pentru teatru și film clasic, de David L. Goodrich

11

Când am ajuns acasă în seara aceea, Madeleine purta un costum de lână neagră, tocuri înalte, care îi alungeau gambele ca niște coarde de harpă, și perle, nu pe cele lungi, cu două șiruri, pe care i

le-am cumpărat când s-a născut Betsy și pe care le păstrează pentru seară, ci pe cele de domnișoară, cu un singur șir, pe care i le-au dat părinții când a împlinit șaisprezece ani. Fusese undeva, dar nu mi-am putut aminti pentru nimic în lume unde, deși probabil că îmi spusese.

— A fost minunată, mi-a zis.

Nu îmi scosesem încă haina.

— Ce a fost minunată?

— Piesa.

Acum îmi aminteam. Nu pricepeam cum de uitasem. Ea și cu Susannah luaseră trenul până la New York ca să vadă la matineu piesa *Jurnalul Annei Frank*. Nu era nimic neobișnuit în asta. Soția mea și cu sora ei merg adesea la matinee fără soți. Nici lui Norman și nici mie nu ne place să înfruntăm traficul pentru a merge în oraș, să ne mâncăm în fugă cina pentru a ajunge când cortina se ridică și să stăm într-un teatru superîncălzit, cu genunchii în bărbii – Norman este aproape la fel de înalt ca și mine –, cu hainele mototolite în brațe și să simțim răsuflarea cu iz de usturoi de la cina franțuzească în ceafa noastră timp de două ore și jumătate. Susannah a încercat să îl convingă pe Norman să facă o excepție pentru piesa asta, dar Norman a insistat că nici un bărbat întreg la minte nu ar dori să își petreacă o seară de sâmbătă uitându-se la opt actori care pretind că sunt închiși în câteva camere fără aer, așteptându-și sfârșitul. L-am susținut pe Norman. Nici unuia dintre noi nu îi plăcea Tennessee Williams, un alt favorit de-al nevestelor. Nu suportam toți acei oameni nefericiți, cu accente ininteligibile, torturându-se unul pe altul fără un motiv anume.

Spre deosebire de sora ei, Madeleine nu a încercat să mă convingă să văd *Jurnalul Annei Frank*. Nu știa detalii despre viața mea din timpul războiului, doar că reușisem să supraviețuiesc cumva în Amsterdam, cu greu, dar nu imposibil pentru un neevreu; că am ajuns apoi la Auschwitz pentru că refuzasem să semnez angajamentul de loialitate față de Reichul german, cerut tuturor studenților olandezi. Nu i-am spus niciodată că acesta a fost motivul, deși adusesem vorba despre angajament, dar, într-un fel sau altul, pe măsură ce devenea mai intrigată cu privire la audierile din cazul McCarthy, a ajuns să mă creadă. Curajul meu o înspăimânta, vitejia mea nesăbuită o îngrijora și gândul la ele au convins-o că o piesă despre Amsterdamul sub ocupație o să fie cam incomodă pentru mine. Se înșelase. Recunosc că am fost supărat când am văzut cartea prima dată, dar asta a fost cu ani în urmă. Piesa nu putea dezvălui mai multe. Aș fi recunoscut cu greu personajele. Aș fi nutrit doar antipatie pentru niște actori care le interpretau. Cu câțiva ani în urmă, când o piesă despre Franklin Roosevelt, numită *Răsărit la Campobello*, s-a jucat pe Broadway, un reporter a întrebat-o pe Eleanor Roosevelt ce părere are. Doamna Roosevelt a spus că este un spectacol foarte captivant, dar că nu avea nici o legătură cu nimeni dintre cei pe care îi cunoștea ea. Așa simțeam și eu cu privire la *Jurnalul Annei Frank*, fără însă a vedea piesa.

— A fost minunată, spunea Madeleine acum.

Minunat nu este un cuvânt pe care soția mea îl folosește în mod obișnuit și puteam să îmi dau seama din tonul ei sacadat și din felul cum stătea la

masa din bucătărie, cu spatele drept, în timp ce fetele își mâncau cina, că o parte din ea era încă la Cort Theater, privindu-i pe Joseph Schildkraut în rolul lui Otto, pe Gusti Hubert în rolul doamnei Frank și pe Susan Strasberg interpretând-o pe Anne. Rolul lui Peter era jucat de un actor pe nume David Levin. Nu voiam să văd piesa, dar reușisem oarecum să strâng suficiente informații despre ea. Trecusem chiar pe lângă teatru, o dată, când eram prin oraș. Am uitat ce m-a adus acolo în acea seară. Literele negre curgeau pe marchiza luminată de neon. Pe când stăteam și mă uitam în sus la ele, un bărbat s-a apropiat de mine:

— Hei, amice!

Mi-am încleștat pumnii chiar înainte să mă întorc. Avea un nas ca de porc.

— Douăzeci de parai, a șoptit el. Al cincilea rând din centru. O afacere.

Pumnii mei se desfăcură. Bărbatul nu era un bătăuș, ci doar un bișnițar. I-am spus că nu mă interesează, dar când m-am întors și am pornit-o pe Forty-eighth Street, nu m-am putut abține să nu râd gândindu-mă că era o nebunie. Douăzeci de dolari pentru un bilet care costă de fapt patru optzeci. Anne ar fi fost mândră.

Mi-am dus haina în dulapul de pe hol. Madeleine se ridică și mă urmă.

— A fost sfâșietor.

O altă expresie pe care nu o aruncă la întâmplare în fiecare zi.

— Sunt sigur, am spus și m-am întors în bucătărie.

M-a urmat.

— Dar au fost și părți amuzante.

Deci a fost o comedie.

Am luat un pahar din dulapul cu băuturi, am deschis frigiderul şi am scos o tavă cu gheaţă. Cum am spus, nu sunt un băutor, dar am simţit nevoia unui pahar în seara aceea. Uniunea locală a zugravilor ameninţa din nou cu greva în legătură cu zugrăvirea prin pulverizare.

Am pus două cuburi de gheaţă în pahar, m-am dus la barul din sufragerie, mi-am turnat whisky şi m-am întors în bucătărie.

Soţia mea se ţine după mine.

— Este cea mai bună piesă pe care am văzut-o în ultimii ani.

M-am aşezat la masă între fiicele mele şi am pus paharul în faţa mea.

— Mă bucur că ţi-a plăcut.

— Nu ştiu dacă „plăcut" este cuvântul potrivit, dar m-a ajutat să înţeleg anumite lucruri.

Prin „anumite lucruri" se referea la mine. Nu aveam să îi spun că a sta într-o sală de teatru două ore şi jumătate şi a te uita la nişte actori care se prefac că le este foame şi frică şi sunt sortiţi morţii nu o ajuta să mă înţeleagă. O iubeam pentru că nu mă înţelegea. De aceea mersesem mai departe când fata de la Marseilles îmi aruncase zâmbete strălucitoare ca monedele noi. Nu mă mai gândisem de ani de zile la acea fată. Nu aveam să mă mai gândesc la ea de îndată ce Madeleine înceta să mai vorbească despre piesă.

— Aşa, i-am spus lui Abigail, ce mai e nou în clasa doamnei Gleckler?

Îmi întinse o mână ca să i-o inspectez. Fragilitatea ei încă mă înspăimânta. Avea un bandaj la cot.

— Cred că nu vrei să auzi, spuse Madeleine.

— Ascult, i-am zis. Ce s-a întâmplat? am întrebat-o pe Abigail.

— M-a împins Laurie.

— La final am plâns, spuse Madeleine. Toată sala plângea.

— Și nu ai împins-o și tu pe Laurie? am întrebat-o pe Abigail.

Abby zâmbi larg și aprobă din cap.

— Bravo!

— Se ascundea de doi ani, spuse Madeleine, și a murit într-un lagăr de concentrare.

Coborî tonul vocii la ultimele două cuvinte, de parcă nu ar fi fost potrivite pentru urechile copiilor, de parcă fiicele noastre le-ar fi înțeles mai mult decât le înțelegea ea.

— Dar nu și-a pierdut niciodată încrederea în oameni.

M-am răsucit spre Betsy. Avea mâncare pe față și pe mâini, dar farfuria ei era încă plină. Încăpățânarea fiicelor mele atunci când venea vorba de mâncare mă contraria mereu. Nu știau ce e foamea? Slavă Domnului că nu știau ce e foamea.

— Vai, ce bine arată morcovii ăia! m-am lins eu pe degete.

— Spune-mi dacă nu vrei să-ți povestesc, zise Madeleine din nou.

Nu ar fi trebuit să îi spun.

— Te ascult, am repetat și am luat lingura din farfuria lui Betsy.

— Partea cea mai grozavă, ceea ce o salvează de la a fi de nesuportat, este triumful spiritului omenesc.

Acum eram la spiritul omenesc.

— Tatăl, Otto Frank, încă mai trăiește. Așa începe piesa. Cu el găsind jurnalul.

Am luat o înghițitură din pahar.

— Nu-mi pot imagina, spuse Madeleine, cum s-a simțit.

Avea dreptate. Nu putea. Atunci de ce naiba insista? Am ridicat lingura spre gura lui Betsy. Betsy își strânse buzele.

— Și mai știi ce a fost fascinant? Felul în care diferitele personaje au reacționat la situație. Erau două familii în ascunzătoare și un bărbat singur. Bărbatul, Dussel îl chema, era un nătărău.

— Asta și înseamnă *dussel.*

Nu voisem să vorbesc. Nu voiam să o opresc, dar nici să încurajez discuția.

— Nu știam asta.

— Nu vorbești germană.

— Ce coincidență. Că este un nătărău și are un nume pe măsură.

— Pentru Dumnezeu, Madeleine. A inventat numele acela.

Am încercat să împing lingura în gura închisă a fiicei mele. Betsy își răsuci capul într-o parte și-n alta.

— Sau cel puțin așa cred.

— Bineînțeles. Ar fi trebuit să știu asta. Oricum, acest personaj, Dussel, chiar este un bufon, dar al treilea bărbat, celălalt tată, domnul van Daan, este și mai rău.

— Cum mai rău?

Ar fi trebuit să îmi mușc limba.

— Era un hoț.

Am strecurat lingura printre buzele fiicei mele. Ea a deschis gura pentru a protesta și atât am așteptat. Am împins lingura înăuntru.

— Este scena cea mai înfiorătoare. Într-o noapte, doamna Frank aude un zgomot și se trezește. Era domnul van Daan, tatăl băiatului pe care îl iubește Anne, fura pâine din dulap. Și în tot acest timp ei credeau că sunt șobolanii, dar, de fapt, era el. Lua mâncarea de la gura propriului copil. Poți să îți imaginezi?

— Nu e deloc adevărat, am spus, acoperind smiorcăielile fiicei mele.

— Poftim?

I-am mai vârât în gură o lingură cu mâncare.

— Adică, nu, nu pot să îmi imaginez că s-ar putea întâmpla așa ceva. Poate că nici nu s-a întâmplat. E doar o piesă.

— Dar e bazată pe un jurnal.

Fiica mea începu să țipe. Dar eu am continuat să o hrănesc.

— Jurnalul este autentic, insistă Madeleine. Așa că tatăl trebuie să o fi făcut.

Lingura căzu pe podea. Nu o aruncasem. Îmi alunecase.

— Fir-ar să fie, Madeleine, ai absolvit o facultate! Nu ai auzit niciodată de licență dramatică?

Am împins scaunul și m-am ridicat.

— Și cât timp îți faci griji despre cine ce mănâncă, de ce nu ești atentă la propria ta fiică? De ce nu încerci să o faci să mănânce o masă ca lumea în loc să te preocupi de niște actori grași și fericiți care nici măcar nu știu ce este foamea?

Ar fi fost îndeajuns de rău dacă m-aș fi oprit acolo. Poate dacă m-aș fi sinchisit să mă uit la chipurile ațintite asupra mea, cele ale fetelor mânjite cu mâncare și toate trei cuprinse de uimire și teamă, m-aș fi oprit. Dar nu mă uitam la soția și la fiicele mele. Mă uitam undeva, dincolo de umerii lor înguști, deasupra capetelor lor strălucitoare, la un alt grup strâns în jurul unei alte mese, la fețele cu obrajii supți, părul cenușiu din pricina murdăriei și a malnutriției, cu mațele chiorăindu-le de foame. Am clipit de câteva ori încercând să fac imaginea să dispară, dar ea rămânea tot acolo.

— Ca tine. Ca toată familia asta. Ciuguliți din farfurii, aruncați mâncare bună la gunoi. Mi se face rău când mă gândesc, am strigat în timp ce ieșeam nervos din bucătărie.

M-am dus în camera de zi și am dat drumul la televizor. Fețe cenușii râneau la mine. Guri se deschideau și se închideau. Voci răcneau. M-am ridicat și am dat volumul mai încet. Acum puteam să le aud din bucătărie.

Madeleine dădea tonul în timp ce suspinele fiicelor mele îi ținea isonul.

— Tati nu a vrut. Mami a spus niște lucruri stupide, atâta tot. Mami ar fi trebuit să știe mai bine. Tati nu e supărat pe voi.

M-am ridicat și am dat iar volumul mai tare.

Când mi-am ridicat privirea, după câteva minute, fiicele mele stăteau în capul scărilor. Ochii lor erau ca niște bucățele de marmură, plini de neîncredere, iar gurițele ca niște fante înguste, strânse într-o expresie bănuitoare.

— Haideți, am spus, veniți să îmi țineți companie.

Betsy cea aventuroasă făcu doar un pas ezitant. Abigail nu se lăsă păcălită și rămase pe loc.

Mi-am deschis larg brațele de-a lungul spătarului canapelei în semn de invitație pentru amândouă.

— Haideți, am repetat.

Betsy mai făcu un pas, dar Abigail rămase iar pe loc.

— Hai, scumpo, m-am rugat eu.

Betsy mai făcu un pas.

— Cu frișcă deasupra.

Coborî ultimele două trepte și se repezi spre canapea. Abigail așteptă până ce sora ei se cuibări în brațele mele. Ea era mai precaută, prima mea născută. Când se convinse că nu era o capcană, că nu o să mă transform într-un monstru, o urmă pe sora ei, traversă camera și se așeză lângă mine, în cealaltă parte. Le-am luat în brațe și le-am strâns la piept.

— Este în regulă, am imitat eu melodia de la televizor. Totul va fi bine.

Erau cuvintele unui tată, deși propriul meu tată nu mă mințise niciodată rostindu-le.

Când am urcat treptele dinspre bucătărie, o jumătate de oră mai târziu, Madeleine stătea în dreptul chiuvetei, întoarsă cu spatele spre ușă. Își dăduse jos sacoul de la costum și își pusese un șorț peste fustă și peste bluză. Un pantof de lac cu tocul înalt zăcea răsturnat. Greutatea ei se rezema pe piciorul desculț și unul dintre șolduri îi era mai sus decât celălalt. Postura era foarte strengărească, dar știam că nu asta intenționase.

— Vrei să îți aduc papucii?

Dădu din cap că nu. Buclele tunsorii ei pudel îi mângâiau ceafa.

— Îmi pare rău.

Nu zise nimic.

— Nu înţeleg ce mi-a venit.

Închise robinetul, luă un prosop şi se întoarse spre mine. O urmă de rimel se întindea pe obrazul ei.

— Dacă voiai să nu mai vorbesc, trebuia să îmi spui. Te-am întrebat dacă te deranjează. Te-am întrebat dacă vrei să mă opresc.

— Nu e asta.

— Atunci ce e? Nu înţeleg.

Tocmai asta e şi ideea. Nu înţelegi. Nu poţi să înţelegi. Nu vreau să înţelegi.

— Hai să uităm totul.

Stătea şi se uita la mine în bucătăria complet echipată.

— Ai rimel pe obraz.

Îşi ridică mâna şi îşi şterse obrazul stâng.

— Pe cel drept.

Îşi şterse celălalt obraz. Linia neagră se întinse şi mai tare. Aş fi putut să traversez bucătăria şi să o şterg eu. Dar am rămas unde eram. Se întoarse la chiuvetă.

— Fă-mi doar o favoare, îmi zise ea.

— Orice.

Vorbeam serios.

— Nu îmi aduce flori mâine. Nu îmi aduce flori şi nu le aduce nici fetelor nimic.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că aşa faci de fiecare dată după ceva de genul ăsta.

— Ceva de genul ăsta? Sună de parcă ar fi ceva la ordinea zilei.

Nu răspunse. Nici măcar nu se mai întoarse, dar știam după mișcarea regulată a umerilor ei, asemănătoare cu cea făcută de bărbații care se rugau în sinagoga în care intrasem după ce îmi recăpătasem vocea, că plângea din nou. Nu era corect. Lucrul acela nu era la ordinea zilei. Noi nu ne certam niciodată.

În seara următoare, când mă întorceam de la birou, m-am oprit în drum spre casă și am cumpărat o camelie. Spusese să nu îi cumpăr flori, dar știam că nu vorbise serios. Și, în plus, acesta nu era un buchet care murea în câteva zile, ci o plantă care va continua să înflorească.

„Gusti [Huber] a fost prima actriță din Austria eliberată de guvernul militar american."

Joseph Besch, fost căpitan
în Armata Statelor Unite,
soțul lui Gusti Huber, citat în
rubrica „Broadway Discovers".

„Gusti Huber... o înfățișează pe doamna Frank... O mare actriță și un star de cinema în timpul războiului în Germania nazistă, a jucat în numeroase filme... În 1943, în timp ce adevărata doamnă Frank se temea pentru viața celor dragi, Gusti Huber îi fermeca pe germani într-un film numit *Gabrielle Dambrone*... În 1944, când familia Frank a fost deportată în vagoane sigilate, doamna Huber îi amuza pe cetățenii celui de Al Treilea Reich cu uimitoarea ei interpretare... În timp ce Anne era ucisă la Bergen-Belsen, Gusti era ocupată cu filmările la o comedie... Mă întreb dacă ar fi îndrăznit să folosească pe scenă cuvântul «Sholom», dacă Hitler ar fi câștigat războiul."

Herbert G. Luft,
Registrul evreilor-americani,
Newark, New Jersey,
28 martie 1956

12

Madeleine stătea la masă când am intrat în bucătărie în acea seară. Avea ochelarii cu ramă de baga pe nas, iar vechea maşină de scris portabilă pe care o folosise în facultate era acum în faţa ei. Scotea adesea maşina de scris din dulapul de pe hol, pentru Liga Femeilor cu Drept de Vot, pentru Liga Feminină pentru Pace şi Libertate şi pentru multe alte cauze nobile. În lunile dinaintea execuţiei familiei Rosenberg, rareori o pusese deoparte. În ultima vreme o scotea mai rar, dar în seara aceea era pe masă.

I-am spus că îmi pare rău că am întârziat şi, continuând să dactilografieze, îmi spuse că David dormea, dar că tocmai a dus fetele la culcare şi aveam timp să le zic noapte bună. Degetele ei zburau pe taste. Era o dactilografă foarte bună, mulţumită socrului meu, care insistase ca amândouă fiicele sale să aibă şi o meserie practică din care să poată scoate ceva bani în cazul în care soarta le dădea o lovitură neaşteptată şi vor fi vreodată nevoite să îşi câştige singure existenţa. Îi invidiam definiţia unei lovituri neaşteptate.

M-am dus sus ca să le urez fiicelor mele noapte bună. Madeleine probabil că era atât de absorbită de ceea ce făcea încât pierduse noţiunea timpului. Fetele deja dormeau. Am stat în prag, privindu-le în lumina slabă care se înălţa ca o ceaţă roz-albăstruie din lampa de noapte în formă de fluture aşezată într-o

nișă, în colț. Abigail dormea liniștită și foarte dreaptă, ca o mumie, cu mâinile pe lângă corp, iar fața ei era o lună clară deasupra peisajului cu flori de pe păturica ei. Betsy era tolănită pe toată lungimea patului, de parcă ar fi căzut acolo de la mare înălțime. Cu fața în jos, cu mâinile și picioarele îndoite la oarecare depărtare de corp, îmi amintea de ceva. Îmi trebui un moment ca să îmi dau seama de ce anume. Arăta ca o svastică însuflețită. Am păşit în cameră, m-am aplecat deasupra patului ei, i-am aranjat mâinile și picioarele. Apoi am tras pătura peste ea și am coborât la parter.

Madeleine era tot la masă. Mâinile ei continuau să zboare deasupra tastelor. Se grăbea să termine. Altfel soției mele nu îi plăcea să fie ocupată când ajungeam eu acasă seara. Revistele *McCall's* și *Ladies' Home Journal*, precum și mama ei o avertizau că lipsa de atenție era primul pas pe panta coborâtoare pe care o apucau soții, umblând hai-hui și găsindu-și scorpii gata să strice casele oamenilor și să devină soțiile numărul doi. Nu credea nici ce ziceau revistele și nici ce zicea mama ei, dar nu era atât de sigură pe convingerile ei încât să testeze această posibilitate.

Am venit în spatele ei, m-am aplecat și i-am sărutat creștetul capului și am luat-o în brațe, în timp ce mâinile ei continuau să se mişte. Nu mai alăpta, dar sânii îi erau încă umflați.

Își scutură umerii ca să mă îndepărteze.

— Termin într-un minut.

— Ce este de data asta? Copii înfometați în Grecia sau comuniști persecutați în Washington?

O tachinam cu privire la cauzele ei, dar le și invidiam sau cel puțin îi invidiam devoțiunea. Cât

de încurajator e să crezi că o scrisoare indignată ar putea îndrepta toate relele, că o petiție semnată de multe persoane ar putea salva planeta.

— Uită-te la asta, îmi arătă ea cu capul spre un ziar deschis pe masă.

Newark Star-Ledger. Noi nu îl cumpăram. Ori i-l dăduse cineva, ori îi spusese să se ducă să îl cumpere. Era o campanie.

L-am ridicat. Titlul articolului din stânga îmi atrase atenția.

ROLUL LUI GUSTI HUBER ÎN *JURNALUL ANNEI FRANK*

Eram mirat. Madeleine nu mai adusese vorba despre piesă din seara când țipasem la ea și la fete pentru că iroseau mâncarea. Faptul că amintea de asta acum demonstra cât de iritată era. Nu voia să mă supere, dar nici nu putea să închidă ochii în fața nedreptății, oricare ar fi fost ea în cazul acesta.

— „Acest document, sub forma unei cărți sau a unei piese, a emoționat sute de mii de persoane", am citit eu.

Tot nu înțelegeam de ce. O mulțime de oameni se ascunseseră. Milioane muriseră. Nimănui nu i-a păsat. Sau, cel puțin, nimeni nu a făcut ceva ca să îi oprească. Și nici acum nu voia nimeni să audă de asta. Unde ai fost, ce ai văzut, toate astea nu or să te facă plăcut oamenilor. Fusese adevărat cu zece ani în urmă. Și astăzi era și mai adevărat. Cu excepția Annei. Lumea nu se mai sătura de Anne. Susan Strasberg privea din paginile lucioase a cel puțin șase reviste, chiar și de pe coperta revistei *Life*, cu

chipul palid, ochii luminoși, părul lucios. Anne trebuie să fi arătat foarte bine pe atunci. Cu toții trebuie să fi arătat bine. Actorii confirmau sentimentele puternice pe care le aveau șase nopți pe săptămână și de două ori pe zi miercurea și sâmbăta. Adolescentele decupau poze cu tânărul care îl interpreta pe Peter și le puneau pe perete, așa cum Anne punea poze cu starurile de cinema și cu membrii familiei deasupra patului. Dacă Abigail ar fi fost mai mare cu câțiva ani, ar fi pus deasupra patului ei o poză cu băiatul care îl juca pe băiatul care se presupunea că era băiatul care fusesem eu. Mă așteptam la pasiuni pentru actori, dar nu puteam îngădui acest tip de entuziasm, această înrobire a suferinței și durerii. Trebuia să înceteze.

Madeleine, aș spune eu.

Da? ar răspunde ea fără să își ridice privirea de pe claviatură.

În legătură cu piesa asta.

Îhîm.

Eu sunt Peter.

Capul ei s-ar ridica brusc de la mașina de scris? Mi-ar spune să încetez cu gluma, pentru că acesta nu era un subiect de glumă? M-ar crede? M-ar strânge la piept? Mi-ar alina suferința? Ar lua cheia argintie a iubirii ei, lustruită și strălucitoare ca toată argintăria din casă, și ar vârî-o în lacătul trecutului meu și l-ar deschide? Nu aș putea îngădui asta.

M-am uitat iar în ziar și am citit în fugă restul articolului. Era despre Gusti Huber, actrița care o interpreta pe Broadway pe mama Annei Frank, dar era despre cariera ei dinainte de a veni în America. Vorbea despre cum refuzase să joace cu actori și

regizori evrei, în Viena, înainte de război şi cum a continuat să facă filme pentru nazişti până la sfârşitul războiului. „În timp ce Anne era ucisă în Bergen-Belsen, Gusti era ocupată cu filmările la o comedie intitulată *Wie ein Dieb in Der Nacht – Ca un hoţ în noapte.*"

Acesta era un alt lucru care îmi plăcea la America. Aici asta încă mai constituia o ştire.

— I-ai scris redactorului-şef?

Madeleine se ridică, puse maşina de scris la loc în cutie şi închise încuietorile.

— Puţin mai mult decât atât.

Luă o scrisoare şi mi-o întinse.

Domnului Kermit Bloomgarden
Broadway 1545
New York 36, N.Y.

Bloomgarden era producătorul piesei. Asta era o altă informaţie pe care o prinsesem din zbor, fără să îmi dau seama.

Am citit scrisoarea. Soţia mea şi alte câteva sute de femei ameninţau cu boicotarea piesei dacă Gusti Huber nu era înlocuită.

— Dar ai văzut deja piesa.

— El nu ştie asta.

Am privit masa. Era ticsită cu hârtii.

— Cui i-ai mai scris?

— Regizorului, scenaristului. Asociaţiei de teatru, sindicatului actorilor.

M-am uitat la soţia mea. Avea obrajii îmbujoraţi şi ochii îi sclipeau. Arăta ca după ce făceam dragoste. M-am uitat din nou spre masă. Nu vedeam nici un rău într-o mână de scrisori adresate unor oameni care probabil că nici nu le vor citi. Producătorul şi regizorul erau faimoşi. Cei doi scenarişti se îmbogăţiseră

scriind filme despre cupluri de detectivi beţivi care aveam un terier mic şi despre Jimmy Stewart care se hotăra să nu se sinucidă în seara de Crăciun. Nu aveam nici o idee de unde prinsesem informaţiile astea inutile. Piesa făcea bani. Nici unuia dintre ei nu îi păsa dacă actriţa care o interpreta pe doamna Frank jucase pentru însuşi Hitler.

— Şi lui Otto Frank.

Obrajii lui Madeleine se înroşiră şi mai tare. Onestitatea îi licărea în priviri.

— Face parte din campanie. Este o listă de persoane cărora trebuie să le scriem. Tatăl Annei Frank este pe listă. Ţi-am zis că încă trăieşte. Locuieşte în Elveţia.

— Elveţia, am repetat eu.

Îi văzusem numele pe lista supravieţuitorilor de la Crucea Roşie. Citisem despre el într-un articol scris cu ocazia publicării jurnalului. Dar acele reportaje erau la fel de iluzorii ca şi zvonurile. Acum el se afla în bucătăria mea. Nu puteam să mă mai prefac că nu există. Eşti ca un fiu pentru mine, obişnuia el să spună, când îi aduceam mâncare în spitalul de la Auschwitz.

— În Basel, spuse Madeleine.

Luă o scrisoare de pe masă şi începu să îmi citească din ea.

— Herbstgasse 11, Basel, Elveţia.

Am luat coala de hârtie din mâna ei.

Dragă domnule Frank.

Privirea îmi alunecă pe pagină. Scrisoarea avea un ton politicos, chiar foarte respectuos. Era sigură că domnul Frank nu ştia. Era sigură că nu ar permite să fie adus un asemenea sacrilegiu memoriei fiicei

sale. Îl asigura că jurnalul fiicei sale ocupa un loc important în inima și conștiința ei. Ajunsesem la sfârșitul paginii.

Cu sinceritate,

Madeleine van Pels

(doamna Peter)

Soacra mea, Emily Post din nordul New Jersey-ului, le educase bine pe fiicele sale. În ciuda spiritului rebel pe care soția mea îl ținea acum în frâu, nu semna nici o scrisoare fără oficialul „doamna" și numele meu de botez sub al ei, așa cum nu și-ar sufla, sub nici o formă, nasul în șervetul de la masă și nu s-ar duce la teatru fără mănuși albe.

Nu puteam îngădui așa ceva. Când Otto m-a declarat fiul lui, îmi doream un tată. Dar acum nu îmi puteam permite să am un tată, cel puțin nu unul ca Otto, care încă mai trăia în trecut. Dacă propriul meu tată ar fi trăit, ar fi fost altceva. Nu i-aș fi întors niciodată spatele. Jur. Nu poți să judeci un om după cum reacționează pe un peron, cu niște câini repezindu-se la picioarele lui și cu ofițeri SS care îl ciomăgesc, sau într-o echipă de lucru, când e amenințat mereu cu pușca. Dar Otto nu era tatăl meu. Îl admiram. Îl și compătimeam. Dar nu voiam să îl însoțesc în călătoria lui sentimentală în trecut. Refuzam să urc iar acele trepte spre o lume învăluită în întuneric. Refuzam să îmi pun în primejdie propria persoană și familia pentru aceste amintiri.

— Doar nu intenționezi să trimiți asta?

— De ce nu?

— Pentru că e o cruzime.

— Ar trebui să i se spună. Sunt sigură că ar vrea să știe. Eu aș vrea, în locul lui.

Iarăşi, încrederea nesăbuită în puterea închipuirii.

— Crezi că Otto Frank nu ştie? Crezi că bărbatul acesta care a scris articolul ştie, că oamenii care organizează campania de scrisori ştiu, că noi ştim, dar nu ştie tatăl fetei care a scris jurnalul?

— Nu pot să cred că ar permite aşa ceva, dacă ar şti.

Poate avea dreptate. Poate că Otto nu ştia. Sau poate ştia, dar nu înţelegea. Când a venit bărbatul de la Poliţia Verde să ne ia şi a observat vechiul cufăr din Primul Război Mondial, pe care era scris numele lui Otto şi rangul în armata germană, aproape că a tresărit, gata să salute; atunci o umbră de uşurare a trecut pe chipul lui Otto. Aşa mai mergea. Asta era Germania pe care o ştia el. Câteva minute mai târziu, ne împingeau pe scări şi ne urcau în duba care aştepta.

— Poate nu depinde de el. Astfel de lucruri sunt stabilite prin contract. Oamenii cumpără şi vând drepturi, aşa cum fac cu bunurile. Dacă eu vând o casă, nu pot să îi împiedic pe noii proprietari să vopsească totul într-o culoare urâtă sau să adauge îmbunătăţiri de prost gust. Dacă acest bărbat, cum ziceai că îl cheamă, Otto Frank, dacă el a vândut drepturile piesei, probabil că nu are nici un cuvânt de spus cu privire la cine joacă în ea.

Stătea şi se uita la mine. Culoarea din obraji începu să îi dispară. Îşi muşca preocupată buza de jos. Soţia mea e o femeie cu inima mare.

— Crezi?

— Cred că, dacă nu ştie şi află aşa, dar nu poate să facă nimic, va fi un chin pentru el. Un chin şi mai cumplit. Dacă alţii vor să îl supere, asta e problema

lor. Dar cred că tu și cu mine nu vrem să fim părtași la asta.

— Nu m-am gândit niciodată astfel.

— Acum te gândești.

Am rupt în două scrisoarea pe care o țineam în mână. Tresări la zgomot, dar nu protestă.

Soția mea nu a trimis nici una dintre scrisorile pe care le dactilografiase cu atâta înfrigurare, deși ea nu știe asta. Mi le-a dat mie să le pun la poștă în dimineața următoare. Am luat din mâna ei plicurile cu adresele scrise îngrijit și le-am pus lângă mine, pe scaunul din față. Câteva minute mai târziu, în timp ce așteptam la benzinărie să mi se facă plinul, am rupt plicurile în două, așa cum rupsesem scrisoarea lui Otto, cu o seară înainte. Am aruncat jumătate în coșul de gunoi de la benzinărie și pe celelalte le-am azvârlit într-un tomberon mare din metal de pe șantier. Domnul Bloomgarden, domnul Kanin și toți ceilalți probabil nu știau că cei pe care Anne îi numea van Daan erau de fapt van Pels. Dar nu voiam să îmi asum riscul.

Piesa s-a jucat timp de un an și jumătate. Mă obișnuisem să văd anunțurile și să aud laudele oamenilor care erau mai în urmă cu noutățile decât soția mea și sora ei sau, în ocaziile rare când o lăsam pe Madeleine să mă târască la vreun spectacol, să trec pe lângă poze cu actori în haine sărăcăcioase, cu chipuri speriate sau vesele sau pline de suferință, care se uitau la mine din panourile din sticlă de la Cort Theater. Nu avea nici o legătură cu mine, după cum am mai spus. Totuși, când am văzut în ziar articolul, de fapt, doar un paragraf din el, nu am

putut să rezist. Nu era pentru mine. O făceam pentru copii.

Când am intrat pe uşa sufrageriei, fetele mele îşi întoarseră privirea de la televizor, văzură că aveam o cutie în mână şi se ridicară într-o secundă. Alergară spre mine. David le urma, legănându-se pe picioruşele lui stângace, ca un omuleţ cherchelit. Toţi trei se agăţaseră de mine şi încercau să vadă ce e în cutie, ţipau şi se agitau.

Madeleine auzi zgomotele şi veni din bucătărie, la timp ca să vadă pisica ieşind din cutie.

— Ce e asta? întrebă ea.

— A ce arată?

Pisica nu cercetă toată camera cum fac majoritatea pisicilor în anumite locuri, ci o traversă rapid. Era un animal curajos, obişnuit cu luminile puternice, cu aplauzele zgomotoase şi cu străinii. Merse tiptil până la canapea, sări pe ea, se plimbă pe spătar şi apoi sări la loc pe podea. Copiii o urmăreau cu atenţie.

— Asta e o surpriză, spuse Madeleine.

— Am tot spus că ar trebui să ne luăm un animal.

— Am spus?

— Sigur, când familia Wieners şi-a luat pudelul.

— Asta a fost acum un an.

— Dacă nu îl vrei... am început eu, şi fiicele mele protestară cu un ţipăt, cum eram sigur că or să facă.

Madeleine se uită la mine şi clătină din cap.

— Crezi că o să le cer copiilor să aleagă între mine şi un animal mic şi pufos? Nu, îmi place, dar de ce nu ai luat un pui?

— Acesta avea nevoie de o casă.

— De ce?

Nu exista nici un motiv pentru care să nu îi spun adevărul. Conform articolului din ziar, când *Jurnalul Annei Frank* nu s-a mai jucat, nici unul dintre actori sau dintre membrii echipei nu a vrut să ia motanul care l-a interpretat pe Mouschi. Lui Madeleine nu i-ar fi făcut mai mare plăcere decât să aibă un animal cu un asemenea pedigri. Parcă o auzeam spunându-le tuturor: Nu o să îți vină să crezi de unde îl avem!

— A adus-o unul dintre muncitorii de pe șantier, i-am spus. Se pare că soția lui e alergică.

— E fată sau băiat? întrebă Abigail.

— E un motan. Adică e băiat.

Betsy încerca să facă pisica să stea în poala ei.

— Putem să îi dăm un nume?

— Poți să încerci, dar are deja un nume. Îl cheamă Mouschi.

La acest cuvânt, motanul o zbughi din brațele lui Betsy și sări în poala mea.

„Există o pornire distructivă a oamenilor, o pornire de a turba de furie, de a comite fărădelegi și de a ucide."

Jurnalul Annei Frank,
3 mai 1944

„Dacă toți oamenii sunt buni la inimă, atunci nu a existat cu adevărat un Auschwitz; și nici nu e posibil să existe vreodată."

„Lecția ignorată a Annei Frank",
de Bruno Bettelheim,
în *Anne Frank: Reflecții despre viața și moștenirea ei*,
editată de Hyman A. Enzer
și Sandra Solotaroff-Enzer

13

Știam că se va face un film. Cum putea să nu se facă? Piesa a câștigat premiul Pulitzer. Peste tot prin America, în fiecare seară, un Otto al vreunei companii de teatru mobile apărea pe scena transformată într-o anexă secretă, pentru a descoperi jurnalul fiicei lui, o Anne și un Peter se îndrăgosteau, iar duzini de versiuni ale tatălui meu, înalt, scund, gras, slab, îmi luau pâinea de la gură. Peste tot în lume. În

Amsterdam, regina asistase la o reprezentație și fusese impresionată, oameni de rând ieșeau din sală transfigurați. Ei nu erau naziști. Ei încercaseră să își salveze evreii. Nu contează că oricum aveau mai puțini și că renunțaseră proporțional la mai mulți decât orice altă țară. În Germania, iubitorii de teatru și-au exprimat șocul și groaza. Dacă ar fi știut ce se petrecea, n-ar fi rămas tăcuți. O femeie a fost atât de afectată de situația Annei încât a insistat că măcar micuța evreică, cel puțin, ar fi trebuit lăsată în viață. Alții se regăseau în situațiile grele prezentate pe scenă. Și ei suferiseră sub conducerea Führerului. Dar piesa poate ajunge doar la un număr limitat de oameni. Un film este un fenomen de altă dimensiune. Hollywoodul ar da dovadă de indolență dacă nu ar transforma jurnalul Annei într-un film.

Oriunde mă întorceam, găseam povești despre film. Actorul Joseph Schildkraut își va repeta rolul interpretându-l pe Otto. Actrița nazistă va juca din nou rolul doamnei Frank. Atât a contat furia soției mele și a altor mii de oameni cu judecată dreaptă. Dar va fi o nouă Anne. Și un nou Peter, dar asta avea mai puțină importanță. Găsirea unei actrițe pentru rolul Annei era marea știre. Citiți totul despre asta. Ce tânără norocoasă va câștiga marele loz? Cine va avea norocul să fie Anne Frank?

Aceeași echipă de comedie care îl transformase pe Pfeffer într-un clovn stupid și pe tata într-un hoț – îmi pare rău că tot aduc vorba, dar nu înțeleg cum de a fost posibil – va scrie scenariul, dar regizorul, un bărbat pe nume George Stevens, era cunoscut pentru filme mai serioase. Făcuse parte din trupele

americane care eliberaseră Dachaul, deci era la curent, așa ziceau ziarele. Avea și o reputație de regizor care pune accentul pe realism. Cât despre verosimilitate, banii nu erau o piedică pentru George Stevens și pentru domnii de la 20th Century Fox. Am citit că atunci când cădeau bombele deasupra anexei secrete din film, domnul Stevens nu lovea camera ca să o facă să tremure, cum făceau majoritatea regizorilor. În schimb, el construise un decor special, așezat pe piloni și arcuri. La momentul potrivit, muncitorii mișcau construcția și îi speriau de moarte pe sărmanii actori. Eram interesat de detaliile construcției. La urma urmei, eram constructor. Dar nu eram convins că va avea același efect ca RAF. Domnul Stevens a mai insistat ca domnișoara Shelley Winters, actrița care o interpreta pe doamna van Daan, să mai pună pe ea câteva kilograme. Nu îmi amintesc ca mama să fi fost foarte grasă, dar poate pentru că spre sfârșit cam toți muream de foame. Însă domnișoara Winters, scriau ziarele, era o fată de treabă și o adevărată profesionistă. Mânca pentru a intra în pielea mamei mele.

Când Madeleine mi-a spus că se duce la film cu sora ei, știam că nu uitase de răbufnirea mea din seara în care se întorsese de la teatru. Soțiile luau trenul până în New York și se duceau la matinee fără soții lor. Dar nu se duceau la cinematografele locale fără noi. Dacă una dintre ele se ducea, trebuia să aibă un motiv foarte întemeiat.

— Știu că nu vrei să îl vezi.

Își ținu ochii în pământ când spuse asta, nu pentru că îmi evita privirea, ci pentru că se concentra

asupra prăjiturii pe care o făcea. Zicea că o coace, deși nu era nevoie de aragaz decât pentru a încălzi niște ciocolată. Rețeta consta în a turna ciocolată peste pișcoturi, pe care le cumpăra de la supermarket, apoi punea totul la frigider câteva ore ca să se întărească. Era destul de gustoasă, dar nu era ceea ce eu numeam o prăjitură adevărată, deși poate că am fost prea răsfățat după anii în care avusesem prea puțină mâncare și prea multă imaginație. Îmi amintesc vremurile în care mâncarea era ceva de poveste, un mit. Prăjitura *babka* a mamei, ne șopteam unul altuia, ștrudelul bunicii, gulașul soției mele și deja ne lăsa gura apă și ne lăcrimau ochii, deși eram atât deshidratați și de înfometați, încât cine știe de unde mai veneau secrețiile.

— Ce te face să crezi că nu vreau să îl văd?

— Reacția ta la piesă.

— Nu am avut nici o reacție la piesă. Nici măcar nu am văzut piesa.

Nu răspunse imediat. Nu prea reușea să facă pișcoturile să stea drepte de jur împrejurul tăvii.

— Sinceră să fiu, spuse ea în timp ce fixa ultimul pișcot – era o expresie pe care o uram, de ce să înceapă o propoziție prin a jura că e sinceră –, nu sunt chiar așa de sigură că vreau să îl văd. Dar o să mă duc.

— De ce te duci la un film pe care nu vrei să îl vezi?

Luă cratița cu ciocolată topită de pe aragaz și începu să o toarne cu o lingură peste pișcoturi.

— Este o obligație morală.

— O obligație morală?

Ridică privirea de la așa-zisa prăjitură.

— Oamenii ca mine, oamenii cărora le-a fost bine, nu au dreptul să închidă ochii.

Ar fi trebuit să îmi țin gura. Asta era o calitate cu care mă mândream. Dacă voiam neapărat să îi zic ceva, ar fi trebuit să-i spun să nu fie absurdă. Mersul la un film nu era o obligație morală. Dar convingerea din ochii ei când vorbea despre cum nu trebuia să închidă ochii mă înfurie. Nu știu de ce. Mă căsătorisem cu ea tocmai pentru că nu putea vedea adevărul.

— În tabăra DP, am lucrat în spital pentru o vreme.

Se opri din ce făcea, tava rămase suspendată în aer, ochii ei nu se fixară asupra vreunui imperativ moral îndepărtat, ci asupra mea. Eu nu vorbeam niciodată despre trecutul meu. Nu voia să piardă nici un cuvânt.

— Era acolo un bărbat a cărui față era pe jumătate distrusă de schije. Probabil călcase pe o mină.

Am văzut-o tresărind. Ar fi trebuit să mă opresc.

— Cel puțin asta era povestea. Cine știe ce se găsea sub bandaje. Capul îi era înfășurat în ele. Mai rămăseseră doar două găuri pentru ochi. Ochii îi erau sănătoși. Mai puțin pleoapele. Nu avea pleoape.

O lingură de ciocolată se împrăștie pe masă. Puse jos cratița. Mi-am spus că trebuie să mă opresc.

— Fără pleoape, am continuat eu, evident că nu își putea închide ochii.

Încă se mai uita la mine. Nu înțelegea unde vreau să ajung. De unde să înțeleagă?

— Știi ce se întâmplă dacă nu poți să îți închizi ochii?

— Nu poți să dormi?

— Ba da, poți să dormi cu ochii deschiși. Mulți oameni pot.

Trăisem în multe barăci groaznice ca să știu asta. Dacă nu ai pleoape, nu poți să te oprești din plâns.

— Dacă nu poți să închizi ochii, plângi tot timpul.

De data asta nu mi-am mai cerut scuze. Eram prea nervos. Mă făcuse să îmi încalc legământul de tăcere. Pentru un bărbat ca mine, ultima urmă de onoare și de decență e să îi protejeze pe ceilalți de aceste orori.

Madeleine nu a spus nimic despre film când s-a întors acasă, deși știu că se gândea la el. În zilele ce au urmat se învârti prin camerele cu tapet gălbui cu un aer foarte distrat. Era mai mult decât compătimire pentru amărâții ăia pe care îi văzuse interpretați pe ecran. Era dorință. Își dorea să știe cum e să suferi.

Soția mea văzuse filmul într-un cinematograf mare din noul centru comercial, situat la câteva minute de Indian Hills. Eu a trebuit să merg cu mașina o jumătate de oră ca să îl văd.

Dimineața proaspătă de primăvară era scăldată în soare. Nu era o zi în care să stai într-un cinematograf întunecat. I-am spus lui Madeleine că trebuia să merg la birou și apoi să mă opresc pe șantier. Am intrat în parcare, dar apoi m-am răzgândit și am luat-o iar pe autostradă. Conform programului din ziar, aveam timp suficient.

Cinematograful era plin cu copii și oameni în vârstă. Eram singurul adult dornic să își petreacă după-amiaza într-un mod atât de inutil. Am ocupat un loc lângă culoar. Nu voiam să îi deranjez pe ceilalți când aveam să plec. Nu voiam să stau până la sfârșit. Eram curios să văd doar câteva minute din film.

A trebuit să mă uit la trei sau patru reclame până a început. Piciorul meu bătea nervos în mocheta lipicioasă de la atâtea sucuri care căzuseră pe ea. Nu aveam emoții. Voiam doar să termin și cu asta.

Numele studioului se contură pe ecran. Aerul se umplu de sunetul a ceea ce păreau câteva sute de viori. Litere albe ca niște nori pluteau pe un cer albastru. *Jurnalul Annei Frank*. I-ar fi plăcut asta. Camera se mișcă de la cer la Westerkerk și apoi la canal. Capul mi se învârti pentru câteva momente, dar era doar efectul creat de cameră. Un camion plin cu refugiați, unii dintre ei încă în uniforme dungate, trecu pe drum. Joseph Schildkraut sări din camion. Nu doar arăta ca Otto – asemănarea era extraordinară –, ci se și mișca la fel. Un actor mai slab s-ar fi aplecat de spate, copleșit de suferință, dar Schildkraut îl studiase cu siguranță pe Otto. Se mișca precum un om al cărui suflet fusese rănit, dar a cărui ținută era încă impecabilă, mulțumită armatei germane.

Unul după altul, personajele apărură pe ecran. Nu am putut să nu zâmbesc. Actrița cu tenul alb ca laptele – un fost model, citisem eu – nu semăna cu nici una dintre persoanele pe care le cunoscusem eu, dar poate că iubitorii de film nu vor să plătească bani grei ca să vadă o fată cu dinții strâmbi și cu o

umbră de puf deasupra buzei superioare. Era și un băiat pe nume Peter. Era tuns foarte scurt și părea atletic, dar cu ceea ce se numește o latură sensibilă. Am simțit un ghimpe de invidie, deși nu puteam să spun dacă era pentru băiatul de aur de pe ecran sau pentru personajul de basm pe care îl interpreta. Shelley Winters își ridica fusta și țopăia pe ecran, scuturându-și buclele blonde vopsite. Mi-aș fi dorit să nu o vopsească blondă. Soțul ei mormăia și bombănea de sub o mustață neagră țepoasă. Dussel, dentistul, se alătură grupului și povestea luă o întorsătură comică. Scenariștii creaseră un idiot amuzant. Nu puteam să nu râd. Întreaga audiență chicotea la prostiile lui Dussel și la fețele pe care le făcea Anne când își dădea ochii peste cap, când triumfa împotriva lui cu un zâmbet dulce pe buze, iar eu râdeam mai cu poftă decât ceilalți, cu atâta poftă încât femeia cu gâtul gros din față se întoarse și se uită urât la mine. Mi-am cerut scuze, dar un minut mai târziu râdeam din nou. Nu mă puteam abține. Se întoarse din nou și îmi zise că ar trebui să plec dacă nu mă puteam abține și să îi las pe alții să se bucure de film. Atunci am reușit să mă liniștesc. Nu voiam să atrag atenția. Și, în plus, începuseră scenele cu bombardamentele și nu voiam să pierd asta. Eram curios să văd dacă decorul domnului Stevens funcționa. Îmi pare rău să spun că nu făcea banii. Puteam să zic asta și fără să știu costul mâinii de lucru și al materialelor. Scena era concepția unui copil despre bombardamente – sau a unui cetățean american.

Băiatul pe nume Peter încetă să o mai supere pe Anne și Anne încetă să mai facă glume proaste pe

seama lui și începură să-și arunce unul altuia priviri arzătoare. Anne urca treptele până în camera lui și părinții erau îngrijorați și se certau din cauza asta, dar era un film sută la sută american, cu copii sută la sută americani, chiar dacă se presupunea că sunt evrei germani ascunși în Amsterdam și, spre deosebire de părinți, toți spectatorii știau că nu existau motive de îngrijorare, cel puțin în ceea ce privea sexul. Când se sărutară în sfârșit, fata de lângă mine scoase un suspin îndurerat.

M-am uitat la ceas. Filmul era mai lung decât mă așteptasem. Când mi-am ridicat iarăși privirea spre ecran, totul era întunecat, cu excepția unei singure lumini care pâlpâia. Se auzeau strigăte furioase. Hoțule! Hoțule! striga doamna Frank. Să iei pâinea de la gura copilului, se tânguia ea. Ți-am auzit fiul gemând în somn de foame, urlă ea. Otto face un pas în față și ia cuvântul.

— Nu e nevoie să ne distrugă naziștii. Ne distrugem și singuri.

— Pentru Dumnezeu, am mormăit.

Femeia din fața mea se întoarse din nou.

— Îmi pare rău, am șoptit; dar Otto ar fi trebuit să știe mai multe. Oricine ar fi trecut prin ceea ce trecuse Otto ar fi trebuit să știe mai multe și să nu rostească o astfel de replică. Apoi mi-am amintit că nu Otto rostea replica, ci un actor. Otto nu rostise niciodată replica aceea, pentru că nu avuseserăm niciodată acea ceartă, pentru că tata nu furase niciodată pâine.

Era aproape de final. Știam după sirenă, deși nu fusese nici o sirenă când venise Poliția Verde. Dar am înțeles de ce regizorul introdusese acest efect.

Sunetul sirenei îmi pătrundea în creier, deşi nu îl mai auzisem de mulţi ani. Fata de lângă mine, care poate că nu îl auzise niciodată, începu să suspine. Când poliţia a spart geamul uşii de la intrare, un alt lucru pe care nu îl făcuseră, femeia cu gâtul gros din faţă a gemut. Întunericul vibra de plânsete înfundate, de gemete, în timp ce femeile îşi suflau nasul.

Camera de filmat se mută iar la cer. Norii se rostogoleau deasupra. Pescăruşii scoteau sunete ascuţite şi zburau foarte jos. Filmul se termină, dar nu era chiar finalul. Mai urmau Westerbork, Auschwitz şi Bergen-Belsen. Erau chiar şi scene de acolo, dar fuseseră tăiate la montaj. Citisem undeva că regizorul filmase scena finală într-un Auschwitz imaginar, dar publicul de la avanpremieră mâzgălise în chestionarele cu opinii că era revoltător. Anne pe care o ştiau şi o iubeau ei nu murise într-un lagăr de concentrare. Cel puţin, nu voiau să o vadă murind într-un lagăr de concentrare.

Vocea subţire şi tărăgănată a actriţei cu pielea albă era acoperită de zgomotul făcut de ambalajele de bomboane şi de cutiile cu floricele de porumb şi de oamenii care se vânzoleau deja pe culoare, spre lumină.

În ciuda a tot ceea ce s-a întâmplat, încă mai cred că oamenii sunt buni la inimă.

Un oftat străbătu sala. Asta îşi dorise publicul. Triumful spiritului uman, cum îl numea soţia mea. Asigurarea că, în ciuda a tot ce se întâmplase – oameni mergând cu milioanele spre moarte doar fiindcă se născuseră evrei, oameni dornici să smulgă plombele de aur din gura altor oameni înainte de a-i

împinge în cuptoare, experimente oribile făcute pe indivizi neanesteziați în interesul științei medicale –, în ciuda complicității unui întreg popor însetat de sânge și dornic să curețe lumea de un alt popor, în ciuda tuturor acestor lucruri, oamenii sunt buni la inimă.

Totuși, eram bucuros că văzusem filmul, lăsând la o parte ultima frază stupidă. În sfârșit mi-l scosesem din minte.

„Lou Jacobi este supărător de încet și patetic de slab în rolul debilului van Daan."

O cronică la filmul
Jurnalul Annei Frank
de Bosley Crowther

„Chiar e nevoie ca doamna van Daan să îmi spună că sunt un «sfânt»? Înțeleg că vreți să o portretizați drept o persoană isterică și excesivă, dar mă simt puțin rușinat."

Otto Frank
în notele pentru scenariști

14

Madeleine agățase fotografia cea mare pe peretele din sufragerie, cu un prosop de bucătărie pus în spatele ramei aurii de lemn ca să nu zgârie peretele. O ajutasem să aleagă poza, dar aceasta era prima dată când vedeam produsul finit.

— A ieșit bine, spuse ea. Nu crezi?

— Foarte bine, am fost eu de acord.

Stăteam umul lângă altul și ne uitam la portretul înrămat. Cei trei copii ne priveau din poză. Fotograful venise acasă cu câteva săptămâni în urmă. Nu

a fost o după amiază-uşoară, îmi spusese Madeleine. David fusese supărăcios. Betsy răcise. La fel de greu se dovedise şi să alegem între mai multe variante ale pozei. Dacă într-una Abigail ieşise bine, Betsy avea ochii închişi. Dacă Betsy arăta foarte bine, David era bosumflat. În cele din urmă ne-am hotărât la una în care să arate toţi bine, deşi nu surprinsese adevărata fire a lui Betsy. Copilul meu mijlociu era foarte exuberant şi, deşi ne putea scoate din minţi pe Madeleine şi pe mine, eram mulţumit. Nu voiam ca vreunul dintre copiii mei să fie prea docil. Nu pentru că îmi doream unii care să îmi facă necazuri. Speram doar să ştie când să se lupte şi când să stea deoparte. Voiam să fie deştepţi.

În fotografie, erau aşezaţi după înălţime, David se rezema de Betsy şi Abigail avea un braţ după umerii lui Betsy. Şi rama ieşise bine. Madeleine îşi petrecuse o jumătate de după-amiază în magazin să o aleagă. Tot ce mai rămăsese acum de făcut era să agăţ tabloul deasupra canapelei.

Mi-am pus braţul în jurul taliei lui Madeleine în timp ce mă uitam la cei trei copii americani ai mei, ferchezuiţi, bine hrăniţi, zâmbind la aparat de parcă fericirea era dreptul lor din naştere. Nu sunt superstiţios, dar stând acolo şi uitându-mă la poză le-am înţeles pe ţărăncile care leagă panglici roşii copiilor lor pentru a-i apăra de deochi şi pe neciopliţii care povestesc despre urâţenia progeniturilor lor cu voce tare, ca să-i păcălească pe zeii invidioşi.

— Frumoşi, năzdrăvanii ăştia, nu-i aşa? spuse Madeleine.

Am vrut să îi spun să vorbească mai încet.

— Mă bucur că am lăsat-o pe Abigail să poarte rochia aceea.

Nu era departe de funda roşie.

— Vreau să ştiu de unde a moştenit David părul acesta, spuse ea. Nu e de la nici unul dintre noi. Tu ai o nuanţă mai deschisă decât mine, dar nici unul nu suntem atât de blonzi încât fiul nostru să aibă părul aşa.

— Mama era blondă.

Madeleine se uită surprinsă la mine.

— Nu mi-ai spus niciodată, zise, de parcă i-aş fi povestit vreodată ceva despre părinţii mei.

Am ridicat din umeri.

— Îmi doresc să îşi fi cunoscut bunicii, continuă ea, întorcându-se spre poză. Pentru motivele obişnuite, bineînţeles, dar şi pentru altceva. Ştiu că e absurd, dar am sentimentul că, deşi eu nici măcar nu ţi-am cunoscut părinţii, o altă pereche de bunici, altfel de bunici, i-ar fi făcut pe copii, nu ştiu, cu vederi mai deschise.

Nu i-am răspuns. Eram prea preocupat să mă gândesc la părul mamei mele. Era şaten închis, cu fire albe ultima dată când am văzut-o. Nu îmi puteam imagina de unde venise replica mea despre părul ei blond, dar nu aveam să mi-o retrag acum.

Greşisem culoarea părului mamei. Nu era o crimă. Anii trec. Amintirile se şterg. Slavă Domnului. Poate că ar fi fost altfel dacă aveam fotografii, deşi chiar şi ele mint uneori. Îmi amintesc o poză făcută în curtea şcolii din Osnabrück, un rând de băieţi de opt şi nouă ani, ţinându-se pe după umeri. Eu sunt în

centru, unul dintre cei mai înalți din grup, cel mai solid, cel cu o expresie răutăcioasă. Dacă te uiți la poză, vei spune: vai, ce bătăuș. Dar nu eu eram bătăușul din poza aceea. Ceilalți își băteau joc de mine. Evreule, mă strigau. Jidanule. Ucigașul lui Hristos. De asta aveam o privire răutăcioasă. Pentru că știu că o să plâng. Dar nu o s-o fac. Nu voiam să le dau satisfacție. Și nu le-am dat. Sau le-am dat? Cum pot să fiu sigur?

Se întâmplă din nou o săptămână mai târziu, în casa părinților lui Madeleine. Era duminică după-amiază. Susannah și Norman erau și ei acolo. Stăteam în jurul mesei, la cină și copiii alergau pe ușă și nu era nimic neobișnuit în această stare de lucruri. Până și conversația era bine cunoscută. Soacra mea încerca să îl convingă pe socrul meu să își radă mustața.

— Uită-te la Norman, spuse ea.

Cu toții ne-am întors să ne uităm la cumnatul meu.

— Vezi ce bine arată proaspăt ras?

— Ca un fundulet de bebeluș, zise socrul meu.

— Chiar și Peter, continuă soacra mea, deși era limpede că ajunsese la fundul paharului cu exemple pozitive.

Socrul meu mă iubește ca pe un fiu. Soacra mea încă mă mai consideră un hoț care i-a furat fiica de la un pețitor mai potrivit. Poate furtul e o trăsătură de familie.

— Nu îl vezi cu păr pe față.

— Sunt prea bătrân ca să mă mai schimb, insistă socrul meu.

— Nu spune asta, tăticule, zise Susannah. Şi, în plus, asta e părerea lui mami.

Soţia mea şi sora ei încă se mai adresau părinţilor cu apelativele din copilărie. Credeam că or să înceteze când or să aibă şi ele copii, dar mă înşelasem.

— O să arăţi mai tânăr fără mustaţă.

— Vezi, până şi Susannah e de acord, spuse soacra mea. Dacă scapi de mustaţa aia căruntă, o să arăţi cu cinci ani mai tânăr. Poate chiar cu zece. Nu am dreptate, Norman?

— Cu cinci cu siguranţă, spuse Norman.

— Şi dacă şi-ar rade-o, spuse Madeleine, dacă ar merge fără ea prin casă într-o noapte, o să strigi că a intrat un străin peste tine.

În clipa în care Susannah o susţinu pe mama ei, am ştiut că Madeleine va lua partea tatălui. Constanta schimbare de alianţe din casa soţiei mele încă mă mai uimea. Se contrazic, conspiră şi se păcălesc unul pe altul de parcă nu ar mai exista şi ziua de mâine sau, dimpotrivă, de parcă ar fi siguri că va mai exista un mâine. Nu îşi dau seama că s-ar putea să nu mai fie suficient timp pentru a încheia un armistiţiu.

— Dar tu ce zici, Peter? mă întrebă socrul meu. Tu eşti singurul care nu şi-a spus părerea.

Se întoarseră cu toţii spre mine. Eram un membru al familiei, deşi nu eram chiar unul dintre ei.

— Eu admir mustăţile, am spus.

Soacra îmi aruncă o privire peste masă.

— Întotdeauna am crezut că ar fi un ofiţer excelent.

— Şi tata a avut mustaţă, am continuat eu.

Tata nu a avut mustaţă, aşa cum nici mama nu a fost blondă. Chipul lui trist, care se schimba când făcea glume sau când era nervos, rămăsese la un moment

dat fără nici un fir de păr, de la fruntea sa lată și cheală la bărbia lui proeminentă.

Eram în mașină, în drum spre casă, când mi-am dat seama de unde îmi venise ideea. Lou Jacobi, actorul din film, cel care fură pâine, avea mustață. Era neagră și țepoasă și semăna puțin cu a lui Hitler, dacă stau să mă gândesc.

Incidentul din acea după-amiază, de pe șantier, nu avea nici o importanță, deși pe moment mă sperie. Credeam că îmi pierd vederea, așa cum îmi pierdusem vocea cu câțiva ani în urmă.

Mă plimbam printr-una din acele case neterminate. Era aproape ora cinci, muncitorii plecaseră, dar Harry trebuia să se întâlnească cu mine acolo. În depărtare, un pâlc de copaci ce se înălța negru pe cerul palid ca o coală de hârtie al după-amiezii târzii îmi atrase atenția. Copacii făceau ca pământul din jurul meu să pară și mai arid. Primul lucru cu care începeam când ne mutam pe o nouă bucată de teren era să defrișăm totul. Nu îmi plăcea să fac asta, dar renunțasem să mă mai cert cu Harry în urmă cu ceva timp. E uluitor cât de puțin le pasă oamenilor. Atâta timp cât au o bucătărie cu plita incorporată în dulap și un cuptor construit în zid, o baie cu o chiuvetă dublă și o sufragerie cu uși glisante din sticlă, până în tavan, nu le pasă ce văd când se uită prin acele uși. Nu le pasă dacă se uită la mimoze sau la stejari sau la un pustiu plin de săpături. Singurul motiv pentru care pâlcul din depărtare fusese salvat era pentru că nu se afla pe proprietatea noastră.

Copacii din depărtare îmi aminteau de părul din capătul străzii Hunzestraat, cel din apropierea apartamentului în care trăiam înainte să dispărem. Așa considerau vecinii noștri neevrei și nu puneau întrebări. Cu cât știi mai puțin despre alții, cu atât mai bine. Înainte de legea care le interzicea evreilor să intre în parcurile publice de teamă că murdăria lor va contamina băncile, părinților mei le plăcea să se plimbe pe acolo. Stăteam în casa pe jumătate terminată și îi vedeam pe mama și pe tata plimbându-se pe sub copacii din depărtare. Veneau încet spre mine, mâna ei cuibărită în unghiul pe care îl forma brațul lui, trupul lui înalt ca al unei sperietori de ciori înclinat spre ea. Pe când se apropiau și mai mult, am recunoscut portțigaretul din gura lui. Ea purta pălăria ei neagră bună cu fundă și cu borul îngust și lustruit. Se îndreptau spre mine prin mozaicul de lumină și umbră până când am ajuns la câțiva centimetri unii de alții. Chipul tatei era la aceeași înălțime cu al meu, deși nu îi puteam distinge trăsăturile. Fumul era prea gros. Își dădu capul pe spate, deschise gura și scoase un rotocol perfect. Acesta era tatăl pe care mi-l aminteam.

M-am întors spre mama. Era mai scundă decât tata și decât mine și nu puteam să îi văd chipul de sub borul pălăriei. Mi-am îndoit genunchii și mi-am înclinat corpul ca să mă uit sub pălărie. Ceea ce am văzut m-a făcut să dau un pas înapoi și să mă lipesc cu spatele de traverse. Părea un film de groază. Chipul mamei era doar o bucată de piele albă și netedă. Nu avea trăsături. Nu era nimic.

Am alunecat pe podeaua neterminată și m-am rezemat de traverse, cu picioarele îndoite și capul

pe genunchi, cu brațele încrucișate deasupra capului. Era poziția pe care o luam ca să ne protejăm în timpul bombardamentelor.

— Hei, amice.

Cuvintele îmi ajunseră la ureche prin zgomotul bombelor care îmi explodau în minte.

— Ești bine?

Îmi dădu mâinile la o parte de pe cap.

— Ești bine, amice?

Am deschis ochii. Falca vânătă, ochii prea apropiați, capul chel sub cele câteva șuvițe negre de păr pieptănate pe o parte îmi apărură în fața ochilor. Nu am fost niciodată mai bucuros să văd chipul nu prea arătos al lui Harry.

Nu mi-am făcut un obicei din a mă duce la seiful din spatele dulapului ca să număr banii strânși acolo. Nu eram un avar. Și nici nu sufeream de *Verfolgungsbedingt*, acel cuvânt german detestabil care denumea starea aceea patologică. Doar mă ajuta să mă asigur, din când în când, că lucrurile erau în ordine. Nu știi niciodată când poate să apară o urgență. Imaginea părinților mei plimbându-se pe strada Hunzestraat mi-a amintit de asta. Și cum aveam probleme cu somnul, m-am decis că aș putea să folosesc totuși timpul într-un mod util. Nu avea nici un sens să stau întins în pat și să îmi imaginez tot feluri de chipuri în umbrele pe care le lăsau pe tavan copacii de lângă fereastră. Dacă mă întorceam spre noptieră, zgomotul făcut de acele strălucitoare ale ceasului îmi răsuna în cap. M-am întors pe partea cealaltă, și imaginea soției mele dormind, ceea ce eu nu puteam să fac, mă irită. Dormea pe o parte, cu genunchii la

piept şi cu spatele la mine. Am ridicat uşor pătura. Pielea ei părea de ceară în lumina lunii. Coloana făcea o curbă delicată sub ea. Cât de uşor se poate rupe. Aproape că o puteam auzi rupându-se. Am întins pătura peste ea, m-am dat jos din pat şi am ieşit din cameră. Am avut grijă să închid uşa înainte să aprind lumina de pe hol. Mirosul de lenjerie curată mă îmbătă. Numerele se aşezară la locul lor cu un clic. Uşiţa se deschise.

Am scos paşaportul şi am verificat data expirării. O ştiam pe de rost, dar îmi plăcea să o văd negru pe alb. Nu ajunsesem unde ajunsesem pentru că eram neglijent. L-am pus la loc în seif şi am scos plicurile de manila. Acum erau două. Nu voiam bancnote mari. Am deschis primul plic. Hârtiile de 20, 50 şi 100, nu clubios de netede şi noi, ci liniştitor de folosite, erau aranjate după valoare şi erau legate cu elastice. Am verificat teancurile, dând la o parte elasticul, numărând bancnotele în minte, punând elasticul la loc şi trecând la următorul teanc. Ieşiră la număr. Am pus teancurile la loc în plic, am închis clapa şi l-am deschis pe cel de-al doilea. Conţinea aceeaşi sumă. Împărţisem bancnotele în mod egal. Am început să le număr. Când am terminat, îmi lipseau o sută şaptesprezece dolari. Nu înţelegeam. Nimeni nu mai ştia combinaţia seifului. Nici acum nu reuşisem să i-o spun lui Madeleine, deşi jurasem că o voi face cu prima ocazie. Am numărat banii a treia oară. Acum aveam cu trei sute de dolari mai mult decât ar fi trebuit. Era o nebunie. Mă descurc bine cu cifrele, dar nu reuşeam să adun cum trebuie bancnotele. Am coborât în bucătărie. Nu voiam să mă întorc în dormitor şi să risc să o trezesc pe

Madeleine. Am luat un carneţel din biroul mic din colţ şi un creion din cănuţa pe care o făcuse Abigail la şcoală şi am urcat iarăşi scările. Imaginea dulapului de lenjerie deschis, prosoapele în dezordine, seiful căscat larg mă speriară. Ştiam că nu fusese jefuit. Eu făcusem dezordinea aceea. Dar aşa părea. Am scos plicul care nu îmi ieşea la numărătoare, am închis seiful şi am răsucit încuietoarea. Am aranjat la loc până şi prosoapele şi am închis uşa dulapului. Voiam să mă pot concentra la număratul bancnotelor şi imaginea seifului ce părea jefuit mă neliniştea.

M-am aşezat pe podea, sub lumina de sus, cu plicul, creionul şi carneţelul. Ştiam că era o prostie. Banii nu aveau unde să se ducă. Faptul că îmi ieşea de fiecare dată altă sumă însemna că vina era a mea. Dar trebuia să fac să îmi iasă bine numărătoarea. Dacă nu mă puteam baza pe asta, atunci pe ce mă puteam baza?

Am luat-o de la capăt. De data asta notam suma din fiecare teanc după ce îl număram. Terminasem trei teancuri de câte 20 şi unul de 50 când se deschise uşa de la camera fetelor. Abigail stătea în prag. Întunericul din spatele ei îi scotea în evidenţă cămaşa de noapte albă şi faţa palidă, adormită. Era un negativ fotografic al propriei persoane.

Clipi în lumină şi îşi frecă un ochi cu pumnul.

— Apă, spuse ea, şi cuvântul se transformă într-un căscat.

M-am ridicat şi ne-am dus împreună la baie, părul ei răvăşit se lipi de pijamaua mea când se rezemă de mine. La chiuvetă, îşi înălţă capul ca să bea din paharul de plastic cu model de margarete, şi gâtul îi pulsă ca o bătaie de inimă. Se şterse la gură cu

dosul palmei și ne întoarserăm pe hol. Picioruşele ei mici și roz călcară pe bancnotele de pe jos. Se uită la ele.

— Ce e asta?

Am rămas uitându-mă la chipul ei ridicat spre mine. Era adormit, dar totuși curios. Era îndeajuns de mare ca să știe. Copii mai mici ca ea supraviețuiseră singuri. M-am așezat pe podea, am luat-o de mână și am tras-o jos lângă mine.

— Sunt bani, i-am explicat eu. Bani pe care eu îi pun deoparte în caz că va trebui să fugim.

Mă privi cu ochii ei cârpiți de somn.

— Să fugim?

— Să plecăm de aici. Să mergem în altă parte.

— De ce?

— Uneori oamenii trebuie să plece. Ăștia sunt ca să fim siguri că putem, dacă mami, tu, Betsy, David și cu mine va trebui să plecăm. Tatăl meu nu și-a făcut un plan ca ăsta, dar eu mi-am făcut. Deci nu ai de ce să te temi.

— De ce să mă tem?

— De orice.

Luă de jos o bancnotă de o sută de dolari și se uită la ea tăcută.

— Vrei să mă ajuți să îi număr?

Își lăsă capul în jos. Am luat-o ca pe o încuviințare.

— Hai. Eu îi număr și tu scrii cifrele.

Se sprijini de umărul meu. I-am pus creionul în mână.

— Trebuie să o luăm de la capăt. Am pierdut șirul când m-am ridicat.

Am așezat grămezile în teancuri ordonate, am luat primul teanc de 100 și am scos elasticul. Capul îi alunecă de pe umărul meu.

— Hai, o să ne distrăm.

Își ridică iar privirea. Am început să număr.

— Trei mii, am spus când am terminat primul teanc.

A trebuit să o zgâlțâi ușor ca să o fac să scrie numărul în carnețel.

— Scrie trei și trei zerouri.

Când am luat un alt teanc de bancnote, am auzit ușa deschizându-se în spatele meu.

— Ce faci?

Picioarele goale ale lui Madeleine erau pe covor, lângă mine. Se aplecă și luă un teanc de bancnote.

— Ce naiba faci?

— Îmi era sete, spuse Abigail.

Primul meu născut îmi era loial sau poate înțelesese greșit întrebarea mamei și crezuse că era furioasă din cauza ei.

— S-a trezit pentru un pahar cu apă și am crezut că o să fie distractiv să mă ajute.

— Distractiv să te ajute? Să numeri bani? La unu și jumătate noaptea? Ai înne...

Se opri și se uită în jos la mine. Nu am spus nimic. Nu aveam de gând să mă dezvinovățesc pentru că aveam grijă de ea și de copii.

Se aplecă, luă mâna lui Abigail și o ridică în picioare.

— Hai, draga mea, înapoi în pat.

Eu eram încă pe podea cu teancurile de bani, când Madeleine ieși din dormitorul fetelor și închise ușa după ea.

— Termin într-un minut, i-am spus, înainte să apuce să spună ceva.

Traversă holul, intră în dormitorul nostru şi închise uşa fără un cuvânt. Îmi părea rău că era supărată, dar trebuia să îmi iasă banii la numărătoare. Am luat-o de la capăt. De data asta suma mi-a ieşit bine.

În seara următoare i-am adus lui Madeleine o duzină de trandafiri. Mi-a mulţumit, a spus că sunt frumoşi şi m-a rugat să dau jos vaza înaltă din dulap. M-am simţit uşurat. Mă neliniştisem din pricina nopţii trecute, deşi tot nu vedeam ce e în neregulă la un bărbat care încearcă să aibă grijă de familia lui.

În timp ce punea apă în vază şi aranja florile, eu m-am întors către teancul de scrisori pe care le citea când ajunsesem eu. Era corespondenţa obişnuită, câteva facturi, un fluturaş de la o curăţătorie de covoare şi o scrisoare de la o organizaţie locală de evrei care îmi mulţumea pentru contribuţie. Nici asta nu era ieşit din comun. Făceam donaţii pentru asociaţii de caritate catolice, pentru cercetaşi, pentru Fondul Mutual şi pentru Drepturile Evreilor Uniţi, ca să numesc doar câteva dintre ele, şi diferiţii beneficiari îmi trimiteau înapoi scrisori de mulţumire. Această scrisoare mă înştiinţa şi de faptele bune pe care le vor face banii mei şi îmi urau mie şi familiei mele ca D-zeu să ne aibă în pază. Pe când mă uitam la scrisoare, am înţeles de ce Madeleine era în toane aşa de bune.

Prima dată când am văzut cuvântul acela lipsit de sens a fost într-o scrisoare de înştiinţare ce zăcea pe

masă în casa părinților lui Madeleine, deși pe atunci o consideram drept casa părinților lui Susannah. Atunci a fost momentul, după cum mi-a zis Madeleine mai târziu, când a înțeles că nu Susannah se va căsători cu mine, ci ea.

— Ce e asta? am întrebat arătând foaia pe care cuvântul „D-zeu" era scris de zeci de ori.

— Dumnezeu, zise Susannah.

Nu putea fi o greșeală de tipar. Apărea de prea multe ori.

— Dar de ce nu-l scriu întreg?

— Pentru că nu ai voie să-l pui pe hârtie.

— De ce nu ai voie?

Nu mă certam cu ea. Eram curios.

— Este o blasfemie.

— E o blasfemie când zici „să te bată Dumnezeu", nu e o blasfemie dacă – m-am uitat la o propoziție – scrii că îi ești recunoscător lui D-zeu.

— Așa e, insistă Susannah.

— Nu e un răspuns corect, zise Madeleine.

Uitasem că se afla în cameră. Susannah avea un astfel de efect asupra mea.

M-am întors spre Madeleine. Dădu din cap enervată.

— Toată viața am citit „D-zeu" și nici măcar nu m-am gândit la asta. Nici după Antropologie 101 nu m-am gândit la asta. Dar acum mă faci să văd cât de absurd este.

Îmi părea rău că mă băgasem. Din partea mea, Susannah putea să scrie Dumnezeu de la cap la coadă sau pe dos. Nu felul cum îl scria mă interesa.

— Ce legătură are Antropologie 101 cu asta? întrebă Susannah.

— Explică-i, Peter.

Nu a trebuit să îi explic lui Susannah. Ştia la ce făceam aluzie eu şi sora ei. La superstiţii, practici primitive şi chipuri cioplite. Cuvintele pluteau în aer, gata să fie smulse de acolo. O înspăimântau pe Susannah. O intrigau pe Madeleine. Faptul că le invocasem o înfiorase. De asta nu a obiectat când i-am adus florile. Noaptea trecută ieşise din dormitor şi dăduse peste un soţ al cărui univers se micşorase la dimensiunile unui seif. În seara asta, deschisese o scrisoare şi descoperise un univers mai vast. Amintirea cred că era încă vie, pentru că, atunci când trecu pe lângă mine în drum spre sufragerie ca să pună vaza lângă ferestrele rotunde, se ridică pe vârfuri şi mă sărută în semn de mulţumire sau poate fără nici un motiv anume.

Făcusem bine că îi adusesem flori lui Madeleine în acea zi, după ce mă prinsese numărând bani cu Abigail, dar săptămâna următoare am venit cu mâna goală. De data asta nu mi-a spus să nu îi aduc nimic, dar ştiam.

Fetele nu erau niciodată în pericol, nu conta ce spunea ea, deşi presupun că nu trebuia să le fi lăsat singure în maşină. Dar, dacă mă dădusem repede jos din maşină pentru o rolă de film, mă puteam întoarce în trei minute. Dacă le-aş fi luat cu mine, ar fi durat cel puţin o jumătate de oră. Betsy ar fi încercat să mă tragă spre rafturile cu jucării de plastic, iar Abigail s-ar fi oprit râvnind la bijuteriile ieftine. Ar fi fost mai uşor să dau eu o fugă înăuntru, să iau filmul şi să mă întorc într-un minut. Doar nu erau bebeluşi. Era ziua în amiaza mare.

Am găsit un loc de parcare, la două rânduri de intrare, le-am spus că mă întorc imediat, am ieşit din maşină şi am traversat parcarea. Înăuntru, m-am dus direct la raft. Nu erau alţi clienţi la casă. Eram în drum spre uşă, când mi-am dat seama. M-am oprit doar ca să ţin uşa unei femei cu doi copii. Cum aş fi putut să nu fac asta?

Restul poveştii este atât de prostesc, încât mi-e ruşine să mi-l amintesc. Sincer vorbind, a fost comic. Genul de lucru pe care l-ar face Dussel, prostul, dacă scenariştii l-ar duce în suburbiile americane. Dussel şi-ar pierde minţile în parcarea plină de maşini noi E.J. Korvette, şi audienţa ar râde, şi totul s-ar rezolva în final, aşa cum s-a şi întâmplat. Dar eu nu sunt un prost ca Dussel şi nu mi-aş fi pierdut minţile în acea după-amiază, dacă nu ar fi fost fetele. Madeleine se înşelase când mă acuzase de iresponsabilitate. De fapt, a folosit un cuvânt mai dur, dar era supărată şi nu ştia ce spune. Dacă nu aş fi fost înnebunit de grija fetelor, nu aş fi simţit că mă cuprinde disperarea când nu am mai găsit maşina şi restul nici nu s-ar mai fi întâmplat.

Am început să traversez parcarea. Trebuia să recunoşti meritul companiei. Nu erau doar reducerile, ci şi facilităţile. Era loc acolo cam pentru opt sute, o mie de maşini. Am alergat pe fiecare rând, căutând Cadillacul meu. Harry mă convinsese în sfârşit. Eram aproape de capătul rândului când mi-am dat seama că eram pe rândul greşit. Am tăiat-o printre maşinile parcate şi am luat-o pe următorul rând.

Restul e poveste. Se întâmplă în fiecare zi. Oamenii ies pe altă uşă decât cea pe care au intrat, nu îşi

găsesc mașinile și se plimbă de colo-colo blestemându-și propria prostie până când găsesc mașina. Am înjurat foarte mult în acea după-amiază. Am și alergat foarte mult, de pe un rând pe altul. M-am oprit la fiecare mașină maro, chiar și la cele care nu erau Cadillacuri. M-am uitat în fiecare Cadillac închis la culoare. Nici unul nu avea două fetițe înăuntru.

M-am oprit din alergat și am rămas un minut pe loc. Căldura îmi apăsa capul ca un coif de oțel. Sudoarea îmi înțepa ochii. Mi-am scos ochelarii negri ca să îi șterg. Capotele și barele de protecție ale mașinilor străluceau orbitor în soare. Mi-am pus ochelarii la loc.

Trebuia să rămân calm. Fiicele mele erau acolo, undeva, în siguranță, în mașină. Încercam să îmi amintesc dacă lăsasem geamul deschis. Doar că mașina avea acele ferestre noi care se deschideau printr-o apăsare de buton. Îmi și vedeam fiicele fără viață întinse pe bancheta din spate. În căldura aceea, imaginea se multiplica în mii de fetițe fără viață întinse într-un decor gri. Am început să alerg din nou.

O mașină de poliție trecu pe lângă mine. Am ridicat brațul ca să o chem, apoi am văzut bărbații dinăuntru. Fețele lor erau niște măști nemiloase. În locul ochilor, aveau discuri plate argintii care împrăștiau lumină. Îmi imaginam armele legate de șolduri. Am lăsat mâna în jos și am început să alerg iar.

Simțeam în gât micul dejun copios pe care mi-l pregătise Madeleine. Am scuipat gustul de grăsime stătută. Simțeam cum mi se înmoaie genunchii și a trebuit să mă apuc de o capotă ca să nu cad, dar nu îmi puteam controla stomacul. Corpul mi se convulsionă. Micul dejun ieși afară. Mă simțeam ca

nesăbuiții care, după ce lagărele au fost deschise, s-au repezit să se îndoape cu mâncare pe care corpul lor nu o putea accepta.

Mașina se opri lângă mine. M-am răsucit spre ea. De sub chipiuri, patru discuri strălucitoare se uitau la mine. Unul dintre polițiști avea o mustață răsucită care tremură când bărbatul îmi vorbi.

— Sunteți bine, domnule?

Adresarea cu domnule nu mă păcăli. I-am răspuns că sunt bine.

— Sigur nu aveți nevoie de ajutor?

Am dat din cap într-o parte în alta. Mi-era teamă că, dacă deschideam gura să vorbesc, o să vomit din nou sau o să le spun să nu se bage naibii în treaba mea.

Polițistul cu mustață se uită la cel de la volan. Șoferul ridică din umeri. Mașina demară.

Am așteptat până a dispărut și am început să alerg din nou. Numai după ce am cercetat toată parcarea din fața magazinului, mi-am amintit că mai era o parcare în spate. Fiicele mele erau acolo unde le lăsasem, puțin mai încolo, pe rândul al doilea.

— Ai stat acolo o sută de ani, tărăgănă Betsy ultimul cuvânt.

Le-am povestit cum m-am încurcat. Am făcut să pară totul o glumă. Nu a fost tati prostuț? Situația li s-a părut amuzantă.

— Ghici ce a făcut tati, au strigat ele intrând în casă. Așa a aflat Madeleine. Nu aș fi fost atât de inconștient să îi spun.

Următorul incident a fost și mai absurd. Nu s-ar fi întâmplat niciodată dacă nu erau afurisiții ăia de

polițiști patrulând prin parcare cu o săptămână înainte.

— Sunteți bine? întrebaseră ei, de parcă le-ar fi păsat. Domnule, mi-au spus, de parcă nu m-ar fi aruncat într-o celulă împuțită la cel mai mic gest sau la un ordin de sus, sau doar de plăcere.

Știu cum sună, dar nu sufăr de *Verfolgungsbedingt.* Dacă aș fi suferit, aș mai fi creat eu o companie de succes, aș mai fi avut o familie și aș mai fi fost un stâlp al societății? Asociația Națională a Constructorilor de Locuințe nu dă premii oamenilor bântuiți de trecut. Nu condamn acele sărmane suflete pentru problemele lor. Aș vrea să li se ofere ajutor și compensații, deși nu îmi pot imagina ce ar putea compensa astfel de acte. Dar eu nu sunt unul dintre ei.

Eram singur acasă cu David în acea după-amiază. Încă un lucru: nu lași un copil singur cu cineva despre care crezi că suferă de *Verfolgungsbedingt.* Madeleine nu ar fi plecat niciodată cu fetele și nu m-ar fi lăsat singur cu David, dacă aș fi avut un comportament dubios. Nu aș fi lăsat-o, dacă aș fi crezut că o să îi fac rău.

David dormea sus. Eu stăteam la masa din bucătărie cu o cafea rece, după prânz, și dezlegam cuvinte încrucișate. Oamenii cu simptome de *Verfolgungsbedingt* nu fac nici asta. Mă apucasem de curând, deși nu mai făcusem din anexa secretă, unde pierdeam ore întregi cu ele. Fără îndoială că vechiul meu prieten Gabor ar scoate ceva din asta. Dar s-ar înșela. Pur și simplu acum aveam mai mult timp. Acesta a fost și unul dintre motivele pentru care am scos jurnalul și l-am recitit. Asta, și faptul că voiam să mă asigur că nu scria acolo nimic despre tatăl

meu care fura pâine. Bineînțeles că nu scria. Lucrul acesta m-a liniștit. Filmul se va șterge din memorie. Nici măcar nu mai era în cinematografe. Și piesa se va șterge din memorie. Toate acele companii europene nu puteau să continue la nesfârșit. Dacă dăinuia ceva, asta era cartea. Punctul de vedere al unei fete de treisprezece ani poate nu e la fel de solid ca *Enciclopedia britanică*, dar nu conținea atâtea minciuni ca piesa și filmul.

Un pasaj din carte mă neliniști însă. Era noaptea în care neglijasem să deschid ușa pentru ca a doua zi Kugler și muncitorii să poată intra. Îmi scosesem incidentul din minte. Nu era important. Nu ne dăduse de gol. Dar acum îmi revenea în memorie. Uneori, când eram într-o întâlnire sau când conduceam pe autostradă, mi-era greu să nu oftez amintindu-mi. Într-o noapte când am coborât să închid ușa casei de pe Seminole Road, am văzut fețele acuzatoare ale locuitorilor din anexa secretă uitându-se la mine din spatele ferestrelor negre.

— Îmi pare rău, am murmurat eu. Am vrut să o deschid. Credeam că am deschis-o.

— Ce ai spus? strigă Madeleine de la etaj.

I-am răspuns că nu spusesem nimic. Era doar televizorul, pe care uitasem să îl stingem.

Ciocănelul de alamă se lovi de ușa din față. Am ridicat privirea din revistă. Nimeni din Indian Hills nu folosea ușa din față. Oamenii veneau pe alei, prin garaj și intrau în sufragerie. În dimineața în care am uitat să deschid ușa, nici Kugler nu a bătut. Înăuntru n-ar fi trebuit să fie nimeni. S-a dus alături și a spart geamul de la ușa dintre bucătărie și birou. Cine putea să spună că nu îl văzuse? Doar pentru că

nu venise nimeni de dimineaţă nu însemna că nu eram vinovat pentru că ne dăduserăm de gol cu o noapte înainte. Poliţia Verde nu bubuise în uşă, dar noi la asta ne aşteptaserăm. Regizorul filmului avea dreptate cu privire la asta. Noaptea, în somn, visam zgomotul. În timpul zilei, ni-l imaginam. Sst, spuneam. Ce s-a auzit? ne întrebam unul pe altul. Ai auzit ceva la uşă?

Ciocănelul din alamă lovi din nou în uşă. Urechile lui Mouschi se ridicară ca două triunghiuri roz. Stele galbene pentru evrei, triunghiuri roz pentru zâne. Stai liniştit, mi-am spus, dar nu am putut să nu mă ridic. Am avut grijă să nu zgârii linoleumul cu picioarele scaunului. Am traversat bucătăria pe vârfuri. Când am ajuns pe covorul din sufragerie, am sărit peste locul de lângă scări, care scârţâie întotdeauna, apoi am luat în braţe peretele din stânga ca să nu fiu în raza de vedere a ferestruicii înguste şi înalte de lângă uşă.

A trebuit să mă opresc şi să mă uit pe vizor. De sub un chipiu, o faţă albă, cu trăsături răutăcioase, îngroşate, lăţite şi turtite de sticla distorsionată a vizorului, se uita la mine. Nu am putut să descifrez insigna de pe chipiu. Nu conta. Ultima dată veniseră în haine de civili, cu excepţia celui care a smuls jurnalul Annei din servietă şi a îndesat bani şi bijuterii în ea. El fusese singurul în uniformă. Materialul verde şi aspru era soios. Chiar şi Poliţia Verde ducea lipsă de săpun pe atunci.

Am continuat să mă uit pe vizor. Această uniformă era albastră. Trucuri vechi în uniforme noi.

Şi-a ridicat mâna. Vizorul deveni negru. Uşa vibră în faţa mea când bătu iar cu ciocănelul. Am sărit înapoi.

Aş fi vrut să mă duc la subsol. Masa mea de lucru era bine aprovizionată cu ciocane, fierăstraie şi unelte grele. Aveam cu mine un ciocan atunci când am urcat treptele cu tata şi Otto, ca să găsim hoţul. Folosisem un topor în hambar. Dar nu aveam timp să mă duc la subsol.

Îmbrăţişând din nou peretele, m-am întors în bucătărie şi m-am aplecat spre sertarul de lângă chiuvetă, unde Madeleine ţine cuţitul de pâine, cel de tăiat carne şi alte feluri de cuţite mari. Cuţitul de tăiat carne ar intra uşor, dar lama zimţată a cuţitului de pâine ar fi mai eficientă. În drum spre sufragerie, am fost din nou atent să nu calc pe locul care scârţâia.

Acum stătea la capătul celor două trepte şi se uita spre garaj. Lăsasem uşa deschisă cu o seară înainte. Putea vedea maşina. Ştia că sunt înăuntru. Şi eu, şi David. Fir-ar să fie, nu mă învăţ niciodată minte? Ar fi trebuit să închid garajul. Aşa cum ar fi trebuit să descui uşa de la stradă pentru ca muncitorii şi Kugler să poată intra.

Urcă din nou treptele spre uşă. Cu cât se apropia mai mult, cu atât faţa lui devenea mai diformă. Ăsta n-o să vrea doar bani şi bijuterii. Ăsta era un ucigaş.

Ridică din nou mâna. De data asta nu îmi acoperi vederea. Am văzut-o mişcându-se spre sonerie. Zgomotul se răspândi prin casă, apoi se stinse. Casa îşi ţinu răsuflarea. Bărbatul ridică din nou mâna, dar, înainte de a apăsa soneria, un alt sunet sparse tăcerea. Fiul meu plângea în semn de protest.

Am urcat câte două trepte odată şi am năvălit în cameră. Fiul meu stătea pe spate în pătuţ, mâinile şi picioarele i se agitau în aer, pieptul îi părea cuprins

de un mic cutremur, gura era deschisă pentru a da glas supărării lui.

— Sst, am şoptit spre pătuţ. Sst.

Dar el continuă să plângă.

Cu toţii ştiau poveştile. Mama care punea o mână peste gura copilului pentru a înăbuşi plânsetele ca să nu le audă ofiţerii SS şi simţea cum trupuşorul devenea moale în braţele ei. Tatăl care sufoca un bebeluş care plângea pentru a-i salva pe ceilalţi doi copii. Dar nu voiam să mă gândesc la poveşti.

Stăteam lângă pătuţ, cu câte un cuţit în fiecare mână.

— Taci din gură, şuieram eu.

Fiul meu se uită în sus la mine. Sunetele se opriră. Pleoapele pline de somn clipiră peste nişte ochi negri ca cerneala. Mi-am ţinut răsuflarea. Clipi din nou. Am răsuflat uşurat. Apoi deschise iar gura. Zgomotul făcu pereţii să tremure.

M-am aplecat deasupra pătuţului. În lumina care intra pe fereastră cuţitul luci, strălucitor şi argintiu ca o jucărie. Ochii fiului meu se aţintiră asupra lui. Mânuţa se întinse după el. L-am tras înapoi. Soneria sună iar. Cuţitul se balansa deasupra lui. El urla şi îşi întindea corpul mic şi furios spre cuţit. Am tras cuţitul spre mine. Soneria sună iar. De data asta mai prelung. Nenorocitul insista. David ţipă. Am ridicat cuţitul sus, deasupra pătuţului.

Soneria se opri. Fiul meu clipi. Gura i se închise. Casa se cufundă iar în tăcere. Am simţit ceva deasupra pătuţului, ceva strălucitor care se mişca. M-am uitat în sus şi am văzut cuţitul din mâna mea. Am coborât mâna şi am aruncat cuţitul pe podea; observând cuţitul din cealaltă mână, l-am aruncat şi pe

acela. M-am aplecat asupra pătuțului și mi-am luat fiul în brațe. Încă îl mai țineam în brațe când am auzit mașina lui Madeleine intrând pe alee. Am luat cele două cuțite într-o mână și le-am dus pe ele și pe David jos, în bucătărie, apoi le-am pus în sertar, atent să le așez exact în același loc. Nu o să știe niciodată că fuseseră scoase.

Când ieșeam din bucătărie, am observat un plic sub ușa de la intrare. Încă ținându-l în brațe pe fiul meu, m-am aplecat, l-am ridicat și l-am desfăcut. Liga locală de atletism a poliției dorea o sponsorizare.

„Mă simt foarte rău, aici, în patul meu cald, când cele mai bune prietene ale mele cine ştie pe unde rătăcesc, chinuindu-se prin vânt şi furtună sau poate chiar s-au prăpădit."

Jurnalul Annei Frank,
19 noiembrie 1942

„Mă întreb mereu dacă nu ar fi fost mai bine să nu ne fi ascuns, să fi murit şi să nu fim nevoiţi să trăim calvarul acesta."

Jurnalul Annei Frank,
26 mai 1944

15

M-am trezit brusc. Pe noptieră, acele albe ale ceasului tăiară o bucată mică din noaptea care trecea. 5 : 20. Mi-am răsucit capul pe pernă. Madeleine dormea în poziţia în care stătea adesea acum, cu spatele la mine, genunchii îndoiţi şi ţinându-se în braţe în semn de consolare. Visa oare la băiatul care a păşit în casa părinţilor ei şi care vorbea limbi pe care ea nu le înţelegea, spunând lucruri pe care restul familiei nu voia să le audă, aducând mesaje

dintr-o lume mai mare în care tânjea și ea să pătrundă? Era frumos să cred că mai exista un tărâm unde încă o mai puteam face fericită.

Am ridicat cuverturile. Imaginea coloanei sale vertebrale nu mă sperie. Mă simțeam mai liniștit ca niciodată. Nu mă mai temeam de ce aș putea să îi fac ei sau copiilor. Știam cum să îi protejez de mine.

M-am ridicat încet din pat. Am scos din șifonier o pereche de pantaloni kaki și mi-am pus papucii. Am scos dintr-un sertar al dulapului un tricou și mi l-am tras pe cap. Mi-am pus cheile de la mașină și portofelul în buzunar, apoi m-am gândit mai bine, am scos portofelul și am luat din el permisul de conducere și o mică poză cu copiii în aceeași poziție ca în tabloul de deasupra canapelei și le-am pus la loc în buzunar. Aveam nevoie de permis pentru legitimare. Voiam o poză cu copiii mei. Mai era un singur lucru de făcut.

M-am întors în dormitor, la partea mea de pat și, la lumina ceasului, am mâzgălit un bilet.

Dragă Madeleine,

Combinația seifului este 8 la dreapta, 4 la stânga, 6 la dreapta. Sărută copiii din partea mea.

Cu dragoste, Peter.

Am sprijinit bucata de hârtie de ceas. Va fi primul lucru pe care îl va vedea când va deschide ochii.

Parcarea gării era goală. Era prea devreme pentru navetiști. Dar sigur trebuia să treacă un tren expres care ajungea înainte de ora de vârf și care ducea

oameni importanți la New York, Philadelphia și Washington. Nu aveam mult de așteptat.

Am parcat într-un loc de lângă peron și am oprit motorul, dar am lăsat cheia în contact. Mașina era îndreptată spre est. Mă decisesem să o iau spre sud. O rază subțire ce anunța zorile se vedea în depărtare. Prognoza meteo fusese corectă. Va fi o zi înnorată. Perspectiva mă bucura. Soarele ar fi fost prea crud. De la o vreme, așa începuse să mi se pară.

Am luat poza din buzunar. Copiii mei se uitau la mine. Nu zâmbeau atât de larg cum crezusem prima dată când văzusem poza. Ochii lui Abigail erau puțin umbriți. Nu observasem pumnul strâns al lui Betsy. David părea gata să plângă. Știau că viața nu e numai lapte și miere. Nu puteam să îi țin în siguranță, dar puteam să îi protejez de mine. Am pus fotografia la loc în buzunar și am coborât din mașină. Cu ani în urmă, când venisem aici să scap de jurnal, alergasem spre peron, sigur că voi putea fugi de trecut. Ar fi trebuit să știu că mă va prinde din urmă.

Am urcat treptele, cu capul plecat, umerii îndoiți și târându-mi picioarele. Mergeam ca un bătrân. Mergeam ca tata când l-am văzut ultima dată, oricând o fi fost asta; atunci când nu am făcut nimic ca să îl salvez. Crezi că poți să te speli pe mâini de mine și maică-ta, a țipat el atunci la mine, din fereastră, în noaptea în care s-a născut David. Acuzația era justificată, deși atunci o negasem. Dar acum aveam să îndrept lucrurile. Și nu pentru că aș fi crezut în viața de apoi.

Mă țineam de balustradă în timp ce mă târam sus pe trepte, până la peron. Picioarele îmi erau grele.

Extenuarea îmi apăsa umerii și îmi făcea mâinile să tremure. Cu ani în urmă, doctorul se înșelase cu privire la tremurăturile mele. Nu fuseseră psihosomatice. Dar avusese dreptate cu privire la mine. Nu puteam trăi singur afară.

Am ajuns la capătul treptelor și am început să merg pe peron. Am luat trenul o singură dată, cu copiii mei. Eram americani. Când mergeam undeva, luam mașina. Cât așteptam pe peron, Abigail stătuse lângă mine, dar Betsy cochetase cu pericolul. Se tot apropia de șine. Vino înapoi, a trebuit să îi spun de mai multe ori. În cele din urmă, am luat-o de mână și am ținut-o strâns până a venit trenul. Șinele se întindeau în depărtare ca niște copci pe o rană mare. Eram în pantaloni scurți când luasem trenul de la Osnabrück spre Amsterdam. Plușul aspru al scaunelor îmi zgâriase pulpele. Nu te mai foi, răbufnise tata. Avea nervii întinși la maximum. Fusese înțelept să își asume astfel de riscuri și să își ia soția, care nu voia să meargă, și copilul și să o ia de la capăt, în altă țară? Era olandez la origine, dar trăise în Germania toată viața. Nu era o lipsă de bun-simț să își lase tatăl bătrân în urmă? Fusese un fiu mai ascultător decât mine. Nu te mai foi, răbufnise el și mama dăduse coșul jos din plasa de bagaje și scosese o bucată din miraculoasa ei prăjitură *babka*.

În următorul tren nu a mai fost *babka*, deși tata reușise să facă rost de o coajă de pâine, pe care am împărțit-o. Pe atunci nu își regreta deciziile, dar își reproșa greșelile. Cum de nu a văzut ce se pregătea? Trebuia să fi știut că interzicerea băncilor în parc, impunerea stelelor galbene și lovirea bătrânilor pe stradă nu erau decât primele măsuri. Dar înjosirile

progresaseră foarte repede, şi el fusese luat prin surprindere. Cu toţii am fost luaţi prin surprindere. Nu e atât de grav. Străbunii noştri suferiseră nenorociri mai mari. Dacă nu e mai rău de atât, vom supravieţui. O să le vină mintea la cap, mai devreme sau mai târziu. Tot ce trebuia să facem era să aşteptăm. Aşa că ne-am mutat de la Osnabrück la Amsterdam; şi din acel apartament de pe Zuider-Amstellaan, chiar în spatele familiei Frank, pe strada Merwedeplein, în anexa secretă din Prinsengracht nr. 263; şi apoi din anexa secretă în lagărul de tranzit de la Westerbork. Şi tot încerca să se păcălească sau doar să mă păcălească pe mama şi pe mine. Chiar şi atunci când ne strigau numele pentru transportul spre est şi cu toţii ştiam ce însemna asta, el încă încerca să se prefacă. Van Pels, strigă ofiţerul când au ajuns la „p". Parcă era lătratul unui câine furios. Hermann. Ne-am ţinut răsuflarea. Auguste. Mama începu să plângă. Peter. Cel puţin aveam să fim împreună, spunea tata, dar nu se uitase la mine când vorbise. Nu mă salvase, aşa cum Pfeffer îşi salvase fiul. Dar nici eu nu îl salvasem.

Stăteam pe peron. Picioarele mi se mişcau în aer, la câţiva centimetri de şine. Nu era un salt mare. Abigail ar ezita, dar Betsy ar face-o cu uşurinţă. Mă gândeam la David. Mi-l imaginam la şapte ani, la zece, la treisprezece ani. Oare Madeleine îi va organiza *bar mitzvah*? Nu prea credeam. Familia o să încerce să o convingă, dar ea va rămâne fermă în hotărârea ei. O să spună că Peter nu ar fi dorit. O să uite secretele, minciunile, furia, o să uite până şi comentariul meu, că nu voiam ca David să fie confundat cu un evreu şi o să îşi aducă aminte cât de mult îi

iubisem pe ea și pe copii. Le va vorbi despre mine. Tati spunea așa. Tati credea așa. Tati ar fi vrut ca voi să. O să fiu un om mai bun în acest mit decât am fost în viață. Ca Anne, voi fi canonizat după moarte. Era ciudat să mă gândesc că, dacă ea ar fi supraviețuit, jurnalul nu ar mai fi existat.

Se făcea lumină. Șinele uleioase îmi făceau cu ochiul în lumina gri. M-am aplecat mai mult înainte și am auzit scârțâitul șinelor. Femeile plângeau. Bărbații strigau. Circulația o să fie închisă pe ambele sensuri timp de ore bune. Oamenii nu or să mai ajungă la muncă. Bărbații or să piardă întâlnirile. Femeile nu se vor mai bucura de ziua lor de cumpărături și de prânz. Lasă că merită, dacă ei cred că astea sunt greutăți.

Am auzit frânele scârțâind din nou, dar acum erau în spatele meu. O portieră se trânti.

— Peter!

Țipătul lui Madeleine se auzi în aer. Dar bineînțeles, îmi imaginam și asta. Ea dormea încă în lumina slabă a ceasului fosforescent, acoperit de o bucată de hârtie, pe care o rezemasem în fața lui și pe care era combinația de la seif.

M-am sprijinit în palme pe peron, gata să mă arunc în față. Brațele din jurul gâtului meu mă strângeau de moarte. Nu știam că soția mea e atât de puternică. Îmi trase corpul înapoi. Capul mi se lovi de peron. Îmi trase și picioarele în sus, mă împinse de lângă margine și mă pironi cu propria ei greutate. Un bărbat puternic nu m-ar fi ținut la pământ cu o asemenea forță.

— Ce e asta?

Îmi vârî în față biletul cu combinația de la seif.

— Ce naiba e asta?

I-am spus că era combinația de la seif.

— În caz că mi se întâmpla ceva.

— În caz că? țipă ea. În caz că?

Copiii coborâseră și ei deja din mașină, deși Madeleine probabil că le spusese să stea pe bancheta din spate. Stăteau la capătul treptelor dinspre peron; Abigail îl ținea pe David de mână, Betsy avea degetul în gură, deși o dezvățasem de obiceiul ăsta cu ani în urmă. Tremurau în pijamalele lor subțiri de vară. Voisem să îi apăr de mine. Nu puteam să îi protejez nici măcar de răcoarea unei dimineți de vară.

„Biografia unui om este și povestea lui."

„Povestea americană
a *Jurnalului Annei Frank*",
de Judith E. Doneson,
în *Anne Frank: Reflecții despre
viața și moștenirea ei*,
editată de Hyman A. Enzer
și Sandra Solotaroff-Enzer

16

Madeleine nu a spus familiei ei de incidentul de la gară. Îmi era loială. Era și prea mândră. Dar m-a rugat să mă întorc la doctorul Gabor. I-am spus că nu este nevoie. Episodul din gară fusese o aiureală.

— Doar o programare, Peter. Te rog. O singură ședință n-are cum să-ți dăuneze.

— Ți-am spus. Nu o să se mai repete.

— Doar ca să fiu eu sigură.

— Nu e nevoie.

— Atunci, pentru copii.

— Fir-ar să fie, Madeleine, ce încerci să faci? Vrei să mă întorc în gară?

Fața ei se posomorî. O încolțisem.

— Nu am nevoie de doctorul Gabor, am spus. Vreau să zic că nu poate să mă ajute.

Psihiatria nu cunoaşte remedii împotriva instinctelor criminale.

Nu puteam să le învelesc pe fiicele mele seara de teamă să nu le sufoc. Nu îmi puteam lua fiul în braţe şi să îl învârtesc în timp ce el ţipa de plăcere, pentru că puteam să îmi pierd controlul şi să îl izbesc de un perete. Condusul era şi mai rău. Să mă urc la volan cu copiii mei pe bancheta din spate era ca şi cum aş fi fost într-un carusel mortal. Piciorul meu era greu pe acceleraţie. Braţele mi se convulsionau din dorinţa de a răsuci volanul. Vedeam maşina înclinându-se spre circulaţia de pe celălalt sens. Mi-o imaginam căzând de pe pod. Balustradele de oţel se rupeau, vântul bătea în geamuri şi apa ne înghiţea. Părul fiicelor mele plutea în jurul feţelor lor uluite. Picioruşele puternice ale fiului meu tăiau apa neagră. Mă zbăteam să îi salvez, dar curentul îi ducea departe de mine. Credeam că noaptea aceea din hambar fusese ceva neobişnuit. Acum ştiam că era destinul. Omorâsem o dată. Aveam să o fac din nou.

În urmă cu câţiva ani spusesem că mă voi întoarce, deşi atunci eram sigur că mint. Dacă mă gândisem la bărbatul cu pistrui ruginii şi păr sârmos care poate se mântuise sau nu, era doar ca la o greşeală pe care nu o făcusem. Era un trecător pe care îl ocolisem la timp pentru a evita ciocnirea, un obiect care cădea şi nu mă nimerise, coaja de banană pe care nu alunecasem. Asta era lumea în care refuzasem să intru. El era bărbatul în care nu mă transformasem. Aşa că nu înţelegeam ce făceam acolo, căutându-mi un loc de parcare pe o stradă cu băltoace, într-un cartier cam vechi, care, după atâţia

ani de la război, mirosea a paranoia. Soarele zorilor alunga orice umbră și scotea în relief fiecare ușă ferecată.

Sinagoga din piatră stătea ca un bătrân cocoșat care întorsese spatele lumii. Am împins ușa și am intrat. Aerul rece și umed încă mirosea a mâncare râncedă și a ceva la fel de neplăcut, dar mai puțin concret. Dacă aș fi fost un romantic, aș fi spus că mirosea a disperare. Mi-am spus să mă întorc și să fug, cât mai aveam timp. Acum câțiva ani nu găsisem nimic aici. Nici acum nu era. Am început să merg pe coridor.

Roșcatul nu era acolo. Nici unul dintre bărbați nu părea cunoscut sau poate că toți păreau. Aplecați sub șalurile lor de rugăciune, ca sfintele moaște în cutie, bătrâni, indiferent câți ani aveau, puteau fi recunoscuți imediat pentru ceea ce erau și unde fuseseră. Erau opt. Numărul mă excludea. Chiar dacă rămâneam, nu conta prea mult. Oricum mai aveau nevoie de o persoană pentru cvorum. Și oricum, de ce zece? De ce nu unsprezece sau doisprezece, sau un triumvirat simplu? Ce sagă biblică sau ce învățat talmudic stabilise că Dumnezeu folosea sistemul zecimal?

M-am răsucit ca să mă întorc pe culoar. El cobora spre mine. Știam că va fi aici. Oamenii ca el nu pleacă.

— Așa deci, domnule Yankee Doodle Dandy, spuse el în timp ce mă luă de braț, mă întoarse din drum și mă conduse în jos, pe culoar. Nu te-am mai văzut de mult.

Îmi dădu o tichie. Stătea într-un echilibru îndoielnic pe capul meu. Îmi puse un șal de rugăciune pe umeri. Ridică în aer un nor de praf care dansa într-o

rază de soare ce răzbătea prin fereastră. Îmi dădu și o carte de rugăciuni cu legături negre. I-am spus că nu pot să o citesc.

Clătină din cap.

— Ce cârcotaș avem. Te întreb dacă ești evreu, tu îmi răspunzi că nu crezi. Îți dau o carte și îmi spui că nu poți să citești. Cine a zis ceva despre citit? Trebuie doar să stai în picioare și să te alături celorlalți.

Ceilalți opt bărbați se apropiară mai mult. Eu am făcut un pas în spate. Întinse o mână plină de pistrui și mă trase la loc. Începură să se roage. Nu era altfel ca data trecută. Nu înțelegeam cuvintele. Nu reacționam la ritm. Toți din jurul meu își îndoiau genunchii și își aplecau corpurile în față, se îndoiau și se aplecau, dar eu stăteam cu genunchii drepți și cu gâtul țeapăn. O dată, spre sfârșit, genunchii mei se îndoiră puțin și în acel fragment de amintire eram iar în Synagogengemeinde în Osnabrück, stând lângă tata, jucându-mă cu ciucurele șalului său de rugăciune, cel pe care aveam să îl port când împlineam treisprezece ani, doar că nu am mai apucat. Până să împlinesc eu treisprezece ani, am plecat din Osnabrück la Amsterdam. Până să împlinesc eu treisprezece ani, nimeni nu își mai permitea să fie evreu.

Un amin rostit în cor se ridică spre tavan ca un stol de păsări alungate dintr-o mlaștină. Ar fi fost ținte ușoare. Mi-am dat jos șalul de rugăciune și tichia, le-am pus pe una din băncile de lemn și am pornit-o pe culoar, dar roșcatul era prea rapid pentru mine.

— De ce ți-a luat așa de mult? întrebă el, în timp ce tropăia lângă mine.

Nu am răspuns.

— Au trecut atâtea dimineți în care te-am fi putut folosi. Nu avem *minyan*, nu ne putem ruga.

M-am oprit și m-am întors spre el.

— De ce?

— Cum adică de ce? Zece bărbați formează un *minyan*. E nevoie de un minyan ca să te rogi. Așa cere legea.

— Dar de ce există o lege? Cine a inventat-o? Cine a scris-o? Știu de constituție și de părinții fondatori. Știu cum sunt create legile federale și de stat. Dar ce autoritate zice că ai nevoie de zece bărbați ca să te rogi? Nu îmi spune că Dumnezeu.

— O luăm de la capăt cu Dumnezeu și credința.

— Tot ce vreau să știu este cine spune că nouă credincioși nu sunt mai buni decât nouă credincioși și un apostat ca mine?

— Apostat?

— Păcătos.

— Știu ce înseamnă cuvântul. Destul de pretențios. Ca o mare catedrală cu vitralii.

— Sau de ce nu unul? Dacă vreau să vin aici să mă rog singur?

— Nu vrei să te rogi împreună cu noi? Vrei să te rogi singur?

— Și dacă aș vrea?

— Ești invitatul meu.

— Vrei să spui că nu o să am nevoie de încă alți nouă bărbați?

— Doar pentru anumite rugăciuni.

— Dar de ce? Asta vreau să știu.

— Dacă ai înțelege ebraica, ai ști. În ebraică, nu te rogi cu „eu", ci cu „noi".

— Și?

— Şi dacă te rogi cu „noi" înseamnă că nu eşti singur. Înseamnă că ai o responsabilitate faţă de ceilalţi oameni. Înseamnă, ca răspuns la întrebarea lui Cain, da, tu eşti.

— Păzitorul fratelui meu?

— Frate, tată, fiu, văr îndepărtat, puturosul de alături care nici măcar nu îţi e rudă.

— Dar dacă sunt toţi morţi?

— Morţi, vii, care e diferenţa? Tot ai responsabilităţi.

— De asta vii tu aici?

Ridică din umeri şi zâmbi.

— Ai un motiv mai bun?

Continuă să rânjească la mine. Cei doi dinţi din faţă – munca unui dentist din lagărul DP, eram gata să pariez – străluciră ca două faruri orbitoare într-o mare galbenă. Părul roşu scânteia ca un tufiş în flăcări. Ce naiba căutam aici? Bărbatul venea aici pentru că nu avea un alt loc în care să se ducă. Venea aici pentru că se temea să nu vină. Dar eu trăiam în altă lume. Nu îmi era teamă. Doar în ultimul timp.

— Deci, ce te frământă, domnule inteligenţă sclipitoare care ştie totul despre părinţii fondatori, şi nu vorbesc despre Avraam, Isaac şi Iacob? În plus, te ţii că nu eşti evreu.

— Cum de ai ştiut?

— Ultima dată când ai venit, m-am uitat la tine când ai plecat. Ai număr de Jersey la maşină. Nu treci dintr-un stat în altul ca să te duci la sinagogă, doar dacă nu ai ceva de ascuns. Din câte îmi dau seama, nu mai poţi suporta să te tot ascunzi şi vii aici.

— Nu mă ascund. Am făcut o alegere. Mi-am construit o viaţă nouă.

— *Mazel tov.* Deci, te întreb iar, ce cauţi aici?

Soarele strălucea în părul lui roşu şi răvăşit. A trebuit să clipesc în lumină.

— Ai auzit vreodată de Anne Frank?

— Ştii pe cineva care nu a auzit?

— Eu sunt Peter van Pels. Van Daan din jurnal.

Am aşteptat surâsul neîncrezător. O dată la câţiva ani cineva susţinea că este prinţesa Anastasia. Mai erau femei care insistau că l-au văzut pe Rudolph Valentino. Erau o groază de Houdini.

— Şi?

— Mă crezi?

— Ce e de necrezut? Lumea e plină de naziști care nu au existat niciodată. De ce nu ar fi daţi dispăruţi câţiva evrei?

— Nu toţi văd lucrurile aşa.

— Ai făcut vreun sondaj?

— Întreaga lume crede că eu sunt mort, Pfeffer e un prost şi tata e un hoţ.

— Nu înţeleg.

— În piesă şi în film.

— Nu sunt un mare iubitor de teatru.

— Tata nu a furat niciodată pâine. Dar în piesă şi în film, el fură pâine. Ştii de ce? Ca să nu se plictisească spectatorii. Poliţia Verde ne suflă în ceafă; cetăţenii olandezi onești sunt gata să ne vândă pentru 75 de florini de persoană şi preţul poate creşte; nenorociţii de naziști, cărora nu le pasă de bani şi care o fac de plăcere, nu sunt de-ajuns ca să îi ţină lipiţi de scaune. Au nevoie de un tată care ia

pâinea de la gura fiului său. Au nevoie ca tata să îmi ia pâinea de la gură.

— Şi?

— Şi mă înnebuneşte aşa de tare că nu pot să fac nimic să împiedic asta.

Dădu din cap. Tufişul în flăcări tremură în aerul închis.

— Acum înţelegi ce este cu *minyan*-ul.

Am închiriat o cutie poştală într-un oficiu poştal din oraşul vecin. Nu voiam ca aceia care mă cunoşteau să mă vadă luându-mi corespondenţa departe de casă sau de birou. George Johnson ar crede că am ceva de ascuns, fie sentimental, fie financiar. Harry s-ar întreba ce se întâmplă. Bărbatul de la ghişeu îmi luă banii şi îmi dădu o cheie şi o bucăţică de hârtie cu un şir de numere pe ea. Eram din nou un număr.

În acea seară, am închis uşa de la birou şi m-am aşezat să scriu scrisoarea.

Dl Otto Frank
Herbstgasse 11
Basel, Elveţia

Nu mă interesau despăgubirile sau rentele, sau faima, am explicat eu. Cu siguranţă, nu faima. Tot ce voiam era adevărul, aşa cum îl ştiam amândoi. El era faimos. Când vorbea, oamenii îl ascultau. Fondase chiar şi Muzeul Anne Frank. Acum ea era o instituţie, dar şi o legendă şi o sfântă. Mâna îmi zbura pe pagină. Dreptate, scriam eu, şi decenţă; conştiinţă şi onoare; reputaţia unui bărbat, viaţa unui bărbat. Ceream măsuri. Uitându-mă acum înapoi, nu ştiu ce mă aşteptam să facă Otto. Să angajeze oameni care

să se plimbe în faţa cinematografelor cu pancarte şi să spună „nu confundaţi acest film cu realitatea"? Să pună anunţuri în ziare în care să susţină că Hermann van Pels nu e un hoţ? Era un bărbat care îl dădea în judecată pe Otto şi chiar dăduse şi anunţ în ziare. Văzusem şi eu anunţul şi citisem despre proces. Era o treabă afurisită şi nu aveam de gând să mă încurc cu asta. Dar mai erau şi alte metode. O declaraţie publică din partea lui Otto. O dezminţire înainte de film. Un paragraf în programele pieselor din toată lumea. Am terminat scrisoarea, am pus-o în cutia poştală din faţa oficiului poştal local şi am condus până acasă cu o singură mână pe volan.

Nu mă aşteptam să primesc răspuns de la Otto decât după ceva timp, dar asta nu mă oprea să mă duc în fiecare zi la oficiul poştal din oraşul vecin ca să mă uit dacă a venit vreo scrisoare. În fiecare după-amiază mă opream în drum spre casă, scoteam cheia, deschideam uşiţa de sticlă cu numărul scris pe ea şi mă uitam înăuntru. Seară după seară, mă uitam într-o celulă mică şi goală. Aşa a trecut o săptămână, apoi două, trei. În ziua în care trebuia să plătesc chiria pentru luna următoare, am deschis larg uşiţa de sticlă şi m-am uitat înăuntru. Un plic se sprijinea de unul dintre pereţii laterali. L-am scos. Plicul era greu şi gros. M-am uitat la adresă. *Dl Peter van Pels* stătea scris deasupra numărului de la cutia poştală. Un şir de nume, ca o mică armată legală, acoperea colţul din stânga sus al plicului.

L-am deschis. Înăuntru era o singură pagină, de aceeaşi culoare crem. Am despăturit-o. Din nou, numele meu era aşezat deasupra cifrelor. Ochii îmi alunecau pe pagină. Autorul, care îl reprezenta pe

domnul Otto Frank, voia să mă informeze că listele oficiale ale Crucii Roşii nu conţineau nici un Peter van Pels la supravieţuitori. Ultima dată când domnul Frank l-a văzut pe Peter van Pels, care se ascunsese cu el în Prinsengracht 263, a fost în spitalul de la Auschwitz. Amintirea era extrem de dureroasă pentru domnul Frank. Îl rugase pe băiat să rămână. Băiatul spusese că îşi va încerca norocul în timpul marşului forţat. Domnul Frank încă se mai învinovăţea pentru că nu reuşise să îl convingă pe băiat, care îi fusese ca un fiu, să rămână cu el.

Mai era un paragraf. Orice altă viitoare încercare de a-l hărţui pe domnul Otto Frank sau de a mă da drept cineva legat de povestea Annei Frank va fi pedepsită conform legilor.

M-am aşezat pe banca tocită de lemn din centrul încăperii şi am mai citit scrisoarea o dată. Nu mă aşteptasem ca roşcatul din sinagogă să mă creadă. Ştiam că străinii vor fi sceptici. Dar Otto mă cunoştea. 2 ani şi 23 de zile am trăit împreună în acelaşi spaţiu sufocant şi urât mirositor. În lagăr, îi dusesem mâncare şi, cum spusese şi el, încercase să mă convingă să rămân cu el în spital. Îmi spusese că îi eram ca un fiu. Şi acum nu credea că exist.

Nu am mai încercat. I-am scris unchiului meu, cel care îmi trimisese banii în lagărul DP. El ştia că supravieţuisem războiului. El putea confirma cine eram. Mă putea ajuta să îndrept greşelile pe care le făcuse Otto.

Răspunsul lui sosi în mai puţin de o săptămână, dar el, spre deosebire de Otto, nu trebuia să mă dea pe mâna avocaţilor. *Pentru oricine e interesat*, zicea

el. Nu *Dragă Peter*, nici măcar *domnule van Pels*. Oricine aș fi fost, și numele meu chiar ar putea fi Peter van Pels, nu eram copilul pe care și-l amintea el, fiul fratelui pe care îl iubea. Acel Peter van Pels nu l-ar escroca de bani ca să vină în această țară și apoi ar dispărea. Acel Peter van Pels își iubea familia.

„Dacă Anne Frank s-ar putea întoarce dintre cei uciși, ar fi îngrozită de abuzurile la care au fost supuse paginile ei de jurnal."

„Întrebuințările și abuzurile *Jurnalului unei tinere fete*",
de Lawrence L. Langer,
în *Anne Frank: Reflecții despre viața și moștenirea ei*, editată
de Hyman A. Enzer
și Sandra Solotoroff-Enzer

„Jurnalul Annei Frank, succesul de pe Broadway, distins cu premiul Pulitzer, s-a transformat într-o bătălie în tribunal... Domnul Levin a acuzat adaptarea că este discriminatorie, prea evreiască... Domnul Bloomgarden... a numit argumentul evreiesc ca fiind absurd și în întregime fals."

New York World-Telegram
și *Sun*, 18 martie 1957

„Dacă mă iubești cu adevărat, ia o pușcă și împușcă-l pe Otto Frank."

Meyer Levin către soția sa,
citat în *Viața secretă a lui Otto Frank*, de Carol Ann Lee

17

Nu am vrut să mă amestec în procesul împotriva lui Otto. Dar tata cerea ştergerea acuzaţiilor. Copiii mei cereau să fie îmbrăţişaţi şi băgaţi în pat şi duşi cu maşina. Trebuia să fac ceva. Am scris o a treia scrisoare. Aceasta era către un bărbat pe nume Meyer Levin. Levin scrisese o piesă bazată pe jurnalul Annei. Se apucase de proiect la insistenţele lui Otto Frank, zicea el. Versiunea lui era, susţinea el, fidelă dorinţelor Annei. Insista că vorbea cu adevăratele cuvinte ale Annei Frank. Nu înţelegeam cum un scriitor american între două vârste, a cărui singură experienţă legată de lagăre fusese cât timp ocupase funcţia de corespondent ataşat Diviziei a Noua americane când aceasta eliberase Buchenwaldul, ajunsese să creadă că vorbea cu vocea unei fete bolnave de tifos, care îşi dăduse ultima suflare la Bergen-Belsen, dar asta nici nu mai conta. Levin jura că piesa care se juca pe Broadway şi în toată lumea era o adunătură de minciuni. Era un om pe gustul meu.

Levin mi-a scris imediat înapoi. I-am citit răspunsul pe aceeaşi bancă de lemn din oficiul poştal în care citisem şi scrisorile de la avocaţii lui Otto şi pe cea de la unchiul meu, care îmi spunea că nu exist. Levin nu a avut nici o îndoială privind identitatea mea. Cel puţin, nu şi-a arătat-o în nici una dintre scrisori. Voia să ştie cât de repede puteam să ne întâlnim. Era nerăbdător să îmi arate un dosar în

care scria că Otto Frank supravieţuise la Auschwitz doar datorită relaţiilor sale comuniste şi, ca dovadă, erau detaliate călătoriile sale pe teritoriu sovietic, în drum spre Amsterdam, când a plecat din lagăr. Îl acuza pe Otto că îi condamnase piesa, aşa cum naziştii o condamnaseră pe Anne, pentru aceleaşi motive. Piesa lui bătea cu o inimă de evreu şi ardea cu un suflet de evreu şi Otto era un comunist antisemit care îşi ura rădăcinile evreieşti. Îmi ataşase şi numărul de telefon şi mă ruga să îl sun imediat. Vorbea despre o carte care spunea varianta mea la poveste şi apoi, despre o piesă care spunea adevărata poveste a Annei Frank şi a mea, Peter van Daan – numele van Daan tipărit fusese tăiat şi era scris deasupra de mână, van Pels – băiatul care a iubit-o. În încheiere, mă ruga să nu mai pierd timpul. Întreaga lume aştepta povestea mea. I-o datoram Annei. O datoram istoriei. I-o datoram lui, o voce a evreilor, vocea unui om care spunea adevărul, a unui artist. M-a avertizat să nu mai vorbesc cu altcineva despre aceste probleme importante până nu ne întâlneam şi semnam contractele necesare. Erau multe detalii legate de publicare, publicitate şi drepturi subsidiare, pe care un necunoscător ca mine nu avea cum să le ştie şi să le înţeleagă. Nu vorbea doar de aranjamentele financiare. Deşi nu era un om bogat, ultimul său roman, *Constrângeri*, avea mare succes. Ca să o spunem direct, nu era interesat de bani în acest caz. Ca dovadă, promisese să dea toţi banii câştigaţi din proces, mai puţin cheltuielile legale, unor asociaţii de caritate evreieşti. Îi păsa doar de amintirea Annei Frank şi a altor şase milioane. Tot ce voia era ca vocea ei adevărată să fie auzită.

Era sigur că și eu voiam același lucru. Aștepta cu nerăbdare să mă întâlnească, îmi dorea multă sănătate și se semnase, cu multă sinceritate, Meyer Levin.

Era și un post-scriptum. Mă întreba dacă am familie, poate o fiică, și voia să știe dacă este destul de mare pentru a apărea la televizor.

Am rupt scrisoarea în bucăți și le-am aruncat în coșul mare de gunoi plin ochi cu fluturași și reclame nedorite și m-am dus la ghișeul din fața oficiului poștal. Am înmânat funcționarului cheia. Zicea că închirierea mea mai era valabilă încă 18 zile și mă avertiză că nu îmi dă banii înapoi. I-am spus că nu mă așteptam la rambursare. Mă întrebă dacă vreau să las o altă adresă. I-am spus că nu am altă adresă. Am adăugat că nu are unde să mă contacteze. Am menționat, în timp ce mă îndreptam spre ușă, că părăseam țara pentru o perioadă lungă de timp.

Câteva săptămâni mai târziu, mă îndreptam spre nord, pe New Jersey Turnpike spre periferiile Manhattanului. Nu voiam să mă implic în intrigile nechibzuite ale lui Meyer Levin, dar voiam să asist la proces. Când va demasca piesa ca fiind o adunătură de minciuni, voi fi acolo să aud cum tata este dezvinovățit într-o sală americană de tribunal.

Mulți oameni erau scandalizați doar de ideea de proces. Ce om l-ar da în judecată pe tatăl unei sfinte? Comunitatea evreilor era scandalizată. Comunitatea evreilor era una dintre expresiile favorite ale socrului meu, de parcă noi sau mai degrabă ei sunt o mare familie fericită; fără șefi; fără vânzători pe piața neagră, fără siluete întunecate furând din zona cenușie a supraviețuirii, fără, în acest caz, oameni în

toată firea care se luptă pentru trupul neînsufleţit al unui copil. Câţiva stâlpi ai acestei aşa-zise comunităţi susţineau cauza lui Levin. Alţii cereau ca sărmanul Otto să fie lăsat în pace. O a treia tabără îşi unea vocile rostind Sst! în cor. Nu vă spălaţi rufele murdare în public. Nu vă arătaţi neînţelegerile în faţa unora care nu sunt evrei. Cu siguranţă, doi oameni bine intenţionaţi pot găsi o cale de înţelegere. Dar ei nu puteau. Procesul începu în curtea supremă din New York, în partea de jos a Manhattanului, într-o zi întunecată de vineri din luna decembrie.

Otto a fost prima persoană pe care am văzut-o când am intrat în tribunal, şi a doua şi a cincea. Aceea era ceafa lui Otto urcând în lift şi profilul lui în conversaţia cu un alt bărbat şi paşii lui, în faţa mea pe coridor. Apoi l-am văzut. M-am oprit şi m-am uitat pe furiş pe hol. Nu îmi venea să cred, deşi el era motivul pentru care mă aflam aici.

Venea spre mine, mergea încet, ţinea de braţ o femeie, proaspăta lui soţie, credeam eu, avea capul aplecat, spatele încă drept. Un alt bărbat, într-o haină scumpă de caşmir, mergea de partea cealaltă, şoptindu-i ceva la ureche. M-am oprit şi am aşteptat. Inima îmi bătea frenetic, eram sigur că se vedea de sub cămaşă, sacou şi palton. Se apropia acum. Îmi doream să îşi ridice privirea. Îşi ridică privirea de la podeaua zgâriată de marmură. Mi-am ţinut răsuflarea. Se uită prin mine. Aş fi putut foarte bine să nu exist.

Am rămas cu gura deschisă, dar nu am reuşit să îi spun numele. Trecu de mine. M-am uitat la spatele său drept de soldat german în timp ce se îndepărta.

Întoarce-te, îl provocam eu, mincinosul naibii. Dar nu am vorbit și Otto nu s-a răsucit.

La ce mă așteptasem? Ultima dată când mă văzuse, eram un băiețel mort de foame, plin de râie și purici și încovoiat de frică. Avocatul avea dreptate în scrisoare. Acel Peter van Pels murise la sfârșitul războiului. M-am întors și l-am urmat pe Otto pe coridor, intrând în sală odată cu restul spectatorilor. Scaunul judecătorului, flancat de steaguri naționale și de stat, se zărea la capătul celălalt. Alexander Hamilton și Dwight D. Eisenhower și Averell Harriman se uitau în jos cu severitate, din ramele lor aurite. Păreau serioși și onești. Găseam atmosfera încurajatoare.

M-am așezat în spate, mi-am dat jos paltonul și l-am împăturit în poală, dar chiar când mă făceam comod, intră judecătorul și a trebuit să ne ridicăm cu toții. Nu-mi place fastul, dar în acest caz îl găseam liniștitor. Ne-am așezat și eu mi-am aranjat din nou paltonul voluminos. Dacă nu ar fi fost o sală de tribunal, mi-aș fi scos și sacoul. Încăperea era solemnă, dar supraîncălzită.

În timp ce judecătorul și avocații au început preliminariile, eu i-am studiat pe cei doisprezece jurați din boxă. Păreau foarte siguri pe ei și uimiți să fie acolo. Nici unul dintre ei nu părea că se gândește la ceva anume. Și asta era în regulă. Sistemul legal american era bazat pe jurați egali. Cât de deștepți trebuiau să fie ca să facă diferența între adevăr și minciună? Fiica mea de zece ani o făcea tot timpul pe foi pline cu steluțe aurii.

Levin stătea la una dintre cele două mese din față. L-am recunoscut din poze și de la televizor. Avea gâtul gros ca de taur și umerii lați, o față mare

umbrită de sprâncene dese. Părul i se ridica în bucle mici dintr-un început de chelie. Când avocatul i-a spus să se ridice, a traversat sala de tribunal pe vârfurile degetelor, ca un boxer.

Avocatul a început să îl interogheze despre primele lui întrevederi cu Otto Frank. Nu avea nici un contract scris pentru adaptarea jurnalului – recunoştea Levin –, dar a avut o înţelegere.

— Aveam încredere în domnul Frank.

Bărbatul din faţa mea se aplecă înainte. Lângă el, un bărbat mai în vârstă, un refugiat, nu mă întrebaţi de unde ştiam, doar ştiam, îşi făcu mâna pâlnie ca să audă mai bine cuvintele lui Levin. Privirea mea urmărea în continuare sala. Se opri la o femeie de pe ultimul rând. Presupusesem că era încă în Amsterdam sau poate se întorsese în Germania. Nu era evreică. Nu avea de ce să se teamă. Dar nu putea să fie altcineva. Eram sigur, credeam eu.

M-am aplecat în faţă ca să mă uit mai bine la profilul ei. Bărbia i se odihnea într-o guşă rotundă. O linie neagră, ca o urmă de creion, îi atârna de gură, ca o virgulă nefericită. Sub o pălărie maro banală, buclele ei erau de un blond spălăcit. Costumul era şi el maro, cu un guler de blană mâncat de molii. Nu mai văzusem aşa ceva de când părăsisem Marseilles. Costumul mă făcea să cred că nu trăia în America, ci era doar în vizită. Venise pentru proces. Venise pentru soţul ei, deşi, cum îi atrăgea mama atenţia tatei, dacă nu chiar şi lui Pfeffer, el nu era cu adevărat soţul ei. Tata îi făcea mamei semn să tacă de fiecare dată când aducea vorba despre asta. Doar legile rasiale îl împiedicaseră pe Pfeffer să se însoare cu Charlotte. Nu puteai să o învinovăţeşti pe

Lotte pentru asta. Tatăl meu o plăcuse întotdeauna pe Charlotte. Şi cine putea să îl învinovăţească pe Pfeffer? Lotte arăta ca Jean Harlow. Cred că avea cam treizeci de ani când o întâlnisem de câteva ori, înainte să dispărem, dar noaptea, sub cearşafuri mirosind a acru şi a transpiraţie – chiar şi atunci când făceam rost de săpun, nu putea spăla mizeria din vieţile noastre – diferenţa de vârstă dintre mine şi Charlotte Pfeffer dispărea. În timp ce stăteam într-o sală de judecată a statului New York, sub privirea severă a lui Alexander Hamilton, a lui Dwight D. Eisenhower şi a lui Averell Herriman, puteam auzi ecoul gemetelor mele înfundate în timp ce stăteam întins în pătucul de sub scări şi mă împreunam cu amintirea lui Charlotte pe care o luasem în ascunzătoare cu mine. Dar apoi vocea răstită a tatălui meu îl înăbuşea.

— Mergem pe vârfuri toată ziua în şosete, nu putem nici să ne uşurăm de teamă să nu fim auziţi şi Romeo, aici de faţă, trimite scrisori de dragoste prin Miep. De ce nu agăţi la fereastră o pancartă? *Aici se ascund evrei.*

Vocea lui Pfeffer, sugrumată de demnitatea rănită, demnă de milă din cauza lacrimilor pe care încerca să le ascundă, îi răspunde:

— E uşor pentru tine să vorbeşti, pentru tine şi pentru Frank care aveţi soţii şi copii. Eu nu mi-am văzut soţia de mai mult de un an. Cine ştie unde este fiul meu? Undeva în Anglia, am auzit ultima dată.

Norocosul, îmi ziceam adesea, norocosul de Werner Pfeffer undeva în Anglia, tatăl lui a avut inspiraţia să îl trimită cu transportul pentru copii, exact în ultimul moment.

O priveam pe Charlotte, în timp ce ascultam mărturia lui Meyer Levin. Vorbea despre denaturare. A folosit termenul înşelăciune. Vorbea despre lipsă de respect. Bărbia lăsată de vârstă a lui Charlotte se mişca în sus şi în jos în semn de aprobare.

Când am ajuns în sala de tribunal, lunea următoare, stătea în acelaşi loc pe care îl ocupase vinerea trecută. Era un loc liber lângă ea. Nu am putut rezista. Voiam să mă uit mai bine la ea. Eram curios dacă o să mă recunoască. Părea puţin probabil. Otto, care trăise cu mine în acei ani, nu mă recunoscuse. Charlotte mă întâlnise doar de câteva ori, pe când eram încă un băiat.

M-am oprit la capătul rândului pe care stătea ea şi am întrebat dacă locul de alături era ocupat. Şi-a ridicat privirea. Am aşteptat. A spus că nu este. Am murmurat un „scuzaţi-mă", m-am strecurat pe lângă ea şi m-am aşezat alături.

Marţi ne-am întors pe aceleaşi locuri şi ne-am zis bună dimineaţa. Miercuri, o ajutam să îşi dea jos şi să îşi pună haina. Era la fel de ponosită ca şi costumul pe care îl purtase în prima zi. Mutase gulerul de blană mâncat de molii la haină. Când curtea făcu pauză de prânz, joi, am întrebat-o dacă ar vrea să mă însoţească. Ezită, apoi zâmbi. Era zâmbetul unei femei care uită pentru o secundă că este o doamnă în vârstă, şi eram bucuros. Zâmbetul însemna că amintirile mele legate de ea nu erau minciuni.

A spus că i-ar plăcea foarte mult, îşi întinse mâna acoperită cu o mânuşă cârpită şi se prezentă ca doamna Pfeffer. I-am spus că numele meu este Harry Wolfe. Ca animalul, am adăugat eu, dar cu un „e" la sfârşit.

Am ieşit din tribunal în soarele de iarnă şi ne-am făcut loc prin mulţimea de oameni care se deplasa fără ţintă, cărând sacoşe grele de cumpărături. Mai erau doar şase zile până la Crăciun. Lumea care trecea ne tot despărţea, încât a trebuit să iau braţul lui Charlotte pentru a rămâne unul lângă altul. La un moment dat, se opri în faţa unei vitrine cu un Moş Crăciun imens.

— Când soţul meu trăia, sărbătoream şi Hanukkah, şi Crăciunul.

Se uită de la vitrină la mine.

— Ştiţi ce este Hanukkah, domnule Wolfe?

I-am spus că ştiu.

— Acesta e un alt lucru pe care nu îl pot ierta. Îl fac să pară un ignorant în ceea ce priveşte religia lui. Omul era un maestru în ebraică şi ei îl transformă într-un copil care nu îşi cunoaşte propriile sărbători.

— Poftim? am zis, dar ea doar dădu din cap şi se întoarse de la vitrină.

Am plecat mai departe.

La restaurant, am reuşit să fac rost de un separeu. Nu era prea liniştit, dar nici la fel de zgomotos ca mesele din centrul încăperii. Comenzi strigate, zornăit de farfurii şi ecoul a peste o duzină de conversaţii curgeau dinspre tavanul înalt. Mi-am cerut scuze pentru zgomot şi am explicat că la această oră, în acest cartier, prânzul era de obicei foarte aglomerat.

— Americanii sunt mereu grăbiţi, spuse ea.

— Nu sunteţi americancă?

— Locuiesc în Amsterdam. Sunt aici doar pentru câteva săptămâni. Pe durata procesului.

Apăru chelnerul, cu un pix şi un carneţel în mână, dar Charlotte vorbi spre mine când dădu comanda şi eu i-am transmis chelnerului mai departe.

— Aţi bătut atâta drum doar pentru proces? am întrebat eu după ce chelnerul plecă.

— Aţi văzut piesa despre care se vorbeşte în proces? Cauza tuturor necazurilor?

Am dat din cap.

— Ştiţi personajul dentistului?

— Dussel, am spus, deşi era un gest crud.

— Dussel nu era numele lui. Copilul acela a inventat.

Clătină din cap. Buclele îi tremurară sub pălăria posomorâtă.

— Acesta e un alt lucru pe care nu îl pot ierta. O tânără îi spune unui bărbat prost, şi asta nu înseamnă nimic. O carte îi spune unui bărbat prost, şi este etichetat pentru toţi care o citesc. O copilă scrie în jurnalul ei că un bărbat, un bărbat bun pe care ar trebui să îl respecte, are o doagă sărită, şi este o impertinenţă. Un bărbat publică această impertinenţă pentru ca lumea să o considere drept adevăr, dar este o umilinţă. Soţul meu zicea că era un copil dulce şi isteţ, dar foarte indisciplinat. Nu judec pe nimeni. Nu a fost uşor, o tânără fată şi un bărbat în toată firea, un bărbat care duce dorul familiei sale, să împartă aceeaşi cămăruţă.

I-am spus că nu înţeleg.

— Bărbatul din piesă, dentistul care împarte camera cu Anne Frank, numele lui nu e Dussel, ci Pfeffer. Fritz Pfeffer. Eu sunt văduva lui.

— Piesa nu zice că el era căsătorit, am spus eu, deşi era şi acesta un gest crud.

— Eram soţ şi soţie.

Bărbia moale deveni dârză.

— Legile rasiale ale naziştilor interziceau căsătoria între evrei şi creştini, dar noi eram oricum soţ şi

soție. După război, guvernul olandez a recunoscut căsătoria. Am certificatul.

Vezi, *Mammichen*, a făcut-o până la urmă femeie cinstită sau guvernul olandez a făcut-o.

— Acesta este unul dintre multele lucruri despre care minte piesa. Îl arată pe dragul meu soț drept un bărbat fără familie, dar el avea o soție și un fiu din prima căsătorie. Își creștea singur băiatul, însă imediat după Kristallnacht, a întrevăzut pericolul și a avut inspirația de a-l trimite pe Werner în Anglia cu un transport pentru copii. Nu e ușor să te desparți de un copil pe care îl iubești. Asta l-a dărâmat. Dar știa că Anglia va fi mai sigură pentru băiat. Și acolo vor fi bombe, dar nu vor fi naziști. Așa că l-a trimis acolo pe Werner.

Norocosul de Werner, m-am gândit din nou și eram surprins că invidia putea să persiste atât de mult, chiar și după ce pericolul trecuse. Mi-am amintit când am dat peste el la vamă, în ziua când am ajuns în America. Căuta pe cineva care îl cunoscuse pe tatăl său. Căuta amintiri. M-am prefăcut că nu știu pe nimeni cu numele de Pfeffer. Mă protejam, dar îl cruțam și pe el. Ultima dată când îl văzuse pe tatăl lui, Pfeffer stătea pe un peron, fluturând mâna în semn de adio spre un tren plin cu copii care se îndrepta spre vest, spre siguranță. Eu l-am văzut pe Pfeffer îmbarcat într-un vagon de vite care mergea spre est, spre Auschwitz. El își amintește niște brațe puternice care l-au ridicat de pe un schif. Pe spatele pozei pe care Pfeffer o ținea în camera lui era scris *Prima plimbare cu barca a lui Werner, 1932, de Rusalii*. Eu am văzut același brațe, pline de răni și sângerând, lovite cu nepăsare, dar nu fără intenție

de patul puştii unui gardian, în timp ce Pfeffer îl ţinea întins ca să i se tatueze numărul. Lasă-l mai bine în pace, ar fi trebuit să îi spun lui Werner în pavilionul vămii. Nu mai căuta amintiri pe care nu le vei putea uita.

— Fiul lui nu a venit cu dumneavoastră la proces? am întrebat.

Se încruntă şi clătină din cap.

— Ar fi fost mai uşor pentru el decât pentru mine. Werner e aici, în America. În California. Dar nu mai este Werner Pfeffer. Acum îşi zice Peter Pepper. E un bărbat în toată firea şi poate să facă ce vrea, dar eu nu pot să mă prefac că sunt fericită. Ar fi trebuit să rămână Pfeffer. Măcar atât îi datora tatălui lui.

I-am dat dreptate. Nici eu nu îmi schimbasem numele, deşi eu îi datoram mai puţine. Bineînţeles, nu a trebuit să o fac. Un adevărat nume american, a spus funcţionarul de la vamă.

— Să lăsăm viii cu viii şi morţii cu morţii, îmi spune Werner.

Deci, Werner, acum Peter, ca şi mine, a înţeles, în cele din urmă.

— Dar eu nu pot. De aceea îi scriu domnului Frank. Suntem vechi prieteni. Eu şi soţul meu cunoaştem familia Frank chiar dinainte de război. Şi după război, a fost foarte bun cu mine. În multe seri de sâmbătă, veneam cu Miep şi cu Jan, cei care îi ajutau în ascunzătoare, să jucăm cărţi. Înainte ca soţul meu să aibă pensie, domnul Frank a fost generos şi mă împrumuta cu bani. Aşa că, atunci când a vrut să publice jurnalul fiicei sale, nu am zis nimic. Dacă el găseşte alinare în a face publice cuvintele copilului

său ca să le citească întreaga lume, nu e dreptul meu să mă opun. Dar piesa e altceva. I-am spus că nu sunt de acord cu piesa. I-am spus că o să îl dau în judecată. Știi ce mi-a răspuns?

Își puse furculița jos și se aplecă spre mine, peste masă. Fiecare emoție avea o manifestare fizică. Ridică din umeri și își dădu capul pe spate și își întinse mâinile spre mine. Poate că asta, la fel de mult ca și asemănarea cu Jean Harlow, a fost ce ne-a atras pe mine și pe tata la ea.

— Că nu ar trebui să fiu așa prostuță încât să cred că acești oameni influenți nu știu din punct de vedere legal ce au voie să scrie.

Of! Otto, asta nu era demn de tine. Și când te gândești că m-ai acuzat pe mine că nu am tărie de caracter.

— Încearcă să mă intimideze. Dar nu înțelege că nu mi-a mai rămas nimic de care să mă tem. L-am pierdut deja pe dragul meu soț. Tot ce mi-a rămas e amintirea lui. Pentru asta trebuie să lupt. Așa că le scriu oamenilor care au făcut piesa, acestui domn și doamnă Hackett.

Ridică din nou din umeri și dădu din cap, ca pentru a mă avertiza că nu trebuie să mă aștept la prea multe.

— La început nu îmi răspund. Cred că le este teamă. Știu că nu e bine. Știu că până și o sărmană văduvă poate să intenteze proces, indiferent ce zice Otto despre partea legală. În cele din urmă, primesc o scrisoare. E mai rea decât cea de la Otto. E o nebunie. Spun că trebuie să îl înfățișeze pe Fritz ca pe un bufon, pentru ca lumea să nu uite lucrurile oribile care s-au petrecut. Spun că, dacă oamenii nu

au un prost de care să râdă, nu vor veni să vadă piesa şi nu vor auzi acest mesaj important pe care familia Hackett vrea să îl transmită. Asta nu înţeleg. Au murit milioane de oameni şi nimeni nu îi va plânge dacă nu îl fac pe Fritz al meu un prost?

Cuvintele au împins-o şi mai mult peste masă. Acum stătea la loc, în scaunul ei.

— Iartă-mă, domnule Wolfe. Mă aprind prea repede. Dar nu e drept ca Otto Frank să fie eroul în lumea asta şi dragul meu de Fritz să fie bătaia de joc. De asta am venit – să îl aud pe Otto Frank când recunoaşte adevărul.

Am rămas uitându-mă la ea. Astăzi purta costumul albastru ponosit, pe care îl alterna cu cel maro şi uzat. Mă întrebam de unde găsise banii ca să facă această călătorie. Nu din pensia lui Pfeffer, eram gata să pariez. Împrumutase de la prieteni? Amanetase bunuri? Nu purta bijuterii, cu excepţia unei verighete simple de aur.

— Şi aţi făcut atâta drum pentru asta?

Îşi îndreptă umerii şi îşi ridică bărbia.

— Credeţi că nu e suficient? Credeţi că e puţin să aud adevărul spus cu voce tare, să văd că numele dragului meu soţ este reabilitat, memoria lui cinstită şi bunătatea lui respectată?

Se aplecă iar spre mine. Ochii ei îmi cercetau faţa.

— Spuneţi-mi, domnule Wolfe, dacă ar fi cineva pe care îl iubiţi, dacă ar fi tatăl dumneavoastră şi nu soţul meu, nu aţi veni de la celălalt capăt al pământului, nu aţi muta munţii din loc ca să îndreptaţi greşelile?

Am lovit masa în timp ce mă ridicam. Apa din pahare tremură.

— Ar trebui să ne grăbim, am spus. Nu vrem să pierdem şedinţa de după-amiază.

În fiecare zi inventam câte o nouă proprietate îndepărtată pe care trebuia să o văd. Asta era scuza pentru că lipseam de la birou.

— Sigur eşti în regulă, amice? întrebă Harry într-o după-amiază, când l-am sunat.

— Sunt bine, i-am răspus. Dar, dacă vrei să o vezi şi tu, eşti invitatul meu. Dacă nu ai încredere în judecata mea...

Nu m-a lăsat să termin. Ştiam că nu o să mă lase. Totuşi, începeam să mă întreb cât de mult o să mai dureze procesul. A doua săptămână era pe sfârşite şi nimeni nu pusese încă în discuţie adevărata problemă. Charlotte şi cu mine stăteam, umăr la umăr, aşteptându-l pe Meyer Levin, bărbatul care vorbea cu adevărata voce a Annei Frank, să sublinieze că Fritz Pfeffer nu fusese un prost şi că tata nu fusese un hoţ. Dar cu cât erau permise mai mult minciunile, cu atât începeam să mă îndoiesc mai mult de memoria mea. Dacă mi-l aminteam pe tata cu mustaţă sau pe mama nu mi-o mai aminteam deloc, poate că şi aici mă înşelasem, chiar dacă recitisem jurnalul. Poate că Anne omisese episodul în care tata furase, dar Otto şi-l amintise pentru autorii pieselor. Am adus vorba despre asta la prânz.

— Mă întrebam... am început eu. Dacă piesa îl transformă pe soţul dumneavoastră într-un personaj negativ, poate este la fel de nedreaptă şi cu alte personaje.

Dădu din cap şi îşi aşeză vârfurile vişinii ale degetelor pe mâna mea.

— Sunteţi un tânăr foarte isteţ, domnule Wolfe. Piesa e un travesti. La fel şi filmul. O ştiţi pe mamă, nu doamna Frank, cealaltă, doamna van Pels, cea căreia îi spun doamna van Daan?

Am încuviinţat din cap.

— Era o femeie încântătoare. Şi generoasă. La ziua de naştere a lui Miep, fata din biroul domnului Frank, cea care ne ajutase să ne ascundem, doamna van Pels i-a dăruit un inel cu onix şi diamant. Miep nu voia să îl ia. Vânduse deja haina de blană a doamnei van Pels şi ştia că banii şi lucrurile pe care le puteau vinde se împuţinau. Dar doamna van Pels a insistat. Zicea că ea şi cu soţul ei vor să îi dea lui Miep ceva în semn de mulţumire.

Uitasem de inel. Îi văd pe părinţii mei căutând prin cele câteva bijuterii pe care mama le mai avea. Acesta nu era îndeajuns de bun. Acesta era prea bun şi ne va hrăni câteva săptămâni. În cele din urmă s-au hotărât asupra unui inel pe care tata i-l dăruise mamei la o aniversare, cu câţiva ani în urmă. Mama nu prea dorise să se despartă de el, din cauza valorii sentimentale, dar tata spuse că pentru Miep va fi şi mai valoros.

— Dar soţul? Domnul van Daan.

— Vreţi să spuneţi, domnul van Pels. Un domn încântător.

Se uită dincolo de mine, de parcă trecutul era imediat după umărul meu, şi gura ei se curbă într-un zâmbet nostalgic. Deci ştia că tata o plăcea. Ochii ei reveniră asupra mea.

— Nu am văzut niciodată un nas atât de inteligent.

Şi îşi lovi uşor nasul cu degetul arătător.

— Nu era nici o mirodenie pe care nu o putea identifica. Cea mai slabă adiere de miros de cârnaţi, a oricărei mâncări şi putea să îţi spună. Paprika, cimbru, rozmarin, nucşoară. Nu conta cât de multe erau şi cât de exotice. Domnul van Pels le ştia pe toate. Era foarte sensibil. Nici o asemănare cu bărbatul anost din piesă.

Uitasem şi de nasul lui. Dar îmi aminteam oare de ceva?

— Şi totuşi, oricât de sensibil era şi oricât de inteligent îi era nasul, fura pâine de la gura celorlalţi.

Scutură din cap.

— Imposibil.

— Spuneţi că nici asta nu e adevărat?

— E o invenţie, aşa cum au inventat şi lucruri despre soţul meu.

— Sunteţi sigură? Nu aţi fost acolo.

— Îl ştiam pe domnul van Pels. Nu ar fi făcut aşa ceva. Dacă ar fi făcut-o, soţul meu mi-ar fi scris despre asta. Acesta e un alt adevăr pe care procesul trebuie să îl scoată la iveală.

Dar, deşi mărturiile se tot lungeau, nimeni nici măcar nu a menţionat numele tatălui meu sau al soţului lui Charlotte, nici măcar numele inventate. Un rabin american, care îşi petrecuse războiul într-o sinagogă, nu departe de Hollywood, se plângea că piesa care Otto îngăduise să fie făcută după jurnalul Annei nu era suficient de evreiască. Un savant depusese mărturie că, pornind de la calcule matematice, mai puţin de 20 la sută din jurnalul Annei trata probleme evreieşti. Acuzaţii şi răspunsuri la acuzaţii zburau prin sala supraîncălzită. Amărăciunea sfârâia în aerul fierbinte. Oameni în toată firea îşi

ridicau tonul pentru a pune cuvinte pe care doar ei voiau să le audă în gura unei fetiţe moarte. Dar nu se apropiau nici pe departe de adevăr. Când au ajuns la concluzii, am ştiut că trebuia să acţionez. Nu aveam să fac o scenă. Voiam doar să clarific lucrurile. Voiam să explic că Anne era un copil. Uneori credea ce spune, alteori se îndoia. Într-o zi credea că oamenii erau buni, a doua zi îi ura pe toţi, chiar şi pe părinţii şi pe sora ei, mai ales pe părinţii şi pe sora ei, pentru că erau închişi cu toţii în acea anexă secretă urât mirositoare. Era o fată în creştere, care îşi scria gândurile într-un jurnal roşu în carouri pe care îl primise de ziua ei, până când s-au terminat paginile şi mâzgălea pe orice bucată de hârtie care îi cădea în mâini. Şi voiam să le mai spun despre tatăl meu, care nu furase pâine, dar îşi asumase riscuri ca să aranjeze lucrurile înainte ca noi să ne ascundem, ca măcelarul să îi dea lui Miep carne fără să ceară cartele şi fără să pună întrebări şi noi toţi din anexa secretă am avut ce mânca. Voiam să explic că mama nu era o cochetă neruşinată, ci o femeie veselă, cu un suflet mare, care făcea *babka* împletită cu dragoste şi oferea bijuterii preţioase. Voiam să le spun să nu se mai certe despre adevăratele gânduri ale Annei, care nu erau altceva decât strădaniile ei de a creşte, şi să fie atenţi la lucrurile pe care le-au făcut părinţii mei, care spuneau cine erau ei cu adevărat.

M-am ridicat în picioare. Mă uitam fix la judecător, dar am simţit cum feţele se întorceau spre mine. Atrăgeam atenţia ca undele făcute de pietricelele adevărului pe care aveam de gând să le arunc.

— Onorată instanţă, am început eu.

Vedeți, nu eram lipsit de respect.

Ciocănelul judecătorului căzu. Cuvântul *liniște* se înălță deasupra capului meu.

— Onorată instanță, am repetat. Aș vrea doar să...

Toate capetele din sală se răsuciră spre mine. Oamenii își lungeau gâturile ca să vadă cine deranja. Doar că nu deranjam. Dacă judecătorul ar înceta să mai bată cu ciocănelul, aș spune ce am de zis, încet, cu chibzuință, cu respect și m-aș așeza jos.

— Onorată instanță, am strigat, pentru că acum nu aveam altă soluție decât să strig.

Cu coada ochiului am văzut gardienii apropiindu-se pe culoar, doi din fața sălii de tribunal și doi din spate. Nu mai aveam mult timp.

— Am o declarație de făcut, am început eu.

Lângă mine am simțit-o pe Charlotte că se face mică. Am încercat să mă țin de ea. Vom face un front comun. Îl vom reabilita pe soțul ei și pe tata dintr-o singură lovitură. Dar unul dintre gardieni își făcu loc între noi. Un al doilea mă apucă de pe rândul din spate.

— Nu înțelegeți, am strigat către judecător.

Gardienii mă târau afară de pe rând.

— Eu sunt Peter van Pels, am insistat, în timp ce mă îmbrânceau pe culoar. Ea este Charlotte Pfeffer și eu sunt Peter van Pels.

Mă țineam acum de ultimul rând. Nu voiam să îi las să mă dea afară din sala de tribunal. Mă voi face auzit.

— Spune-le, Charlotte, am rugat-o, dar Charlotte scutura din cap și încerca să se îndepărteze cât mai mult de mine.

— Spune-le, Otto!

Dar Otto dispăru din raza mea vizuală, în cercul protector format de avocați.

Gardienii îmi desfăcură mâinile.

— Spune-le adevărul despre tatăl meu, l-am rugat, în timp ce brațele puternice mă scoteau din sală.

Unul dintre gardieni mă prinse de după gât.

— Eu sunt Peter van Pels.

Strânsoarea lui era tare ca fierul. I-am tras una în față.

Un alt gardian se apropia. Încerca să îmi imobilizeze mâinile. Mi-am eliberat brațul drept.

— Eu sunt Peter van Pels, l-am avertizat, în timp ce pumnul meu se îndrepta spre falca lui.

Am simțit ceva tare și dur în stomac.

— Eu sunt Peter van Pels, i-am mărturisit podelei de marmură, când am luat contact cu ea.

— Cine naiba e Peter van Pels? l-am auzit pe unul dintre gardieni întrebând înainte să mă lovesc cu capul de suprafața dură.

„Fusese bătut de SS şi spunea că îşi jurase să răzbune moartea rudelor sale şi propriile suferinţe... Ştia unde locuia de unul singur un german. Se apropie de el pe furiş şi îl bătu cu pumnii, dar tot se simţea nerăzbunat. A găsit un topor în apropiere şi descrise în amănunt cum îl omorâse cu sânge rece. A spus că, după ce a văzut cadavrul hăcuit, s-a simţit mai bine şi s-a dus acasă... Niciodată [de atunci încoace] comportamentul lui nu a mai indicat vreuna dintre tendinţele criminale descrise."

Un raport psihiatric
din lagărul Fohrenwald,
Echipa 106

18

Eram iar în cabinetului doctorului Gabor. De data asta nu aveam nici un motiv. Nu îmi pierdusem vocea. Vedeam bine. Singurul meu simptom era o criză de sinceritate. Adevărul mă aruncase în biroul unui psihiatru. Ştiu că asta spun mereu pacienţii, dar în acest caz era adevărat.

Când Madeleine a venit să mă ia după incidentul din sala de tribunal, polițiștii i-au spus că deranjasem ședința, insistând că sunt Peter van Pels. Se enervase atunci soțioara mea.

— Și ce e în neregulă cu asta? El chiar este Peter van Pels.

— Asta nu înseamnă că trebuie să o declare urlând în sala de tribunal a statului New York, doamnă.

În mașină, în drum spre casă, zise că trebuie să mă întorc la doctorul Gabor. La Gabor, sau la cineva ca el.

— A, dar nu e nici unul mai bun ca doctorul Gabor, am spus. Voiam să îi arăt că nu îmi pierdusem simțul umorului.

Începu să plângă.

— Dacă refuzi ajutorul, Peter, o să iau copiii și o să plec. Jur pe Dumnezeu, acum chiar vorbesc serios.

O credeam. Amintirea băiatului cu care mă confundase se atrofiase. Așteptările legate de mine, pe care le avusese, se ofiliseră. I-am spus că a doua zi la prima oră o să-mi fac o programare. Nici măcar nu am mai spus că aruncăm banii degeaba. Nu mai era nimic în neregulă cu mine. Ci cu Otto și cu acel scriitor nebun care credea că vorbește cu vocea Annei și cu restul lumii. Dar eu eram prea obosit ca să mă mai cert. Mă dureau toți mușchii. Asta era de la încăierarea cu gardienii de la tribunal. Nervii mi se zbăteau. Mintea mă durea. Ar fi așa de ușor să renunț. Simțeam cuvintele cum mi se ridicau în piept. Am ceva să îți zic... despre anii petrecuți în Amsterdam... despre Auschwitz... despre penisul meu circumcis. Inocența va dispărea din ochii pe care era hotărâtă să nu îi închidă. O cataractă de

teamă îi va întuneca privirea. Îmi amintesc ruşinea pe care am văzut-o pe chipul lui Abigail când am prins-o că se uita la numărul meu. Am strâns din dinţi. Mă comportasem iresponsabil în sala de tribunal, dar nu îmi pierdusem tot simţul decenţei.

Spre deosebire de prietenul meu cu părul roşu, Gabor a trebuit să îşi împrospăteze memoria despre cine eram eu. Stătea şi studia un dosar plin cu hârtii, în timp ce eu aşteptam de partea cealaltă a biroului. Era tot acoperit cu instrumente proprii meseriei lui, cu simboluri primitive şi acei martiri trişti din Calais. Nimic nu se schimbase în birou, poate cu excepţia doctorului. Arăta mai prosper ca niciodată, dar poate că asta era din cauza feţei şi mâinilor lui bronzate.

— Aţi fost în sud? l-am întrebat în timp ce răsfoia notiţele pe care le scrisese despre mine, cu ani în urmă.

— Mmmm, a fost singurul lui răspuns.

Închise dosarul, se lăsă pe spate în scaun, mă fixă peste birou cu acea privire de bufniţă şi mă întrebă ce mă adusese înapoi.

Mă hotărâsem. De data asta îi voi spune adevărul. Nu era cineva pe care trebuia să îl protejez. Îi voi spune totul, sau aproape tot. Era ceva ce nu îmi permiteam să mărturisesc. Eram un cetăţean american, un stâlp al comunităţii, dar asta nu însemna că nu puteam fi deportat sau exilat.

Am început cu băiatul din jurnal.

— Mă credeţi? am întrebat după ce termină de notat.

— De ce nu?

— Otto Frank nu m-a crezut. Cel puţin s-a prefăcut că nu mă crede.

I-am spus despre scrisoarea către Otto şi despre răspunsul de la avocaţii lui.

— Poate nu se preface. La urma urmei, când numele dumneavoastră nu a fost pe lista de supravieţuitori, a tras concluzia că sunteţi mort. Trăieşte cu această tristeţe de mult timp. Poate că e prea dureros pentru dânsul să mai nutrească vreo speranţă.

— Dacă este atât de distrus, de ce a denigrat amintirea tatălui meu? Se teme să creadă că sunt în viaţă.

— Sunteţi sigur despre ce şi când s-a întâmplat?

M-am gândit la părul blond al mamei şi la mustaţa tatei.

— Îmi amintesc lucrurile importante.

Se uită la dosarul pe care îl deschisese pe birou.

— Tatăl dumneavoastră a murit la Auschwitz, corect?

— Am mai vorbit despre asta.

— În timpul trierii, în acea primă noapte, pe peronul gării.

Am încuviinţat.

Răsfoi paginile din dosar. Erau pline cu mâzgăluri. Scrisul lui era la fel de dezordonat ca şi biroul.

— Doar dacă nu a murit cu câteva luni mai târziu, când l-aţi văzut cum a fost luat împreună cu un alt grup de bărbaţi, apoi aţi văzut hainele în camionul care se întorsese.

Nu îmi aminteam să îi fi spus de nici unul dintre episoade, deşi mi le aminteam pe amândouă.

— Nu încerc să vă prind cu mâţa-n sac, domnule van Pels. Ambele morţi sunt reale în mintea dumneavoastră.

În mintea mea, l-aş fi putut ucide pentru asta.

— Tata e mort, şi dumneavoastră îmi spuneţi că nu contează cum l-am ucis?

— Cum l-aţi ucis?

— Cum l-au ucis.

Se uita la mine cu acea privire tâmpă.

— Nu sunt un criminal.

— Nu am insinuat niciodată că sunteţi.

— Acea noapte din hambar a fost o prostie.

Aşteptă.

— Era de înţeles după război. Ne era încă foame, pentru Dumnezeu! Aşa era atunci, imediat după război.

Continuă să se uite la mine.

— Voiam doar să ne distrăm. Şi să primim şi noi ce ni se datora.

— Ce vi se datora?

— Răzbunare. La naiba, o meritam, după câte am pătimit. Şi el a meritat-o. Războiul se sfârşise şi dintr-odată el era un fermier inocent. De parcă nu auzise niciodată de SS. De parcă nu avea tatuajul naibii ca să o demonstreze. Tatuajul şi acei ochi mici şi răi, şi râtul ăla de porc.

— Aţi avut un soi de încăierare cu un SS?

— Nenorocitul a primit doar ce merita.

— Povestiţi-mi.

Credeam că nu o să mai întrebe.

Ceilalţi se săturaseră. Hai, spuneau ei. Ne-am distrat destul. Am lovit nişte germani. Am făcut nişte bani. Dar nu mă puteam opri. Mă rodea încă foamea. Bătusem câţiva bărbaţi. Spărsesem câteva ferestre, luasem o pereche de cizme şi o sticlă de rachiu, furasem nişte bani. Mărunţiş. Firimituri de răzbunare. Eu tânjeam după un banchet. Şi ştiam unde să îl

găsesc. Cu toţii ştiau de fermier, ce făcuse în timpul războiului, ce aştepta să facă din nou.

Lemnul nevopsit strălucea în lumina lunii străveziu ca apa. Uşa de la hambar era deschisă. Nenorocitul mai era şi un fermier prost.

Duhoarea de animale şi de bălegar, de sudoare şi de urină şi alcool îmi făcea greaţă. Singurul miros care lipsea era cel al fricii. Fermierul era inconştient. Eu eram neînfricat.

Şobolanii goneau prin întuneric. Am mai făcut un pas înăuntru. Un animal sforăia. Ceva lovi pământul. Sforăiturile tăiau aerul împuţit. Forme începeau să prindă contur în întuneric. Zăream o pulpă, un bot, un maldăr de haine murdare şi un topor. Hainele se ridicau şi se coborau în ritmul sforăiturilor. Coada toporului se potrivea mâinilor mele, de parcă fusese făcută pentru ele.

Am ridicat toporul cu amândouă mâinile, dar de căzut, a căzut singur. Sângele ţâşni în lumina apoasă a lunii. Ridic din nou toporul şi cade a doua oară, a treia oară, nu mai număr. Sângele face o băltoacă neagră pe podeaua tare de pământ. Lumina lunii sclipeşte în băltoacă precum o flacără. Arunc toporul în mijlocul maldărului împuţit de haine. Cizmele mele furate alunecă în sânge când încep să alerg.

Când am terminat povestea, mi-am scos batista şi mi-am şters faţa. Sudoarea curgea din mine de parcă încă mai ciopârţeam cu acel topor. Gabor se balansa în scaun, calm.

— Deci aţi intrat în hambar şi l-aţi omorât pe nenorocitul de SS cu un topor. Bravo dumneavoastră. Dacă într-adevăr aţi făcut-o.

— Cum adică, dacă într-adevăr am făcut-o? Tocmai v-am spus că am făcut-o. Nu i-am mai spus nimănui altcuiva.

— Nu i-ați mai spus nimănui altcuiva. Nici celorlalți cu care ați fost în acea noapte.

— V-am spus. Se săturaseră. Plecaseră.

— Dar în lagărul DP? Poate că ați amintit-o în timpul evaluării psihologice?

— Sunteți nebun? Credeți că aș fi intrat în țara asta dacă le-aș fi spus?

— Deci nimeni nu ar fi putut să vă fure povestea?

— Cum adică să îmi fure povestea?

Își îndreptă scaunul, se ridică și se duse spre un dulap din colț. Rămânând cu spatele spre mine, trase sertarul și începu să caute. Omul chiar era un nenorocit. Eu îi mărturisesc ceva ce nu am mai spus nimănui. Recunosc că sunt un criminal. Și el decide să caute ceva prin dosare.

Când se întoarse la birou, ținea în mână un dosar. Îl deschise, scotoci printre foile de hârtie și îmi întinse una.

— Ce e asta?

— De ce nu o citiți?

— Îmi pare rău, doctore, dar nu am venit aici ca să citesc despre problemele altor oameni.

— Cred că o să vă intereseze.

Am luat bucata de hârtie de la el și am început să citesc. Nu a trebuit să merg mai departe de primele paragrafe.

— Cum ați făcut asta?

— Cum am făcut ce?

— Ați notat povestea mea, cu exact cuvintele mele, în timp ce eu vorbeam.

Ştiam că nu asta făcuse, dar aveam nevoie de timp.

— Nu este povestea dumneavoastră, domnule van Pels, sau este, dar nu sunteţi cel care l-a ucis pe bărbatul din hambar.

Încă mai ţineam în mână foaia de hârtie. Am pus-o pe birou.

— De ce credeţi că aţi fost trimis la mine prima dată când v-aţi pierdut vocea?

— Doctorii nu găseau nimic. Spuneau că un psihiatru era singura mea speranţă.

— Da, dar sunt mulţi psihiatri, de ce eu?

— Nu voiam să merg cu maşina până la New York.

— Nu sunt singurul psihiatru din New Jersey.

De data asta nu i-am răspuns.

— Nu v-au mai spus şi altceva despre mine?

— Nu îmi amintesc.

— Deci nu ştiţi că lucrez cu supravieţuitorii din lagăre?

— Nu am nimic în comun cu acei oameni. Ei sunt speriaţi. Ei trăiesc în trecut. Eu l-am lăsat în urmă.

— Dar aveţi această poveste în comun. Hârtia pe care tocmai aţi citit-o este înregistrarea unui interviu dintr-un lagăr DP.

— Bine, deci nu sunt singurul tip care a ciopârţit un nenorocit de nazist într-un hambar.

— Aici aveţi probabil dreptate. Multe lucruri din astea se petreceau pe atunci, deşi noi nu vrem să o recunoaştem. Poate sunteţi unul dintre criminali. Dar nu cred asta. Nu mă întrebaţi de ce. E doar o bănuială.

— Nu credeam că psihiatrii pot avea bănuieli.

— Bănuielile sunt tot ce avem, domnule van Pels. Dar ceea ce aș vrea să aflu este de ce sunteți atât de hotărât să credeți că sunteți unul dintre criminali.

— Așa îmi aduc aminte. Mă bântuie și în vise.

Mă așteptam să răsfoiască iar prin afurisitul ăla de dosar și să îmi aducă aminte că i-am spus că eu nu visez. Dacă făcea asta, aveam de gând să mă ridic și să ies din cabinet. Trebuia să o fi făcut deja. Eu mărturisesc cea mai serioasă crimă pe care am comis-o și el îmi spune că nu sunt vinovat.

— Vă amintiți că ați omorât germanul pentru că ați vrut să îl omorâți. Dumneavoastră și mulți alții. Și când unul dintre voi a făcut-o, ați făcut-o cu toții.

— Un *minyan* al răzbunării.

Își înclină capul într-o parte în semn de întrebare, de parcă îl surprinsesem.

— Spuneați că nu aveți cunoștințe de religie.

— Nu poți să nu prinzi câte ceva, pe ici, pe colo.

Știam, în timp ce închideam ușa de la mașină, că o căutam cu lumânarea. Pe aceste străzi desfundate, mărginite de clădiri gata să cadă, desfigurate de furie, un Cadillac era o invitație la furt.

Bărbații deja își împăturau șalurile de rugăciune, își strângeau filacterele când am ajuns eu. Nu îmi părea rău că pierdusem rugăciunile.

Roșcatul veni pe culoar ca să mă salute.

— Trec ani, și tu nu te apropii de acest loc. Acum dintr-odată ești un vizitator regulat. Te gândești poate să te convertești înapoi? Nu este o idee chiar atât de rea. Trebuie să înlocuim șase milioane.

— Am trei copii.

— *Mazel tov.* Îi crești în religia evreiască?

Am dat din cap în semn că nu.

— Mă gândeam eu.

Se strecură pe unul din rânduri şi se ţinu de scaunul din faţă pentru a se aşeza. Falca lui se încleştă din cauza efortului. Când mă urmărea pe culoar, era iute de picior, dar când se apleca, era un exerciţiu încet şi dureros. Acesta era un alt motiv pentru care evitam oamenii ca el. Nu îmi plăcea să mi se amintească durerea. Nu voiam să ştiu ce o provocase. Şi, totuşi, m-am aşezat lângă el.

— Pariez că soţia ta nu este evreică.

— Ba este.

Se răsuci spre mine. Sprâncenele palide, aproape invizibile, se arcuiră.

— Asta nu o pricep. Mişti munţii ca să nu fii evreu, apoi te căsătoreşti cu o evreică? Nu puteai să îţi găseşti o *shiksa*[1] frumoasă?

— M-am îndrăgostit de soţia mea.

Îşi ridică ochii spre tavan.

— Am un romantic pe cap.

Îşi coborî privirea spre mine.

— Este iubirea vieţii tale? Nu te-ai mai uitat la altcineva?

— Aproape mă căsătorisem cu sora ei.

Nu ştiam de ce îi spuneam toate astea. Nu mă mai gândisem de mult la ele.

— Crezi că este o coincidenţă? Toate fetele care ţi-o ridică – scuză-mi limbajul în *shul* – se întâmplă să fie evreice? Şi ce s-a întâmplat cu sora ei?

— A spus că nu se poate căsători cu cineva care nu este evreu.

---

1. Femeie creştină (idiş).

— Dacă nu auzeam asta cu propriile mele urechi, n-aş fi crezut-o. Pedeapsă divină, aş zice eu, dacă aş crede în Dumnezeu, dar nu cred, ca şi tine.

— Nu crezi în Dumnezeu?

— După ce s-a întâmplat?

— Atunci ce cauţi aici?

— Ţi-am zis deja. Cineva trebuie să vină.

— De ce?

— De câte ori trebuie să îţi explic? Cain. *Minyan*-ul. Pentru acelaşi motiv pentru care vii şi tu.

— Eu vin pentru că...

M-am oprit. Nu ştiam de ce eram acolo.

— Da?

I-am povestit despre noaptea din hambar şi despre ce am crezut toţi aceşti ani, şi despre Gabor. Faţa lui rămăsese nemişcată în timp ce îi povesteam.

— Şi? întrebă el, când am terminat.

— Nu eşti surprins?

— De ce să fiu surprins?

— Dar părea atât de real. Chiar şi în vis.

— Vise. Ridică din umerii osoşi. Dacă ar inventa cineva o modalitate de a scăpa de vise, aşa cum scapi de astea – bătu uşor cu mâna pe numărul de pe braţ –, ar face o avere. Asta te-a dus la spălătorul de creiere, visele urâte?

— Ceva mai mult decât atât.

I-am spus că m-am ridicat în picioare la tribunal şi că am strigat adevărul şi că le-am spus oamenilor cine sunt.

— Nimeni nu m-a crezut.

— Toţi aceşti ani, te prefaci că eşti altcineva, acum nimeni nu te crede că eşti tu şi ţi-au rănit sentimentele?

— Nu îmi pasă dacă mă cred. Dar aş putea să îi ucid pentru ce i-au făcut tatălui meu.

— Acum eşti iar un ucigaş?

— Au făcut-o chiar şi pe soţia mea să creadă că tata mi-a furat pâinea de la gură.

— Dacă nu ai fi minţit-o pe soţia ta, acum nu ar mai avea dificultăţi să îşi dea seama ce e adevărat şi ce nu.

— Ce te face să crezi că am minţit-o pe soţia mea?

Îmi aruncă acel zâmbet gălbejit.

— Ştie că vii aici?

Am dat din cap că nu.

— Ştie că eşti evreu?

Nu am răspuns.

— I-ai spus ei ce mi-ai spus acum mie, spălătorului de creiere şi curţii ăleia pline cu străini?

— Trebuie să îi protejez. Pe ea şi pe copiii mei.

— Aici nu o să te contrazic. Cred că le oferi o viaţă bună.

— Încerc.

— O casă frumoasă.

— Destul de frumoasă.

— Covoare dintr-un perete în altul? Ultimele dotări? Un frigider mare plin cu mâncare, pariez.

Nu am răspuns.

— Spune-mi, ai multe oglinzi în casa aia a ta fandosită?

Ştiam unde voia să ajungă.

— Vrei să zici, cum mă pot uita în oglindă când mint că nu sunt evreu?

— Iar evreii. Dacă jumătate dintre oamenii care spun că sunt şi-ar fi petrecut jumătate din timp

făcându-şi griji ca tine – care spui că nu eşti –, clădirea asta ar fi plină în fiecare dimineaţă. Nu spun să te plimbi cu steaua lui David pe braţ. Am purtat-o destul când au fost naziştii. Vorbesc despre a fi un *mensch*. Ştii ce e un *mensch*?

— Un bărbat.

— Puţin mai mult de atât. Un tip decent. Pe care te poţi baza. Un tip care îşi susţine ideile.

— Şi?

— Şi, dacă aş fi în locul tău, dacă aş fi atât de preocupat de amintirea tatălui meu, aş uita de Otto Frank şi m-aş duce acasă şi m-aş uita într-una din oglinzile din acea casă fandosită pe care ai construit-o ca să îi protejezi pe toţi.

„Cred că celebritatea acestei povești nu poate fi explicată decât dacă recunoaștem în ea dorința noastră de a uita camerele de gazare și efortul nostru de a face asta, glorificarea abilității de a reacționa într-o lume extrem de personală, sensibilă și tandră și acolo să ne agățăm cât mai mult timp posibil de ceea ce au fost odată atitudinile și activitățile zilnice ale cuiva, deși înconjurați mereu de un maelstrom, gata să ne înghită în orice moment."

„Lecția ignorată a Annei Frank",
de Bruno Bettelheim,
în *Anne Frank: Reflecții asupra vieții și moștenirii ei*,
editată de Hyman A. Enzer
și Sandra Solotaroff-Enzer

19

Aș vrea să spun că i-am urmat sfatul; că m-am dus acasă și i-am spus lui Madeleine cine sunt și unde am fost; că mi-am luat copiii pe genunchi și i-am întrebat ce face clic de 999 de ori și clac o dată și când s-au dat bătuți le-am spus că este un miriapod cu un picior de lemn și le-am explicat cum

tata mă făcea să râd cu gluma asta când eram de vârsta lor. Îmi doresc să le fi spus că tata se înfuria, dar era un om bun şi nu un hoţ; că mă ruşinam cu mama – dar care băiat nu se ruşinează –, însă o iubeam şi aş fi dat orice să nu mă fi certat cu ea în noaptea de dinaintea venirii Poliţiei Verzi; că uneori încă îl mai învinovăţeam pe tata că nu ne-a scos de acolo la timp şi că mă uram pentru că în cele din urmă scăpasem.

Copiii mei ar fi dus-o poate mai bine dacă le-aş fi spus adevărul. Poate Madeleine nu m-ar mai fi ameninţat cu divorţul. Sau poate nu ar fi contat deloc. Milioane de oameni sunt încă morţi şi eu încă sunt viu. Poate că tata a fost trimis acolo încă de la triere, sau a plecat peste câteva luni cu grupul acela de oameni. Tot nu eram sigur cum a fost. Dar nu făcusem nimic ca să împiedic asta. Însă nu le-am spus, şi Madeleine nu m-a părăsit, copiii nu au crescut mult mai fericiţi sau mai nefericiţi decât alţi tineri, din câte mi-am putut da eu seama.

Am făcut o piscină în spatele casei cu care mă necăjise roşcatul, am adăugat o seră, apoi am vândut-o şi ne-am mutat într-una mai mare care fusese construită înainte de război, cu materiale rezistente şi mână de lucru bună pe care nu le mai găseai acum. Abigail a fost arestată într-un marş împotriva războiului şi Betsy a ieşit din rămăşiţele maşinii Volvo noi-nouţe a lui Madeleine cu nimic mai grav decât un deget rupt, mulţumesc lui Dumnezeu. După patru ani de 10 pe linie, David era cât pe ce să nu absolve şcoala particulară la care mergea, pentru că împreună cu doi prieteni a apărut la înviorare alergând în

pielea goală. Un sport numit *streaking*. În comparație cu ce se întâmplase cu alți copii din vecini – droguri, secte, un accident din cauza băuturii care se soldase cu doi tineri morți – eu am fost norocos. Madeleine s-a întors la școală ca să își ia diploma de master în literatură, a obținut un post la școala din care David era cât pe ce să fie exmatriculat și a început să umple casa, care era acum goală, fără copiii noștri, cu fete adorabile, care tot chicoteau și își ziceau fetișcanele doamnei van Pels. Cred că soția mea era fericită.

Războiul făcea parte din trecutul îndepărtat, atât de îndepărtat încât unii oameni ziceau că Holocaustul, cum era numit acum, nu avusese niciodată loc. Și dacă Holocaustul nu avusese loc, Anne nu își scrisese jurnalul. Era o farsă, insistau denigratorii. Anne și Peter nu erau nume evreiești. Hârtia și cerneala nu erau disponibile în anii '40. Scriitura era prea bună, ca să fi venit din stiloul unei adolescente, judecățile prea clare, sentimentele prea profunde. Jurnalul era munca șireată a unui scriitor evreu american pe nume Meyer Levin, susțineau ei. Sărmanul Levin mereu afirmase că vorbea cu adevărata voce a Annei. Și eu tot nu am zis nimic. Oameni mai importanți ca mine luaseră cuvântul. Otto dăduse în judecată pe câțiva din acești noi naziști și câștigase, dar asta nu i-a oprit. Institutul Olandez de Stat pentru Documentele de Război a publicat ceea ce ei numeau o ediție critică a jurnalului, completă, cu mărturii ale unor experți grafologi și ale unor istorici și savanți, dar atacurile au continuat. La ce ar fi folosit protestul unui om de afaceri american obișnuit, al cărui nume

se întâmpla să fie, printr-o coincidență, același cu cel al băiatului care murise cu zeci de ani în urmă?

În dimineața zilei de 21 august 1980, am coborât și am găsit cafea la filtru, pâine prăjită și ziarul lângă farfuria de pe masă, ca de obicei. M-am așezat și am deschis *The Times*. Madeleine îmi turnă cafeaua. Terminasem pâinea prăjită și îmi beam a doua ceașcă de cafea, când am ajuns la pagina de decese.

OTTO FRANK,
TATĂL ANNEI,
MORT LA 91 DE ANI

Am pus jos ceașca și m-am holbat la titlul de lângă poza cu figura familiară, noduroasă acum, ca un trunchi de copac bătrân. Nu am putut să nu fac câteva calcule. Tatăl meu murise la 46. Mai tânăr decât eram eu acum. Dacă mai puneam un an, Otto ar fi trăit exact de două ori mai mult decât tata. Trăise de șase ori mai mult ca Anne. Dar îi păstrase amintirea vie. O lustruise, până când a strălucit ca un far sau, cum începeau unii să spună, ca o lumină care orbea oamenii cu cele mai sângeroase adevăruri ale trecutului. Orice i-ar fi făcut tatălui meu, lui Pfeffer și celorlalți, nu o trădase niciodată pe Anne. Trebuia să recunosc asta.

Am invitat-o pe Madeleine să meargă cu mine la Amsterdam. Voiam să vină cu mine, în ciuda a ceea ce credea ea. Dar, dacă ea refuza să se învoiască de la școală, deși nu din banii ei se plăteau facturile,

cum se aştepta ca eu să las totul baltă în perioada noastră cea mai aglomerată? Aşa că m-am dus singur la Amsterdam.

Eram curios să văd cum se schimbase oraşul, deşi nu intenţionam să mă întorc pe Prinsengracht 263. Acesta era singurul motiv pentru care nu regretam că Madeleine refuzase să vină cu mine. Ea ar fi insistat să mergem la casa memorială Anne Frank Huis. Aşa se numea acum clădirea. Era principala atracţie turistică a oraşului. Madeleine nu ar fi ratat-o pentru nimic în lume. La mine poate că a fost schimbarea de fus orar. Nu m-aş fi pierdut niciodată dacă nu aş fi fost ameţit şi dezorientat. E adevărat, nu mai ştiam oraşul, dar am un simţ de orientare excelent. De-a lungul anilor, în cursul călătoriilor mele cu Madeleine, mersesem prin oraşe ciudate şi pe drumuri de ţară nemarcate, fără să mă rătăcesc. Dar m-am rătăcit în acea după-amiază şi am ajuns pe Prinsengracht chiar în faţa numărului 263.

M-am aşezat pe o bancă pentru a studia harta mică pe care mi-o dăduse portarul când ieşisem din hotel. Canalele se întindeau ca nişte panglici albastre curate peste un oraş cărămiziu. Numere mici indicau restaurantele, hotelurile şi cluburile de noapte pline cu femei îmbrăcate ţipător, care îşi făceau reclamă pe marginile hărţii. Diferite simboluri exprimau puncte de interes. Ceea ce arăta ca un templu grecesc mic desemna Anne Frank Huis. Mi-am ridicat privirea de pe hartă, spre clădirea de pe celălalt mal al canalului. Institutul lui Otto făcuse o treabă bună cu restaurarea ei, prea bună. Uşa neagră lucioasă era vopsită proaspăt. Tocurile ferestrelor înalte, de care nu avusesem

voie să ne apropiem de teamă că ne-ar putea vedea cineva, nu mai erau putrezite. În spatele casei, ramurile negre și goale ale castanului străpungeau cerul alb de iarnă. Pe vremea mea, copacul nu crescuse deasupra casei sau poate pur și simplu nu avusesem ocazia să îl văd din această perspectivă avantajoasă. Am pus harta la loc în buzunar, m-am ridicat și am traversat canalul. Nu mă rătăcisem, bineînțeles. Trecusem pe lângă o jumătate de duzină de indicatoare care arătau drumul.

Cum să descriu plimbarea prin casă? Trecutul meu era pretutindeni și nicăieri. Intra ca pietrișul între șipcile podelei, tocit și lucios de milioanele de pași. Strălucea spre mine din harta pe care urmăream înaintarea aliaților care ajunseseră prea târziu pentru mama și tata, pentru Anne și Margot, pentru doamna Frank și pentru Pfeffer. Îmi făcea cu ochiul dinspre perdelele transparente pictate cu siluete șterse, pentru a crea iluzia că Poliția Verde conducea evrei spre moarte pe străzile de sub ferestre. O idee ingenioasă. Se strecura pe trepte, sus, unde dansasem cu mama pe un cântec de dragoste și furie, care ne făcuse pe amândoi să ne pierdem echilibrul. Clocotea în coșciugul sufocant al dormitorului unde zăcusem eu, cu stomacul chiorăindu-mi de foame, cu mintea plină cu planuri de răzbunare împotriva omului care mă trimisese la culcare fără cină, care ne lăsase să sfârșim așa. Totul era acolo, dar mai mic, bineînțeles, văzut parcă de la capătul greșit al unui telescop. Era totul precis, pozele cu starurile de cinema și cu familia regală deasupra locului unde fusese patul Annei, ceainicul pe sobă, prosopul de bucătărie

atârnat lângă chiuvetă. Otto avusese suficient timp ca să se ocupe de toate înainte de a muri. Şi totul era greşit. Era tot atât de greşit pe cât de adevărate erau amintirile mele din toţi acei ani, chiar şi atunci când nu îmi aminteam prea bine. În locul tăcerii pe care o respectam era o foială de pantofi făcuţi în peste o duzină de ţări şi murmurul de „scuzaţi-mă" şi de „mulţumesc" în diferite limbi, şi şoaptele respectuoase de evlavie şi groază. Dar aceşti oameni nu ştiau ce este o şoaptă, pentru că nu puteau concepe răul pe care îl putea face un sunet nepotrivit. În schimbul duhorii de putregai a fricii umane era mirosul insipid al transpiraţiei. Răul nu mai era decât o mână gravată pe un oblon. Totul era pus la punct cu dibăcie şi împodobit de mâini profesioniste, dar nimic nu era adevărat. Nimic nu era la fel de rău ca în mintea mea.

Am ieşit din casă şi am stat câteva momente cu spatele la ea, regăsindu-mă. Un amurg gri ca cenuşa cădea peste oraş. Uitasem cât de repede vine întunericul peste Amsterdam, iarna. Un vânt rece trecea peste canalul negru şi lucios. Ultimii turişti se perindară pe lângă mine, măştile lor solemne dispărând în aerul proaspăt, vocile lor ridicându-se nesigure şi uşurate că scăpaseră de acolo.

Am luat-o la stânga şi am pornit-o pe Prinsengracht. Când am ajuns după colţ, în faţa bisericii Westerkerk, au început să bată clopotele. În anexa secretă, sunetul era asurzitor, până când au topit clopotele şi liniştea era şi mai rea, dar aici, pe stradă, ecoul abia tulbura aerul. Vânzătorul de heringi îşi închidea taraba, dar florarul şi vânzătorul de ziare şi cel de la chioşcul cu

tutun încă mai erau ocupaţi. Biciclişti pedalau spre casă cu serviete şi plase de cumpărături, cu copii înghesuiţi pe scăunele legate de ghidon sau de roata din spate. Armata de biciclişti era îmbrăcată mai bine decât îmi aminteam eu şi erau mai multe femei printre ei. În vremurile de demult, femeia era acasă, pregătind cina.

Trebuie să fi avut zece sau unsprezece ani. Zece, cred, pentru că e o seară de vară timpurie şi fac unsprezece în toamnă. Tata şi cu mine suntem în drum spre apartament unde mama încă mai despachetează cele câteva lucruri pe care am reuşit să le aducem cu noi din Osnabrück. Tata este plin de optimism. A lăsat la graniţă teama şi nehotărârea care îl făcuseră să se enerveze pe mine, în tren. Este olandez la origine, aceasta e o întoarcere acasă. Am părăsit Germania şi am lăsat legile ei nebune în urmă. Germanii or să îşi vină în fire într-o zi. Între timp, o să o ducem mai bine în Amsterdam. Vom fi mai în siguranţă în Amsterdam. În timpul ultimului război, Olanda a rămas neutră.

În timp ce eu şi tata aşteptăm să se schimbe semaforul, îşi verifică un buzunar, apoi celălalt, căutându-şi ţigările. „O secundă", îmi zice în timp ce se îndreaptă spre chioşc. Îl urmez, sperând că o să ia şi bomboane, ştiind că speranţa e imposibilă. Suntem în drum spre casă, pentru cină.

Stând în faţa chioşcului, tata ia pachetul de ţigări de la vânzător, îl deschide, pune una între buze şi duce chibritul spre ea. Abia apoi îşi ia restul de pe tăviţa de metal. E gata să pună monedele în buzunar, când pare că se gândeşte mai bine şi îşi retrage

mâna, întinzând iar monedele. Speranţele mele se împrăştie. Se îndreaptă spre chioşcul cu flori.

— Ce zici, Peter, crini sau lalele?

Nu îmi sugerează garoafe. Acelea sunt pentru ziua mamei, în fiecare an. Această ocazie este unică. Nu zice nici de trandafiri. Sunt peste bugetul nostru. Deşi lucrurile se vor îndrepta când se va pune iar pe picioare, să scapi din ghearele naziştilor nu a fost ieftin. Dar cine are nevoie de trandafiri cu crinii care sclipesc în amurg şi cu lalelele care ard ca flăcările?

Când am început din nou să mergem, bărbia lui era mai ridicată şi spatele îi era mai drept. Îşi ridică mâna şi îşi aranjează pălăria într-un unghi şmecheresc. Este din nou un bărbat, bărbatul pe care nu-l mai văzusem de ceva vreme. De abia pot să ţin pasul cu mersul lui rapid şi ţanţoş. Am uitat de dulciuri. Am uitat de băieţii din curtea şcolii care îmi spun ucigaşul lui Isus. Încerc să ţin pasul cu tata, care se grăbeşte prin seara roşiatică din Amsterdam, spre mama, care va deschide uşa apartamentului proaspăt frecat, care miroase a cină, pentru a-i vedea pe soţul şi pe fiul ei stând cu un buchet de lalele stacojii, arzătoare, între ei.

Un bărbat se lovi de spatele meu, îşi ceru scuze şi merse mai departe, dar eram deodată conştient de prezenţa altor trecători. Se uitau la mine, apoi repede în altă parte, ruşinaţi, dar nu surprinşi. Suntem la o aruncătură de băţ de casa Annei Frank. Turiştii care plâng nu sunt o raritate. Dar eu nu plângeam pentru ceva din casa aceea. Plângeam pentru inocenţa acelui tată care mergea spre casă în seara roşiatică

a Amsterdamului, pentru speranța unei noi vieți a acelei femei care deretică un apartament, pentru băiatul care credea că e în siguranță. Plângeam pentru o lume care vedea că se apropie un război, care se temea de ce-i mai rău, dar nu avea nici o bănuială cât de rău putea să fie acest mai rău. Plângeam pentru o lume care, cu toată suferința ei, nu auzise de lagărele de concentrare, de dușurile comune care împrăștiau moartea, de coșurile care scoteau cenușă umană și nici despre experimente medicale pe bărbați care se întâmpla să aibă părul roșu sau pe copii care se întâmpla să fie gemeni. Plângeam pentru un paradis pe care am încercat să îl recreez pentru soția mea, pentru copiii mei, pentru mine și pentru nereușita mea. În timp ce lacrimile tăcute făceau loc suspinelor și oamenii se întorceau să se uite, pentru că asta era mai mult decât ceea ce erau obișnuiți să vadă, am plâns pentru a doua moarte a părinților mei, cea pe care o cauzasem prin tăcere.

Este amuzant felul diferit în care oamenii reacționează la faptul că au fost înșelați. Unii o iau personal, deși soția mea – singura persoană, în afară de copiii mei, care avea dreptul să o facă – nu a luat-o. Știa că minciunile nu aveau nici o legătură cu ea. Reacția ei a fost de ușurare. Întotdeauna bănuise ceva. Era liniștitor, spunea, să știi că ceea ce ascundeam eu nu era ceva mai grav. Nu am întrebat-o ce voia să spună cu asta. Aveam o idee mai clară decât ea despre crime pe care aș fi putut să le comit.

Nici copiii nu m-au învinovăţit. Spre deosebire de mama lor, totuşi, nu îşi puteau imagina de ce am tăcut toţi aceşti ani. Poate că am reuşit până la urmă să îi protejez.

Copiii şi-au asumat noul lor trecut, dorind să plătească înapoi cu aceeaşi monedă. Abigail avu primul copil, primul meu nepot, în acea primăvară şi îi dădu numele Herman, scris cu un singur *n* şi prescurtat Hank. Doi ani mai târziu, i-a dat fiicei sale numele Augusta, după mama mea. Am fost surprins şi încântat. După patru ani, Betsy şi-a numit primul ei fiu Peter. Nu şi-a schimbat numele când s-a căsătorit – nu am putut înţelege asta, dar sublinie faptul că diploma ei în Medicină era pe numele de van Pels şi, cum soţul ei nu s-a plâns, nu era nici cazul meu –, aşa că băiatul era Peter van Pels-Gallagher. Era, după cum spusese funcţionarul de la vamă, cu mulţi ani în urmă, un nume american adevărat.

Partenerul meu, Harry, a fost încântat. Nu pricepuse niciodată cum de ne înţelegeam atât de bine. Faptul că eram evreu îi readuse încrederea în ordinea universală.

Reacţiile altora au fost mai reţinute. Nu vreau să sugerez că am dat sfoară în ţară, dar cumva vestea s-a răspândit. Sau poate că doar mi-am imaginat. Poate că am văzut ceva diferit în ochii oamenilor şi am observat-o în felul cum se comportau, pentru că mă aşteptam să o facă. Acest obicei de a împărţi lumea în două tabere nu moare uşor. Sigur, George Johnson a continuat să mă trateze cu aceeaşi amiciţie strict profesională.

Cea care a primit vestea cel mai rău a fost cumnata mea, Susannah. Nu putea să îmi ierte păcatul cosmic. După cum aflasem cu ani în urmă, nu putea iubi un creştin, dar nu putea decât să urască un evreu care încercase să se dea drept creştin sau, cum a spus soţul ei care fusese la fel de critic, deşi nu la fel de zgomotos, „să treacă drept alb". Mă acuză că sunt un evreu care se ura pentru asta. Mă acuză că sunt în secret un antisemit. Parcă era Meyer Levin care urla la Otto Frank, deşi îmi dau seama acum că Otto fusese mai în largul său în hainele lui uşoare de evreu decât fusese vreodată sărmanul Levin în pielea lui evreiască, subţire.

Madeleine mă apără în faţa surorii ei. Cearta a fost atât de groaznică, încât nu se mai sunară una pe alta timp de zece zile, ceea ce, în familie, era un record. Madeleine insistă că Susannah era doar furioasă pentru că, dacă i-aş fi spus adevărul cu 33 de ani în urmă, ea, şi nu Madeleine, ar fi fost căsătorită cu mine. Argumentul era măgulitor, dar neconvingător. Susannah era fericită cu Norman. Şi trebuia să fi ştiut că fuseseră momente în care sora ei o dusese rău alături de mine. Dar poate că soţia mea ştie ea ce ştie. Oare ideea că Susannah încă mai simte ceva pentru mine nu este la fel de absurdă ca şi aceea că îl găsise pe Dumnezeu în şase milioane de linţolii? Iar supărarea ei prefăcută e mai deplasată decât faptul că susţine o suferinţă pe care nu a trăit-o niciodată, suferinţa unor oameni cu care nu a simţit nici o legătură până în ziua în care ei au murit? Nu mi-a displăcut expozeul ei despre credinţă, doar faptul că purta în mod indirect o stea galbenă. Dar

ei nu i-am spus nimic din toate astea. Era sora lui Madeleine şi, spre deosebire de restul familiei soţiei mele care se certa şi se împăca atât de cavaleresc, eu ştiu că nu există suficient timp pentru a încheia un armistiţiu.

„Nu e ceva ce am putea face ca să plătim pentru faptul că suntem în viață?"

Meyer Levin,
citat în *Moștenirea furată a Annei Frank: Meyer Levin, Lillian Hellman și punerea în scenă a* Jurnalului, de Ralph Melnick

Epilog

Amsterdam, 2003

De data aceasta Madeleine era cu mine. Sperasem să îmi aduc întreaga familie, de aceea programasem călătoria în timpul verii, dar copiii mei au propriile lor vieți. Până și nepoții au propriile lor vieți. Cel mai mic merge în tabere ca să joace tenis și să facă teatru și, în cazul fiicei cele mai mici a lui Abigail, Amanda, să slăbească. Nu pot înțelege ideea de tabără în timpul verii, o tabără de vară foarte scumpă, dedicată foametei, dar știu destul ca să îmi țin gura. Cei mai mari merg în excursii studențești sau călătoresc cu prietenii. Așa că Madeleine și cu mine am venit singuri la Amsterdam și în prima după-amiază s-a plimbat cu mine prin casa de pe

Prinsengracht 263. După aceea, ne-am aşezat pe o bancă, de partea cealaltă a canalului.

Castanul crescuse mai aproape de cer, de la ultima mea vizită. Frunze prăfuite atârnau pe crengi, deşi era de abia sfârşitul lui august. Un val de căldură, ca o pedeapsă, încinsese Europa de Vest, uscată ca un clei, şi un scandal uman străbătea Franţa care începuse să se trezească. Nedorind să îşi piardă vacanţele de vară, familiile au lăsat părinţi bătrâni şi imobilizaţi singuri în Paris. Titlurile ziarelor urlau despre bătrânii care muriseră în apartamentele încinse ca un cuptor, în timp ce copiii şi nepoţii lor ţopăiau pe plaje mediteraneene sau se bălăceau în lacuri alpine. Îmi părea rău pentru acei bătrâni, care nu erau probabil mai în vârstă decât mine, dar îmi făceam griji pentru copiii lor. Nu aveau nici o idee despre ce li se pregătea.

Era trecut de cinci, dar soarele se juca în băltoace de aur, pe suprafaţa canalelor, care, conform ghidului, erau mai curate decât fuseseră cu ani în urmă. Întregul oraş se salubriza. Prostituatele stăteau în spatele vitrinelor sau cel puţin la ele în cartier. Puteai să mergi prin cartiere întregi fără să fii acostat de vreun individ dornic să îţi vândă droguri. „Începe să arate aşa cum era pe vremuri", spusese portarul în acea dimineaţă. Era prea tânăr ca să ştie cum arăta pe vremuri şi nici eu nu i-am zis. Mărturisisem copiilor şi soţiei, familiei ei şi partenerului meu, dar nu vedeam nici un motiv să mă confesez străinilor. Astăzi, victimele Holocaustului, cum suntem numiţi, sunt celebrităţile zilei. Am citit asta într-o revistă, după ce a apărut filmul *Lista lui Schindler*. Unii dintre noi, deşi nu mă număr printre ei, au numele

noastre pe pliantele pe care vizitatorii muzeului Washington D.C. le iau în drum spre expoziție. Știu, pentru că nepotul meu Peter mi-a adus unul, de când a fost acolo. Mă așteptasem la ceva în genul certificatului meu de identitate care ținea și loc de pașaport, dar certificatul meu conținea doar lucruri esențiale, nici măcar religia mea. Acest pliant spunea o poveste: „cutare și cutare era singurul copil al unei familii de evrei... tatăl lui lucra ca negustor... până la război, comunitatea evreiască era a treia ca mărime din Germania... a mers la o școală catolică pentru băieți... a emigrat în America în...". Băiatul de pe pliantul lui Peter supraviețuise, dar multe pliante, cele mai multe, spuneau povestea unor persoane decedate. Pe interiorul primei coperte era o propoziție ciudată. „Acest pliant spune povestea unei persoane reale care a trăit în timpul Holocaustului." De ce trebuiau să zică asta?

Nu mă înțelegeți greșit. Sunt de acord cu muzeul, deși nu îl voi vizita. Cineva trebuie să aibă grijă ca acești copii să afle ce s-a întâmplat, ca adulții să își amintească, iar elevii să studieze, iar oamenii de știință să încerce să găsească sensul în ceea ce e lipsit de sens. Fiul meu David, care predă istorie la un liceu din New England folosește în mod frecvent arhivele. Dar pliantul pe care turiștii îl iau la intrarea în muzeu și pe care îl aruncă într-un coș de gunoi sau pe trotuarul din districtul Columbia mă jignește într-o oarecare măsură. Chiar dacă păstrează pliantul, ca amintire a vizitei lor, tot mă jignește. E doar o șaradă. E ca și cumnata mea sentimentală care pretinde victimizarea prin asociere.

Lângă mine, pe bancă, Madeleine întrebă dacă eram gata să o luăm înapoi spre hotel. I-am spus că eram şi ne-am ajutat să ne ridicăm unul pe altul. În timp ce ne îndreptam spre podul de peste canal, prin piaţa din faţa bisericii, clopotele de la Westerkerk tulburau aerul fierbinte. Treceam pe lângă statuie acum. Nu aveam să mă uit la ea. Nici măcar nu e vreo asemănare cât de mică. Este o imitaţie proastă a unei balerine de Degas. Chiar şi Madeleine, care nu ştie cum arăta, cu excepţia fotografiilor din cărţi şi din reviste, de pe eşarfele de mătase vândute ca suvenire şi de pe lateralul unui turn din Anglia unde erau masacraţi evreii în Evul Mediu, se pronunţă că statuia e un kitsch. Nu vreau să mă uit la ea, dar când ajungem întorc capul. Apoi îmi dau seama că nu statuia e cea care mi-a atras atenţia, ci agitaţia din jurul ei.

O fetiţă, cam de opt sau nouă ani, mai tânără ca Anne, dar mai mare – acest copil nu a fost înfometat; acest copil a fost crescut cu pizza, îngheţată şi Big Mac-uri, deşi nu pare americancă –, stă lângă statuie, are degetele în jurul capului Annei Frank, codiţele ei blonde se odihnesc pe capul Annei, cu un zâmbet timid, dar mândru.

— Lăcheln, strigă un bărbat din spatele meu, deşi, dacă fetiţa ar zâmbi mai larg, faţa ei ar plesni.

Lăcheln, se aude ecoul, de data aceasta, o voce de femeie.

Mă întorc şi văd un cuplu, chipul tatei este ascuns pe jumătate de o cameră digitală, mama rânjeşte aproape la fel de larg ca şi fiica sa.

— Zâmbeşte, strigă ei din nou, în timp ce capetele li se apropie pentru a vedea imaginea digitală a

fiicei lor atârnând de statuia de bronz a micuței evreice.

Madeleine mă ia de mână și începe să meargă. Nu mai sunt atât de irascibil, m-am liniștit de când m-am confesat. Nu îmi mai sare țandăra din orice. Dar tot nu are încredere în mine, mai ales într-o situație ca asta.

— E doar o statuie, spune ea, în timp ce încearcă să mă conducă de acolo.

Are dreptate, bineînțeles. E doar o statuie a Annei, un tribut, se presupune. Este mai puțin decât originalul și, în încercarea ei de a concentra și de a idealiza, este mai mult.

Am lăsat-o pe Madeleine să mă conducă, dar nu am putut să nu mă întorc o dată la câțiva pași ca să privesc familia înregistrând fericirea vacanței lor. Nu e vina lor. Cuplul pare tânăr, mai tânăr decât copiii mei. Părinții lor probabil nici nu erau născuți atunci când m-am ascuns eu. Copilul este doar un copil. Dar nu pot rezista. Recunosc ironia a ceea ce voi spune, absurditatea. Cine greșește aici: familia germană sau eu? Dar sunt destui pe care putem da vina.

În timp ce ne îndepărtam, spun cu voce tare, încât să mă audă germanul cu aparatul de fotografiat și nevasta lui proastă și copilul lor neștiutor; un țipăt îndeajuns de ascuțit pentru ca proprietarii tarabelor și oamenii care cumpără flori în drum spre casă și chiar unii dintre bicicliștii care așteaptă să se schimbe semaforul să întoarcă privirea; îndeajuns de înfricoșător ca să vibreze în pieptul meu:

— Doamne, nu au memorie?

Mulțumiri

În iarna anului 1994, în timpul unui tur în casa Annei Frank, imaginația mea a fost atrasă de remarca unui ghid, cu privire la faptul că există documente ce atestă soarta tuturor locuitorilor anexei secrete, mai puțin a lui Peter van Daan, cum îl numea ea, pentru a păstra numele pe care Anne Frank le folosea în jurnalul său. Dacă acest tânăr nu a murit la un loc cu ceilalți – am speculat eu –, ce ar fi făcut între timp? Când am început cercetările pentru cartea aceasta, am descoperit că ghidul fie era prost informat, fie avea înclinații romantice. Conform dosarului 135177 al Crucii Roșii Olandeze, Peter a pierit în lagărul de concentrare de la Mauthausen, pe data de 5 mai 1945, cu trei zile înainte de a fi eliberat. Până ce am descoperit acestea, totuși, Peter van Pels era în mintea mea de câțiva ani.

Acest roman este rezultatul vieții pe care a continuat să o ducă Peter. Este bazat pe ceea ce știm despre el, despre familia lui, despre Fritz Pfeffer și despre ceilalți locuitori ai anexei secrete, ca și pe istoria ulterioară a jurnalului, a filmului și a piesei făcute după el; precum și pe procesele din jurul lui, în această țară și peste hotare. Mi-am imaginat, bineînțeles, scrisorile trimise lui Peter de către avocații lui Otto Frank și de către Meyer Levin.

Pentru ajutorul în cercetarea poveștii recunoștința mea se îndreaptă către Anne Frank Stiching din Amsterdam, Anne Frank-Fonds din Basel, Wisconsin State Historical Society, Boston University Special Collections, United States Holocaust Memorial Museum, Biblioteca Publică din New York, secțiunea Performing Arts, Biblioteca Publică din New York, secțiunea Dorot Jewish, și către întregul personal al bibliotecii New York Society. Printre sutele de persoane care mi-au dăruit cu generozitate din timpul lor, le sunt îndatorată în special Lizei Bennett, lui Greg Gallagher, Nancy Hathaway, Nimet Habachy, Joan Leiman, Ralph Melnick, Arthur Rosenblatt, Fred Smoler, Michael Schwartz, Sharon Stein și lui Marie Stoess. Vreau de asemenea să îi mulțumesc lui Richard Snow și lui Fred Allen, editori grozavi și buni prieteni, care s-au oprit din munca lor pentru a-mi citi și comenta textul. Și îi sunt încă o dată recunoscătoare în mod special editorului meu Starling Lawrence că m-a stimulat să continui, m-a ghidat și le-a făcut pe ambele cu bunătate și înțelepciune; agentului meu, Emma Sweeney, pentru sprijinul ei necontenit, pentru analizele ei profunde și provocatoare; și soțului meu, Stephen Reibel, care mi-a făcut cunoștință cu Peter.

Cuprins

Prolog 9
Cartea întâi. 1952 11
Cartea a doua. 1955-1980 123
Epilog 291

„În romanul ei, Ellen Feldman a încercat să ducă mai departe povestea Annei Frank, continuând-o dincolo de peisajul tulburat al istoriei europene. Peter, aşa cum îl imaginează ea, este un adolescent care, după ce a trăit ascuns şi a evadat dintr-un lagăr, începe o nouă viaţă pe pământ american, construindu-şi o altă identitate. Cu toate acestea, umbrele trecutului nu întârzie să-l ajungă din urmă."

The New York Sun

„Scriu întotdeauna despre subiecte care mă interesează în mod deosebit sau despre lucruri pe care le-am trăit eu însămi. Dar, prezentându-le din perspectiva personajelor mele, le pot descrie într-un mod mai deschis şi mai onest."

Ellen Feldman

„Ellen Feldman are talentul şi curajul de a-şi asuma pe deplin vocea personajului său, astfel încât ceea ce ne este familiar devine străin, iar neobişnuitul dobândeşte o dimensiune dureros de cunoscută."

Mary Lee Settle

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-0963-5

www.polirom.ro

Pe copertă: ilustraţie de Radu Răileanu